

การสร้างภาพความเป็นหญิงในนวนิยายไทย สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย

ตุลาคม 2555

การสร้างภาพความเป็นหญิงในนวนิยายไทย สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย

ตุลาคม 2555

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การสร้างภาพความเป็นหญิงในนวนิยายไทย สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย
ตุลาคม 2555

อาทิตยา จารุจินดา.(2555). การสร้างภาพความเป็นหญิงในนวนิยายไทย สมัยจอมพล

ป. พิบูลสงคราม. ปริญญาโท ศศ.ด. (ศิลปวัฒนธรรมวิจัย). กรุงเทพฯ:
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม:
ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ, รองศาสตราจารย์พฤกษ์ สุภเศรษฐศิริ,
ศาสตราจารย์ ดร.รินฤทัย สัจจพันธุ์.

การศึกษาเรื่อง การสร้างภาพความเป็นหญิงในนวนิยายไทยสมัยจอมพล
ป. พิบูลสงคราม มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาวาทกรรมเกี่ยวกับความเป็นหญิงในสมัยจอมพล
ป. พิบูลสงคราม ทั้งในด้านภาพที่ปรากฏและวิธีการสร้างวาทกรรม รวมทั้งศึกษาภาพความเป็น
หญิงในนวนิยายไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทั้งในด้านบทบาท สถานภาพ ฐานะทาง
เศรษฐกิจ การยอมรับทางสังคม ตลอดจนสิทธิและความเสมอภาคทางเพศของตัวละครหญิง
ในนวนิยาย และนำมาเปรียบเทียบกับระหว่างภาพความเป็นหญิงที่ปรากฏในวาทกรรมกับภาพ
ความเป็นหญิงที่ปรากฏในนวนิยาย

ผลการศึกษาพบว่า ในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ความเป็นหญิงกับ
การสร้างชาติถูกนำไปเชื่อมโยงเข้าไว้ด้วยกัน “สตรีมีความสำคัญในฐานะผู้ร่วมสร้างชาติ ”
เป็นวาทกรรมหลักเกี่ยวกับสตรีที่ถูกสร้างขึ้น ในวาทกรรม ความเป็นหญิงได้ถูกนำไปเชื่อมโยง
กับเพศสภาพ ความเป็นอารยะ ครอบครั้ว และความเป็นพลเมืองของชาติ โดยมีการใช้เครื่องมือ
ในการสร้างและตอกย้ำวาทกรรมหลากหลายรูปแบบ อันได้แก่ การใช้คำขวัญ การตั้งชื่อหญิงชาย
บทเพลง บทละครประวัติศาสตร์ บทความ คำกล่าวในโอกาสต่างๆ ตลอดจนรายการสนทนาทาง
วิทยุ(รายการนายมัน-นายคง) และมีการสร้างวาทกรรมให้เป็นรูปธรรมโดยการดำเนินการผ่าน
สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง และการโฆษณาประชาสัมพันธ์โดยการใช้สื่อมวลชน

ส่วนภาพความเป็นหญิงที่ปรากฏในนวนิยายนั้น เป็นการเลือกนำเสนอคุณลักษณะต่างๆ
มาประกอบสร้างขึ้นเป็นภาพผู้หญิงที่ต้องการนำเสนอ โดยพบว่าความเป็นหญิงในนวนิยายยังคง
ถูกนำไปยึดโยงไว้กับค่านิยม ขนบประเพณี ความเป็นกุลสตรีแบบเดิม แต่ในขณะเดียวกันก็มีการ
ปรับเปลี่ยนทัศนคติบางประการโดยนำค่านิยมเก่ากับค่านิยมใหม่มาผสมผสานเข้าไว้ด้วยกัน
ความเป็นหญิงในนวนิยายพบว่ามีความสัมพันธ์กับความอ่อนหวานและความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ
ในสังคมหญิงเป็นผู้ถูกกระทำมากกว่าชาย ในครอบครัวหญิงอยู่ในสถานะผู้ตามและผู้ฟัง แต่หาก
หญิงมีการศึกษามีการงานอาชีพจะทำให้หญิงมีอิสระในการดำเนินชีวิตตนเองมากขึ้น
ในขณะที่เดียวกันนวนิยายจำนวนมากได้แสดงให้เห็นว่า หญิงตระหนักในสถานะที่เป็นรองของตน
แต่อย่างไรก็ตามในนวนิยายบางเรื่องได้มีการแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มที่หญิงจะมีการปรับเปลี่ยน
สถานะของตนให้ดีขึ้น หญิงส่วนหนึ่งมีความภาคภูมิใจในตนเองและไม่ยอมที่จะเป็นผู้ด้อยอำนาจ
หรือผู้ถูกกระทำอีกต่อไป

การนำภาพความเป็นหญิงในวาทกรรมมาเปรียบเทียบกับภาพความเป็นหญิงในนวนิยาย พบว่า ภาพความเป็นหญิงมีความสัมพันธ์กันเป็นส่วนใหญ่ ทั้งในเรื่องการแบ่งงาน ความเข้มแข็ง ความอ่อนหวานของผู้หญิง การศึกษาที่ทำให้หญิงมีอารยะ ทันโลก ทันสังคม และพึ่งพาตนเองได้ บทบาทของมารดาและภรรยาที่เป็นอุดมคติ ตลอดจนการสร้างจิตสำนึกในฐานะพลเมืองที่ควรมีต่อประเทศชาติสังคม ทั้งนี้มีข้อยกเว้นในบางประเด็น ซึ่งได้แก่มุมมองเกี่ยวกับสถานะของหญิงที่ในวาทกรรมยกย่องให้หญิงเป็นเสมือน“เพื่อนคู่คิด”ของสามี เป็นผู้ชักจูงโน้มน้าวสามี ในขณะที่ในนวนิยายภาพเช่นนี้มีปรากฏน้อยมาก ส่วนใหญ่จะเป็นภาพของภรรยาที่มีสถานะด้อยกว่าสามี เป็นผู้อยู่ใต้อำนาจและเป็นผู้กระทำตาม

เหล่านี้เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า นวนิยายหรือวรรณกรรมมีบทบาทในการนำเสนอภาพของสังคม โดยผู้เขียนได้เลือกที่จะนำเสนอภาพในบางแง่มุม ตามแต่ประสบการณ์ และความคิดของตนที่มีต่อเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคม นวนิยายในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยนำเสนอภาพของสังคมและภาพของสตรีในยุคสมัยที่สังคมไทยกำลังมีการปรับเปลี่ยนตนอย่างสูงเพื่อให้ชาติดำรงอยู่ได้ในสภาวะของโลกที่กำลังบีบคั้นอย่างหนักในขณะนั้น

THE CONSTRUCTION OF THE FEMININITY IN THAI NOVELS
DURING FIELD MARSHAL P. PHIBULSONGKRAM ' S REGIME

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Doctor of Arts Degree in Arts and Culture Research
at Srinakharinwirot University

October 2012

Arthitaya Charuchinda. (2012). *The Construction of the Femininity In Thai Novels during Field Marshal P. Phibulsongkram 's Regime*, D.A. (Arts and Culture Research). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Prof. Dr. Wiroon Tungcharoen, Assoc. Prof. Prit Supasetsiri , Prof. Dr. Ruenruthai Sujjapun.

This research was aimed at studying the discourses concerned with femininity during Field Marshal P. Phibulsongkram's regime regarding the appearance of the discourses and their construction. In addition, this study also investigated the femininity in Thai novels during Field Marshal P. Phibulsongkram's regime in terms of role, economic status, social acceptance, and sexual rights and equality of the female characters found in them. Then, the femininity found in discourses in Thai novels was compared.

The study found that femininity and nation building were related to each other during Field Marshal P. Phibulsongkram's regime. "Females are significant as nation co-builders" was the main discourse concerning females. Considering the discourses, femininity was related to sexuality, civilization, family, and citizenship. Various tools were used to construct and emphasize the discourses covering slogans, female-male naming, historical plays, articles, and speeches on different occasions, as well as radio programs of Nai Man-Nai Kong's conversations. Besides, discourses were concretely constructed through the operation of the Office of Female Culture and through advertisements within the mass media.

When considering Thai novels, female characteristics were used to present femininity. Most femininity was related to old-fashioned values, culture, and noble ladies. However, some attitudes were adjusted with modern values. The femininity in Thai novels was pleasant but strong hearted. In society, the females were the victims rather than the males. Similarly, females were regarded as followers in the family. However, if women were educated, they would have more freedom in their occupations to live their lives. Most novels reflected that females were aware of their subordinate status. At the same time, many novels also showed a tendency of women to adjust their status. It was found that some women were proud to be females and they did not want to be seen as followers or victims any longer.

Comparing the femininity in discourses and Thai novels, it showed that the femininity was quite similar. They were the same in separating tasks, strength and the pleasantness of women, education that caused women to be modern, catching up with the

world and able to rely on themselves, roles of women to be ideal mothers and wives, and in their attitudes towards being good citizens. However, there were some different points. The attitudes found in discourses to praise women as “partner” to support the husband, whereas these kinds of attitude were rarely found in Thai novels, as the wife was regarded as inferior.

The novels and discourse could reflect society very well. Some aspects were chosen to study based on experience and opinion of the author towards different events in society. Novels written during Field Marshal P. Phibulsongkram’s regime are another tool for presenting society and femininity at the time that Thailand was defending the nation from invasion of other countries.

ประกาศคุณูปการ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ ประธานกรรมการที่ปรึกษา
ปริญญาโท รองศาสตราจารย์พฤกษ์ สุภเศรษฐศิริ ศาสตราจารย์ ดร.รีณทัตย์ สัจจพันธุ์
กรรมการที่ปรึกษาปริญญาโท ที่ได้ให้ความเมตตาแก่ผู้วิจัยตลอดมา รวมทั้งได้กรุณาเสาะเวลา
อันมีค่าในการอ่านและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ยิ่งในการทำปริญญาโท

กราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. ประคอง นิมนานเหมินท์ ประธานกรรมการ
สอบปริญญาโท และรองศาสตราจารย์อำนาจ เป็นสบาย กรรมการสอบปริญญาโท ที่ได้
กรุณาให้คำแนะนำอันมีค่ายิ่งในการปรับแก้ปริญญาโทนี้

กราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาศิลปวัฒนธรรมวิจัยทุกท่านที่นอกจากจะให้วิชาความรู้
แก่ศิษย์แล้ว ยังได้เปิดโอกาสให้ศิษย์ได้เรียนรู้สิ่งต่างๆที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตทั้งทางตรงและ
ทางอ้อม

ขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยเซนต์จอร์จส์ที่ได้ให้ทุนการศึกษาและสนับสนุนให้บุคลากรได้มี
โอกาสพัฒนาศักยภาพในด้านวิชาการและด้านอื่นๆตลอดมา

ขอบพระคุณบุคลากรและเจ้าหน้าที่ห้องหนังสือหายาก หอสมุดแห่งชาติ ที่ได้ให้บริการและ
ให้ความช่วยเหลือในการสืบค้นข้อมูลด้วยน้ำใจและอัธยาศัยอันดียิ่ง

ขอบพระคุณ นายแพทย์อนันต์ มโนมัยพิบูลย์ นายแพทย์กุลวัฒน์ พัฒนประภาพันธ์
แพทย์หญิงกมลรัตน์ พิบูลย์ คณะแพทยศาสตร์วชิรพยาบาล และแพทย์หญิงสิริลักษณ์
นิพนธ์วงศ์ ผู้ล่วงลับ ที่ได้กรุณาดูแลเอาใจใส่ผู้วิจัยเป็นอย่างดีตลอดระยะเวลาแห่งการเจ็บป่วย

ขอบพระคุณพี่น้อง ๑น้อง ๑คณะศิลปศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเซนต์จอร์จส์ทุกคนที่ให้ความ
ช่วยเหลือ ให้กำลังใจ และให้ความห่วงใยแก่ผู้วิจัยเสมอมา

ขอบพระคุณพี่น้อง เพื่อน ๆ ศิลปวัฒนธรรมวิจัยรุ่น 1 ที่ได้ให้ความรัก ความห่วงใยและ
ความเป็นมิตรแท้แก่กัน

ขอบคุณอัญชลี แก้วหล้า กัลยาณมิตรที่คอยช่วยเหลือเกื้อกูลและไม่เคยทอดทิ้งกันทั้งใน
ยามสุขและทุกข์

ขอบคุณเพื่อน ๆ ธรรมศาสตร์ น้อง ๑ ศิลปากร เพื่อน ๆ เขมะสิริอนุสรณ์ ที่ให้กำลังใจ
แก่ผู้วิจัยเสมอมา

ขอบคุณครอบครัวจรรุจินดาทุกคนที่ให้ความห่วงใยและอยู่ข้าง ๆ เสมอเมื่อผู้วิจัยต้องการ
ความช่วยเหลือ โดยเฉพาะแม่ผู้มีพระคุณยิ่งของลูก

อาทิตยา จรรุจินดา

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
คำถามการวิจัย	7
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	7
ขอบเขตการวิจัย.....	7
วิธีดำเนินการวิจัย.....	10
ขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย.....	10
ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	11
2 แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
การวิเคราะห์ว่าทฤษฎี แนวคิด ความหมาย วิธีการ.....	12
การวิเคราะห์ว่าทฤษฎีกับการมองสภาวะความจริง.....	14
การวิเคราะห์ว่าทฤษฎีกับการมองสภาวะความรู้.....	15
ทฤษฎีสตรีนิยม.....	16
วรรณกรรมกับสังคม.....	20
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	22
3 ปรับททางสังคมวัฒนธรรมและการสร้างวาทกรรม	
ในสมัยจอมพล ป.พิบูล สงคราม	30
ปรับททางสังคมวัฒนธรรมในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม.....	30
การสร้างวาทกรรมในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม.....	37
การสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับความเป็นหญิง.....	37
คำขวัญ.....	38
การตั้งชื่อหญิง ชาย.....	40
บทเพลง.....	40
บทละครประวัติศาสตร์.....	45
บทความ.....	46
คำกล่าว.....	50
รายการสนทนาระหว่างนายมั่น ชูชาติ กับ นายคง รักไทย.....	56

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 (ต่อ)	
การสร้างวาทกรรมให้เป็นรูปธรรม.....	60
การดำเนินการโดยสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง.....	60
การโฆษณาประชาสัมพันธ์และการใช้สื่อมวลชน.....	61
ภาพผู้หญิงที่ปรากฏในวาทกรรม.....	63
4 ภาพความเป็นหญิงในนวนิยายไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม.....	66
ความเป็นหญิงในนวนิยาย	66
ความเป็นหญิงกับค่านิยม ขนบประเพณี ความเป็นกุลสตรี.....	67
ความเป็นหญิงกับอารมณ์และเหตุผล.....	72
ความเป็นหญิงกับความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยว.....	79
ความเป็นหญิงกับความหวาน จริตกริยาเข้ายวน.....	86
ความเป็นหญิงกับสถานะบทบาทในครอบครัว.....	92
ความเป็นหญิงกับการพึ่งพา การเป็นผู้นำ การเป็นผู้ตาม.....	103
ความเป็นหญิงกับงานอาชีพ.....	108
ความเป็นหญิงกับอำนาจและการถูกครอบงำ.....	114
ความเป็นหญิงกับความเป็นเหยื่อ.....	121
ความเป็นหญิงกับอิสระในการกำหนดชีวิต.....	133
ความเป็นหญิงกับขอบเขตพื้นที่.....	140
ความเป็นหญิงกับการศึกษา.....	144
ความเป็นหญิงกับคุณความดีและคุณสมบัติที่คนยกย่อง.....	148
ความเป็นหญิงกับการตระหนักถึงสถานะอ่อนด้อยและเสียเปรียบของตน.....	155
ความเป็นหญิงกับสำนักต่อสังคม.....	161
ความเป็นหญิงในมุมมองของนักเขียนหญิง นักเขียนชาย.....	168
ความเป็นหญิงในวาทกรรมกับความเป็นหญิงในนวนิยาย.....	174
ความเป็นหญิงกับเพศสภาพ.....	174
ความเป็นหญิงกับความเป็นอารยะ.....	175
ความเป็นหญิงกับครอบครัว.....	176
ความเป็นหญิงกับความเป็นพลเมืองของชาติ.....	178

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 สรุป อภิปราย ข้อเสนอแนะ.....	181
กระบวนการสร้างสตรีในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม.....	191
บทบาทของนวนิยาย.....	192
การใช้ประโยชน์จากวาทกรรม.....	194
ข้อเสนอแนะ.....	196
บรรณานุกรม.....	197
ภาคผนวก.....	207
ประวัติย่อผู้วิจัย	214

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

ความเป็นหญิง ความเป็นชาย เป็นสิ่งที่ติดตัวมนุษย์เรามาตั้งแต่กำเนิดหรือ บทบาทหน้าที่ของผู้หญิงที่สังคมแต่ละสังคมยอมรับนั้นเป็นบทบาทหน้าที่ตามธรรมชาติของผู้หญิงหรือไม่

คำถามเหล่านี้มีคำตอบได้หลากหลาย ตามมุมมองแนวคิดของผู้ให้คำตอบ หากแต่แนวคิดแบบสตรีนิยม จะให้คำตอบว่า สิ่งที่คุณทั้งหลายเข้าใจว่า “เป็นสามัญสำนึก” “เป็นธรรมดา” “เป็นธรรมชาติ” นั้น เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น

ซีโมน เดอ โบวัวร์ นักสตรีนิยมชาวฝรั่งเศส ได้กล่าวว่า “เราไม่ได้เกิดเป็นผู้หญิง หากแต่เราได้กลายเป็นผู้หญิงเมื่อภายหลัง”

Gender หรือ เพศภาวะ คือ ระบบทางวัฒนธรรมที่อธิบายความเป็นหญิงชายที่ถูกสร้างขึ้นจากวัฒนธรรมและระบบสัญลักษณ์ที่มีการผลิตซ้ำ เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม Sex คือ เพศ ที่มีมาแต่กำเนิด เป็นข้อเท็จจริงทางสรีระร่างกาย แต่นอกเหนือจากนั้นไม่ว่าจะเป็นค่านิยม ความคาดหวัง และกิจกรรมต่างๆล้วนเป็นเรื่องของการตีความเกี่ยวกับบทบาททางเพศทั้งสิ้น โดยเฉพาะความแตกต่างของหญิงชายที่ถูกครอบงำให้เชื่อว่าเป็นเรื่องธรรมชาติ จะเป็นสิ่งชี้้นำกำกับพฤติกรรมทุกอย่างของมนุษย์

มนุษย์ถูกกำกับ ครอบงำ และประกอบสร้างเป็นมนุษย์ด้วยสิ่งต่างๆมากมาย ตามแนวคิดของฟูโกต์ สิ่งสำคัญที่กำกับบุคคลทั้งหลายนั้น คือ วาทกรรม วาทกรรมเป็นรูปแบบของการใช้ภาษาที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันกับอำนาจ สถาบันทางสังคม ซึ่งจะเชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องกับปฏิบัติการทางวาทกรรม วาทกรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ต้องการทำให้คน “คิด” “เชื่อ” และ “ปฏิบัติ” หรือมีปฏิกิริยาตาม ซึ่งวาทกรรมนั้นจะบรรลุผลเพียงใด ขึ้นอยู่กับความแยบยลของภาคปฏิบัติการทางวาทกรรม ความแยบยลของวาทกรรมนั้นทำให้มนุษย์มองสิ่งที่วาทกรรมสร้างนั้นเป็นความจริง เป็นธรรมชาติ เป็นสิ่งที่มืออยู่แล้ว จนมองสิ่งต่างๆเหล่านั้นเป็นเรื่องปกติ มนุษย์ตกอยู่ภายใต้อำนาจของวาทกรรมโดยไม่รู้ตัว ภาพของหญิงและชายที่ปรากฏ บทบาทตามแต่ละสถานะ สิ่งที่เราไม่ควรทำ ไม่ควรทำ ที่แสดงถึงความเป็นหญิง ความเป็นชาย อุดมคติที่พึงกระทำของหญิงชายในแต่ละสังคม เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นผลิตผลของวาทกรรมด้วยกันทั้งสิ้น

ในประวัติศาสตร์สังคมไทย “ความเป็นหญิง” ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือของรัฐอย่างชัดเจน ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีปกครองประเทศ ในยุคนี้มีการสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับชาติขึ้นเป็นจำนวนมาก รวมทั้งมีการสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับหญิงชายขึ้นด้วย ในช่วงที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีเป็นช่วงที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยในหลาย ๆ ด้าน

จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีที่ปกครองประเทศไทยเป็นระยะเวลายาวนานกว่า 15 ปี ช่วงแรกเข้ารับตำแหน่งในปี พ.ศ.2481 - 2487 และช่วงหลังในปี พ.ศ.2491 - 2500 ตลอดระยะเวลาอันยาวนานในการปกครองประเทศนั้น จอมพล ป. พิบูลสงครามได้มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงประเทศ โดยเฉพาะในช่วงแรกของการเป็นนายกรัฐมนตรีนั้นเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย ทั้งในเรื่องวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ การเมือง จอมพล ป. พิบูลสงครามเปลี่ยนแปลงประเทศด้วยการใช้นโยบาย “สร้างชาติ”

การสร้างชาติในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น หมายถึงการทำให้ประเทศดีขึ้นกว่าเดิม จนทัดเทียมอารยประเทศ ดังที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้กล่าวไว้ว่า

คำว่าสร้างชาตินั้น เป็นคำสั้นอันได้ละความหมายไว้ให้เข้าใจกันมากกว่าตัวอักษรสองพยางค์ปรากฏอยู่ เพราะฉะนั้นจึงอาจมีผู้เถียงว่า ชาตินี้มีมานานแล้วเหตุใดจึงจะต้องมาสร้างกันให้เป็นอะไรขึ้นมาอีก แท้จริงความหมายของการสร้างชาตินั้นมีว่า ชาตินี้ไทยมีอยู่แล้ว แต่สถานะบางอย่างของชาติยังไม่ถึงขั้นระดับสมความต้องการประชาชาติไทย เราจำเป็นต้องพร้อมใจกันสร้างเพิ่มเติมให้ดีขึ้นกว่าเดิม ช่วยกันปรับปรุงไปจนกว่าเราทุกคนจะพอใจหรืออย่างน้อยก็จะได้ระดับเสมออารยประเทศ (แกมสุข นุ่มนนท์. 2521: 14-15)

หลักการของนโยบายการสร้างชาติ ครอบคลุมใน 3 ด้านด้วยกัน คือ 1.การสร้างความสมบูรณ์ของชาติ 2. การสร้างกำลังและความเป็นปึกแผ่นของชาติ และ 3.การสร้างวัฒนธรรมของชาติ (สุขบรรค์ แดงภักดี. 2538: 51; อ้างอิงจาก กระทรวงมหาดไทย. 2484: 41)

มาตรการในการสร้างชาติของรัฐเริ่มต้นด้วยการประกาศรัฐนิยม 12 ฉบับ¹ นับตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2482 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2485 เพื่อเป็นหลักให้ประชาชนยึดถือปฏิบัติ และเป็นการกระตุ้นเตือนให้ประชาชนตระหนักว่าขณะนี้กำลังอยู่ในสังคมใหม่ที่เป็นอารย

คำจำกัดความของรัฐนิยมนั้น รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง “การปฏิบัติให้เป็นประเพณีที่มีประจำชาติ เพื่อให้บุตรหลานอนุชนคนไทยได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ มีลักษณะและละม้ายคล้ายคลึงกับบรรยามารยาทของมนุษย์ที่เจริญแล้วพึงปฏิบัติ” (ณรงค์ พวงพิศ. 2545: 20; อ้างอิงจาก สำนักโฆษณาการ. 2482. สุนทรพจน์ นายกรัฐมนตรีบรรยายทางวิทยุกระจายเสียง แต่ประชาชนชาวไทยทั้งหมด ในอภิถันคดีสมัยแห่งงานเฉลิมฉลองวันชาติและสนธิสัญญา. 33)

¹ รัฐนิยมทั้ง 12 ฉบับ มีดังนี้ ฉบับที่ 1 ว่าด้วยใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติ ฉบับที่ 2 เรื่องการป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ ฉบับที่ 3 เรื่องการเรียกชื่อชาวไทย ฉบับที่ 4 เรื่องการเคารพธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมีฉบับที่ 5 เรื่องให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภค บริโภคที่มีกำเนิดขึ้นในประเทศไทย ฉบับที่ 6 เรื่อง ทำนองและเนื้อร้องเพลงชาติไทยฉบับที่ 7 เรื่อง ชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ ฉบับที่ 8 เรื่องการแก้ไขเพลงสรรเสริญพระบารมี ฉบับที่ 9 เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมืองดี ฉบับที่ 10 ว่าด้วยเรื่อง การแต่งกายของประชาชนชาวไทย ฉบับที่ 11 ว่าด้วยเรื่อง กิจประจำวันของคนไทย ฉบับที่ 12 การช่วยเหลือคุ้มครองเด็ก (ณรงค์ พวงพิศ. 2545: 20-36)

ในการสร้างชาติในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนี้ ผู้หญิงได้ถูกกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างชาติ โดยที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ให้เหตุผลไว้ว่า “หญิงเป็นส่วนหนึ่งของชาติ ก็ควรจะได้สร้างตนและช่วยชาติด้วยในตัว ในปรกติ คือ ใครจะดูว่าชาตินั้นชาตินี้เจริญเพียงใด ในเมื่อผ่านไปชั่วแล่นแล้วก็มักจะตัดสินความเจริญของชาตินั้นตามความเจริญของฝ่ายหญิง...” (นันทิรา ขำภิบาล. 2530: 70; อ้างอิงจาก “พิธีเปิดงานสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง ณะบ้านไทยพันธมิตร,” *ข่าวโคสนาการ* 6: 3 (มีนาคม 2486) 155-158)

จอมพล ป.พิบูลสงครามได้ทำให้นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงปรากฏเป็นรูปธรรมโดยมีการประกาศออกเป็นกฎหมาย พระราชบัญญัติ กฎกระทรวง มีการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมหญิง มีการแก้ไขระเบียบปฏิบัติต่างๆที่เกี่ยวกับผู้หญิง เป็นการยกฐานะของผู้หญิงไทยให้สูงขึ้นกว่าเดิม ซึ่งในเรื่องนโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม นี้ นันทิรา ขำภิบาล (2530: บทคัดย่อ) ได้นำเสนอผลการศึกษาไว้ว่า

ในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐบาลได้มีนโยบายที่เด่นชัดในอันที่จะยกฐานะของผู้หญิงไทยให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศ และสนับสนุนให้ผู้หญิงไทยออกมามีบทบาทในสังคม เศรษฐกิจ และการป้องกันประเทศ และให้สังคมยอมรับสถานภาพของผู้หญิงดังจะเห็นได้จากการส่งเสริมการศึกษาและการประกอบอาชีพของผู้หญิง การประกาศคุ้มครองสิทธิของผู้หญิง การประกาศเรื่องวัฒนธรรมผัวเมีย ตลอดจนการจัดตั้งองค์กรต่างๆให้ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วม เช่นกองอาสาชาติ ยุวารี และกองทหารหญิง เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยดังกล่าวเกิดขึ้นจากปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ คือ ทศนคติส่วนตัวของจอมพล ป.พิบูลสงคราม นโยบายสร้างชาติอันเป็นนโยบายหลักของการบริหารประเทศในสมัยนั้น และการที่ประเทศต้องเผชิญกับภาวะสงคราม การดำเนินนโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยดังกล่าวส่งผลให้ผู้หญิงไทยได้มีโอกาสทางการศึกษามากขึ้น และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และสังคมอย่างกว้างขวาง ...

หากพิจารณาในแง่ของวาทกรรม ภาพผู้หญิงที่ปรากฏตามนโยบายของรัฐบาลสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นโดยมีภาคปฏิบัติการของวาทกรรม หรือวิธีการสร้างวาทกรรมที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการออกประกาศ กฎหมาย พระราชบัญญัติ การแก้ไขกฎระเบียบต่างๆ การจัดตั้งองค์กรต่างๆ ดังที่กล่าวถึงมาแล้ว นอกจากนี้จอมพล ป. พิบูลสงครามยังได้ใช้เครื่องมือที่หลากหลายอื่นๆในการสร้างวาทกรรม อาทิ ใช้สื่อวิทยุ คำขวัญ บทร้อยกรอง เพลง รวมทั้งมีการใช้วรรณกรรมในการสร้างวาทกรรมอีกด้วย

วรรณกรรมนับเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างวาทกรรมที่ส่งผลต่อสังคม นอกเหนือไปจากบทบาทที่เป็นวัตถุประสงค์หลักในการสร้างสรรค์ของวรรณกรรมแต่ละเรื่องแล้ว วรรณกรรมยังแสดงให้เห็นถึงสังคม วัฒนธรรม ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ ในแต่ละสมัยด้วย และในขณะเดียวกันวรรณกรรมก็เป็นวาทกรรมชนิดหนึ่งที่ส่งผ่านความคิดมาสู่สังคม

มีผู้กล่าวไว้ว่า “ กวีคนเดียวก็เปรียบเหมือน 3 คน คือ นอกจากเป็นนักประพันธ์ ช่างแต่งหนังสือแล้ว ยังเป็นหน่วยหนึ่งของรุ่นนั้น สมัยนั้น และพลเมืองอีกด้วย ” (วิทย์ ศิวะศรียานนท์.

2518: 185) หมายความว่า นักเขียนย่อมมีความสัมพันธ์กับสังคมของตน ทั้งในฐานะพลเมือง และในฐานะบุคคลที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ย่อมได้รับผลจากค่านิยม ทัศนคติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของสังคม อันจะเป็นกรอบที่ก่อให้เกิดการประพฤติปฏิบัติ ก่อให้เกิดแนวคิดบางประการซึ่งผู้เขียนอาจมุ่งนำเสนอสิ่งเหล่านี้ในงานของเขา หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2510: 7) ได้กล่าวไว้ว่า “ระหว่างที่สังคมวิวัฒนาการไป นักแต่งหนังสือก็ประกอบศิลปกรรม คือ แต่งหนังสือ หนังสือที่แต่งย่อมเป็นไปตามสังคม คือ ผู้แต่งจะมองดูว่ามีแง่ใดในชีวิตมนุษย์ที่จะยกมาเป็นเนื้อหาของหนังสือ” ด้วยเหตุนี้วรรณกรรม ชีวิต สังคม จึงดำเนินไปพร้อม ๆ กันการคลี่คลาย ขยายตัวของวรรณกรรมย่อมเป็นไปตามการคลี่คลายของสังคม สังคมเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการไปตามเหตุการณ์อย่างไรวรรณกรรมก็จะกล่าวถึงเหตุการณ์นั้น ๆ โดยมีบริบทของการสร้างวรรณกรรมต่าง ๆ กันไป เรามักจะเห็นร่องรอยอิทธิพลของสังคมในวรรณกรรมเสมอ ในการศึกษาวรรณกรรมความรู้ที่เกี่ยวกับสังคมอันเป็นที่เกิดของวรรณกรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็น

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ ได้แสดงความเห็นไว้ว่า นักเขียนย่อมตกอยู่ภายใต้อำนาจของสังคม ดังจะเห็นได้จาก ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร ผู้เขียนต้องใช้ภาษาเดียวกับที่สังคมใช้ มิฉะนั้นผู้อ่านหรือสังคมจะไม่เข้าใจเนื้อเรื่อง ยุคหนึ่งสมัยหนึ่งมักจะนิยมเรื่องราวชนิดหนึ่ง ความนิยมนี้เกิดจากความ เป็นไปของสังคมในยุคนั้น เช่น ในประเทศไทยสมัยต้นตัวในระบอบประชาธิปไตย ยามศึก สงคราม ตั้งแต่การพิพาทอินโดจีน มาจนถึงสงครามโลกครั้งที่สอง เรื่องราวในวรรณกรรมก็จะเป็น เรื่องเกี่ยวกับความรักชาติ ตื่นตัว เป็นเรื่องที่แสดงความปรารถนาที่จะให้ประเทศชาติทัดเทียมกับ ประเทศอื่น และในฐานะที่ผู้เขียนเป็นพลเมือง จึงจำเป็นต้องคล้อยตามความประสงค์ของประเทศชาติ กล่าวคือ ระบบการเมืองอย่างหนึ่งจะดำรงอยู่ได้ก็ต่อเมื่อประชาชนมีศรัทธาและปรับ ความคิดจิตใจให้เข้ากับระบบการเมืองนี้ นักเขียน ในฐานะพลเมืองจึงมีความจำเป็นอย่างที่สุด ที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของการเมืองด้วย หรือในทางตรงกันข้าม มโนคติในส่วน ที่เกี่ยวกับการเมืองของนักเขียน อาจถูกจำกัดโดยขอบเขตทางความคิดของสังคมในสมัยนั้น ๆ หรือในยามที่บ้านเมืองอยู่ในภาวะคับขัน ต้องการความร่วมมือร่วมใจ นักเขียนจำเป็นต้องมีส่วนร่วม เพื่อความยั่งยืนของรัฐ ทำหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นพลเมืองดีของรัฐ (วิทย์ ศิวะศรียานนท์. 2518: 144-147)

ในยุคสมัยของการสร้างชาตินี้ เป็นระยะที่การเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องกับวรรณกรรมเป็นอย่างมาก รัฐได้เข้ามาควบคุมและกำหนดแนวทางของวรรณกรรมในหลาย ๆ ด้าน รวมทั้งได้มีการ จัดตั้งวรรณคดีสมาคมขึ้น ดังที่ตรีศิลป์ บุญขจร กล่าวไว้ว่า

นโยบายรัฐนิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามแสดงถึงบทบาทของรัฐในการกำหนดแนวทาง วรรณกรรม ทั้งนี้เพื่อจะสร้างยุคสมัยนี้ให้เป็นยุคทองของวรรณกรรมด้วย นโยบายควบคุม วรรณกรรมเริ่มด้วย การจัดตั้งวรรณคดีสมาคมแห่งประเทศไทยขึ้น โดยมี “พนะท่านจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายก” และมีตำแหน่งเป็น “ประธานกัมกาน” คณะกรรมการส่งเสริม วัฒนธรรมไทยด้วย ให้ออกหนังสือวรรณคดีสาร เมื่อ พ.ศ. 2485 โดยมีพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า

วรรณไวทยาการเป็นบรรณาธิการ มี กรรมการ 10 ท่าน เช่น พระยาอนุমানราชชน พระสารประเสริฐ พระวรเวทย์พิสิฐ และยังมีนักเขียน เกียรติยศ เช่น ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม เป็นต้น นับได้ว่านโยบายรวบรวมนักปราชญ์ราชบัณฑิตเพื่อดำเนินงานด้านวรรณกรรมตามแนวทางที่รัฐกำหนดให้มีบทบาทคล้ายคลึงกับการ อุปถัมภ์กวีในราชสำนัก ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (ตรีศิลป์ บุญขจร. 2547: 83-84)

รัฐบาลได้เข้ามาควบคุมการเสนอข่าวและการแสดงความคิดเห็นของสื่อสิ่งพิมพ์มีการตั้งแผนกตรวจสิ่งพิมพ์ที่เผยแพร่ต่อสาธารณะ ใช้นโยบายปันส่วนกระดาษเพื่อควบคุมหนังสือพิมพ์ มีการดำเนินการปรับปรุงตัวอักษรไทย วางหลักเกณฑ์การเขียนหนังสือไทยใหม่โดยการงดใช้สระพยัญชนะที่มีเสียงซ้ำกันกำหนดให้เขียนโดยใช้คำไทยแท้ มีการวางระเบียบการใช้คำสรรพนาม คำรับ คำปฏิเสธ เช่น ให้ใช้คำว่า ฉัน เรา ท่าน “หลักเกณฑ์ข้อบังคับการใช้ภาษานี้ก่อให้เกิดความปั่นป่วนอย่างยิ่ง เพราะนักเขียนประสบความยุ่งยากและสับสนในการสะกดตัวอักษรให้ถูกต้องตามวัฒนธรรมของจอมพล ป. ขอบเขียนนั้นก็จืดชืด อ่านยาก และขาดรสชาติแห่งศิลปะการประพันธ์ เป็นช่วงเวลาที่เราเรียกกันว่า “ยุคอักษรวิบัติ” (รินฤทัย สัจจพันธ์. 2533: 446)

นอกจากนี้รัฐยังได้ควบคุมการประพันธ์อย่างเข้มงวดโดยใช้แนวศีลธรรม

บทประพันธ์อันเป็นเรื่องอ่านเล่นสมัยใหม่ หรือนวนิยาย จะกล่าวถึงพฤติกรรมของผู้ชายที่มีเมียแล้วไปยุ่งเกี่ยวกับผู้หญิงอื่นในทางชู้สาวไม่ได้เป็นอันขาด...แม้แต่ผู้ชายที่มีเมียแล้วนี้ก็อยู่เพียงในใจใคร่ได้ผู้หญิงอีกคนหนึ่งเป็นเมียก็ไม่ได้ นอกจากนั้นยังบังคับใช้สรรพนามแต่เพียง ฉัน ท่าน เธอ เขาเท่านั้น...อันทำให้ขาดอรรถรสโดยสิ้นเชิง โดยเหตุนี้ในทางประพันธ์นวนิยาย แม้ผู้ที่เป็นนักประพันธ์อยู่ก่อนแล้ว ต่างก็วางมือไปตามๆกัน (ตรีศิลป์ บุญขจร. 2547: 84; อ้างอิงจาก ยศ วัชรเสถียร. 2506. ความเป็นมาของประวัติการประพันธ์และนักประพันธ์. หน้า 319)

ปฏิกริยาของนักเขียนที่มีต่อนโยบายของรัฐ มีทั้งที่สนับสนุนรัฐนิยมอย่างเปิดเผยได้แก่ หลวงวิจิตรวาทการที่เขียนบทละครปลุกใจให้รักชาติตามนโยบายของรัฐ นักเขียนบางคนไม่พอใจหรือไม่สามารถปฏิบัติตามข้อบังคับได้ จึงหยุดการเขียนไว้ เช่น แม่อนงค์ ยาขอบ นักเขียนบางคนแสดงการต่อต้านด้วยการใช้สำนวนภาษาที่ผิดแบบแผน “นักเขียนหนุ่มสาวกลุ่มหนึ่งหันไปใช้สำนวนภาษาที่เรียกกันว่า “สำนวนสะวิง” นิยมการใช้ภาพพจน์และใช้ภาษาผิดแบบแผนซึ่งเป็นสำนวนภาษาเฉพาะตัวของนักเขียนแต่ละคน เช่น อิศรา อมันตกุล ผู้เขียน *นักบุญคนบาป* เสนีย์ เสาวพงศ์ ผู้เขียน *ชัยชนะของคนแพ้*” (ตรีศิลป์ บุญขจร. 2547: 86)

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ภาวะเศรษฐกิจของไทยทรุดหนัก เกิดภาวะอดอยากเนื่องจากการหยุดผลิตในช่วงสงคราม โจรผู้ร้ายชุกชุม มีการทุจริตในวงราชการ เกิดความขัดแย้งในหมู่ผู้ที่มีอำนาจในการปกครองประเทศ แต่ท่ามกลางสถานการณ์เช่นนี้ นักเขียนกลับได้รับเสรีภาพมากกว่าสมัยรัฐนิยม นิตยสารและหนังสือพิมพ์หลายฉบับที่ปิดกิจการไปเพราะขาดแคลนกระดาษได้กลับมา

เปิดดำเนินการอีก บรรยากาศของวงการประพันธ์เริ่มคึกคักขึ้นอีกครั้ง รื่นฤทัย สัจจพันธ์ (2533: 465) ได้กล่าวถึงลักษณะของวรรณกรรมในช่วงหลังสงครามนี้ไว้ว่า

วรรณกรรมในช่วงหลังสงครามนี้จึงมี 2 ลักษณะ คือ วรรณกรรมสะท้อนสภาพชีวิตและสังคมหลังสงคราม ซึ่งล้วนแต่แสดงอารมณ์ดิบ ๆ ของมนุษย์ เนื่องจากความบีบคั้นของสงครามทำให้มนุษย์หมดศรัทธาในสิ่งดีงาม เหลือเพียงกิเลส ความก้าวร้าว พร้อมจะทำร้ายจิตใจของผู้อื่นเพื่อสร้างเกราะกำบังและความมั่นใจในตนเอง... ส่วนวรรณกรรมอีกประเภทหนึ่งคือ วรรณกรรมเชิงรณรงค์ หรือวรรณกรรมในแนวหลักหนี ซึ่งเป็นงานเขียนที่ได้รับผลกระทบมาจากสภาพชีวิตและสังคมช่วงสงครามและหลังสงครามเช่นกัน ความพลัดพรากหยาบ และความอดอยากทำให้ผู้คนในสังคมมีชีวิตจิตใจที่ขมขื่นทุกซักร้อนแสนสาหัส วรรณกรรมหลักหนีจึงทำให้อ่านลึ้มสภาพชีวิตที่แท้จริง หลุดลอยไปอยู่ในโลกจินตนาการชั่วขณะ

วรรณกรรมเชิงรณรงค์ได้รับความนิยมจากผู้อ่านอย่างสูงในช่วงหลังสงครามนี้ ในขณะเดียวกันในปี พ.ศ. 2492 ก็ได้เกิดวรรณกรรมแบบก้าวหน้าขึ้น โดยเป็นวรรณกรรมที่มุ่งเสนอแนวคิดเพื่อวิพากษ์และเปลี่ยนแปลงสังคมไทยให้ไปสู่ประชาธิปไตยที่แท้จริง แนวคิดนี้ได้ขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว ในสังคมเกิดการแบ่งกลุ่มวรรณกรรมเป็น 2 กระแส คือวรรณกรรมตลาด และวรรณกรรมก้าวหน้า

การแบ่งกลุ่มระหว่าง “วรรณกรรมตลาด” และ “วรรณกรรมก้าวหน้า” หรือ “วรรณกรรมพาฝัน” กับ “วรรณกรรมสะท้อนสังคม” หรือระหว่าง “จินตนิยม” กับ “อัตถนิยม” สะท้อนความคิดขัดแย้งระหว่าง “ศิลปะเพื่อศิลปะ” และ “ศิลปะเพื่อชีวิต” ความขัดแย้งนี้นำไปสู่การเสนอบทความเพื่อเผยแพร่ความรู้ทางทฤษฎีและหลักการของแนวคิดทั้งสอง ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่าง “ผู้สร้าง” และ “ผู้เสพ” หรือระหว่าง “การวิจารณ์” และ “การแต่ง” วรรณกรรมจึงมีมากกว่ายุคใดๆ และต่างมีบทบาทซึ่งกันและกัน

(รื่นฤทัย สัจจพันธ์. 2533: 465)

แนวคิด “ศิลปะเพื่อชีวิต” ได้ถูกนำไปเผยแพร่อย่างต่อเนื่องทั้งในรูปแบบของการเขียนบทความเพื่อให้ความรู้ในหลักการ รวมทั้งรูปแบบของบทวิจารณ์วรรณกรรม ในปีพ.ศ. 2493 ได้มีการก่อตั้งชมรมนักประพันธ์ขึ้น มีการจัดอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางวรรณคดี ประเด็นในการอภิปราย เช่น หน้าที่ความรับผิดชอบของนักเขียน ความหมายของศิลปะ นักเขียนได้มาร่วมกันสนทนาถกเถียงถึงเป้าหมายในการสร้างสรรค์งานศิลปะ “การสนทนาของนักประพันธ์เกี่ยวกับความรับผิดชอบของนักเขียนกับสังคม ผลักดันให้นักเขียนหลายคนสร้างนวนิยายแนวเพื่อชีวิตขึ้นบ้าง แม้จะยังไม่มียุคเด่นชัดนัก” (ตรีศิลป์ บุญขจร. 2547: 146)

ในปี พ.ศ. 2495 เกิดกรณีการเมืองที่เรียกกันว่ากบฏสันติภาพ รัฐบาลได้จับกุมกลุ่มบุคคลหลายกลุ่ม ทั้งนักคิด นักเขียน นักหนังสือพิมพ์ นักวิชาการ นายทหาร นักการเมือง ฯลฯ ในข้อหาสมคบกัน เพื่อทำลายล้างรัฐบาล และจะเปลี่ยนแปลงราชประเพณี การปกครองและเศรษฐกิจของไทย การจับกุมนี้ทำให้พัฒนาการของวรรณกรรมเพื่อชีวิตหยุดชะงักลง

ท่ามกลางบริบทของสังคมวัฒนธรรม การเมืองเช่นนี้ นวนิยายได้มีพัฒนาการไปตามบริบทของสังคม และได้ส่งผ่านความคิด ทศนคติของผู้เขียน ของยุคสมัยไปยังผู้คนในสังคม นอกเหนือไปจากบทบาทในการสร้างความบันเทิงสะท้อนอารมณ์ให้แก่ผู้อ่าน อันนับเป็นบทบาทโดยตรงของนวนิยาย ในยุคจอมพล ป. พิบูลสงครามที่กล่าวกันว่าผู้หญิงมีสถานภาพ บทบาท ทางสังคมสูงขึ้น นั้น จึงน่าสนใจว่า ภาพผู้หญิงในนวนิยายถูกสร้างให้เห็นเป็นเช่นไร ความเป็นหญิงที่ถูกสร้างโดยรัฐ โดยวาทกรรมต่างๆ และความเป็นหญิงที่ถูกสร้างโดยนักเขียนนวนิยาย เป็นสิ่งเดียวกันหรือไม่ อุดมการณ์ของความเป็นหญิงที่ส่งผ่านวาทกรรมและอุดมการณ์ความเป็นหญิงที่ส่งผ่านนวนิยายนั้น เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

1.2 คำถามการวิจัย

1. วาทกรรมหลักเกี่ยวกับความเป็นหญิงในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม คืออะไร มีวิธีการอย่างไรบ้างในการสร้างวาทกรรมนั้น

2. ภาพความเป็นหญิงในนวนิยายสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นอย่างไร เป็นไปตามวาทกรรมหลักหรือไม่อย่างไร ในนวนิยายของนักเขียนชาย นักเขียนหญิง ภาพความเป็นหญิงที่ปรากฏมีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวาทกรรมเกี่ยวกับความเป็นหญิงในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทั้งในด้านภาพที่ปรากฏและวิธีการในการสร้างวาทกรรม

2. เพื่อศึกษาภาพความเป็นหญิงในนวนิยายสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทั้งในด้านบทบาท สถานภาพ ฐานะทางเศรษฐกิจ การยอมรับทางสังคม ตลอดจนสิทธิและความเสมอภาคทางเพศของตัวละครหญิงในนวนิยายและเปรียบเทียบภาพความเป็นหญิงในวาทกรรมหลักกับภาพความเป็นหญิงในนวนิยาย

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษานวนิยายไทยที่ตีพิมพ์ในช่วง พ.ศ.2481- พ.ศ.2500¹ จำนวน 58 เรื่อง โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เป็นนวนิยายที่ตัวละครหญิงเป็นหญิงไทย มีบทบาทเด่น และ/หรือเป็นนวนิยายที่มีลักษณะเด่นเกี่ยวกับประเด็นผู้หญิง

¹ ข้อมูลปีพ.ศ.ในการตีพิมพ์ที่ใช้เป็นหลักมาจาก สันติ ทองประเสริฐ. (2529) *วิวัฒนาการของเนื้อหานวนิยายไทย ตั้งแต่ พ.ศ.2476-2517*. บางส่วนมาจากตำราหรืองานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้

นวนิยายที่จะนำมาศึกษามีดังต่อไปนี้²

พ.ศ.2482

คำอธิบายของดวงดาว	ของ	ดวงดาว
วนิดา	ของ	วรรณศิริ
ดัดสันดานอิเหนา	ของ	พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์

พ.ศ.2484

น้ำใต้ศอก	ของ	แม่ทองคำ
-----------	-----	----------

พ.ศ.2485

พยอมไพร	ของ	แม่ทองคำ
เทพธิดาในฝัน	ของ	อาษา

พ.ศ.2486

หนามยอกอก	ของ	วรรณศิริ
ข้าวฟาดดินสลาย	ของ	เรียมเอง
ความรักของวัลยา	ของ	เสนีย์ เสาวพงศ์
ปีศาจ	ของ	เสนีย์ เสาวพงศ์

พ.ศ.2487

เทพราช	ของ	ก. สุรางคนางค์
วิมานในอากาศ	ของ	อาษา

พ.ศ.2488

พันทิพา	ของ	ก. สุรางคนางค์
รอยจารึก	ของ	ก. สุรางคนางค์

พ.ศ.2490

คนรักโลก	ของ	อาษา
ฟ้ากับดิน	ของ	อาษา

พ.ศ.2491

นิทรสาย์ณห์	ของ	อิงอร
-------------	-----	-------

พ.ศ.2492

ชั่วชีวิตหนึ่ง	ของ	ก. สุรางคนางค์
เคหาสน์สี่แดง	ของ	ดวงดาว
ทุ่งร้างทางรัก	ของ	พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ
ผจญชีวิต	ของ	พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ

² ปัญหาที่ผู้วิจัยพบ คือ มีนวนิยายจำนวนมากที่ปรากฏรายชื่อว่า ตีพิมพ์ในช่วงเวลานี้ แต่ผู้วิจัยไม่สามารถหาตัวเล่มได้ บางเล่มหาได้แต่อยู่ในสภาพที่ไม่สมบูรณ์ ไม่สามารถนำมาศึกษาได้ ในการคัดเลือกนี้ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกจากนวนิยายที่ผู้วิจัยสามารถหาตัวเล่มได้

พ.ศ.2493

คู่ครอง	ของ	ก. สุรางคนางค์
ปัทมา วรารักษ์	ของ	ก. สุรางคนางค์
บ้านทรายทอง	ของ	ก. สุรางคนางค์
แผ่นดินของเรา	ของ	แม่อนงค์
หอรักรอรั้ง	ของ	วรรณสิริ
เราลีขิต-บนหลุมศพวาสิฏฐี	ของ	ร. จันทพิมพะ
สะใภ้ทาส	ของ	สุกัญญา
คืนสวรรค์วันสวาท	ของ	พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ
สวรรค์ยังไม่ทอดทิ้งข้าพเจ้า	ของ	พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ
ห่วงรักเหวลึก	ของ	พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ
อกกำพริ้า	ของ	ช้อลิลลี พรีเม้เพรา
แม่สายสะอื้น	ของ	อ.ไชยวรศิลป์

พ.ศ.2494

มาลินี	ของ	น. ประภาสติด
ชั่วฟ้าดินดับ	ของ	พนมเทียน
กว่าชีวิตนี้จะสิ้น	ของ	พนมเทียน
ชีวิตมิใช่ดอกกุหลาบ	ของ	นิตยา นาฎยะสุนทร
สิ่งผูกพัน	ของ	วรรณสิริ
นางครวญ	ของ	วรรณสิริ
ปริศนา	ของ	ว.ณ ประมวลมารค
นางไพร	ของ	สุวัฒน์ วรดิลก
มรสุมแห่งชีวิต	ของ	พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ

พ.ศ.2495

ทางสายเปลี่ยว	ของ	ก. สุรางคนางค์
ชาติตรี	ของ	ดวงดาว
หัวใจให้เช่า	ของ	นิตยา นาฎยะสุนทร
คนบริสุทธิ์	ของ	วรรณสิริ

พ.ศ.2496

พจมาน สว่างวงศ์	ของ	ก. สุรางคนางค์
จุดหมายปลายทางของกานดา	ของ	กาญจนา นาคันนันทน์
ปลายทางชีวิต	ของ	จินตะหรา
สร้อยฟ้าชายตัว	ของ	ช่อม ปัญญาพรรค

คำแห่งความรัก	ของ	สุกัญญา
พ.ศ.2497		
ชีวิตใหม่	ของ	สุวัฒน์ วรดิลก
พ.ศ.2498		
นางแมวป่า	ของ	ชอลิลลี พรีเมเพรา
แรงอธิษฐาน	ของ	ก. สุรางคนางค์
วนาลี	ของ	สราญจิตต์
พ.ศ.2499		
ชีวิตลำเค็ญ	ของ	อาษา
เบญจวรรณ	ของ	กาญจนา นาคั่นนทร์
พ.ศ.2500		
ปราสาททราย	ของ	ก. สุรางคนางค์

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ที่เน้นตัวบทนวนิยาย และเอกสารต่างๆเป็นหลัก

การวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนแรกเป็นการศึกษาวิเคราะห์การสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับผู้หญิงในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม การวิจัยในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ บทความ ข้อมูลของหน่วยราชการต่างๆ รายงาน การวิจัย ที่มีประเด็นเกี่ยวกับผู้หญิงในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ส่วนที่สองเป็นการศึกษาการสร้างภาพความเป็นหญิงในนวนิยาย การวิจัยในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ตัวบทนวนิยายเป็นหลัก

1.6 ขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องการสร้างภาพความเป็นหญิงในนวนิยายไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481 - พ.ศ.2500 มีขั้นตอนในการศึกษาดังนี้

1. ทบทวนวรรณกรรมที่เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับผู้หญิง แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ประวัติศาสตร์สังคม การเมือง วงวรรณกรรมของไทย ในสมัยที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี

2. รวบรวมและคัดเลือกนวนิยายที่ตีพิมพ์ในปี พ.ศ.2481- พ.ศ.2500 โดยเป็นนวนิยายที่มีประเด็นสำคัญเกี่ยวกับผู้หญิง และ/หรือ ตัวละครหญิงมีบทบาทสำคัญในเรื่อง

3. ศึกษาวิเคราะห์การสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับผู้หญิงในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามโดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยต่างๆ

4. ศึกษาวิเคราะห์การสร้างภาพความเป็นหญิงที่ปรากฏในนวนิยาย และเปรียบเทียบกับ การสร้างภาพความเป็นหญิงในวาทกรรมสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

5. สรุปผล และอภิปรายผลโดยวิเคราะห์ปัจจัยทางศิลปะ สังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการ เสนอภาพความเป็นหญิงในสังคม

1.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้เห็นถึงวิธีการสร้างวาทกรรมในสังคม และได้ว่าวาทกรรมหลักเกี่ยวกับความเป็น หญิงในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นเช่นไร อันจะก่อให้เกิดองค์ความรู้ในเรื่องบทบาท สถานภาพของสตรีไทยในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม และยังเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาทำความเข้าใจเรื่องเพศภาวะ

2. ได้รู้ว่าภาพความเป็นหญิงในนวนิยายสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นเช่นไร สื่อนัยยะ ใดๆ และภาพความเป็นหญิงในนวนิยายมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับวาทกรรมหลักเกี่ยวกับผู้หญิง อย่างไร เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องการสร้างภาพความเป็นหญิงในนวนิยายไทยสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม นี้มีทั้งการศึกษาในเรื่องการสร้างวาทกรรมและการศึกษาตัวบทนวนิยาย แนวคิดทฤษฎีที่จะนำมาใช้ในการศึกษา มีดังนี้

2.1 การวิเคราะห์วาทกรรม แนวคิด ความหมาย วิธีการ

แนวคิดเรื่องวาทกรรม(Discourse) เป็นแนวคิดหนึ่งที่สามารถนำไปใช้ได้กับศาสตร์ หลากหลายสาขา คำว่า “Discourse” ในภาษาอังกฤษ มีความหมายเป็น 2 มิติ คือ มิติว่าด้วยเรื่อง ภาษา กับ มิติว่าด้วยเรื่องสังคมและวิถีปฏิบัติ มิติว่าด้วยเรื่องภาษา ตรงกับภาษาไทยว่า ข้อความ ต่อเนื่อง วจนะ ปริจเฉท สัมพันธสาร ส่วนมิติทางสังคมและวิถีปฏิบัติที่สัมพันธ์กับภาษาและการใช้ ตรงกับภาษาไทยว่า วาทกรรม (กฤษณาพรหม หงส์ลดารมภ์ .2549 :5)

นักคิดคนสำคัญที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อแนวความคิดเรื่อง วาทกรรม ในปัจจุบัน ก็คือ มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault ,1926 - 1984) นักคิดนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส งานเขียนของ ฟูโกต์ ในช่วงทศวรรษที่ 1960 - 1970 เป็นงานเขียนที่ทรงอิทธิพลในวงการศึกษาศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นปรัชญา ประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์ วรรณคดีศึกษา ฟูโกต์ไม่เคยให้ความหมายของ วาทกรรมไว้โดยตรงในงานเขียนชิ้นใดของเขา แต่ความหมายของวาทกรรมตามทัศนะของฟูโกต์มี นักวิชาการของไทย ได้ประมวลความคิดของฟูโกต์ไว้ว่า

วาทกรรม หมายถึง ระบบและกระบวนการในการสร้าง / ผลิต(constitute) เอกลักษณ์ (identity) และความหมาย (significance)ให้กับสรรพสิ่งต่างๆในสังคมที่ห่อหุ้มเราอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ความ จริ่งอำนาจ หรือตัวตนของเราเอง นอกจากนี้วาทกรรมยังทำหน้าที่ตรึงสิ่งที่สร้างขึ้นให้ดำรงอยู่และ เป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง(valorize).... วาทกรรม คือ ชุดของส่วนเสี้ยวที่ไม่มีความหมาย ต่อเนื่องสัมพันธ์กัน แต่ต้องมาอยู่รวมกัน และอยู่รวมกัน มิใช่ในฐานะที่เป็นเอกภาพ หรือมีความ มั่นคง..... แต่ในฐานะที่เป็นชุดของวาทกรรมที่มีความแตกต่างและหลากหลาย และต่างก็มี ยุทธศาสตร์เฉพาะตัวที่ไม่เหมือนกันในการอยู่รวมกัน.... ขณะเดียวกันวาทกรรมก็ทำหน้าที่เก็บกด/ ปิดกั้น มิให้เอกลักษณ์ และความหมายของบางอย่างเกิดขึ้น(subjugate)หรือไม่ก็ทำให้เอกลักษณ์ และความหมายบางสิ่งที่ดำรงอยู่แล้วในสังคม เลื่อนหายไปพร้อม ๆ กันด้วย(displace)

(ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร . 2542 : 19-20)

ขณะเดียวกัน ธงชัย วินิจจะกุล ก็ได้กล่าวถึง Discourse ไว้ว่า

Discourse หมายถึง การแสดงออก การสื่อสาร การสื่อความ และสิ่งที่แสดงออก ที่สื่อสารหรือสิ่งที่สื่อความกัน โดยที่เมื่อใช้คำนี้จะไม่เพ่งเล็งถึงบุคคลที่ทำการสนทนาหรือสื่อสารกัน แต่เพ่งเล็งถึงตัวการกระทำ คือ การสื่อความ และเพ่งเล็งถึงความหมาย หรือสิ่งที่สื่อความกัน โดยมีผู้รับการสื่อสารนั้นจำนวนหนึ่งแต่ไม่ชัดเจนเช่นกัน อีกทั้งเมื่อกล่าวถึง Discourse ยังหมายถึงการแสดงออกในสถานที่ เวลา และเหตุการณ์จำนวนมากโดยไม่ระบุชัดเจนว่าเมื่อใด ที่ไหน...

ฟูโกต์ เสนอว่าในบรรดาความสัมพันธ์ของมนุษย์ สิ่งที่มีบทบาทสำคัญและแพร่หลายที่ครอบคลุมกิจกรรมทุกประเภทของมนุษย์ ก็คือ การแสดงออกหรือการสื่อสารกันนั่นเอง การสื่อสารกัน อาจมาในรูปถ้อยคำทั้งพูดและเขียน และอาจมาในรูปการปฏิบัติ พฤติกรรม อากัปกริยาต่าง ๆ มนุษย์อยู่กันเป็นสังคมได้ด้วยการสื่อความกันด้วย Discourse ที่เข้าใจกันได้รู้เรื่องและด้วยความไม่เข้าใจกัน เข้าใจกันผิด ซึ่งก็เป็นเรื่องของการสื่อความเช่นกัน...

(ธงชัย วินิจจะกุล. 2534:18)

แนวคิดเรื่องวาทกรรมของฟูโกต์เป็นแนวคิดเชิงวิพากษ์ที่มีต่อความรู้ ดังที่ฟูโกต์ได้กล่าวไว้ว่า “ ...knowledge is not made for understanding ; it is made for cutting”

(Foucault ,quoted in Rabinow .1984: 88)

การวิพากษ์ หรือ ซ้ำแหละ “ความรู้” ของฟูโกต์ ก็คือ การเปิดเผย การทำความเข้าใจเกี่ยวกับ “ความรู้” โดยเฉพาะความรู้ที่ได้รับการสถาปนาให้เป็น ศาสตร์ ในฐานะที่เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาทำความเข้าใจเรื่องราวต่างๆเกี่ยวกับมนุษย์ เป็นการเปิดเผยให้เห็นแง่มุมต่างๆของศาสตร์ที่ถูกปกปิดไว้ โดยฟูโกต์ใช้วิธีการวิเคราะห์วาทกรรมที่เรียกว่า **archaeology** และ **วงศาวិทยา (genealogy)** เผยให้เห็นการสร้างวาทกรรมในรูปแบบต่างๆ และแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง ความรู้ ภาษา สัจจะ **archaeology** เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยและองค์ประกอบต่างๆที่ประกอบกันขึ้นเป็นวาทกรรมหนึ่งๆที่ละส่วนที่ประมวลกันเข้าเกิดเป็น วาทกรรมใหม่ๆ จึงเท่ากับเป็นการทำความเข้าใจเงื่อนไขกฎเกณฑ์ต่างๆที่กำหนดให้วาทกรรมดำรงอยู่ ส่วน**วงศาวิทยา (genealogy)**มีที่มาจากการวิพากษ์ grand theory ของการเขียนประวัติศาสตร์แบบประเพณี ซึ่งเป็นการนำเหตุการณ์ต่าง ๆ มาสร้างความสัมพันธ์ภายในกรอบเวลาที่เป็นลำดับการเกิดขึ้นก่อน-หลังของเหตุการณ์ พัฒนาการของมนุษย์หรือสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นจึงมีลักษณะเป็นเส้นตรง ความแตกต่างหลากหลาย ความขัดแย้งแตกต่าง การต่อสู้ของมนุษย์ในแต่ละช่วงประวัติศาสตร์ถูกลดทอนให้อยู่ในเอกภาพของโครงเรื่องใหญ่ โดยละเลยพลังผลักดันอื่นๆ ขาดลักษณะอันเป็นพลวัต **วงศาวิทยา** มุ่งเผยให้เห็นว่า วาทกรรมที่ได้รับการสถาปนาให้เป็นความจริงหรือสัจจะนั้นมีวิธีการในการกำราบปิดกั้นไม่ให้วาทกรรมอื่นซึ่งเป็นวาทกรรมย่อยปรากฏตัวอย่างไร

คำที่มีความหมายสำคัญต่อแนวคิดของฟูโกต์ในเรื่องการวิเคราะห์วาทกรรม ก็คือ คำว่า **อำนาจ และความรู้** วาทกรรมมีอำนาจในการสร้าง / นิยาม / ตรึงความหมาย (significance) ความรู้ ความจริงชุดหนึ่งๆ ให้กลายเป็นแม่แบบหรือวาทกรรมหลัก (dominant discourse) ซึ่งทำหน้าที่เป็นมาตรฐานหลักของสังคม และเก็บกด / ปิดกั้น ไม่ให้วาทกรรมอื่นปรากฏตัวขึ้น

อำนาจของวาทกรรม ส่งผลต่อการกำหนดผู้อื่นให้ “คิด” “เชื่อ” “เป็น” และ/หรือ “ทำ” ตามกรอบวาทกรรมนั้น สิ่งที่เป็นคำถามหลักของฟูโกต์ ก็คือ *ทำอย่างไรจึงจะปลดปล่อยความรู้ที่ถูกเก็บกด ปิดกั้น เพื่อก่อความ (insurrection of knowledge) ความเป็นระเบียบ ระบบ ของ “ความรู้” ที่ถูกต้อง หรือ วาทกรรมหลักได้* เป็นการเปิดและชี้ให้เห็นประเด็นปัญหาที่เกิดจากการใช้ความรู้เป็นเครื่องมือของอำนาจในการควบคุมสังคม และปิดบังการใช้ความรุนแรง ความชั่วร้ายที่ทำกันอย่างแนบเนียน การวิเคราะห์วาทกรรมมิได้เผยให้เห็นเฉพาะความสัมพันธ์ของอำนาจเท่านั้น หากแต่ยังเผยให้เห็นการทำงานภายในวาทกรรมที่มีอำนาจเปลี่ยนแปลงการกระทำ หรือ คำจูงใจวาทกรรมนั้นดำรงอยู่

2.2 การวิเคราะห์วาทกรรม กับการมองสถานะความจริง (Ontology)

ในทางวาทกรรมนั้น **ความจริง** ที่เป็นสัจจะเป็นสิ่งที่จริงแท้แน่นอนนั้นไม่มี ทั้งนี้เพราะ “ความจริง” เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาจากภาษา และอำนาจ “ความจริง” ถูกผลิตและรักษาดำรงสถานะเป็น “ความจริง” ในความคิดของเราได้ เพราะมีอำนาจบางอย่างถูกผลิตควบคุมกันไป ในวาทกรรมนั้น ๆ ด้วย ดังนั้น “ความจริง” จึงเป็นสิ่งที่มียู่มากมาย มีหลากหลายความหมาย มีทั้ง “ความจริง” ที่สอดคล้อง กับ “ความจริง” ที่ขัดแย้งกัน ขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นผู้สร้างความจริงนั้น ตัวอย่างเช่น **ความจริงเรื่องสวยช่อนอายุ** ที่ผู้หญิง (และปัจจุบันรวมถึงผู้ชายส่วนหนึ่งด้วย) ถูกทำให้เชื่อว่าผู้หญิงที่สวยคือผู้หญิงที่ดูอ่อนกว่าวัย (อันเป็นจริง) ความสวยเป็นสิ่งที่แสดงคุณค่าของผู้หญิง เบื้องหลังของการสร้างความจริงสวยช่อนอายุนี้ก็คือ **อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ และระบบทุนนิยม** “ระบบทุนนิยมได้ใช้ร่างกายของผู้หญิงเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้าในธุรกิจที่เกี่ยวกับความงาม โดยใช้กลไกในการสื่อความหมายนำเสนอภาพของผู้หญิงที่สาวสวยอ่อนเยาว์กว่าวัยจริงและทางเลือกในการจัดการความงามผ่านสื่อต่างๆ กระตุ้นให้เกิดความต้องการในการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงร่างกายตนเองให้เป็นที่ไปตามภาพร่างในอุดมคติ” (สิระยา สัมมาวาจ. 2550: บทคัดย่อ)

ความจริงที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน มีเป็นจำนวนมากที่เป็นความจริงที่ขัดแย้งกัน เนื่องจากเป็นความจริงของคนต่างกลุ่มกัน ดังนั้นในมุมมองของการวิเคราะห์วาทกรรม ความจริงที่เป็นความจริงแท้แน่นอนเป็นหนึ่งเดียวนั้นจึงไม่มี มีแต่ความจริงที่จะต้องตั้งคำถามตามมาด้วยเสมอว่า เป็นความจริง “ของใคร” ความจริงนั้น “มาได้อย่างไร” และความจริงนั้นถูกสถาปนาขึ้นมา “เพื่ออะไร”

2.3 การวิเคราะห์วาทกรรม กับการมองสถานะความรู้ (Epistemology)

“ความรู้” เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาจากอำนาจและภาษา เช่นเดียวกับ “ความจริง” ชุดของความรู้หลายๆชุดที่ประกอบขึ้นมาจะนำไปสู่ความจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง (ขึ้นอยู่กับว่า เป็นความจริงของใคร เพื่ออะไร ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว) ดังนั้น “ความรู้” จึงเป็นสิ่งที่ “มีที่มา มีที่ไป” เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นโดยมีเจตจำนงบางอย่าง มิได้เป็นความรู้ที่สร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ส่วนรวม อำนาจของความรู้ไม่ได้อยู่ที่ผู้ใช้ หากแต่อยู่ที่ผู้สร้างว่าผู้สร้างต้องการอะไร ความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นนี้จะแทรกซึมเข้าไปสู่วิธีคิด ทำให้เกิดความเข้าใจในรูปแบบหนึ่ง ก่อให้เกิดพฤติกรรม การปฏิบัติ การแยกแยะว่าควรทำ หรือไม่ควรทำอะไร ผู้รู้กับความรู้เป็นสิ่งที่ถูกแยกออกจากกัน การที่จะเข้าถึงความรู้ได้นั้นต้องใช้วิธีหรือถอน เพื่อให้เห็นที่มา เห็นอุดมการณ์ที่แฝงอยู่เบื้องหลัง

ความรู้ ความจริง ความหมาย ตัวตน ล้วนแต่เป็นผลผลิตของวาทกรรมแต่ละประเภท เป็นผลผลิตของวาทกรรมแต่ละความมุ่งหมาย วาทกรรมแต่ละชุดมิได้เป็นอิสระจากกัน แต่เกิดจากปัจจัยทางสังคม การปะทะ ประสาน ผนวก ต่อสู้ แย่งชิงพื้นที่ จนทำให้เกิดเป็นวาทกรรมชุดใหม่ๆ

ฟูโกต์ มองไปที่ไหนก็ไม่พบอย่างอื่นนอกจาก Discourse และไม่ว่า Discourse จะปรากฏตัวที่ใดก็ตาม เขาจะพบการต่อสู้กัน ระหว่างกลุ่มต่างๆที่อ้าง “ ความถูกต้องชอบธรรม ” ให้แก่ Discourse หนึ่ง กับกลุ่มถูกปฏิเสธความชอบธรรมแก่ Discourse ของตน

(White . 1979: 91 อ้างใน ธงชัย วินิจจะกุล . 2534: 27)

กล่าวโดยสรุปการวิเคราะห์วาทกรรม คือ การพยายามศึกษาและสืบค้นกระบวนการขั้นตอน ลำดับเหตุการณ์ และรายละเอียดปลีกย่อยในการสร้างอัตลักษณ์และความหมายให้กับสิ่งที่ห่อหุ้มเราอยู่ในรูปของวาทกรรมและภาคปฏิบัติการของวาทกรรมว่าด้วยเรื่องนั้นๆ ว่ามีความเป็นมาอย่างไร โดยกระบวนการในการวิเคราะห์วาทกรรมจะเริ่มด้วยคำถามที่ว่า อะไรคือสิ่งที่กำลังพูดถึง กำลังศึกษา หรือวาทกรรมของสิ่งนั้นคืออะไร เพื่อวิเคราะห์ว่าเอกลักษณ์และความหมายของสิ่งๆนั้น ถูกสร้างขึ้นมาได้อย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง แล้วจึงวิเคราะห์ดูว่าสิ่งนั้นมีหน้าที่หรือบทบาทอย่างไรในสังคม ซึ่งจะช่วยให้เห็นถึงเครือข่ายของสังคมที่วาทกรรมชุดนั้นดำรงอยู่ว่ามีรายละเอียดอะไรบ้าง

อำนาจและการครอบงำของวาทกรรม จึงอยู่ที่การสร้างตัวตน การทำให้มนุษย์และสิ่งต่างๆ ในสังคมกลายเป็นสิ่งใหม่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคแต่ละสมัย เอกลักษณ์ตัวตนและความหมาย จะถูกอำนาจของวาทกรรมทำให้เกิดความเคยชิน ความคุ้นเคย และยอมรับโดยปราศจากการตั้งคำถามหรือตรวจสอบใด ๆ การวิเคราะห์วาทกรรมนี้ จะทำให้เห็นกระบวนการในการสร้าง และการให้ความหมายแก่ความเป็นหญิงในสังคมยุคสร้างชาติ รวมทั้งเปิดเผยให้เห็นถึงอำนาจในการสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับความเป็นหญิงนี้ด้วย

2.4 ทฤษฎีสตรีนิยม

แนวคิดสตรีนิยม (Feminism) มีหลายแนวทางหรือหลายแนวคิด แต่พบว่ามีเหมือนกันในบางประเด็นคือ การต่อสู้เพื่อขจัดการกดขี่ต่อผู้หญิงและเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อให้ผู้หญิงมีชีวิตสิทธิที่เสมอภาคกับผู้ชายและได้รับสิทธิของความเป็นมนุษย์ (วิระดา สมสวัสดิ์, 2549: 29)

ในการวิจัยนี้ได้จัดแบ่งแนวคิดสตรีนิยมตามคำอธิบายของ วารุณี ภูริสินสิทธ์ (2545) ดังนี้

1. สตรีนิยมแนวเสรีนิยม (Liberal Feminism)

เป็นแนวคิดสตรีนิยมที่ถูกมองว่าเป็นแนวคิดกระแสหลักของสตรีนิยม กล่าวคือคนส่วนใหญ่จะมีความเข้าใจว่า สตรีนิยม คือการเรียกร้องสิทธิ เรียกร้องความเสมอภาคให้เท่าเทียมชาย สตรีนิยมสายเสรีนิยมได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดเสรีนิยมในช่วงศตวรรษที่ 17-18 ที่เน้นเสรีภาพของปัจเจกชน ความเท่าเทียม ทางเลือกของปัจเจก และความมีเหตุผลของมนุษย์ สตรีนิยมจึงเชื่อในเรื่องสิทธิ ความเท่าเทียม ความยุติธรรมและโอกาสที่เท่ากัน นักสตรีนิยมในกลุ่มนี้เรียกร้องการปฏิบัติต่อหญิงชายอย่างเท่าเทียมกัน โดยเสนอว่าโดยธรรมชาติแล้วผู้หญิงเป็นอิสระจากผู้ชาย มีสิทธิขั้นพื้นฐานเช่นเดียวกับชาย แต่ผู้หญิงอยู่ภายใต้ระบบโครงสร้างที่ปฏิเสธสิทธิของหญิง การต่อสู้ของสตรีนิยมสายเสรีนิยม คือ การต่อสู้ในเชิงสถาบันโดยเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายหรือนโยบายทางสังคมต่างๆ

ความคิดพื้นฐานของสตรีนิยมแนวเสรีนิยม สรุปได้ดังนี้คือ

1. เชื่อในความเหมือนกันระหว่างเพศ เชื่อว่าโดยพื้นฐานแล้วหญิงชาย มีความเป็นมนุษย์ที่เหมือนกัน

2. เชื่อในความเท่าเทียมกันทางเพศ หรือความยุติธรรมระหว่างเพศโดยเรียกร้องให้มีโอกาสที่เท่าเทียมกันในการแข่งขันภายในระบบสังคมที่เป็นอยู่โดยเฉพาะในปริมนทลสาธารณะ ให้ความสำคัญกับการต่อสู้ทางกฎหมาย ทางการเมือง และทางสถาบัน เพื่อสิทธิของบุคคล การแข่งขันในตลาดสาธารณะ และมองว่าถ้าให้โอกาสเท่าเทียมกันแล้ว ผู้หญิงจะเป็นเช่นผู้ชายได้ทุกอย่าง

3. ให้อิสระภาพแก่ผู้หญิงจากบทบาทความเป็นเพศที่ถูกกดขี่ บทบาทความเป็นเพศที่สังคมกำหนดทำให้ผู้หญิงไม่มีที่อยู่ในสังคม

4. เป็นการต่อสู้ผ่านการแก้ไขกฎหมายเป็นส่วนใหญ่ หรือเรียกร้องการแก้ไขในแนวสังคมสงเคราะห์ เชื่อว่าถ้ามีการแก้ไขกฎหมายให้เท่าเทียมกันแล้ว ผู้หญิงสามารถมีความเท่าเทียมกับผู้ชายโดยไม่จำเป็นต้องแก้ไขสถาบันหลักอื่นๆ กล่าวคือ เน้นการเปลี่ยนแปลงสังคมเชิงปฏิรูปกฎหมายและสังคมมากกว่าการปฏิวัติ หรือเปลี่ยนแปลงที่โครงสร้างหรือระบบทั้งหมด

5. ยอมรับในการแทรกแซงของรัฐ โดยให้เหตุผลว่าโดยพื้นฐาน ผู้หญิงไม่ได้แตกต่างจากผู้ชาย แต่ถูกสังคมปฏิเสธโอกาสบนพื้นฐานของเพศหญิง ก่อให้เกิดความด้อยโอกาสดังนั้นจึงเป็นความชอบธรรมในการที่รัฐจะเข้ามาแทรกแซงในการออกกฎระเบียบพิเศษสำหรับผู้หญิง

6. เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงที่จิตสำนึกของปัจเจกบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้การกดขี่ผู้หญิงหมดไป (วารุณี ฐิริสินสิทธิ์. 2545: 67-68)

วันทนีย์ วาสิกะสิน (2543: 43) ได้สรุปข้อดีของสตรีนิยมแนวเสรีนิยมไว้ว่า แม้กลุ่มสตรีนิยมแนวเสรีนิยมทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายหลายประการ แต่มิได้ลดความแตกต่างระหว่างการทำงาน การเมือง และโลกส่วนตัวของบ้าน และครอบครัว นักสิทธิสตรีนิยมเสรีนิยมไม่ให้ความสำคัญกับโครงสร้าง ซึ่งมีผลต่อการปฏิรูปและมีผลต่อผู้หญิงชนชั้นต่างๆ รวมทั้งความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติ อายุและอื่นๆ นอกจากนี้กลุ่มสตรีนิยมสายเสรีนิยมมิได้อำลักษณะทางชีวภาพของผู้หญิงที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน เท่ากับเป็นการปฏิเสธอิทธิพลของชีววิทยาและทำให้เข้าใจว่า ผู้หญิงถูกสภาวะการณ์และสังคมทำให้มีบทบาทต่างๆกันไป

2. สตรีนิยมแนวมาร์กซิสต์ (Marxist Feminism)

เกิดขึ้นในช่วงต้นทศวรรษที่ 1970 ในช่วงที่มีการเคลื่อนไหวเพื่อปลดปล่อยผู้หญิง สตรีนิยมสายนี้เชื่อเช่นเดียวกับลัทธิมาร์กซิสต์ว่า สิ่งที่ดีจริงอยู่ทางสังคมเป็นตัวกำหนดจิตสำนึกของมนุษย์นำไปสู่ข้อสรุปว่า การกดขี่ผู้หญิงแท้จริงไม่ได้เป็นผลมาจากระบบชายเป็นใหญ่แต่เป็นผลมาจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

สิ่งที่สตรีนิยมแนวมาร์กซิสต์ พยายามชี้ให้เห็นคือ ระบบทุนนิยมทำให้เกิดระบบการแบ่งงานทางเพศ ระหว่างงานเชิงการผลิต และงานเชิงการสืบทอดการผลิต รวมทั้งตีค่างานของผู้หญิงว่าเป็นงานที่ด้อยค่า การที่ผู้หญิงต้องตกอยู่ในสถานะที่ขึ้นต่อผู้ชายเนื่องมาจากลัทธิทุนนิยมและการมีกรรมสิทธิ์ส่วนตัวในทรัพย์สินซึ่งเป็นปัจจัยในการผลิต หากขจัดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินซึ่งเป็นปัจจัยในการผลิตออกไปแล้วสังคมจะมีความเสมอภาค การนำเสนอในแนวคิดนี้มักจะเน้นที่ความแตกต่างทางชนชั้นที่ผูกติดกับกรรมสิทธิ์ส่วนตัวในทรัพย์สินที่สามารถสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมืองและอำนาจทางสังคม เมื่อขจัดความแตกต่างทางชนชั้นออกไปแล้วการเลือกปฏิบัติเพราะสาเหตุแห่งเพศก็จะหมดไปด้วยเพราะคนในสังคมไม่มีความแตกต่างกันแล้ว จึงไม่มีผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมเหนือผู้อื่น

ในทางปฏิบัติสตรีนิยมแนวมาร์กซิสต์ไม่ประสบความสำเร็จ และถูกมองว่าเป็นเพียงการหาแนวร่วมในการต่อสู้กับทุนนิยม

3. สตรีนิยมแนวถอนรากถอนโคน (Radical Feminism)

สตรีนิยมแนวถอนรากถอนโคน ถือว่าเป็นแนวคิดเดียวที่ไม่ได้เกิดขึ้นโดยตรงจากแนวความคิดกระแสหลักของผู้ชาย สตรีนิยมแนวถอนรากถอนโคนเสนอว่าการกดขี่ผู้หญิงเกิดขึ้นเพราะเธอเป็นผู้หญิง และยังเสนอว่าการกดขี่ทางเพศเป็นรูปแบบที่เป็นพื้นฐานและเป็นการกดขี่แรกของการกดขี่ต่างๆในสังคม (วารุณี ฐิริสินสิทธิ์. 2545: 89; อ้างอิงจาก Beasley.1999)

สตรีนิยมแนวถอนรากถอนโคนมองว่าการกดขี่ผู้หญิงถูกประกอบสร้างขึ้นมาจากใต้ระบบชายเป็นใหญ่ และมองว่าระบบเพศวิถีแบบจำกัดเฉพาะสองเพศ คือ หญิง หรือชาย ที่แบ่งแยกกันอย่างเด็ดขาดว่า ถ้าไม่ใช่ผู้หญิงก็ต้องเป็นผู้ชาย เป็นพื้นฐานของการกดขี่ทางเพศ สตรีนิยมแนวนี้เห็นว่า “ การกดขี่ที่ผู้หญิงได้รับไม่สามารถถูกขจัดให้หมดสิ้นไปได้เพียงแค่การปฏิรูปเปลี่ยนแปลงสถาบันทางการเมืองและเศรษฐกิจ แต่ต้องทำการเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคนต่อเพศสภาพ (gender system)” (จารุภา พานิชภักดิ์. 2549: 21; อ้างอิงจาก Tuana and tong. 1995: 131)

วารุณี ภูริสินสิทธิ์ (2545: 99-102) ได้สรุปประเด็นสำคัญของแนวคิดสตรีนิยมแนวถอนรากถอนโคน ไว้ดังนี้

1. ให้ความสำคัญกับความเป็นเพศหญิงในฐานะที่เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการกดขี่ทางเพศ
2. ระบบชายเป็นใหญ่เป็นสาเหตุสำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดการกดขี่ผู้หญิง เป็นระบบอำนาจทางเพศซึ่งผู้ชายเป็นผู้ครองอำนาจสูงสุดและสิทธิประโยชน์ทางเศรษฐกิจ อุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ถูกหล่อหลอมในสังคมผ่านกระบวนการขัดเกลากองทัพสังคมจากสถาบันทางสังคมต่างๆ
3. โครงการต่าง ๆ ที่ถูกเสนอเพื่อการแก้ไขสภาพที่เป็นอยู่ของสตรีนิยมแนวถอนรากถอนโคน มักมีลักษณะไปในทางการปฏิวัติมากกว่าปฏิรูป โดยมองว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะเกิดความเท่าเทียมกันระหว่างเพศในระบบสังคมที่เป็นอยู่
4. เชื่อและเน้นในความแตกต่างระหว่างผู้หญิงผู้ชาย โดยบางกลุ่มเชื่อว่าความแตกต่างเกิดจากธรรมชาติ บางกลุ่มเชื่อว่าความแตกต่างเกิดจากโครงสร้างสังคมหรือถูกสร้างขึ้นโดยวัฒนธรรม
5. ประเด็นที่ให้ความสนใจในการศึกษามีความหลากหลาย โดยมีความเชื่อว่า ต้องตั้งคำถามต่อทุกๆแง่มุมของชีวิตผู้หญิงที่ผู้หญิงเคยยอมรับว่าเป็นมาตรฐานเป็นเรื่องปกติ และหาวิถีทางใหม่ๆในการทำสิ่งต่างๆ
6. ให้ความสำคัญกับร่างกายผู้หญิง ว่าก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย
7. ให้ความสนใจในการศึกษาแนวคิดเรื่องความเป็นหญิง ความเป็นชาย รวมทั้งกามารมณ์หญิงชาย โดยเสนอว่าความคิดดังกล่าวได้ถูกใช้เพื่อสร้างความเป็นรองให้กับผู้หญิง

สตรีนิยมแนวถอนรากถอนโคนในระยะหลังได้มีการแตกสายแนวความคิดเป็นสตรีนิยมแนววัฒนธรรม และสตรีนิยมแนวนิเวศ

สตรีนิยมแนววัฒนธรรม(Cultural Feminism) เป็นการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการของสตรีนิยมแนวถอนรากถอนโคนที่เป็นเหมือนปฏิกิริยาโต้ตอบการรณรงค์เกี่ยวกับผู้หญิงที่ไม่ได้ผลเท่าที่ควรในระยะที่ผ่านมา จึงหันมาสนใจความเป็นตัวตนของผู้หญิงมากกว่าระบบ ให้ความสำคัญกับการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมผู้หญิง โดยเสนอว่าบุคลิกที่แตกต่างจากผู้ชาย ดีกว่า หรือเหนือกว่าผู้ชาย เช่น ความเป็นแม่ ความห่วงใยผู้อื่น ซึ่งในระบบชายเป็นใหญ่สิ่งเหล่านี้ถูกมองว่าเป็นสิ่งด้อย

สตรีนิยมแนวนิเวศ (Eco Feminism) เป็นอีกแนวคิดที่แตกมาจากสตรีนิยมแนวถอนรากถอนโคน ซึ่งมีพื้นฐานใกล้เคียงกับสตรีนิยมสายวัฒนธรรม แนวคิดคือปฏิเสธอุดมการณ์ความเป็นชาย ไม่ยอมรับว่าคุณลักษณะของความเป็นชายคือความเหมาะสม ปฏิเสธการที่ผู้หญิงจะถูกดึงเข้าไปในเบ้าหลอมแบบชาย และเชื่อมโยงผู้หญิงเข้ากับธรรมชาติ

แนวคิดสตรีนิยมแนวถอนรากถอนโคนถูกวิจารณ์ว่ามองระบบชายเป็นใหญ่แบบมุมเดียว รวมทั้งเรื่องการให้ความสำคัญกับร่างกายของผู้หญิงก็ถูกมองว่าเป็นการมองอย่างไม่รอบด้านเพราะผู้หญิงไม่ได้ถูกกดขี่เฉพาะแค่การสืบพันธุ์แต่มีความซับซ้อนมากกว่านั้น

4. สตรีนิยมแนวสังคมนิยม(Socialist Feminism)

เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1970 เป็นผลมาจากความไม่พอใจต่อคำอธิบายของสายมาร์กซิสต์ที่มองไม่เห็นมิติทางเพศจึงไม่นำเข้าไปอยู่ในกรอบการวิเคราะห์

สตรีนิยมแนวสังคมนิยมเสนอว่าต้องนำเอาการกดขี่ทางเศรษฐกิจมาพิจารณาคู่กับการกดขี่ทางเพศ มิใช่ให้ความสำคัญเฉพาะด้านเศรษฐกิจ และในขณะเดียวกันก็ต้องอธิบายว่าเศรษฐกิจรวมถึงกิจกรรมที่ไม่มีการแลกเปลี่ยนตัวเงิน ต้องรวมถึงงานสร้างสรรค์และงานของผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับเพศที่บ้านทุกอย่างมารวมเป็นการผลิตหมด ในขณะที่วิเคราะห์เรื่องชนชั้นก็ต้องนำประเด็นเพศภาวะมาวิเคราะห์ด้วย และจะต้องมีการเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจอย่างสมบูรณ์แบบเท่านั้น ผู้หญิงที่มีรายได้น้อยและทำงานไม่มั่นคงจึงจะเป็นอิสระทางรายได้อย่างแท้จริง (วิระดา สมสวัสดิ์.2549: 37)

สตรีนิยมแนวสังคมนิยมแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ตามแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์เรื่องการกดขี่ผู้หญิง (วารุณี ภูริสินสิทธิ์. 2545: 119) ได้แก่ การวิเคราะห์ระบบคู่ (Dual System) คือ การอธิบายการกดขี่ผู้หญิงโดยพิจารณาจากทั้งระบบชายเป็นใหญ่ และระบบทุนนิยม การทำความเข้าใจต่อการกดขี่ผู้หญิงจะต้องแยกสองระบบนี้ออกจากกัน อีกกลุ่มคือ การวิเคราะห์แบบระบบหนึ่งเดียว (Unified System) คือ การเสนอว่าระบบทุนนิยมไม่สามารถแยกออกไปจากระบบชายเป็นใหญ่ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการกดขี่ผู้หญิงจะต้องวิเคราะห์ทั้งสองระบบไปด้วยกัน

5. สตรีนิยมแนวจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Feminism)

เป็นการนำแนวคิดของจิตวิเคราะห์เข้ามาอธิบายความเป็นหญิงและความเป็นชาย ซึ่งนำไปสู่การเป็นรองของหญิง สตรีนิยมแนวจิตวิเคราะห์นี้ส่วนใหญ่เชื่อว่า ความเป็นเพศเป็นสิ่งซึ่งถูกสร้างขึ้น สตรีนิยมแนวจิตวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ตามแนวคิดของนักจิตวิทยา คือ สตรีนิยมแนวจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ เน้นความเชื่อมโยงประสบการณ์ของจิตไร้สำนึกกับความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างชาย หญิง และสตรีนิยมแนวจิตวิเคราะห์ของลาคัง เน้นการอธิบายพัฒนาการความเป็นตัวตนทางเพศในแง่มุมมองภาษาศาสตร์และวัฒนธรรมทางสัญลักษณ์

6. สตรีนิยมแนวหลังสมัยใหม่ (Postmodern Feminism)

สตรีนิยมแนวหลังสมัยใหม่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดหลังสมัยใหม่ สตรีนิยมแนวหลังสมัยใหม่ไม่เห็นด้วยกับสตรีนิยมกลุ่มอื่นๆ ที่พยายามอธิบายการกดขี่ผู้หญิงโดยมองเพียงแค่มิติเดียว ทั้งๆ ในความเป็นจริงผู้หญิงมีความหลากหลายเป็นอย่างยิ่ง ทั้งในเรื่องเชื้อชาติ วัฒนธรรม ชนชั้น สตรีนิยมแนวหลังสมัยใหม่จึงเป็นกลุ่มนักคิดที่มุ่งเน้นความหลากหลาย และความแตกต่างของประสบการณ์ผู้หญิง เพราะความแตกต่างนี้เองไม่ว่าจะเป็นภาวะที่ถูกเบียดขับถูกละเลย เพิกเฉย เหล่านี้เป็นข้อดีที่ทำให้ผู้หญิงที่เป็นคนนอก ได้วิพากษ์และตั้งคำถามกับกฎเกณฑ์ มาตรฐานและการปฏิบัติของสังคมกระแสหลักที่พยายามมากำหนดกรอบงำชีวิต (จารุภา พานิชภักดิ์. 2549: 21; อ้างอิงจาก Tuana and tong. 1995: 131)

สตรีนิยมแนวหลังสมัยใหม่เห็นว่าทางเลือกปฏิบัติ กีดกันต่อผู้หญิงมีหลายรูปแบบหลายลักษณะพร้อม ๆ กันและไม่ใช่ว่าผู้หญิงทุกคนจะถูกเลือกปฏิบัติในรูปแบบเดียวกัน สตรีนิยมแนวหลังสมัยใหม่จะพิจารณาถึงชนชั้น เชื้อชาติ ศาสนา การแสดงออกทางเพศ เพศสภาวะ ความแตกต่างระหว่างชายหญิง ว่ามีความสำคัญเท่าเทียมกันและมีรูปแบบและลักษณะการกดขี่ที่เชื่อมโยงกันโดยมีเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และการเมืองที่ไม่สามารถตัดตอนออกจากกันได้ (วิระดา สมสวัสดิ์. 2549: 42)

ทฤษฎีสตรีนิยมที่กล่าวมาแล้วนี้ จะนำมาเป็นกรอบใช้ในการทำความเข้าใจ และวิเคราะห์ บทบาท สถานภาพสตรีที่ปรากฏในวาทกรรมและนวนิยายในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งจะทำให้เห็นสถานะของความเป็นหญิงได้ชัดเจนขึ้น

2.5 วรรณกรรมกับสังคม

วรรณกรรมกับสังคมที่ก่อให้เกิดวรรณกรรมนั้นย่อมมีความสัมพันธ์กัน ทั้งนี้เพราะ “ กวีคนเดียวก็เปรียบเหมือน 3 คน คือ นอกจากเป็นนักประพันธ์ ช่างแต่งหนังสือแล้ว ยังเป็นหน่วยหนึ่งของรุ่นนั้น สมัยนั้น และพลเมืองอีกด้วย ” (วิทย์ ศิระศรียานนท์ . 2518: 185) สังคมย่อมส่งผลต่อนักเขียนผู้นั้น ไม่ว่านักเขียนจะจงใจ หรือรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม

บรรจง บรรเจอดศิลป์ นักคิดนักวิจารณ์แนวก้าวหน้าในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้สร้างศิลปะ (ซึ่งหมายถึงวรรณกรรม) กับ สังคม ไว้ว่า “ จะโดยสำนึกหรือไม่ก็ตาม จะโดยยอมรับหรือไม่ยอมรับก็ตาม ศิลปะที่เขาได้ประกอบขึ้นจะต้องมีส่วนเกี่ยวพันกับความเป็นอยู่อย่างใดอย่างหนึ่งของสังคม จะต้องเป็นผลสะท้อนจากสภาพเศรษฐกิจและการเมืองส่วนใดส่วนหนึ่งที่แวดล้อมตัวเขาอยู่ ” (บรรจง บรรเจอดศิลป์. 2518: 63)

ตรีศิลป์ บุญขจร (2547:5-7) ได้กล่าวถึง ความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคม ว่าอาจเป็นไปได้ 3 ลักษณะ คือ

ลักษณะแรก วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคม การสะท้อนสังคมของวรรณกรรมมิใช่เป็นการสะท้อนอย่างบังเอิญเหตุการณ์ทำนองเอกสารประวัติศาสตร์แต่เป็นภาพสะท้อนประสบการณ์ของผู้เขียน และเหตุการณ์ส่วนหนึ่งของสังคม วรรณกรรมจึงมีความเป็นจริงทางสังคมสอดแทรกอยู่ วรรณกรรมอาจสะท้อนสังคมทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม ด้านรูปธรรม หมายถึง เหตุการณ์ทั่วไปที่เกิดขึ้นในสังคม ส่วนด้านนามธรรมหมายถึง ค่านิยมในชีวิตจิตใจของคนในสังคม ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของผู้เขียน นักเขียนบางคนมีความรับผิดชอบต่อสังคม วรรณกรรมของเขาจะฉายให้เห็นสิ่งที่เรียกว่า อุดมการณ์ อุดมการณ์ที่สะท้อนในวรรณกรรมอาจเป็นไปได้ทั้งสองลักษณะ คือ ลักษณะแรกผู้เขียนมีใจตั้งใจแต่พิจารณาได้จากโลกทัศน์และชีวทัศน์ของเขา ลักษณะที่สอง ผู้เขียนตั้งใจหยิบยกอุดมการณ์มาเป็นเนื้อหาของวรรณกรรม

ลักษณะที่สอง สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือต่อนักเขียนการพิจารณาอิทธิพลของสังคมต่อนักเขียนควรให้ความสนใจว่า นักเขียนได้รับอิทธิพลจากสังคมมาอย่างไร และเขามีท่าทีสนองตอบต่ออิทธิพลเหล่านั้นอย่างไร อิทธิพลของสังคมที่มีต่อวรรณกรรมยังเป็นไปได้อีกลักษณะหนึ่ง คือ สภาพเศรษฐกิจและการเมืองกำหนดแนวโน้มของวรรณกรรม ปัจจัยทางเศรษฐกิจอาจทำให้นักเขียนต้องตามใจผู้อ่าน หรือตามใจเจ้าของสำนักพิมพ์ ส่วนด้านการเมืองการจำกัดขอบเขตในการแสดงความคิดเห็นก็เป็นการบั่นทอนเสรีภาพของนักเขียน ฐานะของนักเขียนในสังคมจึงเป็นสิ่งที่ควรสนใจ

ลักษณะที่สาม วรรณกรรมหรือนักเขียนมีอิทธิพลต่อสังคม นักเขียนที่ยิ่งใหญ่นอกจากจะเป็นผู้มีพรสวรรค์ในการสร้างสรรค์วรรณกรรมให้มีชีวิตใหม่หัวใจผู้อ่านแล้ว ยังเป็นผู้มีทัศนะกว้างไกลกว่าคนธรรมดา ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเขามีความเข้าใจและเข้าใจถึงสภาพของมนุษย์และสังคม วรรณกรรมที่ยิ่งใหญ่จึงเป็นอมตะ เพราะไม่เพียงแต่จะเสนอภาพปัจจุบันอย่างถึงแก่นของความเป็นจริงเท่านั้น แต่ยังคาดคะเนความเป็นไปได้ในอนาคตได้อีกด้วย อิทธิพลของวรรณกรรมต่อสังคมอาจเป็นไปได้ทั้งด้านอิทธิพลภายนอก เช่น การแต่งกายหรือการกระทำตามอย่างในวรรณกรรม อิทธิพลภายใน คือ อิทธิพลทางความคิด การสร้างค่านิยมรวมทั้งความรู้สึกนึกคิด นักเขียนจึงมีบทบาทในฐานะผู้นำแนวความคิดของสังคม และเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง

นอกจากนี้ ตรีศิลป์ บุญขจร ยังได้กล่าวไว้อีกว่า “ การศึกษาความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคมทั้ง 3 ลักษณะ...จะสมบูรณ์ยิ่งขึ้นหากผู้ศึกษาให้ความสนใจใน โลกทัศน์ในวรรณกรรม¹ ทั้งนี้เพราะวรรณกรรมเป็นภาพชีวิตที่มีลักษณะ”เหมือนจริง” ซึ่งสะท้อนผ่านโลกทัศน์ของนักเขียนแต่ละคน ไม่ใช่ภาพชีวิตจากประสบการณ์โดยตรง” (ตรีศิลป์ บุญขจร. 2547: 7)

¹ โลกทัศน์ หรือ ทัศนะต่อโลก หมายถึง ความคิดเห็นของนักเขียนในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตนกับโลก โลกทัศน์จึงคลุมความกว้างขวาง เป็นความคิดซับซ้อนผสมผสานของประสบการณ์และอารมณ์ ทั้งยังเป็นที่มาของแรงบันดาลใจของนักเขียน อาจกล่าวได้ว่า โลกทัศน์ เป็นตัวกำหนดโครงสร้างภายในของวรรณกรรม ทำให้นักเขียนเลือกเขียนเรื่องแต่ละประเภท ตลอดจนเลือกสร้างตัวละคร และองค์ประกอบอื่นๆ (ตรีศิลป์ บุญขจร. 2547: 7-8)

แนวคิดเรื่องวรรณกรรมกับสังคมนี้ จะช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายไทยกับปริบททางสังคมในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทั้งในแง่อิทธิพลของสังคมที่มีต่อนักเขียน นักเขียนกับการนำเสนอภาพสังคม และอิทธิพลของนักเขียนที่มีต่อสังคม

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ผู้ศึกษาได้แบ่งงานวิจัยออกเป็น 3 ส่วน คือ งานวิจัยที่เกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของสตรีไทย งานวิจัยที่เกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของตัวละครหญิง และงานวิจัยที่เกี่ยวกับสตรีในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม รายละเอียดของงานวิจัยแต่ละส่วนมีดังนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของสตรีไทย

บุญยงค์ เกศเทศ (2517) ได้ศึกษาสถานภาพของสตรีไทย ในวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ ช่วง พ.ศ. 2325 – 2394 ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ลักษณะสังคมวัฒนธรรมตลอดจนขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี ทศนคติและค่านิยมเป็นสิ่งกำหนดสถานภาพสตรีในทุกด้าน ในด้านการศึกษา สตรีจะได้รับการอบรมในด้านกิจการบ้านเรือน โดยทั่วไปแล้วจะมีโอกาสได้ศึกษาอบรมวิชาหนังสือน้อยกว่าผู้ชาย สตรีชั้นสูงจะได้รับการอบรมจากราชสำนัก ส่วนสตรีชาวบ้านจะได้รับการศึกษาจากครอบครัว วิชาที่อบรมคือ วิชาหนังสือ กับวิชากุลสตรี สตรีชั้นสูงจะได้รับการศึกษาวิชาหนังสือมากกว่าสตรีชาวบ้าน ในด้านครอบครัวสตรีทุกระดับอยู่ในอำนาจของบุรุษโดยสิ้นเชิงบุรุษเป็นผู้นำ ส่วนสตรีเป็นแค่บริวารของชาย นอกจากนี้ในด้านกฎหมาย สตรียังไม่ได้รับความเสมอภาคเท่าเทียมบุรุษ สตรียังเสียเปรียบบุรุษในหลายเรื่อง เช่น สิทธิในการจัดการทรัพย์สินมรดก สิทธิในการปกครองบุตร สิทธิในการทำนิติกรรม สิทธิในการฟ้องร้องคดี ในส่วนสถานภาพทางสังคม เกณฑ์ของสังคมกีดกันสตรี ไม่เปิดโอกาสให้สตรีมีบทบาทอย่างเต็มที่ ตรงข้ามกับบุรุษที่สังคมเปิดช่องทางให้กระทำได้ทุกกรณีโดยไม่ต้องรับคำครหา การประกอบอาชีพของสตรีจะแตกต่างกันไปตามระดับชั้นและฐานะ สตรีไม่สามารถดำเนินอาชีพได้อย่างอิสระและเต็มที่เช่นบุรุษ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ช่วยเหลือบุรุษในการทำงาน

บุญเต็ม ไพเราะ (2519) ศึกษาเรื่องสถานภาพและบทบาทของสตรีไทยในสังคม ผลการศึกษา พบว่า ในด้านครอบครัว สตรีที่เป็นบุตรสาวจะได้รับการฝึกฝนอบรมให้เป็นแม่เรือนและเป็นภรรยาที่ดี บุตรสาวในครอบครัวชั้นสูงจะถูกจำกัดสิทธิในการเลือกคู่ครองมากกว่าบุตรสาวในครอบครัวทั่วไป บุตรสาวในสังคมเมืองหลวงเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนไป ส่วนสตรีที่เป็นภรณานั้นมีบทบาทเป็นเพียงแม่เรือน มีฐานะเป็นเพียงทรัพย์สินของครอบครัว มีหน้าที่แต่ไม่สิทธิใดๆ มารดามีหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรธิดาเป็นสำคัญ สถานภาพของมารดาในครอบครัวเท่าเทียมกับบิดาทุกประการ ยกเว้นสิทธิในการปกครองบุตร กฎหมายให้

อำนาจแก้ปัญหา นอกจากนี้สตรีจำนวนมากได้เข้าไปมีบทบาทในด้านการศึกษา เศรษฐกิจ และการเมืองเพิ่มมากขึ้น

พัชนี อัยราชวัง (2521) ศึกษาจริยศึกษาของสตรีไทยในสุภษิตสอนหญิงค้ำกลอน ผลของการศึกษาพบว่า บทบาทและฐานะทางสังคมของสตรีด้อยกว่าบุรุษ คือ สตรีได้รับการอบรมสั่งสอนให้ทำหน้าที่จัดการเกี่ยวกับการบ้านการเรือน ส่วนบุรุษทำหน้าที่นอกบ้านคือเป็นผู้นำและหาเลี้ยงครอบครัว รับผิดชอบประเทศไทย บุรุษมีความรับผิดชอบมากกว่าสตรี สตรีจึงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่บุรุษ และเนื่องจากสังคมในยุคนั้นกำหนดให้ผู้หญิงต้องทดแทนบุญคุณของสามี ทำให้ผู้หญิงขาดอิสรภาพและไม่สามารถเป็นตัวของตัวเองได้

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2525) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในสังคม การเมืองการปกครองของสตรีไทย ผลการศึกษาสรุปได้ว่า บทบาทของสตรีไทยเริ่มก่อตัวขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงประกาศให้ยกเลิกการฉุดหญิงมาเป็นหม่อมห้าม และนำหญิง มาหัดละครในวังอย่างที่เคยทำกันมาตามประเพณีนิยม ในรัชสมัยนี้มีสตรีชื่ออำแดงเหมือนและอำแดงจั่น ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา เนื่องจากอำแดงเหมือนไม่เต็มใจแต่งงานกับชายที่บิดามารดาเลือกให้ จึงถูกลงโทษจองจำไว้ ส่วนอำแดงจั่นได้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาเพราะไม่ยินยอมให้สามีนำไปขาย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นความไม่เป็นธรรมที่เกิดแก่สตรี จึงทรงโปรดฯ ให้แก้ไขกฎหมายให้บิดามารดาสมรสให้บุตรได้ต่อเมื่อบุตรยินยอม และทรงยกเลิกกฎหมายผู้ขายเมียเว้นแต่เมียจะยินยอม สำหรับบทบาทของสตรีด้านการเมืองการปกครองในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ได้แก่ บทบาทของท้าวเทพกระษัตรีและท้าวศรีสุนทรที่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทั้งสองท่านสามารถรักษาเมืองกลางจากศัตรูไว้ได้ และนอกจากนี้ยังมีท้าวสุนารีย์ที่รักษาเมืองโคราชไว้ได้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสมัยรัชกาลที่ 5 สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถทรงได้รับแต่งตั้งเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรป ได้ทรงแสดงความสามารถในการตัดสินใจราชการที่สำคัญต่าง ๆ แทนพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

วิจิศา ไชยสินธุ์ (2547) ศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ “ผู้หญิงเก่ง” ในนิตยสารสตรีช่วงปี พ.ศ. 2540-2545 ผลการศึกษาพบว่า ผู้หญิงเก่งในนิตยสาร หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในอาชีพ มีวิสัยทัศน์ มีบุคลิกภาพผู้นำ อัตลักษณ์ผู้หญิงเก่ง คือ อัตลักษณ์ด้านการทำงาน เป็นผู้มีภาวะผู้นำสูง มีวิสัยทัศน์ สร้างคน สร้างวัฒนธรรมในการทำงาน ภาพตัวแทนผู้หญิงเก่งแสดงให้เห็นวัฒนธรรมเพศสภาพ คือ ผู้หญิงมีบทบาทเท่าเทียมชาย แต่ก็ต้องแสดงบทบาททั้งในครอบครัวและในสังคม ขณะเดียวกันสื่อได้เลือกนำเสนอภาพตัวแทนของผู้หญิงเพียงแค่บางกลุ่ม ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำและเป็นการสร้างภาพเหมารวมผู้หญิงเก่งว่าต้องมีลักษณะเฉพาะภาพที่สื่อนำเสนอส่งผลต่อการสร้างภาพผู้หญิงในสังคม

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าสถานภาพและบทบาทของหญิงไทยแต่เดิมจะด้อยกว่าชายมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากวัฒนธรรมประเพณีและค่านิยมดั้งเดิมของสังคมไทยที่ต้องการให้ผู้หญิงทำหน้าที่เป็นภรรยา และมารดาที่ดีของลูก ความคิดดังกล่าวถูกผลิตซ้ำกันต่อๆมาจนกลายเป็นค่านิยม หญิงจึงมีสถานภาพและบทบาทที่ด้อยกว่าชาย ไม่มีสิทธิและอำนาจในการตัดสินใจเท่าชาย ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผู้หญิงมีโอกาสดำเนินการศึกษามากขึ้นทำให้บทบาทและสถานภาพของหญิงเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของตัวละครหญิง

สายสมร เฉยตรงการ (2528) ศึกษาวิจัยเรื่อง สถานภาพทางสังคมของผู้หญิงไทยในช่วงปี พ.ศ. 2475 - 2493 ในนวนิยายของดอกไม้สด และ ก. สุรางคนางค์ ผลการศึกษาพบว่าในนวนิยายของนักเขียนสตรีทั้งสองท่าน แสดงให้เห็นภาพของผู้หญิงจากชนชั้นสูงและชนชั้นกลาง ซึ่งมีสถานะที่แตกต่างกัน โดยนำเสนอภาพของมารดาที่มีหน้าที่อบรมและให้คำปรึกษาแก่บุตรธิดาในฐานะภรรยา ดอกไม้สดเสนอภาพของภรรยาในชนชั้นสูงที่ไม่มีความสุขกับการที่สามีมีภรรยาหลายคน และให้ภาพภรรยาที่ไม่ยอมอยู่ภายใต้อำนาจของสามี ส่วน ก. สุรางคนางค์ เสนอภาพภรรยาที่ดีในชนชั้นกลางที่ทำหน้าที่แม่เรือนและเป็นคู่คิดของสามี หากภรรยาประพฤตินอกใจสามี จะได้รับการประณามจากสังคม ในฐานะบุตรสาว ทั้งดอกไม้สด และ ก. สุรางคนางค์ เสนอภาพบุตรสาวที่เคารพเชื่อฟังและมีความกตัญญูต่อบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ ในยุคนี้สถานภาพของบุตรสาวพัฒนาขึ้น คือ มีโอกาสดำเนินการศึกษามากขึ้น และมีความคิดเป็นของตนเองในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ทั้งดอกไม้สด และ ก. สุรางคนางค์ ยังเป็นนักเขียนสตรีรุ่นแรก ที่ให้ความสำคัญกับตัวละครฝ่ายหญิงมากจากกล่าวได้ว่าผู้เขียนมีความต้องการที่จะเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพของผู้หญิงในสังคมโดยผ่านนวนิยาย ซึ่งในยุคนี้ยังไม่มีองค์กรหรือสถาบันของผู้หญิงใดๆ ที่จะเป็นตัวแทนกระทำการดังกล่าว และจากการศึกษางานนวนิยายของดอกไม้สดและ ก. สุรางคนางค์ ทำให้สามารถรู้ถึงสถานภาพทางสังคมของผู้หญิง ตลอดจนความคาดหวังต่อสถานภาพของผู้หญิงในยุคนั้นได้เป็นอย่างดี

สุรีย์ สุวรรณภาค (2529) ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของสตรีในด้านสิทธิทางเพศจากนวนิยายไทย ในช่วงปี พ.ศ. 2444 - 2501 ผลการศึกษาพบว่า ภูมิหลังทางสังคม ซึ่งได้แก่ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม กฎหมายและเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดบทบาทของสตรีในด้านการอบรมเลี้ยงดู การศึกษา การทำงาน ตลอดจนการเลือกคู่ครอง บทบาทในด้านการทำงานของสตรีในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีน้อยมาก หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองสตรีออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจ และสตรีได้รับการศึกษามากขึ้น ส่วนในด้านการเลือกคู่ครองช่วงแรกๆ สตรีส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสในการเลือกคู่ครองเอง ต่อมาในช่วงหลังสตรีจึงมีสิทธิและเสรีภาพในการเลือกคู่ครองมากขึ้น ส่วนบทบาทในฐานะสมาชิกของสังคมนั้น สตรีเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในช่วงพ.ศ. 2476 เป็นต้นมา โดยมากเป็นบทบาทในด้าน

สังคมสงเคราะห์ แม้สตรีจะยังไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจปัญหาและแก้ไขสภาพสังคม แต่สตรีก็ได้พยายามแสดงความสามารถและเปลี่ยนแปลงบทบาทในสังคม ปัจจัยที่ทำให้บทบาทของผู้หญิงเป็นที่ยอมรับของผู้ชายนั้น ได้แก่ การศึกษา ซึ่งเริ่มขยายตัวอย่างรวดเร็วภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และปัจจัยสำคัญที่มีส่วนส่งเสริมอย่างยิ่ง คือฐานะของสตรีที่ได้รับการรับรองให้เสมอภาคกับบุรุษโดยทางนิตินัยตามรัฐธรรมนูญ

วีรวรรณ ศรีสำราญ (2534) ศึกษาวิเคราะห์สถานภาพสตรีในสังคมไทยในนวนิยายของ กฤษณา อโศกสิน ในช่วงปี พ.ศ. 2497 – 2530 โดยศึกษาสถานภาพและบทบาทของสตรีในสังคมและในนวนิยาย ผลการศึกษาพบว่าในช่วง พ.ศ. 2497 – 2510 สถานภาพของสตรีไทยอยู่ในยุคเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง สตรีได้รับการศึกษาในโรงเรียนมากขึ้นแต่หน้าที่ที่สำคัญก็คือการเป็นแม่บ้านแม่เรือน เน้นเรื่องการเลือกคู่และการแต่งงานเป็นสำคัญ ในช่วง พ.ศ. 2511 – 2521 สตรีได้รับการศึกษาสูงขึ้น บางคนได้รับการศึกษาทัดเทียมบุรุษ สตรีมีบทบาททางเศรษฐกิจสามารถหาเลี้ยงตนเองได้ ในช่วงพ.ศ.2522-2530 กฤษณาได้สะท้อนบทบาทที่หลากหลายของสตรีทั้งในด้านครอบครัว อาชีพ สังคม และการดำเนินชีวิตของสตรีที่มีความเปลี่ยนแปลง ภาพสตรีในยุคนี้แสดงถึงสถานภาพที่ใกล้เคียงกับบุรุษ งานเขียนของกฤษณาแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของสตรีในสังคมเมืองและสังคมชนชั้นกลางอย่างชัดเจน

ทัศนีย์ กุมทะรัตน์ (2534) ได้วิเคราะห์แนวคิดเรื่องบทบาทสตรีในนวนิยายของ เสนีย์ เสาวพงศ์ ผลการวิเคราะห์ปรากฏว่า เสนีย์ เสาวพงศ์ แสดงแนวคิดเรื่องบทบาทสตรีไว้ว่า บทบาทสตรีในด้านสังคมมีมากกว่าบทบาทด้านอื่น โดยเฉพาะบทบาทในการกระทำตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม ผู้เขียนมีเจตนาที่จะเสนอแนวความคิดใหม่ให้แก่สตรี กล่าวคือ สตรีรุ่นใหม่จะต้องมีความเป็นตัวของตัวเอง มีอุดมคติในการดำเนินชีวิต มีความกล้าหาญที่จะยืนหยัดต่อสู้กับปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีเหตุผลและชาญฉลาด มีอิสระในการคบเพื่อนต่างเพศ มีเสรีภาพในเรื่องความรัก การแต่งงาน และการอุทิศตนทำงานเพื่อสังคม

ศรีจันทร์ พันธุ์พานิช (2534) ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะตัวละครหญิงของ ว.วินิจฉัยกุล ในด้านบุคลิกภาพ สถานภาพ และบทบาท รวมทั้งทัศนะของผู้เขียนต่อผู้หญิง ผลการศึกษาพบว่า สถานภาพและบทบาทของตัวละครจำแนกออกได้เป็น 3 ด้าน คือ ด้านครอบครัว ด้านการประกอบอาชีพและด้านสังคม สถานภาพและบทบาทในครอบครัวได้แก่บทบาทของลูกสาว ซึ่งลูกสาวจะดีหรือไม่ดีนั้นขึ้นอยู่กับกรอบมโนธรรมและความอบอุ่นในครอบครัวเป็นสำคัญ ส่วนสถานภาพและบทบาทของภรรยา นั้น พบว่าภรรยาที่ดีคือภรรยาที่มีความรักความเข้าใจและเทิดทูนสามี จึงยอมปรนนิบัติรับใช้สามีทุกอย่าง ภรรยาหลายคนต้องประกอบอาชีพนอกบ้าน และมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพแต่มักจะบกร่องเกี่ยวกับงานหน้าที่แม่บ้าน ทำให้ครอบครัวมีปัญหา ส่วนบทบาทของมารดานั้น คือผู้ที่ฉลาดและรอบรู้ มีความสามารถในการดูแลการทำงานและดูแลความเป็นอยู่ของลูกและสามีได้อย่างดี สถานภาพและบทบาทในการประกอบอาชีพ ตัวละครหญิงส่วนใหญ่มีความรู้และสามารถประกอบอาชีพหารายได้ด้วยตนเอง ได้รับการ

ศึกษาระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก ส่วนสถานภาพและบทบาทในสังคมตัวละครหญิงสามารถแสดงบทบาทในสังคมได้เป็นอย่างดี ผู้หญิงจะออกงานสังคมคู่กับสามีหรือบิดามารดา ส่วนทัศนะของผู้เขียนนั้นเห็นว่า ผู้หญิงควรมีการศึกษาเพื่อจะได้นำความรู้มาเลี้ยงตนเองหรือครอบครัว ไม่ต้องหวังพึ่งพิงผู้อื่น ในการแต่งงานนั้นควรคำนึงถึงอุปนิสัยใจคอ มากกว่าคำนึงถึงความสวย ความบริสุทธิ์ของหญิง ผู้หญิงควรมีจุดมุ่งหมายในการดำเนินชีวิตของตน นอกจากนี้ผู้เขียนยังเห็นว่าผู้หญิงมักได้รับการยอมรับน้อยกว่าผู้ชาย หรือในกรณีที่ทำความผิดร่วมกันผู้หญิงมักจะถูกกล่าวโทษจากสังคมฝ่ายเดียว

วาสนา บุญสม (2535) ศึกษาวิเคราะห์ บทบาทผู้หญิงในนวนิยายและเรื่องสั้นของ หลวงวิจิตรวาทการ ผลการศึกษาพบว่า หลวงวิจิตรวาทการนิยมใช้ตัวละครฝ่ายหญิงเป็นตัวละครเอกและแสดงบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง นอกจากนี้ตัวละครหญิงยังมีบทบาทผู้นำในระดับครอบครัว ระดับประเทศ และระดับโลก มีบทบาทสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการทหาร แทนที่จะเป็นผู้ตามเหมือนที่ปรากฏในสังคม นอกจากนี้ตัวละครหญิงยังมีบทบาทในการป้องกันประเทศ และยังพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ความสามารถและสติปัญญาได้อีกด้วย

ภัทรพร หงษ์ทอง (2538) ได้วิเคราะห์แนวคิดสตรีนิยมในนวนิยายของทมยันตี ระหว่าง พ.ศ. 2506 – 2534 ผลการวิเคราะห์พบว่า นวนิยายของทมยันตีมีลักษณะเป็นวรรณกรรมสตรีที่ต้องการแสดงบทบาทของสตรีอย่างชัดเจน โดยให้ตัวละครเอกฝ่ายหญิง คือภาพตัวแทนของสตรีที่มีความเป็นกุลสตรี และเป็นภาพตัวแทนของสตรียุคใหม่ ที่มีความแกร่งโดยเฉพาะความเข้มแข็งทางใจ รวมทั้งมีบทบาทเป็นสตรีที่ทำงานนอกบ้าน ซึ่งมีทั้งความสวยงามและสติปัญญา ทั้งเป็นสตรีที่เรียกร้องต่อสู้ทวงสิทธิสตรี สร้างสำนึกของความเป็นเพศหญิงอย่างแท้จริง

เพ็ญแข งามดวงใจ (2541) ศึกษาลักษณะตัวละครหญิงในนวนิยายของ วิมล ศิริไพบูลย์ ผลการศึกษาในเรื่องบทบาทผู้หญิง พบว่า บุตรสาวที่ดีจะต้องประพฤติตนอยู่ในกรอบของประเพณี และค่านิยมของสังคม ภรรยาที่ดีจะต้องเป็นแม่บ้านแม่เรือนและซื่อสัตย์ต่อสามี มารดาจะต้องมีความเสียสละเพื่อครอบครัว ส่วนบทบาทในด้านการประกอบอาชีพพบว่า ผู้หญิงแม้ไม่มีปริญญาก็สามารถประกอบอาชีพเป็นที่พึ่งของตนเอง และครอบครัวได้ นอกจากนี้ผู้หญิงยังมีบทบาทในการช่วยเหลือสังคมและมีบทบาทในด้านการเมืองอีกด้วย ในส่วนของทัศนะของผู้เขียนนั้น ผู้เขียนไม่เห็นให้ผู้หญิงมีการศึกษาสูง แต่จะเน้นผู้หญิงที่มีความเฉลียวฉลาดมีไหวพริบ ในด้านคู่ครองนั้น ผู้หญิงควรเลือกคู่ครองด้วยตนเอง ส่วนด้านสังคมนั้นผู้เขียนเห็นว่า ผู้หญิงยังไม่ได้รับความยุติธรรมจากสังคมในด้านสิทธิและความเสมอภาคอันเนื่องมาจากค่านิยมของสังคมไทย

วีรวัฒน์ อินทรพร (2541) ศึกษาแนวคิดสตรีในนวนิยายของโบทัน ผลการศึกษาพบว่า โบทันเป็นนักเขียนเพื่อสิทธิสตรี นวนิยายของโบทันมักเสนอภาพชีวิตการต่อสู้ของตัวละครหญิงกับค่านิยมกดขี่ทางเพศทุกรูปแบบ ภายใต้ระบบสังคมที่ให้ความสำคัญกับผู้ชาย ทัศนะต่างๆของโบทันเกี่ยวกับสตรีเป็นทัศนะที่เรียกร้องให้มีการทบทวนคุณค่าความเป็นมนุษย์ของสตรีให้มากกว่าที่เป็นอยู่ ประวัติชีวิตของโบทันและสภาพสังคมไทยมีอิทธิพลที่ทำให้โบทันมีแนวคิดสิทธิสตรี

ส่วนบทบาทนวนิยายของโบทันที่มีต่อการสนับสนุนสิทธิสตรี พบว่า มี 3 ประการด้วยกัน ประการแรก สะท้อนปัญหาเกี่ยวกับสิทธิสตรีที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ประการที่สอง ชี้นำแนวทางการแก้ไขปัญหา ประการสุดท้าย เปลี่ยนแปลงค่านิยมที่สังคมมีต่อสตรี นวนิยายของโบทันจึงมีพลังในการกระตุ้นสตรีให้ตระหนักถึงคุณค่าของตนเอง

เสนาะ เจริญพร (2546) ศึกษาเรื่อง ภาพเสนอผู้หญิงในวรรณกรรมไทยในช่วงทศวรรษ 2530: วิเคราะห์ความโยงใยกับประเด็นทางสังคม ผลการศึกษาพบว่า ภาพเสนอผู้หญิงในวรรณกรรมไทยช่วงทศวรรษ 2530 มีทั้งด้านที่ประกอบสร้างให้ผู้หญิงก้าวหน้าทัดเทียมกับผู้ชายในพื้นที่ต่างๆ แต่ขณะเดียวกันก็ถูกคาดหวังให้เป็นเมีย แม่ และลูกสาวที่ดีตามความเชื่อแบบปิตาธิปไตย และเมื่อพิจารณาต่อไปในกรอบของวาทกรรมก็พบว่า แรงจุดดึงหลักนั้นมาจากปากของปิตาธิปไตย ความย้อนแย้งในตัวเองเช่นนี้จึงเป็นสภาวะเดียวกันกับสังคมไทยโดยรวมในทศวรรษ 2530 ในแง่ที่พยายามแสดงออกถึงความมีโลกทัศน์อันก้าวหน้าตามโลกสมัยใหม่ แต่พร้อมกันนั้นสังคมไทยก็ยังเต็มไปด้วยคติความเชื่อที่หล่อเลี้ยงด้วยอุดมการณ์อำนาจนิยมที่ฝังรากลึกมายาวนาน

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของตัวละครหญิงนี้ ทำให้เห็นถึงพัฒนาการของการสร้างตัวละครหญิงที่มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงไปกับการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาของบทบาทสถานภาพสตรีในสังคมที่ปรากฏในงานวิจัย ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว ความสอดคล้องนี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมได้อย่างชัดเจนยิ่ง

งานวิจัยที่เกี่ยวกับสตรีในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

นันทิรา ขำภิบาล (2530) ศึกษานโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487 ผลการศึกษาพบว่า ในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐบาลได้มีนโยบายที่เด่นชัดที่จะยกฐานะของผู้หญิงไทย ให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศ และสนับสนุนให้ผู้หญิงไทยออกมามีบทบาทในสังคม เศรษฐกิจ และการป้องกันประเทศ และให้สังคมยอมรับสถานภาพของผู้หญิง ดังจะเห็นได้จากการส่งเสริมการศึกษา และการประกอบอาชีพของผู้หญิง การประกาศคุ้มครองสิทธิของผู้หญิง การประกาศเรื่องวัฒนธรรมผ้าไหม ตลอดจนการจัดตั้งองค์กรต่างๆ ให้ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วม เช่น กองอาสาชาติ ยุวนารี และกองทหารหญิง เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยดังกล่าวเกิดขึ้นจากปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ คือ ทศนคติส่วนตัวของจอมพล ป.พิบูลสงคราม นโยบายสร้างชาติอันเป็นนโยบายหลักของการบริหารประเทศในสมัยนั้น และการที่ประเทศต้องเผชิญกับภาวะสงคราม การดำเนินนโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยดังกล่าวส่งผลให้ผู้หญิงไทยได้มีโอกาสทางการศึกษามากขึ้น และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และสังคมอย่างกว้างขวาง ซึ่งหากจะประเมินกลุ่มของผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายดังกล่าวอย่างชัดเจน ก็คือ กลุ่มผู้หญิงในชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง ซึ่งผู้หญิงในกลุ่มดังกล่าวเป็นกลุ่มแนวหน้าในการดำเนินงานเพื่อยกฐานะของผู้หญิงสามัญชนทั้งในด้านการศึกษาและชีวิตความเป็นอยู่ในระยะต่อมา

สุขสรรค์ แดงภักดี (2538) ศึกษาความคาดหวังของสังคมต่อสตรีไทยในสมัยสร้างชาติ พ.ศ. 2481-2487 ผลการศึกษาพบว่าในสมัยสร้างชาติเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม ทำให้กระแสความคาดหวังต่อบทบาทและฐานะของสตรีในการเป็นเมียและแม่ที่มีคุณภาพซึ่งดำรงอยู่นับตั้งแต่สมัยปฏิรูปประเทศ ได้ปรากฏเป็นรูปรอยที่เด่นชัดภายใต้การ ดำเนินนโยบายเผยแพร่อุดมการณ์แม่เรือน ที่เน้นการเชิดชูบทบาทของการเป็นเมียและแม่ อาจกล่าวได้ว่า ความคาดหวังต่อฐานะและบทบาทของสตรีในยุคนี้เป็นผลจากการนำนโยบายสร้าง ชาติมาเป็นหลักในการบริหารประเทศและความคาดหวังนี้ให้ส่งผลกระทบต่อแนวคิดในการจัด การศึกษาและการประกอบอาชีพสำหรับสตรี

ก้องสกล กวินรวีกุล (2545) ศึกษาเรื่อง การสร้างร่างกายพลเมืองไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481 -2487 ผลการศึกษาพบว่า ในสมัยจอมพล ป. ร่างกายของพลเมืองเป็น เป้าหมายที่เด่นชัดในการสร้างระเบียบควบคุม เพื่อให้บรรลุถึงความเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมในสายตา ของอารยประเทศ กระบวนการสร้างร่างกายพลเมืองประกอบด้วยมิติ 4 ด้าน คือ ด้านแรกเป็น การสร้างประชากรรุ่นใหม่โดยเน้นการเพิ่มจำนวนประชากรจากพ่อแม่ที่แข็งแรง ด้านที่สองเป็นการ เน้นคุณภาพด้านสุขอนามัยของพลเมือง โดยรณรงค์แบบแผนการบริโภคอาหาร และการออกกำลังกาย ด้านที่สาม เป็นการสร้างวินัยในการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน โดยเด็กและเยาวชนได้รับความ สนใจมาก มีความพยายามในการให้ความรู้ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กเพื่อสร้างพลเมืองที่มีความ สมบูรณ์ทั้งกายและใจ มีการรณรงค์จัดความเชื่อชมายในชีวิตประจำวัน ด้านที่สี่เป็นการเน้นว่า ร่างกายเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความเป็นอารยะของจิตใจ มีการรณรงค์ให้เกิดการตกแต่ง ปรับปรุงร่างกายผ่านการแต่งกาย และการมีมารยาทเพื่อแสดงถึงความเจริญในจิตใจของพลเมือง ไทย

วรารภรณ์ เผือกเล็ก (2547) ศึกษาวิเคราะห์เรื่องการสร้างวีรสตรีสามัญชนในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงครามช่วงแรก (พ.ศ.2481-2487) ผลการศึกษาพบว่า ในยามวิกฤต บทบาททาง สังคมของชายและหญิงอาจผันแปรไปได้ จึงเป็นไปได้ที่ผู้หญิงจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการรบ ซึ่งน่าจะเป็นของชาย แต่ประเด็นสำคัญ ก็คือ ไม่ว่าข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ตามหลักฐานจะมีอยู่ อย่างไร แต่การศึกษาประวัติศาสตร์ในช่วงนั้นก็เพื่อเป็นเครื่องยืนยันสมมติฐานของรัฐที่มีอยู่แล้ว เท่านั้น ทั้งนี้เพื่อสนองจุดมุ่งหมายของอุดมการณ์รัฐที่เป็นรัฐชาติสมัยใหม่ ดังนั้นแม้ข้อเท็จจริงตาม หลักฐานเรื่องวีรสตรีจะมีอยู่อย่างไร ก็ไม่มีความสำคัญ เพราะรัฐและนักวิชาการที่เคียงข้างจอมพล ป. พิบูลสงครามก็นำเอาเพียงโครงเรื่องของวีรสตรีสามัญชนเหล่านี้มาใช้ โดยหยิบยกเพียงบางส่วน มาแต่งเติม ปรับเปลี่ยนไปจนบิดผันเรื่องราวหรือเรียกได้ว่าเป็นการสร้าง และ เผยแพร่เรื่องที่สร้าง แล้วนั้นด้วยวิธีการต่างๆให้หลงสู่สามัญชน ด้วยสื่อและเครื่องมือที่รัฐจะสามารถใช้ได้ทั้งหมดใน เวลานั้น เช่น บทละคร เพลง แบบเรียน พิธีกรรม ไปจนถึงการสร้างอนุสาวรีย์ ซึ่งในที่สุดเรื่องราว ของวีรสตรีสามัญชนเหล่านี้ก็กลายเป็น”ความจริง” และตรึงอยู่ในใจผู้คนจนยากจะลบออกไปได้

งานวิจัยทั้ง 4 เรื่องนี้ แสดงให้เห็นถึงอำนาจและการสร้างวาทกรรมในยุคสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นการเปิดเผยให้เห็นถึงแง่มุมและความสัมพันธ์ต่างๆที่เชื่อมโยงต่อกันและส่งผลต่อการสร้างวาทกรรมที่ส่งผลต่อการกำหนดให้ประชาชนของรัฐเชื่อและปฏิบัติตาม

บทที่ 3

ปริบททางสังคมวัฒนธรรมและการสร้างวาทกรรม ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

3.1 ปริบททางสังคมวัฒนธรรมในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 หลังจากที่พระยาพหลพลพยุหเสนาลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและประกาศให้มีการยุบสภาเพื่อให้มีการเลือกตั้งใหม่ เนื่องจากแพ้คดีในสภาผู้แทนราษฎร

อำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามในขณะนั้นนับว่ามีความมั่นคง เนื่องจากได้รับการสนับสนุนทั้งจากประชาชนและจากฝ่ายทหาร นอกจากดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดอีกด้วย

ในช่วงที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีมีการเปลี่ยนแปลงหลายประการในสังคมวัฒนธรรมไทย จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ดำเนินนโยบาย “การสร้างชาติ” ในลักษณะของ “ลัทธิชาตินิยมและลัทธิทหาร” และ “เศรษฐกิจลัทธิชาตินิยม” ปลุกจิตสำนึกของความเป็นไทยต่อต้านการครอบงำเศรษฐกิจของคนจีน เรียกร้องดินแดนอินโดจีนคืนจากฝรั่งเศส และได้เข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2 ในฝ่ายอักษะ จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปี พ.ศ. 2487 แต่ก็สามารถกลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีใหม่ได้อีกในช่วง พ.ศ. 2491 – พ.ศ. 2500 จอมพล ป. พิบูลสงครามได้เปลี่ยนแปลงโฉมหน้าของการเมืองไทยไปอย่างมหาศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้าง “พลัง” ลัทธิชาตินิยม – ลัทธิทหารขึ้นมาอย่างเด่นชัด จอมพล ป. พิบูลสงครามได้นำลัทธิชาตินิยมมาเป็นประโยชน์ในการดำเนินนโยบายของรัฐบาล และสามารถสร้างพลังความรู้สึกให้กับคนไทยจำนวนมากไม่น้อยในเรื่องของความรักชาติ ทั้งยังได้สร้างพลังความรู้สึกในหมู่ชนชาติไทยอย่างไม่เคยมีมาก่อนว่า ประเทศไทยเป็นของเราและของเรา (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2540: 356 – 357)

ลัทธิชาตินิยมเป็นแนวความคิดสำคัญที่จอมพล ป. พิบูลสงครามนำมาใช้ในการ “สร้างชาติ” การเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดกระแสความรักชาติและความนิยมในตัวผู้นำ เหตุการณ์ ร.ศ.112 ที่เกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ทำให้ไทยต้องสูญเสียดินแดนฝั่งซ้ายและฝั่งขวาของแม่น้ำโขง มณฑลบูรพา ตลอดจนเกาะแก่งต่างๆ ให้แก่ฝรั่งเศส การเรียกร้องดินแดนคืนในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนี้ก่อให้เกิดกรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส เกิดเป็นสงครามที่เรียกว่า สงครามอินโดจีน ในครั้งนั้นญี่ปุ่นได้เข้ามาเป็นผู้ไกลเกลี่ยข้อพิพาท ไทยกับฝรั่งเศสได้มีการลงนามกันในอนุสัญญาโตเกียว เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2484 ผลของการสู้รบครั้งนี้ ทำให้ไทยได้ดินแดน

บางส่วนกลับคืนมา และแม้เมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นเป็นผู้แพ้สงครามและไทยได้เข้าร่วมเป็นฝ่ายเดียวกับญี่ปุ่น ในขณะที่ฝรั่งเศสเป็นฝ่ายชนะ ดินแดนที่ไทยเรียกร่องคืนมาได้ จึงต้องกลับไปเป็นของฝรั่งเศสอีกครั้ง แต่การเรียกร่องดินแดนในครั้งนี้ก็ได้ปลุกกระแสชาตินิยมให้บังเกิดขึ้นในจิตใจของคนไทย

ลัทธิชาตินิยมนับว่ามีส่วนสร้างความชอบธรรมให้กับนโยบายและการกระทำของรัฐบาล โดยรัฐบาลกล่าวอ้างว่าสิ่งต่าง ๆ ที่กระทำไปนั้นเป็นความต้องการของประชาชน หรือในกรณีที่รัฐบาลไม่อาจแก้ไขปัญหาวางอย่างหนึ่งอย่างใดได้ ก็จะชักจูงให้ประชาชนรู้สึกว่าเป็นความผิดของคนต่างชาติ นอกจากนี้ลัทธิชาตินิยมยังอาจเป็นเครื่องมือสำหรับการป้องกัน หรือกำจัดฝ่ายตรงกันข้าม ซึ่งวิจารณ์โต้แย้งหรือคัดค้านการกระทำของผู้มีอำนาจได้ด้วยโดยกล่าวหาว่าบุคคลผู้นั้นเป็นคนไม่รักชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่สามารถจะเชื่อมโยงกันว่าผู้นำกับชาติคือสิ่งๆเดียวกัน (ทินพันธุ์ นาคะตะ. 2547: 598)

จอมพล ป. พิบูลสงครามมีความปรารถนาที่จะสร้างชาติ ให้มีความเจริญทัดเทียมอารยประเทศ มาตรการต่างๆ ที่ปรากฏผ่านทางสำนักนายกรัฐมนตรีและกรมโฆษณาการแสดงให้เห็นถึงความพยายามในการสร้างวัฒนธรรมใหม่ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้กล่าวคำปราศรัยทางสถานีวิทยุกระจายเสียงเนื่องในโอกาสกษัตริย์มหาวชิราวุธแห่งวันทวายศก เมื่อวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2482 และได้อธิบายความหมายของคำว่าสร้างชาติ ไว้ดังนี้

“สร้างชาติ คือ การสร้างสถานะบางอย่าง อันได้แก่ การยกระดับฐานะ ความเป็นอยู่ และการดำเนินชีวิตของคนในชาติให้ทัดเทียมกับอารยประเทศ วิธีการที่จะกระทำเช่นนี้ได้ คือ การสร้างและการเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมบางประการที่เคยปฏิบัติมา ทั้งนี้วัฒนธรรมใหม่ที่เกิดขึ้นจะต้องแสดงถึงความรุ่งเรือง ความมีระเบียบวินัยและความสามัคคีของชาติ (สุขสรรค์ แดงภักดี. 2538 : 51 ; อ้างอิงจาก คำปราศรัยนายกรัฐมนตรีกล่าวแก่ประชากร, 2483 หน้า 173 – 200)

ดังนั้น การสร้างชาติในความหมายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงหมายถึงการยกฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนให้มีความเจริญทัดเทียมอารยประเทศ โดยการสร้างและเปลี่ยนแปลงประเพณี วิถีวัฒนธรรมบางประการที่เคยปฏิบัติมา การสร้างชาติเริ่มตั้งแต่ “ประชากรของชาติจะต้องสร้างตัวของตนเองให้เป็นพลเมืองดีขึ้นมาก่อน” (คำวิงวอนของท่านนายกรัฐมนตรีแต่พี่น้องสตรีไทย เรื่อง การสวมหมวก. 2484: 1405) ซึ่งการสร้างตนให้เป็นพลเมืองดีของชาตินั้นมีแนวทาง 3 ประการ คือ สร้างตัวของตนเองให้ดี สร้างครอบครัวของท่านให้ดี ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างชาติไทยให้ดียิ่งขึ้น

การสร้างตัวของตนเองให้ดีขึ้น เป็นการปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น ได้แก่ บำรุงตนให้แข็งแรง ทำตัวให้มีวัฒนธรรมและศีลธรรมอันดี เป็นผู้มีความประพฤติดี แต่งกายมีระเบียบเรียบร้อย

ต้องตามความนิยมของอารยประเทศ หมั่นประกอบอาชีพและทำในทางที่สุจริต หมั่นศึกษาแสวงหาความรู้และหมั่นปฏิบัติตามคำแนะนำของรัฐบาลที่นำไปสู่ทางที่ดี

สร้างครอบครัวของท่านให้ดีขึ้น เป็นการปรับปรุงครอบครัวให้ดีขึ้น มีหลักการ คือ พยายามเก็บหอมรอมริบ ประหยัดการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น พยายามหาที่ดินไว้เป็นที่ทำกินของครอบครัว ดูแลภายในบ้านของท่านให้อยู่ดีกินดี และพยายามให้การศึกษากับบุตรหลานให้ทัดเทียมกับผู้อื่น

ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างชาติไทยให้ดียิ่งขึ้น หมายถึง การร่วมใจกันระวังรักษาสาธารณประโยชน์ของชาติ อาทิเช่น ช่วยกันเสียภาษีอากรเพื่อให้ชาติได้นำเงินไปสร้างถนนหนทาง การคมนาคม การชลประทาน โรงพยาบาล สร้างกองทัพไว้ป้องกันประเทศ เหล่านี้ เป็นต้น

เมื่อร่วมแรงร่วมใจกันสร้างชาติตามลำดับมาดังนี้แล้ว ชาติจะเป็นมหาอำนาจและยิ่งกว่ารักษาเอกราชก็ทำได้ (คำวิงวอนของท่านนายกรัฐมนตรีแต่พี่น้องสตรีไทย เรื่อง การสวมหมวก. 2484: 1406 – 1407)

จอมพล ป. พิบูลสงคราม พยายามเปลี่ยนประเทศให้มีความทันสมัย และมีวัฒนธรรมทัดเทียมอารยประเทศ แนวคิดชาตินิยมถูกนำมาใช้ในการสร้างชาติ โดยมีรัฐนิยมเป็นเครื่องมือสำคัญให้ประชาชนยึดถือเป็นหลักในการปฏิบัติตาม จอมพล ป. พิบูลสงครามได้กล่าวถึงรัฐนิยมในการบรรยายทางสถานีวิทยุกระจายเสียงเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2482 ไว้ว่า

เมื่อได้แยกแยะพิจารณาไปให้ถี่ถ้วน ก็เห็นได้ชัดว่า อารยธรรมและวัฒนธรรมของชาติเรานั้น ยังต้องการปรับปรุงและส่งเสริมให้ยิ่งขึ้นกว่านี้อีกมาก จึงจะเทียบทันกับฝรั่งในอารยประเทศเขาได้ และสำหรับปัญหาข้อนี้ข้าพเจ้ารู้สึกว่าจะยังไม่เหลือแก่...

อนึ่ง เมื่อได้พูดถึงเรื่องการศึกษากับการรักษาชาติแล้ว ก็ทำให้รู้สึกว่าคุณธรรมทั้ง 2 ประเภทนั้น ยังหาเพียงพอที่จะดลบันดาลให้พี่น้องชาวไทย เกิดคุณสมบัติเป็นที่นิยมชมชอบอย่างชาติอื่นเขาโดยสมบูรณ์ไม่ ที่จะเรียกว่าสมบูรณ์ได้นั้น จำเป็นจะต้องมีประเพณีนิยมประจำชาติอีกด้วย ซึ่งรัฐบาลกำลังเตรียมการ จะประกาศชักชวนพี่น้องชาวไทยทั้งหลาย ให้ปฏิบัติตามในวันข้างหน้าเป็นครั้งเป็นคราวไปตามโอกาสอันควร เราจะเรียกว่า รัฐนิยม คือ การปฏิบัติให้เป็นประเพณีนิยมที่ดีประจำชาติ เพื่อให้บุตรหลานอนุชนคนไทยเรา ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ รัฐนิยมนี้มีลักษณะและละม้ายคล้ายคลึงกับจรรยา มารยาทของอารยชนจะพึงปฏิบัตินั่นเอง

(ส. พลายน้อย. 2537: 10 – 11)

และในวันเดียวกับที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม กล่าวสุนทรพจน์ข้างต้นนี้ ก็ได้มีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยรัฐนิยมเป็นฉบับแรก และในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2482 – พ.ศ. 2485 รัฐบาลได้ทยอยออกประกาศรัฐนิยม 12 ฉบับ ตามลำดับต่อไปนี้

รัฐนิยม ฉบับที่ 1 (24 มิถุนายน พ.ศ. 2482) เรื่องการใช้ชื่อประเทศ ประชาชนและสัญชาติ รัฐนิยมฉบับนี้ กล่าวถึงชื่อประเทศที่มีใช้ทั้งสยามและไทย เพื่อให้ต้องตามเชื้อชาติ และความนิยมของประชาชนชาวไทย จึงให้เรียกชื่อประเทศ ประชาชนและสัญชาติว่า “ไทย”

รัฐนิยม ฉบับที่ 2 (3 กรกฎาคม พ.ศ. 2482) เรื่องการป้องกันภัยที่จะบังเกิดแก่ชาติ ในรัฐนิยมฉบับนี้ กล่าวถึง ชนชาติไทยที่เมื่อประกอบการใด ๆ ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์และความปลอดภัยของชาติ ชนชาติไทยต้องไม่เปิดเผยสิ่งซึ่งอาจเป็นผลเสียแก่ชาติให้คนต่างชาติล่วงรู้ ไม่ทำตนเป็นตัวแทน หรือปากเสียงของคนต่างชาติ รวมทั้งไม่แอบอ้างชื่อชายที่ดินแทนชนต่างชาติ

รัฐนิยม ฉบับที่ 3 (2 สิงหาคม พ.ศ. 2482) เรื่องการเรียกชื่อชาวไทย ในรัฐนิยมฉบับนี้ กำหนดให้เลิกการเรียกชื่อคนไทยที่แบ่งเป็นพวกเป็นเหล่า เช่น ไทยเหนือ ไทยใต้ ไทยอิสลาม โดยให้ใช้คำว่า ไทย แก่ชาวไทยทั้งหมดโดยไม่มีการแบ่งแยก

รัฐนิยม ฉบับที่ 4 (8 กันยายน พ.ศ. 2482) เรื่องการเคารพธงชาติ เพลงชาติและเพลงสรรเสริญพระบารมี รัฐนิยมฉบับนี้กล่าวถึง ธงชาติ เพลงชาติ และ เพลงสรรเสริญพระบารมี ว่าเป็นสิ่งสำคัญประจำชาติ ควรได้รับการเคารพเชิดชู โดยให้แสดงความเคารพตามระเบียบเมื่อมีการชักธงชาติ เมื่อได้ยินเพลงชาติหรือได้ยินเพลงสรรเสริญพระบารมี

รัฐนิยม ฉบับที่ 5 (1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2482) เรื่องการให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีกำเนิด หรือทำขึ้นในประเทศไทย กล่าวถึง สถานการณ์ของโลกที่อยู่ในภาวะสงคราม จึงขอให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่ผลิตในไทย ช่วยสนับสนุนงานอาชีพต่าง ๆ ของชาวไทย และชาวไทยผู้ประกอบการอาชีพต่าง ๆ ต้องพยายามรักษามาตรฐาน และปรับปรุงคุณภาพเครื่องอุปโภคบริโภคนั้นให้ดียิ่งขึ้น

รัฐนิยม ฉบับที่ 6 (10 ธันวาคม พ.ศ. 2482) เรื่องทำนองและเนื้อร้องเพลงชาติ กำหนดให้ใช้ทำนองเพลงของพระเจนดุริยางค์ และเนื้อร้องเพลงชาติกำหนดให้ใช้บทร้องของกองทัพบกที่ชนะการประกวด

รัฐนิยม ฉบับที่ 7 (21 มีนาคม พ.ศ. 2483) เรื่องชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ ในรัฐนิยมฉบับนี้ประกาศไว้ว่า “ชาวไทยทุกคนต้องร่วมกันสร้างชาติ โดยทุกคนซึ่งมีกำลังกายดีต้องทำงานประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่ง ผู้ไม่ประกอบอาชีพเป็นหลักฐานนับว่าเป็นผู้ไม่ช่วยชาติ และไม่ควรรได้รับความนับถือของชาวไทยทั่วไป”

รัฐนิยม ฉบับที่ 8 (1 เมษายน พ.ศ. 2483) เรื่องเพลงสรรเสริญพระบารมี มีการเปลี่ยนแปลงเนื้อร้อง มิให้มีคำว่า สยาม และตัดทอนข้อความและทำนองให้กะทัดรัดเหมาะสมยิ่งขึ้น เนื้อเพลงสรรเสริญที่แก้ไขมีดังนี้

ข้าवरพุทธเจ้า	เอามโนและศิระกราน
นบพระภูมิบาล	บรมกษัตริย์ไทย
ขอบันดาล	ธ ประสงค์ใด
จงสิทธิตั้ง	หวังวรหฤทัย
ดุจถวายชัย	ชโย

รัฐนิยม ฉบับที่ 9 (24 มิถุนายน พ.ศ. 2483) เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมืองดี สารสำคัญในรัฐนิยมฉบับนี้ คือ ชนชาติไทยจะต้องยกย่อง เคารพนับถือภาษาไทย หน้าที่ของพลเมืองไทยที่ดี คือ ศึกษาให้รู้หนังสือไทย อย่างน้อยต้องอ่านออกเขียนได้ ชนชาติไทยต้องถือเป็นหน้าที่ในการช่วยเหลือสนับสนุนชักจูงให้พลเมืองที่ยังไม่รู้ภาษาไทย ให้รู้ภาษาไทยจนอ่านออกเขียนได้ ชนชาติไทยต้องไม่ถือเอาสถานที่กำเนิดหรือสำเนียงแห่งภาษาพูดแปร่งไปตามท้องถิ่น เมื่อเกิดเป็นชนชาติไทยต้องพูดภาษาไทยอย่างเดียวกัน นอกจากนี้ชนชาติไทยต้องถือเป็นหน้าที่ในการปฏิบัติเป็นพลเมืองดีแห่งชาติ แนะนำชักชวนผู้ที่ไม่เข้าใจหน้าที่ให้รู้และเข้าใจ

รัฐนิยม ฉบับที่ 10 (15 มกราคม พ.ศ. 2484) เรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย ในรัฐนิยมกำหนดไว้ว่า ชนชาติไทยไม่พึงปรากฏในที่ชุมนุมชน หรือสาธารณสถานในเขตเทศบาล โดยไม่แต่งกายให้เรียบร้อย การแต่งกายที่ถือว่าเรียบร้อย คือ แต่งเครื่องแบบตามสิทธิและโอกาส แต่งกายแบบสากลนิยมและประเพณีนิยมในทำนองที่สุภาพ

รัฐนิยม ฉบับที่ 11 (8 กันยายน พ.ศ. 2484) เรื่องกิจประจำวันของคนไทย ในรัฐนิยมได้กำหนดให้ชนชาติไทยพึงแบ่งเวลาในแต่ละวันเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง สำหรับปฏิบัติงานที่เป็นอาชีพ ส่วนที่สองใช้ปฏิบัติกิจส่วนตัว ส่วนที่สามใช้ในการพักผ่อนหลับนอน ชนชาติไทยควรบริโภคอาหารให้ตรงตามเวลาไม่เกิน 4 มื้อ นอนประมาณ 6-8 ชั่วโมง พึงตั้งใจปฏิบัติหน้าที่การงานโดยไม่ทอดทิ้ง หยุดพักงานเพื่อรับประทานอาหารกลางวันไม่เกิน 1 ชั่วโมง เมื่อเลิกงานแล้วควรออกกำลังกายโดยเล่นกีฬากลางแจ้งอย่างน้อย 1 ชั่วโมง หรือประกอบงานอื่น เช่น ทำสวนครัว เลี้ยงสัตว์ ปลูกต้นไม้ ใช้เวลากลางคืนทำงานที่คั่งค้าง หรือสนทนาปราศรัยกับบุคคลในครอบครัว หรือมิตรสหาย ศึกษาหาความรู้โดยฟังข่าวทางวิทยุ อ่านหนังสือ และพึงใช้เวลาในวันหยุดงานให้เป็นประโยชน์แก่ร่างกายและจิตใจ เช่น ฟังเทศน์ ทำบุญ ศึกษาหาความรู้ ท่องเที่ยว เล่นกีฬา เป็นต้น

รัฐนิยม ฉบับที่ 12 (28 มกราคม พ.ศ. 2485) เรื่องการช่วยเหลือคุ้มครองเด็ก คนชรา หรือคนทุพพลภาพ ในรัฐนิยมประกาศไว้ว่า ในที่สาธารณะหรือในถนนหลวงให้ทุกคนช่วยเหลือ คุ้มครอง ให้ความปลอดภัยแก่เด็ก คนชรา หรือ คนทุพพลภาพในการสัญจรไปมาหรือในการหลบ หลีกภัยอันตราย ผู้กระทำการดังนี้ถือเป็นผู้มีวัฒนธรรม

การดำเนินงานสร้างชาติโดยใช้แนวคิดชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามผ่านรัฐนิยม ฉบับต่าง ๆ นี้ เป็นเสมือนการหล่อหลอมและปลูกฝังวัฒนธรรมใหม่ให้แก่คนไทยโดยทั่วไป นอกจากนี้แล้ว จอมพล ป. พิบูลสงครามยังได้สร้างวัฒนธรรมของผู้นำทางการเมืองภายใต้แนวคิดเชื่อผู้นำ จอมพล ป. พิบูลสงครามพยายามสร้างตนเองให้เป็นหลักของชาติ นโยบายชาตินิยมภายใต้ การเมืองเรื่องผู้นำทำให้กษัตริย์ถูกลดอำนาจลงไปประกอบกับในขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวอาหนักหมิตลยังทรงพระเยาว์ สถาบันกษัตริย์จึงยังไม่เข้มแข็ง ส่วนประธานคณะผู้สำเร็จ ราชการแทนพระองค์ คือ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ก็คล้อยตามแนวความคิด ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงครามมีสภาพเป็นเสมือนประมุขของประเทศ กลายๆ

(สุวิทย์ ไพบยวัฒน์; และปิยฉัตร สินธุสอาด. 2545: 187)

ในปี พ.ศ. 2485 เมื่อไทยเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเริ่มใช้อำนาจเข้ามาแทรกแซง ครอบงำ และกำหนดกฎเกณฑ์การดำรงชีวิตของประชาชน เครื่องมือสำคัญ อีกอย่างหนึ่งในการสร้างชาติของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม คือ สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งตั้ง ตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2485 สภาวัฒนธรรมแห่งชาติแบ่งงานออกเป็น 5 หน่วย คือ สำนักวัฒนธรรมทางจิตใจ สำนักวัฒนธรรมทางระเบียบและประเพณี สำนัก วัฒนธรรมทางศิลปกรรม สำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรม และสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง

รัฐบาลท่านผู้นำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้ลัทธิผู้นำและสภาวัฒนธรรมแห่งชาติสร้างผลงาน ด้วยความเด็ดขาดและรวดเร็วแบบสายฟ้าแลบ ทำให้เกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมขึ้นในสังคมไทยอย่างไม่ เคยปรากฏมาก่อนเลยในประวัติศาสตร์ของชาติ ชีวิตและทัศนคติของคนไทยได้เปลี่ยนแปลงไปตาม ความต้องการและตามบัญชาของท่านผู้นำทุก ๆ ทาง ไม่ว่าจะเป็นทางด้านความเป็นอยู่ ความประพฤติ การใช้ชีวิตประจำวัน ตลอดจนความคิดทางการเมือง ฯลฯ

(แกมสุข นุ่มนนท์. 2522: 143)

สภาวัฒนธรรมได้ตอบสนองนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงครามในการกำหนดวัฒนธรรม แห่งชาติให้คนไทยปฏิบัติ ครอบคลุมทั้งระบบคิด ทัศนคติ ชีวิตความเป็นอยู่ ประชาชนถูกกวัดขั้นใน เรื่องกิริยามารยาท การแต่งกาย ถูกบังคับให้เลิกกินหมาก ให้ใช้ช้อนส้อม โต้ะ แก้วให้เลิกเชื่อถือ ฤกษ์ยามโหราศาสตร์ ยกเลิกบรรดาศักดิ์ขุนนาง ให้ข้าราชการหัดร่าง ในด้านการใช้ภาษามีการ

ปรับปรุงภาษาไทยโดยดใช้สระ 5 ตัว พยัญชนะ 13 ตัว เปลี่ยนวิธีการเขียนให้เป็นคำที่สะกดง่าย บังคับให้ใช้คำสรรพนาม ฉันและท่าน ใช้คำว่า จะ สำหรับคำรับ และไม่ สำหรับคำปฏิเสธ แม้แต่ชื่อของบุคคลก็ต้องตั้งให้เหมาะกับเพศ มีการกำหนดว่าชื่อประเภทใดควรเป็นชื่อผู้หญิง ชื่อประเภทใดควรเป็นชื่อผู้ชาย มีการตั้งคณะกรรมการวัฒนธรรมประจำจังหวัดต่าง ๆ รวมทั้งมีการจัดตั้งสโมสรวัฒนธรรมแห่งประเทศไทยขึ้นในปี พ.ศ. 2486 เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างและส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งชาติ

“การสร้างชาติ” หยุคชะงักลงเมื่อรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามแพ้คะแนนเสียงในสภาผู้แทนราษฎร เรื่องเสนอนุมนัติพระราชกำหนดจัดระเบียบราชการบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ และเรื่องขออนุมนัติพระราชกำหนดพุทธบุรีมณฑล จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงลาออกเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2487 และหลังจากนั้น นายควง อภัยวงศ์ก็ได้ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีต่อจากจอมพล ป. พิบูลสงครามและได้ประกาศยุบตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดที่ในขณะนั้นจอมพล ป. พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งอยู่ และแต่งตั้งให้จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดินแทน จอมพล ป. พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนี้มาจนถึงวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2488 หลังจากญี่ปุ่นแพ้สงครามแล้วไม่นาน รัฐบาลก็ได้ประกาศยกเลิกตำแหน่งที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน

ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2488 จอมพล ป. พิบูลสงครามถูกคุมตัวและถูกส่งฟ้องในฐานะอาชญากรสงคราม ศาลฎีกาพิพากษาฎีกาหมายอาชญากรสงครามซึ่งกำลังบังคับใช้ว่าเป็นโมฆะ เพราะมีผลย้อนหลังต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงให้โจทก์ยกฟ้อง จอมพล ป. พิบูลสงครามจึงได้รับอิสรภาพเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2489 ขณะนั้นบ้านเมืองประสบภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ เกิดการแตกแยกกระหว่างพรรคการเมืองและผู้บริหารประเทศ ประการสำคัญที่สุดคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลสวรรคต เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นทำให้คนไทยเสียขวัญ หลังจากนั้นได้เกิดรัฐประหารขึ้นเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2490 ทำให้ฝ่ายทหารกลับมาใช้อำนาจทางการเมืองอีกครั้ง ในครั้งนี้จอมพล ป. พิบูลสงครามได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก มีนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ. 2493 นายควง อภัยวงศ์ ถูกบังคับให้ออกจากตำแหน่งเนื่องจากถูกกล่าวอ้างว่า คณะรัฐบาลของนายควงไม่สามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจได้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีแทน ในช่วงระยะเวลาที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีนี้ได้เกิดกบฏขึ้นหลายครั้ง ได้แก่ กบฏเสนาริการ กบฏแบ่งแยกดินแดน กบฏวังหลวง กบฏแมนฮัตตัน กบฏสันติภาพ จอมพล ป. พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นเวลายาวนานเกือบสิบปีก่อนจะถูกยึดอำนาจโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500

ผลงานของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงปี พ.ศ. 2491 เป็นต้นมา มีทั้งการกู้เงินมาสร้างเขื่อนเจ้าพระยา สร้างอ่างเก็บน้ำ สร้างทางหลวง มีการส่งเสริมการเกษตร ขยายกิจการตำรวจ ปรับปรุงสมรรถภาพของทหาร พัฒนาสภาพวัฒนธรรม โดยตั้งเป็นกระทรวงวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมพุทธศาสนา ศิลปะ ประเพณี การดนตรี มีการจัดวัฒนธรรมเคลื่อนที่โดยมีศิลปินจากกรม

ศิลปากรนำละครเคลื่อนที่ไปแสดงพร้อมทั้งฉายภาพยนตร์ รวมทั้งมีนักแสดงละครเวทีไปเยี่ยมเยียนประชาชน มีห้องสมุดและหน่วยอนามัยเคลื่อนที่ร่วมปฏิบัติงานให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนไปพร้อมกัน มีการจัดตั้งสโมสรวัฒนธรรมหญิงเพื่อยกฐานะของสตรี มีการสร้างนิคมสร้างตนเองเพื่อจัดสรรที่ดินให้แก่ประชาชน ตั้งกระทรวงสหกรณ์เพื่อช่วยเหลือเกษตรกร มีการปรับปรุงตกแต่งบ้านเมืองให้สวยงาม สร้างโรงแรมทันสมัย สร้างวนอุทยาน มีการออกกฎหมายในการประกอบอาชีพ สงวนอาชีพไว้ให้คนไทย แก้ไขกรรมสิทธิ์ที่ดินของต่างด้าวให้น้อยลง มีการดำเนินนโยบายขอความช่วยเหลือสนับสนุนจากต่างประเทศ โดยเฉพาะจากสหรัฐอเมริกาทั้งทางด้านทหาร เศรษฐกิจ เทคโนโลยีต่าง ๆ นอกจากนี้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังได้จัดให้มีการอภิปรายทางการเมืองแบบไฮด์ปาร์คที่สนามหลวง สนับสนุนให้ผ่านกฎหมายเพื่อให้มีพรรคการเมือง ลดอายุผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้เหลือ 20 ปี และยกเลิกเงื่อนไขหรือคุณสมบัติเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อให้ได้ผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงมากขึ้น

ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2500 จอมพล ป. พิบูลสงครามได้รับเลือกตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี เกิดการเดินขบวนคัดค้านการเลือกตั้ง ทำให้พลเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ลาออกจากรัฐบาล และนำคณะทหารเข้ายึดอำนาจการปกครองของคณะรัฐบาลเสรีประชาธิปไตยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ลี้ภัยไปพำนักอยู่ที่ประเทศญี่ปุ่น และได้ถึงแก่อสัญกรรม เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2507

แถมสุข นุ่มนนท์ (2521: 31) ได้กล่าวถึงผลงานการสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงครามไว้ว่า

แม้นโยบายการสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะสลายตัวไปแล้วเกือบสี่สิบปี และแม้ว่าการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างของ พล. พิบูลสงคราม จะไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมปัจจุบัน ผู้รักความจริงทั้งหลายคงปฏิเสธไม่ได้ว่า การปฏิวัติวัฒนธรรมหลายอย่างยังคงอยู่ และเอกลักษณ์ไทยใหม่สมัยท่านผู้นำได้ช่วยยกเกียรติภูมิของชาติให้สูงขึ้นในสายตาของอารยประเทศ พร้อมกับที่ยังคงรักษาสัญลักษณ์แห่งความเป็นไทยไว้อย่างน่ายกย่อง

3.2 การสร้างวาทกรรมในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ในประเด็นการสร้างวาทกรรมในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาเป็น 2 ประเด็น คือ การสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับความเป็นหญิง และการสร้างวาทกรรมให้เป็นรูปธรรม โดยมีผลการศึกษาดังต่อไปนี้

3.2.1 การสร้างวาทกรรม เกี่ยวกับความเป็นหญิง

ในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น ความเป็นหญิงกับการสร้างชาติถูกโยงเข้าไว้ด้วยกัน สตรีมีความสำคัญในฐานะตัวแทนของชาติที่จะแสดงให้เห็นถึงความมีอารยะของชาติ เป็นผู้สร้างกำลังและเป็นผู้ช่วยป้องกันชาติ เป็นผู้สร้างความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศชาติด้วยการสร้างประชากร รวมทั้งเป็นผู้ร่วมสร้างชาติด้วยการสร้างความมั่นคงให้แก่

ครอบครัวทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และจิตใจของคนในครอบครัว “สตรีมีความสำคัญในฐานะผู้ร่วมสร้างชาติ” เป็นวาทกรรมหลักเกี่ยวกับสตรีที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใช้ลัทธิชาตินิยมและระบอบเผด็จการเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างชาติ อำนาจของรัฐได้แทรกซึมเข้าไปสู่วิถีคิด และมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชนในทุกๆด้านนโยบายตลอดจนความมุ่งหวังต่างๆของรัฐได้ถูกสร้างให้เป็นวาทกรรมที่มีการตอกย้ำ สร้างความรู้ ความจริง และความหมายให้กับสิ่งต่างๆตามความมุ่งหวังของรัฐที่เป็นผู้สร้างวาทกรรม

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในการสร้างและตอกย้ำวาทกรรม ได้แก่ คำขวัญ การตั้งชื่อ บทเพลง บทละครประวัติศาสตร์ บทความ คำกล่าว รายการสนทนา ระหว่างนายมัน ชูชาติ กับ นายคง รักไทย โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.2.1.1 คำขวัญ

คำว่า “คำขวัญ” เริ่มใช้ครั้งแรกในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยได้ปรากฏคำว่า คำขวัญใน “หนังสือเค้าโครงการงานของสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง” ตีพิมพ์ในปีพุทธศักราช 2487 มีข้อความว่า “ให้หญิงไทยถือเกียรติเป็นคำขวัญวันสูงสุด”

ลักษณะคำขวัญในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะเป็นถ้อยคำที่สั้นๆ กะทัดรัด แบ่งเป็นวรรค มีตั้งแต่ 1 วรรค - 4 วรรค แต่ละคำขวัญมีเป้าหมายที่ต้องการนำเสนอเพียงประการเดียว มีการแบ่งคำเป็นวรรคสั้นๆสม่อกันทำให้จังหวะคำดี ไม่ต้องอาศัยสัมผัสคล้องจองมากนัก และมีการนำข้อความจากสื่ออื่นมาทำเป็นคำขวัญ (นพรัตน์ ตฤณชาติวิณิชย์. 2536: 61-62) คำขวัญเหล่านี้ปรากฏอยู่ในนิตยสาร หนังสือพิมพ์ สิ่งตีพิมพ์ต่างๆ ของรัฐบาล เนื้อหาของคำขวัญเป็นการชักจูงใจให้ประชาชนเชื่อและปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล เช่น

เราเชื่อผู้นำชาติพ้นภัย

รักผู้นำ เชื่อผู้นำ ต้องทำครัวและเลี้ยงสัตว์

เปนชาววีรนา ต้องเลี้ยงปลากินเอง

ความปลอดภัยของชาติ หยุที่เชื่อ และทำตามท่านพิบูลสงคราม

แถมสุข นุ่มนนท์ ได้กล่าวไว้ว่าหนังสือพิมพ์ทุกฉบับต้องตีพิมพ์คำขวัญสุดดีนายกรัฐมนตรืไว้ที่หน้าแรก

จุดสำคัญของรัฐบาล ที่จะดำเนินนโยบายเชื่อผู้นำให้ได้ผล คือ การโฆษณา และสรรเสริญความศักดิ์สิทธิ์ของท่านผู้นำ หนังสือพิมพ์รายวันทุกฉบับได้รับคำสั่งให้ตีพิมพ์โป่งสุดดีท่านผู้นำทุกวันในหน้าแรก ถ้าวันไหนไม่ตีพิมพ์ก็จะถูกสั่งปิดโดยไม่มีกำหนด

(แถมสุข นุ่มนนท์. 2522: 141)

หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับจะมีคำขวัญของตนเอง เช่น

นิกร	ใช้คำขวัญ	แนวพิบูลสงคราม
สวัณนภูมิ	“	ความปลอดภัยของชาติอยู่ที่เชื่อผู้นำ
ศรีกรุง	“	เชื่อพิบูลสงครามชาติไม่แตกสลาย
ประชามิตร	“	เชื่อพิบูลสงครามชาติปลอดภัย
ไทยราษฎร์	“	เชื่อพิบูลสงครามชาติไม่แตกแยก
ประมวญวัน	“	เชื่อผู้นำทำให้ชาติพ้นภัย
สุขภาพบุรุษ	“	เชื่อมั่นในท่านผู้นำชาติจะปลอดภัย
ข่าวภาพ	“	เชื่อและตามผู้นำชาติจะสวัสดิ์
ประชาชาติ	“	ความปลอดภัยของชาติอยู่ที่เชื่อและ ทำตามท่านพิบูลสงคราม

(แกมสุข นุ่มนนท์. 2521: 85 - 86)

ในส่วนของคำขวัญที่เกี่ยวข้องกับสตรีนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการยกย่อง และให้แนวปฏิบัติ แก่สตรีและผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น

“รักผิวจึงไม่ยินดีในชายอื่น”

“ขวันไทยอยู่ที่หญิงไทย”

“ความช่วยเหลือและให้เกียรติยศแก่สตรีเพศและคนชรา”

“การช่วยเหลือหรือให้เกียรติยศแก่สตรีเพศ หรือ คนป่วย คนชรา ตามสมควร เปนหน้าที่ ของคนไทยผู้มีวัฒนธรรม”

“ท่านสุขภาพบุรุษโปรดลุกขึ้นให้สุขภาพสตรีและเด็กได้นั่งก็จะสุขภาพยิ่งขึ้น”

“ท่านหญิงไม่น่าจะพอใจ เมื่อท่านชายเก็บดอกไม้ให้เธอทั้งๆ ที่มีป้าย “ห้ามเก็บดอกไม้”

เพราะจะทำให้วัฒนธรรมของเราเสื่อม”

“หญิงไทย อย่าละเลยสวมหมวก”

“ไทยทำ ไทยใช้ ไทยขาย หมวกร่มของไทยสวยหรู

คนงาม หมวกงาม เชิดชู ประเทศสู่ อารยธรรม”

ภาพของสตรีที่ปรากฏในคำขวัญ เป็นภาพของสตรีที่มีความอ่อนหวาน เป็นผู้ที่มีความอ่อนแอกว่าเพศชาย แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนให้กำลังใจแก่ชายในการสร้างชาติ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมใหม่ให้ประเทศก้าวสู่ความเป็นอารยะ

3.2.1.2 การตั้งชื่อหญิง ชาย

ในวันชาติวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2484 สำนักนายกรัฐมนตรีได้ออกประกาศเรื่องชื่อบุคคล โดยชักชวนให้ประชาชนร่วมใจกันตั้งชื่อแสดงเพศตามหลักการที่ได้กำหนดไว้ โดยให้เหตุผลว่าการตั้งชื่อหญิงและชายนั้นแต่เดิมยังมีการลักลั่นอยู่ เพราะชื่อๆเดียวกันอาจตั้งได้ทั้งสองเพศ ไม่ทราบว่าเป็นหญิงหรือชาย ต้องอาศัยคำนำหน้าชื่อประกอบจึงจะทราบ หากมีหลักในการตั้งชื่อให้รู้ว่าเป็นหญิงหรือชายจะเป็นระเบียบที่สมควรแก่อารยธรรมของชาติ

หลักในการตั้งชื่อนี้ แสดงให้เห็นถึงความคิดต่อความเป็นหญิงและความเป็นชายว่ามีความแตกต่างกัน ความเป็นหญิงสัมพันธ์กับความสวยงาม อ่อนหวาน อ่อนโยน ความไพเราะ ในขณะที่ความเป็นชายสัมพันธ์กับความกล้าหาญ แข็งแรง ความมีอำนาจ ดังจะเห็นได้จากหลักในการตั้งชื่อ(ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ในภาคผนวก) ที่กำหนดให้ ชื่อคำโดดเป็นชื่อชาย เช่น เจือ ดวง บุญ คะนิง ชื่อคำผสม เป็นชื่อหญิง เช่น เจือจันทร์ ดวงใจ บุญเรือน คะนิงสุข ยกเว้นถ้าคำใดมีความหมายไปในลักษณะอ่อนโยน สวยงาม ไพเราะ ให้เป็นชื่อหญิง เช่น พริ้ง ชดช้อย บรรจง ไพเราะ ละเอียด คำใดมีลักษณะกล้าหาญ แข็งแรง ให้เป็นชื่อชาย เช่น องอาจ เกรียงศักดิ์ ยงยุทธ์ ส่วน ชื่อดอกไม้ ผลไม้ ให้เป็นชื่อหญิง เช่น แดง ลินจี กรรณิการ์ ชื่อสัตว์ ถ้าบ่งบอกลักษณะว่ามีกำลัง อำนาจ ให้เป็นชื่อชาย เช่น อินทรี สิงห์ เสือ แต่ถ้าบ่งบอกลักษณะว่าสวยงาม หรือเสียงไพเราะ ให้เป็นชื่อหญิง เช่น โนรี สาริกา เบญจวรรณ ถ้าเป็นคำที่มีความหมายหมายถึง เครื่องประดับหรือเครื่องใช้ของหญิง ให้เป็นชื่อหญิง เช่น แหวน สร้อย สังกวาล อภรณ์ ฝอบ ถ้าเป็นอาวุธให้ เป็นชื่อชายเสมอ เช่น จักร คทา ตรี ศร

หลักในการตั้งชื่อนี้แสดงให้เห็นถึงความคิดในการแบ่งแยกหญิงชาย โดยใช้คุณลักษณะบางประการเป็นตัวชี้วัดคั่นความเป็นหญิงความเป็นชาย ซึ่งได้แก่ ความอ่อนโยน และความแข็งแกร่ง ชื่อของหญิงจึงให้ภาพของผู้หญิงที่มีความสวยงาม อ่อนหวาน และมีความอ่อนโยน หลักในการตั้งชื่อนี้นอกจากจะเป็นการกำหนดชื่อให้แก่หญิงแล้ว ยังเป็นการกำหนดความเป็นหญิงที่สังคมคาดหวังไว้พร้อม ๆ กันอีกด้วย

3.2.1.3 บทเพลง

บทเพลงนับเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งที่ช่วยชักจูงโน้มน้าวจิตใจของผู้ฟังให้มีความรู้สึกคล้อยตามได้ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้บทเพลงเป็นเครื่องชักจูง ปลุกปลอบเร้าใจ ตลอดจนกล่อมใจประชาชนตามสภาวะการณ์ของบ้านเมืองในแต่ละขณะ กล่าวคือ ในช่วงที่ไทยอยู่ในภาวะสงครามอินโดจีน มีการใช้เพลงที่ปลุกปลอบใจ ก่อให้เกิดความรักและหวงแหนประเทศชาติ เพลงที่ใช้ในช่วงนี้ เช่น เพลงข้ามโขง เพลงมณฑลบูรพา เพลงไปสมรภูมิ เพลงสามล้อ เพลงตื่นเถิดชาวไทย เป็นต้น

...สถานีวิทยุกรมโฆษณาการเปิดเพลงปลุกใจปลอบใจให้พี่น้องชาวไทยมีความรักชาติ ให้ส่งเสริม และส่งออกไปช่วยเหลือทหารของชาติที่ทำการรบอยู่บริเวณชายแดน ตั้งแต่เข้าจรดเย็น เพลงโดยมากจะเป็นเพลงของหลวงวิจิตรวาทการจากกรมศิลปากร และจากกรมโฆษณาการ เพลงที่เปิด เช่น เพลงข้ามโขง เพลงแหลมทอง เพลงรักชาติยิ่งชีพ เพลงบ้านเกิดเมืองนอน นอกจากนี้ยังมีเพลงที่เกี่ยวกับการอวยชัย ให้พรแก่ทหาร คือ เพลงพุทธคุณ และเพลงเชิญชวนให้พี่น้องชาวไทยในแนวหลัง จัดถุงของขวัญส่งไปให้ทหารเพื่อเป็นกำลังใจ คือ เพลงแนวหลัง รวมทั้งท่านผู้นำยังสั่งให้ข้าราชการเดินทางไกล เพื่อเป็นการ เตรียมกำลังไว้เมื่อมีภัย ดังนั้นจึงมีเพลงเดินทางไกลสำหรับข้าราชการที่เดินทางไปจังหวัดหนองคาย

(ใหญ่ นภายน. 2536: 24-30)

เมื่อสงครามอินโดจีนยุติลง รัฐบาลดำเนินนโยบายการสร้างชาติ เนื้อหาของเพลงจะเป็นการโน้มน้าวให้ประชาชนปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล ชักชวนให้ประชาชนช่วยกันสร้างชาติ สร้างวัฒนธรรมใหม่เพื่อความป็นอารยะ เพลงที่เกี่ยวกับการสร้างชาติ ส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามรัฐนิยม เช่น เพลงไทยเพื่อไทย เพลงก่วยเดี่ยวไทย เพลงวัฒนธรรม เพลงสร้างชาติ เพลงสร้างไทย เพลงสร้างระเบียบ เพลงสวนครัว เพลงเลิกกินหมาก เพลงสวมหมวก เพลงเลี้ยงปลา เพลงเกียรติกรรมกร เพลงแผ่นดินไทย เป็นต้น

เพลงที่เปิดเป็นประจำ ได้แก่ เพลงไก่แก้ว ซึ่งแต่งโดย หลวงวิจิตรวาทการ เพลงนี้ถือว่าเป็นเพลงประจำตัวของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (ซึ่งเกิดปีระกา) กล่าวถึง ความขยันขันแข็งของคนในชาติที่จะทำให้ประเทศเจริญรุ่งเรืองได้ เพลงหนูเอ๋ย ที่เป็นเพลงตักเตือนและปลุกฝังคุณสมบัติให้แก่เด็กไทย เพลงสวมหมวกที่เชิญชวนให้ประชาชนสวมหมวกตามนโยบายของผู้นำ

นอกจากนี้ยังมีการใช้เพลงปลุกใจให้ประชาชนมีความสามัคคี เกิดความรักชาติ พร้อมทั้งจะสู้รบกับศัตรู ในช่วงที่ไทยเผชิญกับสงครามโลกครั้งที่ 2

ในส่วนของเพลงที่มีการกล่าวถึงสตรีนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการยกย่องให้เกียรติสตรีในฐานะที่สตรีเป็นผู้ช่วยสร้างชาติ สตรีเป็นผู้ที่มีความสวยงามอ่อนหวาน แต่ในขณะเดียวกันสตรีก็มีความกล้าหาญเข้มแข็ง ดังปรากฏในเนื้อเพลงต่อไปนี้

เพลงดอกไม้ของชาติ

ขวัญใจดอกไม้ของชาติ	งามวิลาสนวนาฏร้ายรำ
เอวองค์อ่อนงาม	ตามแบบนาฏศิลป์
ชี้ชาติไทยเนาถิ่น	เจริญวัฒนธรรม
งานทุกสิ่งสามารถ	สร้างชาติช่วยชาย
ดำเนินตามนโยบาย	สู้ทนเหนียวยากตรากตรำ

เพลงบัวงาม

หญิงไทยเก่งกาจอาจหาญชาญชัย	แต่ไหนแต่ไรชาวไทยก็ยอมอ่อนน้อมนำ
แท้จริงหญิงไทย ไซ้เกียรติต่ำ	กลับซ้างามล้ำแต่ก่อนกาล
หลักการวิชาเกรียงไกร	ผู้หญิงชาวไทยสวายวิไลอ่อนหวาน
เรียบร้อยในภาระงาน	อีกทั้งการทหารก็เชื่อชาญลีลนาม

คำเปรียบหญิงชาวไทยเป็นดอกไม้บัวงาม
ใครว่าหญิงเลวทรามเขาแกลังประณามทั้งเหยียดทั้งหยามความดี
ชายเหล็กเพชรยังยอมมาอ่อนน้อมนารี
ยอมพ่ายแพ้โดยดีหญิงไทยเรานี้ฝีมือก็สื่อไกล
ศึกมีอาสาฝ่าสงครามไม่เคยขามเกรงผู้ใด
หมิ่นผู้หญิงทำไม เกียรติผู้หญิงเกรียงไกรไซ้จะไร้ซึ่งปัญญา
อันเกียรติหญิงชาวไทยควรเทอดไว้บูชา
เป็นที่น้อมกันมา ทั้งปวงประชา ยังผูกใจรักฝักใฝ่

เพลงปทุมทอง

อันนางแก้วประเสริฐเลิศสตรี	นับเป็นศรี คู่ไทยมไหสวรรค์
เหมือนดอกไม้บัวงามประไพวิไลวรรณ	เป็นคู่ขวัญชื่นใจไทยทั้งมวล
อันดอกไม้ทรงลักษณ์ศักดิ์ประเสริฐ	รูปพรรณเพริศงามพร้อมกลิ่นหอมหวาน
เหล่าหญิงไทยทั้งหลายหมายประมวล	ศักดิ์สงวนบัววิลาสศรีชาติเอย

เพลงหญิงไทยใจงาม

เดือนพราวดาวแวววาวระยับ	แสงดาวประดับส่งให้เดือนงามเด่น
ดวงหน้าโสภาก็เพียงเดือนเพ็ญ	คุณความดีที่เห็นเสริมให้เด่นเลิศงาม
ขวัญใจหญิงไทยส่งศรีชาติ	รูปงามพิลาส ใจกล้าหาญเรื่องนาม
เกียรติยศกองปรากฏทั่วคาม	หญิงไทยใจงามยิ่งเดือนดาวพราวแพรว

นอกจากกล่าวถึงสตรีที่มีความสวยงามอ่อนหวานแต่ในขณะเดียวกันก็มีความกล้าหาญ
เข้มแข็งแล้ว ในเพลงแม่ศรีเรือนยังกล่าวถึง คุณสมบัติของสตรีที่สำคัญ คือ การเป็นแม่พิมพ์ในการ
อบรมสั่งสอนบุตรให้กระทำดี และการเป็นแม่เรือนที่ดี ดังปรากฏในเนื้อเพลงดังนี้

เพลงแม่ศรีเรือน

โถมเอยโถมงามขอพึ่งคำ
โปรดจงจดจำถึงวีรกรรมครั้งโบราณ
ชาติอยู่สุขปลอดภัยเพราะหญิงไทยมานาน
ไม่เคยแพ้พาลอริราชไพร่

ถึงคราวหญิงไทยเขาคองเรือน
ไม่ยอมแซ่เขื่อน ละเลยหรือเลื่อนงานนารี
เฝ้าอบรมบุตรตนทุกคนทำความดี
สร้างความโสภี สมเป็นแม่พิมพ์ชาติไทย

อันการเรือนฝังในใจมั่น
มิเคยเบียดฉันท้ความสำคัญยิ่งใหญ่
หมั่นเพียรคิดเรียนวิชาก้าวหน้าต่อไป
ไม่เคยคิดจะหน่าย มีความสนใจในเหย้าเรือน

หวังใจหญิงไทยคิดทำตาม
แต่สิ่งดีงามทุกยามฝังใจไม่ลืมเลือน
ชาติจะเลื่องลือชาเพราะวิชาการเรือน
ตั้งแม่ศรีเรือนครั้งโบราณกาลก่อนเอย

นอกจากนี้ยังมีเพลงที่ส่งเสริมให้สตรีปฏิบัติตามนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม
ในเรื่องการแต่งกาย ดังปรากฏเนื้อความในเพลงสวมหมวก และเพลงสาวสมัยใหม่

เพลงสวมหมวก

เชิญลิตะเชิญร่วมกันสวมหมวก	แสนสะดวกสบายด้วยทั้งสวยหรู
ปรับปรุงใบหน้าให้ร่ามงามน่าดู	อีกเชิดชูอนามัยให้มั่นคง
สมศักดิ์ศรีมีสง่าเป็นอารยะ	หมวกนี้จะชวนให้ชมสมประสงค์
ถึงไม่สวยหมวกจะช่วยเสริมทรวดทรง	งามระหงเลิศวิไลหญิงไทยเรา
อย่ารีรอเลยเจ้าขามาช่วยกัน	สมานฉันสร้างไทยให้เทียมเขา
สวมหมวกเถิดจะสำรวสวยไม่เบา	สนองเค้าท่านผู้นำกล่าวคำชวน

เพลงสาวสมัยใหม่ เป็นเพลงกล่าวชมความงามของหญิงที่แต่งกายงดงามตามแบบอารยะ
ซึ่งได้แก่ การสวมหมวก สวมกระโปรง

เพลงสาวสมัยใหม่

สาวชาวไทยสวยสดสมัยวิไลลาวัลย์
 สาวงามเจิดจรัสที่นิยมชมกันผูกพันทุกวันเวลา
 แฉ่งน้อยนวลนางผิวอ่อนเอวบางสำอางนัยน์ตา
 สวยงามหนักหนาเข้าอร่ามตาพาเนียม
 หนุ่มแลหลงใหลมองด้วยหัวใจจุ่นวาย
 หนุ่มลืมนายไม่วายหวังมองหนุ่มมองจ้องดูความหวาน
 หลงแลลานเพราะงามสะคราญสำราญอารมณ์
 สาวไทยเนตรกลมร่างน้อยเอวกลมชวนให้ชมนิยมผันใฝ่
 สาวไทยเอยสวยดังจะเย้ยทุกนารี
 สาวไทยผ่องศรีแม่จันทร์เทวีเสน่ห์มีมีเทียมหญิงไทย
 ส่วนสมรูปทรงสวมหมวกกระโปรงเข้ายวนฤทัย
 ผิวพรรณผ่องใสพิศที่ใญ่ใจไปทุกที่
 หนุ่มมองจนเหลียวเพียงผ่านแวบเดียวหนุ่มงง
 คนแก่ลุ่มหลงหนุ่มขึ้นหลายปี
 แลแต่งงหลงใหลสาวชาวไทยสวยงามวิไลเข้าในฤดี
 หญิงในโลกนี้จะสวยงามดีก็แพ้หญิงไทย

จากเนื้อเพลงสาวสมัยใหม่นี้ จะเห็นได้ว่าเป็นการชมความงามของหญิง ซึ่งลักษณะหญิงที่งามยังคงเป็นความงามตามแบบฉบับของหญิงไทยในวรรณคดี ไม่ว่าจะเป็น “เนตรกลม ผิวอ่อนเอวบาง ร่างน้อย เอวกลม” แต่มีสิ่งที่จะช่วยเพิ่มความงามของหญิงให้เป็นความงามที่ “สดสมัย” เป็น “สาวสมัยใหม่” ดังชื่อเพลง คือ การสวมหมวก สวมกระโปรง

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ เนื้อเพลงเพลงนี้แสดงให้เห็นถึงอำนาจบางประการของหญิงที่เหนือชาย อำนาจนี้เกิดจากเสน่ห์ของอดีตเพศที่มีผลทำให้ชาย “ตื่นตาพานิยม” “หลงใหลหัวใจจุ่นวาย” “หลงแลลาน” “ลุ่มหลง” แต่ในขณะที่เดียวกันหญิงก็ยังคงเป็นผู้ถูกจับจ้องเสมือนเป็นวัตถุทางเพศที่เร้าอารมณ์ชาย เป็นผู้ที่ “เข้าอร่าม” “ชวนให้ชม” “เข้ายวนฤทัย” “ใญ่ใจไปทุกที่” และ “เข้าในฤดี”

ภาพสตรีที่ปรากฏในบทเพลง จึงเป็นภาพของสตรีที่มีความนึมนวล อ่อนหวาน มีความงาม และมีเสน่ห์เป็นอาวุธ แต่ในขณะที่เดียวกันสตรีก็มีความเข้มแข็งและมีความสามารถไม่แพ้ชายรวมทั้งยังมีคุณสมบัติของความเป็นแม่เรือน เป็นแม่ที่อบรมสั่งสอนบุตรธิดา ในบทเพลงหญิงจึงได้รับการยกย่องว่าเป็น “ดอกไม้ของชาติ” “นางแก้ว” “ศรีคู่ไทย” “ศรีชาติ” “ขวัญใจ” “คู่ขวัญ” “แม่ศรีเรือน” “แม่พิมพ์ชาติไทย”

3.2.1.4 บทละครประวัติศาสตร์

หลวงวิจิตรวาทการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่นโยบายของรัฐบาลในหนังสือจิตวิทยาการเมือง (2493: 69) หลวงวิจิตรวาทการได้กล่าวไว้ว่า “การเผยแพร่ลัทธิหรือนโยบายทางการเมืองแก่คนหมู่มากหรือมวลชนนั้น ความสะเทือนใจ(Emotion)สำคัญกว่าเหตุผล(Reason)” ดังนั้นหลวงวิจิตรวาทการจึงได้ใช้วรรณกรรมเป็นเครื่องมือทางการเมือง โดยได้สร้างบทละครประวัติศาสตร์ขึ้น มีวัตถุประสงค์สำคัญคือเพื่อปลูกฝังความรักชาติให้แก่ประชาชนชาวไทย และในขณะเดียวกันหลวงวิจิตรวาทการก็ได้แต่งเพลงปลุกใจให้รักชาติ ประกอบบทละครแต่ละเรื่องด้วย เช่น เพลงสร้างชาติ ในละครเรื่อง *พ่อขุนผาเมือง*

เพลงในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เพลงต้นตระกูลไทย ในละครเรื่อง *อานุกาพย์พ่อขุนรามคำแหง*
เพลงไตรรงค์ที่ยอดเสา เพลงไทยสามัคคี ในละครเรื่อง *อานุกาพย์แห่งความรัก*
เพลงรักไทย เพลงรวมไทย ในละครเรื่อง *น่านเจ้า*

บทละครที่หลวงวิจิตรวาทการได้แต่งขึ้นในสมัยที่จอมพลป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี อาทิเช่น *เจ้าหญิงแสนหวี* (พ.ศ.2481) *มหาเทวี* (พ.ศ. 2481) *เบญจเพศ* (พ.ศ. 2481) *น่านเจ้า* (พ.ศ. 2482) *พ่อขุนผาเมือง*(พ.ศ. 2483) *ดาบแสนเมือง* (พ.ศ. 2490) *อานุกาพย์พ่อขุนรามคำแหง* (พ.ศ. 2497) *อานุกาพย์แห่งความเสียสละ* (พ.ศ. 2498) *อานุกาพย์แห่งความรัก* (พ.ศ. 2499) *อานุกาพย์แห่งศีลสัตย์* (พ.ศ. 2500)

ประอรรัตน์ บุรณมาตร์ ได้กล่าวถึงบทละครของหลวงวิจิตรวาทการไว้ว่า

การใช้ละครเป็นเครื่องอบรมจิตใจคนดูและปลุกใจให้รักชาตินี้ “พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นนักประพันธ์องค์แรกในประเทศไทยที่ใช้บทละครเป็นเครื่องช่วยอบรมจิตใจของพลเมือง” และการที่จะให้บทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ เข้าถึงประชาชนมากที่สุด เพื่อให้แนวความคิด “ลัทธินิยม” ซึ่บซาบเข้าไปในความรู้สึกนึกคิดของประชาชนส่วนใหญ่มากที่สุดนั้น บทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ จึงต้องมีหลายรส หลายอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการและรสนิยมของผู้ชมระดับต่าง ๆ กัน

(ประอรรัตน์ บุรณมาตร์. 2523: 142)

หลวงวิจิตรวาทการได้แต่งละครประวัติศาสตร์ โดยเลือกเนื้อหาประวัติศาสตร์ตอนที่สำคัญ และเป็นที่น่าสนใจคนทั่วไป แต่งเป็นบทละคร บางเรื่องมีเพียงการนำชื่อบุคคล หรือเมืองมาสร้างเป็นบทละคร “บทละครประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ของหลวงวิจิตรวาทการจะมีแก่นของเรื่องที่สนองความคิดรักชาติแทบทั้งสิ้น” (ประอรรัตน์ บุรณมาตร์. 2523: 147)

ภาพของสตรีที่ปรากฏในบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการนั้น จะเป็นภาพของผู้หญิงที่เข้มแข็ง เด็ดเดี่ยว มีความกล้าหาญ รักชาติ และพร้อมที่จะเสียสละเพื่อชาติ บ้านเมือง เช่น

เจ้าหญิงยุพดีในเรื่องเบญจเพศที่มีความรักชาติยิ่ง ได้หว่านล้อมโจรให้ใช้ความกล้าหาญ เข้มแข็งมาช่วยเหลือประเทศชาติ

เจ้าหญิงแสนหวี ในเรื่องเจ้าหญิงแสนหวี ยอมเสียสละความรักและชีวิตเพื่อให้บ้านเมืองอยู่รอด

จามรี นางข้าหลวงที่มีจิตใจกล้าหาญ เด็ดเดี่ยวในเรื่องอานุภาพแห่งความเสียสละ ยอมสละความสุขสบายในวัง ออกจากเมืองไป เพื่อให้เมืองของตนไม่ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของเมืองอื่น

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าหญิงในบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการได้รับการยกย่องให้มีสถานะเท่าเทียมชาย หญิงมีจิตใจเข้มแข็ง มีความสามารถ และมีบทบาทในการช่วยเหลือประเทศชาติเช่นเดียวกับชาย นอกจากนี้ ประอรรถัน บูรณมาตร์ (2523: 173) ยังได้เสนอประเด็นที่น่าสนใจไว้ว่า

...หลวงวิจิตรวาทการต้องการเปลี่ยนทัศนคติเก่า ๆ ที่ว่า เรื่องการเมืองไม่ใช่เรื่องของผู้หญิง ดังที่ท่านสอดแทรกความคิดในบทละครเรื่อง อานุภาพพ้อขุนรามคำแหงว่า “ผู้หญิงก็ต้องรู้การเมืองเหมือนกัน เพราะต่อไปภายหน้าผู้หญิงไทยก็ต้องเป็นนักการเมือง” นอกจากนี้ การสร้างตัวละครหญิงให้มีบทบาทสำคัญในการเสียสละเพื่อบ้านเมือง นับว่าเป็นจิตวิทยาที่แยบยลอันหนึ่ง คือ แสดงให้เห็นว่า แม้แต่ผู้หญิงตัวเล็ก ๆ ร่างกายบอบบาง ก็ยังมีจิตใจที่กล้าหาญ เด็ดเดี่ยว สามารถเสียสละและทำหน้าที่เพื่อชาติได้ แล้วนับประสาอะไรกับผู้ชายที่แข็งแกร่ง ทั้งร่างกายและจิตใจ จะนั่งดูตายอยู่ได้ จึงเป็นการปลุกเร้าใจอย่างหนึ่ง

3.2.1.5 บทความ

เป็นลักษณะของการใช้ข้อเขียนแสดงความคิดเห็น จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้บทความเพื่อแสดงความคิดเห็น ชักจูง ให้แนวคิด และข้อปฏิบัติต่าง ๆ แก่ประชาชน โดยบทความเหล่านี้ จะมีการตีพิมพ์ในหนังสือข่าวโฆษณาการ และหนังสือพิมพ์อื่น ๆ โดยไม่ต้องผ่านการตรวจจากทางราชการ นอกจากนี้บางบทความจะนำไปอ่านกระจายเสียงออกอากาศทางวิทยุ โดยกรมโฆษณาการ

บทความของจอมพล ป. พิบูลสงครามมีเป็นจำนวนมาก ในช่วงปี พ.ศ. 2485 – พ.ศ. 2486 มีบทความของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตีพิมพ์ในหนังสือข่าวโฆษณาการ เป็นจำนวนถึง 85 เรื่อง (ดูรายละเอียดชื่อบทความได้ในสุวิมล พลจันทร์. 2531: 228)

นามปากกาของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ใช้ในการเขียนบทความ มีหลายนามปากกา เช่น สามัคคีชัย สามัคคีไทย ออกไก่ แม่สาย ผึ้งไทย เป็นต้น

เนื้อหาของบทความส่วนใหญ่จะเป็นการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆ ของบ้านเมือง บทความของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เช่น

“ไทยอยู่คู่ฟ้าเพราะอะไร” “มาลानำไทยเปน มหาอำนาจ” “น้ำท่วมแต่ฉันพบคนดี”
 “เรามาพากันสร้างระเบียบให้แก่ชาติ” “จงอย่าพูดอย่างไร้ความคิด” “จงเว้นการทำไทยให้แยกกัน”
 “ในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดจะงามยิ่งกว่าระเบียบ” “เราตายดีกว่าชาติตาย” “ 30 ปีของตื่นเถิดชาวไทย”
 “ตลาดสดในครัว” “ใครตื่นหลังตะวันขึ้นจะนำภัยมาสู่ชาติ” “ค่าตัวต่ำกว่าค่าของเกียรติ”
 “ชาติไทยไต่ลวดข้ามเหวได้ดี” “การขึ้นราคาสินค้าแพงมากเป็นการค่าตัวเอง”

นอกจากบทความของจอมพล ป. พิบูลสงครามแล้ว ยังมีบทความของท่านอื่น ๆ อีกด้วย ที่นำเสนอความคิดเห็น รวมทั้งมีบทความของข้าราชการหญิงซึ่งเข้ามามีบทบาทในสำนักวัฒนธรรม ฝ่ายหญิง เช่น บทความเรื่อง “หญิงกับความรักชาติ” ของ นางนิลรัตน์ บรรณสิทธิ์วรสาสน์ บทความเรื่อง “แม่พิมพ์ของชาติ” ของนางประยงค์ ถ่องดีกิจการ เป็นต้น (นันทิรา ขำภิบาล. 2530: 120) นอกจากนี้ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ยังได้แต่งบทประพันธ์ประกอบบทความของจอมพล ป. พิบูลสงคราม อีกด้วย โดยใช้ชื่อว่า “ปราณิด” และ “ละเอียด พิบูลสงคราม”

ในส่วนของบทความที่เกี่ยวกับสตรีนั้น มีปรากฏอยู่หลายบทความด้วยกัน เช่น ดอกไม้ของชาติไทย กล่าวถึงสตรีว่า เปรียบเหมือนดอกไม้ที่ควรแก่การทะนุถนอม ให้ความชื่นตา ชื่นใจ ไร้ใจให้บุรุษทำงานได้ไม่รู้เหน็ดเหนื่อย การแต่งกายต้องตามอารยะ และการรักษาเกียรติของชาติยิ่งทำให้หญิงงามขึ้น

...เมื่อหญิงเป็นดอกไม้ของชาติ เราเพศตรงข้าม เรารัก เรากอดมนเช่นนี้ ดอกไม้ของชาติก็ต้องนำเป็นดอกไม้ที่ควนเก็บใส่แจกันได้ จึงจะเป็นการสมควน ฉันเห็นหญิงไทย ดอกไม้ของชาติไทย แต่งกายสวย นุ่งกระโปรงสะอาด สวมหมวก สวมรองเท้า แต้มปากพองาม ฉันนึกในใจว่า นั่นดอกไม้ของชาติดอกหนึ่งงามแท้ๆ ยิ่งหญิงนั้นรักสาเกียรติของชาติดีด้วย ก็ยิ่งเพิ่มความงาม เหมือนดอกกุหลาบเชียงใหม่ ไม่มีตัวมีแมงมากล้ากรายเลย ยิ่งนำเคารพเป็นดอกไม้ของชาติยิ่งขึ้น...

(สามัคคีชัย. 2485: 1553)

ในช่วงท้ายของบทความได้กล่าวไว้ว่า หญิงไทยควรแต่งงานกับคนชาติเดียวกันเท่านั้น จึงจะถือว่าเป็นหญิงที่รักชาติรักเกียรติ ซึ่งในประเด็นนี้สอดคล้องกับนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ต้องการเพิ่มประชากรของไทยโดยต้องการให้เป็นสายเลือดที่บริสุทธิ์

...ถ้าฉันเห็น หญิงไทยมีผิวไม่ใช่ไทย ให้ฉันนึกว่า นั่นถือเงินคือความสุข เปนทางในการเลือกคู่แล้ว ไม่ถือความรัก ไม่ถือชาติ ไม่ถือเกียรติ เปนการสแดงว่าชาติของเราจะเสื่อมลง เพราะชายไทยไม่มีเกียรติพอที่จะเปนผิวหญิงไทยเสียแล้ว..

(สามัคคีชัย. 2485: 1555)

ในบทความเรื่องเรามาพากันแบ่งงานกันทำ กล่าวถึงงานของชาติว่า จะสามารถสำเร็จ ลุล่วงได้เรียบร้อย หากมีการช่วยและส่งเสริมซึ่งกันและกัน ในบทความนี้ได้กล่าวถึงหญิงว่าเป็นผู้มี อิทธิพลต่อชาย แม้เรื่องใหญ่ระดับสงคราม หากหญิงรวมตัวกัน สงครามอาจยุติลงได้

...ดอกไม้งามของปวงมนุษย์มีอิทธิพลมากกว่าองค์การของรัฐบาล ถ้าเทียบกับองค์การยุ้ง โคนาชนทำแล้ว แพริทธีอิทธิพลหญิง... ถ้าสงครามคราวนี้จะเลิกได้เร็ว ให้หันหน้ามามองดู มนุษย์แล้ว ฉันเห็นหญิงรวมกัน ขอให้หย่าทัพ อาดเป็นผลดีก็ได้

(สามัคคีชัย. 2485: 1587)

เมื่อหญิงมีอิทธิพลต่อชายดังนี้แล้ว จอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงขอให้หญิงผู้เป็นภรรยา บังคับชายที่เป็นสามีให้ช่วยรัฐบาลสร้างชาติ สร้างตนเอง สร้างวัฒนธรรม แต่ทั้งนี้ก่อนที่จะบังคับ สามีนั้น หญิงจะต้องเป็นผู้แต่งกายต้องตามวัฒนธรรมเสียก่อนด้วย

...ท่านหญิงที่เป็นดอกไม้งามของชาติ ก่อนจะบังคับสามีของท่าน ต้องถือทำเนียมแต่งกายต้องตาม วัฒนธรรม ของหญิงเสียก่อน สวมกระโปรง รองเท้า ตามหลักการแต่งกายของเราปัจจุบันนี้ ท่านที่มี อายุมาก ความแต่งกายให้ดีขึ้นมากยิ่งขึ้น หย่าถือหย่างโบราณว่า มีลูกมีผัวแล้วหรือแก่แล้ว ไม่ต้อง แต่งตัวงาม อารยะชนเขาไม่นิยมเลย ฉันใคร่ขอเรียนแก่ท่านหญิงว่า ผัวนั้นชอบ สวยงามแล้วเป็น บังคับได้เสมอ...

(สามัคคีชัย. 2485: 1587)

การให้ความสำคัญกับการแต่งกายปรากฏอยู่ในหลายบทความของจอมพล ป.พิบูลสงคราม รวมทั้งในบทความเรื่อง **มาลान่าไทยเปนมหาอำนาจ** ที่กล่าวเชิญชวนให้ “พี่น้องชาวไทยทุกคน ทั้งหญิงชายและทุกวัย ควนได้สวมหมวกกันหย่างไม่มียกเว้น” หมวกหรือการแต่งกายให้ถูกต้อง ตามวัฒนธรรมนั้น จะทำให้ชาวต่างชาตินับถือในความเป็นระเบียบและความสามัคคีของคนในชาติ เห็นว่าชาติไทยเป็นชาติที่มีเกียรติ “หมวกใบเดียวหรือการแต่งกายของชาติ ถ้าละเว้นหรือขาดตก บกพร่อง ก็อาดทำให้ชาติแตกสลายได้ฉันนั้น ในทางตรงกันข้ามหมวกใบเดียวก็อาดทำให้ไทย เป็นมหาอำนาจได้ในยามโลกคับขันนี้” (สามัคคีชัย. 2485: 1362) ดังนั้นหญิงที่แต่งกายถูกต้อง ตามวัฒนธรรมจึงถือว่ามีส่วนในการสร้างเกียรติและสร้างชาติ

บทความเรื่อง**วัฒนธรรมผัวเมีย** กล่าวถึงความสำคัญของการรักษาความสงบสุขในชีวิตของ สามีภรรยา ทั้งนี้เพราะครอบครัวเป็นผู้สร้างผู้สืบสกุล หากบิดามารดาแตกแยกกันแล้ว บุตรก็จะ “ตกอยู่ในสถานะตั้งตัวไม่ได้ ลูกหญิงมักร้างเล็กกับผัว ลูกชายมักเล็กกับเมียและแต่งงานหลายหน ผลที่สุดวงสนี้เปนวนงส์ไม่มีสุขสักคร้วเรือนเดียว. (แม่สาย. 2486: 469)

ในบทความได้กล่าวถึง สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิงที่ทำหน้าที่ประนีประนอมคู่สามีภรรยาไม่ให้แตกแยกกัน การแตกแยกของคู่สามีภรรยานอกจากจะส่งผลถึงบุตรแล้ว ยังส่งผลถึงญาติของทั้ง 2 ฝ่ายที่ย่อมจะแตกแยกข้องกันไปด้วย ในตอนท้ายของบทความได้กล่าวถึงพฤติกรรมของชายที่นับว่าเป็นการทำลายความสามัคคีในชาติ กล่าวคือ

...ชายที่ไม่เอ็นดูแก่หญิง ชอบพล่าหญิง ชอบทิ้งเมีย เป็นบุคคลที่ทำลายสามัคคีในชาติอย่างยิ่ง และยิ่งกว่านั้น ยังเป็นผู้สร้างความพยายาให้แก่ชาติด้วย...ฉันจึงหยากสนับสนุนงานที่รัฐบาลและที่สำนักวัฒนธรรม ฝ่ายหญิงได้ช่วยประนีประนอม และได้ช่วยปราบปราม การที่ชายทอดทิ้งหญิงอย่างไม่มียึดมั่นเหล่านี้ให้สูญไปให้มากที่สุด ...ที่สุดชาติไทยก็จะให้ลูกดีเพิ่มพูนขึ้นโดยเร็วด้วย...

(แม่สาย. 2486: 471)

ความสำคัญของหญิงในบทความนี้ คือ เป็นผู้สร้างผู้สืบสกุล สร้างคนดี และสร้างจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นให้แก่ชาติ

บทความเรื่อง **ขวัญไทยหยู่ที่หญิงไทย** กล่าวถึง วีรกรรมของวีรสตรีไทย ซึ่งได้แก่ ท้าวสุรนารี ท้าวเทพสตรี ท้าวศรีสุนทร ที่ได้ช่วยบ้านเมืองไว้ในยามคับขัน นำกำลังหญิงชายสู้รบกับข้าศึกจนได้รับชัยชนะ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ยกย่องหญิงว่า “ยามคับขันสุดขีดนั้น หญิงมีขวัญดีกว่าชาย” และ “นอกจากหญิงเป็นผู้มีขวัญดีอย่างยิ่งแล้ว หญิงยังเป็นยอดมิ่งขวัญของชาติด้วย” คำว่า ยอดมิ่งขวัญ ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามกล่าวนี้ หมายถึง หญิงในฐานะมารดาที่เป็นขวัญและกำลังใจแก่บุตรในยามสงคราม บทความเรื่องนี้ จอมพล ป. พิบูลสงครามเขียนเพื่อให้ชายเห็นความสำคัญของหญิง และให้หญิงตระหนักถึงความสำคัญของตนเอง รวมทั้งได้ขอให้หญิง “โปรดช่วยทำตนให้เป็นมิ่งขวัญของชาติไทยตามแต่จะสนองคุณชาติของท่านได้” และในตอนท้ายของบทความจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังได้กล่าวย้ำไว้อีกครั้งว่า

...ท่านพี่น้องหญิงของฉันทุกท่าน คงจะเข้าใจได้เต็มบริบูรณ์แล้วว่า ท่าน-หญิง-ไทย มีความสำคัญในการแสดงบทบาทของท่านในยามบ้านเมือง และชาติหยู่ในยามคับขันนี้เพียงใด ไม่ใช่เป็นแต่ ดอกไม้ของชาติเท่านั้น ท่านยังเป็นยอดมิ่งขวัญของชาติอีกด้วย ฉันหยากจะกล่าวว่า ขวัญของชาติฝากไว้ที่หญิงไทย

(สามัคคีไทย. 2486: 753)

บทความเรื่อง **สิบสองก้าวของหญิงไทย** กล่าวถึง ความเจริญก้าวหน้าของกิจการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหญิงไทย ซึ่งนับรวมได้ 12 ประการด้วยกัน ได้แก่ การชุมนุมของข้าราชการหญิงที่สภาวัฒนธรรม อันแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีและการแต่งกายของข้าราชการหญิงที่ถูกต้องตามวัฒนธรรม การเปิดสภาวัฒนธรรมหญิงที่จะช่วยรองรับความคิดเห็นและความต้องการของหญิงไทย การมีหน่วยทหารหญิง การจัดงานวันของแม่เพื่อระลึกและส่งเสริมแม่ของไทย การชุมนุมสมาชิก

สมาคมหญิงไทย การจัดให้มีสโมสรหญิงที่บ้านไทยพันธมิตรเพื่อเป็นแหล่งสมาคมของหญิง การตั้งแผนกโฆษณาการของหญิงการดำเนินการของสภาวัฒนธรรมหญิงเกี่ยวกับข้อร้องเรียนของภรรยาต่อการปฏิบัติของสามีที่ไม่ต้องตามวัฒนธรรม การจัดอาชีพที่เหมาะสมให้แก่หญิง การดำเนินการพิจารณาออกกฎหมายแบ่งงานระหว่างหญิงชายให้เหมาะสมโดยสภาวัฒนธรรมหญิง การทำงานของหญิงโดยพึ่งตนเอง และก้าวที่สิบสองของหญิงคือการแต่งกายให้ต้องตามวัฒนธรรม

ในตอนท้ายของบทความได้ขอให้หญิงไทยให้ความร่วมมือกับสภาวัฒนธรรมเพื่อให้การทำงานของหญิงไทยเจริญก้าวหน้าต่อไป

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับการแต่งกายของหญิงมาก ทั้งนี้เพราะจอมพล ป. พิบูลสงคราม เห็นว่า “จะทำให้ชายเคารพหญิงมากขึ้น” และ “ถ้าหญิงแต่งตัวสวยงามเหมือนดอกไม้งามแล้ว หญิงจะจูงชายไปอย่างไร จะใช้ให้ชายให้ทำอะไร ฉันคิดว่าใช้การแต่งกายถูกต้องตามวัฒนธรรมเป็นอาวุธสำคัญเพื่อความปรารถนาเสมอ สำหรับเกี่ยวแก่ภายนอกประเทศย่อมไม่มีปัญหา ถ้าหญิงแต่งกายดีสวยงาม จะเชิดเกียรติศักดิ์หญิงไทยเป็นอย่างดี”

(สามัคคีไทย. 2486: 244)

จากทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้จะเห็นได้ว่า ภาพของหญิงที่ปรากฏในบทความนั้นเป็นภาพของหญิงที่มีส่วนในการช่วยชาติทั้งทางตรงและทางอ้อม

ทางตรง คือ หญิงมีหน้าที่สร้างพลเมืองของชาติ สร้างประชากรที่มีคุณภาพ และมีหน้าที่ช่วยเหลือบ้านเมืองเมื่อมีภัยสงคราม **ทางอ้อม** คือ หญิงเป็นผู้ที่สามารถส่งเสริมชายให้มีขวัญกำลังใจในการสู้รบ ในการทำหน้าที่ต่าง ๆ ซึ่งรวมทั้งหน้าที่ในการสร้างชาติ สร้างวัฒนธรรม

ภาพหญิงที่ปรากฏในบทความ จึงเป็นหญิงที่มีความนุ่มนวลอ่อนหวาน แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นผู้ที่สามารถใช้ความงาม ความอ่อนหวาน เพื่อโน้มน้าวชายให้ทำตามสิ่งที่ตนประสงค์ได้ ซึ่งในบทความเหล่านี้สิ่งที่หญิงพึงกระทำ คือ การชักจูงโน้มน้าวชาย ให้ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ เพื่อการสร้างชาติให้เจริญรุ่งเรือง

3.2.1.6 คำกล่าว

เป็นข้อความที่นายกรัฐมนตรีและบุคคลสำคัญกล่าวแก่ประชาชนในโอกาสต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบถึงแนวคิด นโยบาย ความสำคัญ ตลอดจนแนวทางต่าง ๆ ในการปฏิบัติโดยมีการเผยแพร่หลายช่องทาง เช่น การออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียง การตีพิมพ์ในหนังสือข่าว โฆษณาการ คำกล่าวเหล่านี้ปรากฏในหลายรูปแบบ ได้แก่ **สุนทรพจน์ ปาฐกถา คำปราศรัย คำวิงวอน โอวาท รายงาน คำกล่าวตอบ สาส์น** ดังที่จะได้กล่าวถึงต่อไปนี้

คำกล่าวที่มีนัยยะเกี่ยวข้องกับสตรีโดยตรง เช่น

**สุนทรพจน์ของพระท่านพันโทหญิงละเอียด พิบูลสงคราม กล่าวในการประกอบพิธี
เปิดงาน “วันของแม่” นะ สวณอัมพร 10 มีนาคม 2486**

สุนทรพจน์ฉบับนี้กล่าวถึง ความสำคัญของหญิงในฐานะแม่ที่มีหน้าที่ในการสร้างคนให้เป็นคนเลวหรือคนดีอันจะมีผลต่อประเทศชาติ ผู้หญิงต้องเป็นแม่และเป็นแม่ที่ดี ซึ่งความหมายของแม่ที่ดีนั้น ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามเน้นไปที่ แม่ที่มีความรู้ในการดูแลตนเองและลูกตามหลักวิชาการสมัยใหม่

...ฉันไม่จำเป็นจะต้องกล่าวในที่นี้ว่า การเป็นแม่ที่ดีนั้น จะต้องทำอย่างไร เพราะมีคำแนะนำของแพทย์ และผู้รู้หูกมากหลาย โดยเฉพาะกะชวงการศึกษาและสุข ก็กำลังขมกั้หมั้นให้การแนะนำบำรุงรักษาเป็นอย่างดี ความสำคัญข้อเดียวที่ฉันจำต้องขอชื่นชว่นเพื่อนหญิงทุกท่าน ก็คือว่า เราต้องเชื่อผู้รู้ ผู้ชำนาน เชื่อในหลักวิชาการ และปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่การเชื่อและการปฏิบัติตามดังว่านี้ จะนำผลดีและความสุขสมบูรณั้มาให้แก่ตัวเรา แก่บุตรของเรา แก่ครอบครัว และแก่ประเทศชาติ อันเป็นที่รักหย่างสูงสุดของเราด้วย... (สุนทรพจน์ของพระท่านพันโทหญิงละเอียด พิบูลสงคราม กล่าวในการประกอบพิธีเปิดงาน “วันของแม่” . 2546: 224-225)

แม่ที่ดีตามความหมายของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม จึงสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการสร้างพลเมืองที่มีร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์

ปาฐกถา เรื่อง ระเบียบการแต่งกายของสตรี คุณหญิงอมร โอสถานนท์ บรรยายทางวิทยุกระจายเสียง 2 กันยายน 2484 เป็นการอธิบายให้ความเข้าใจแก่สตรีในเรื่อง การแต่งกายให้ถูกต้องตามลักษณะของงานที่ไปร่วม รวมทั้งให้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หมวกของสตรี การแสดงความเคารพเมื่อสวมหมวก ทั้งนี้ผู้แสดงปาฐกถาได้ให้ความเห็นไว้ว่า การปรับเปลี่ยนเครื่องแต่งกายของสตรีนั้น ก็เพื่อ

...ประสงค์ให้เพื่อนสตรีทั้งหลายได้แต่งกายให้เหมาะสมกับความเจริญของประเทศชาติ ซึ่งกำลังก้าวหน้าไป และเพื่อเชิดชูคุณค่าของความเป็นคนไทยให้สูงเด่นยิ่งขึ้น ...ระเบียบที่วางขึ้นนั้นไม่ได้เอาอย่างต่างประเทศมาทั้งหมด แท้จริงได้ระลึถึงวัฒนธรรมของชาติไทยเป็นส่วนสำคัญ แต่ที่ต้องนำเอาระเบียบของต่างประเทศมาใช้บ้างนั้น ก็โดยเหตุที่ชาติไทยเราทุกวันนี้ มีความจำเป็นต้องติดต่อสมาคมกับอารยชาติอยู่เป็นอันมาก...

(ปาฐกถาเรื่อง ระเบียบการแต่งกายของสตรี บรรยายทางวิทยุกระจายเสียง . 2484: 2295)

คำปราศรัยของพระเจ้าจอมนพล ป. พิบูลสงคราม ประธานกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ กล่าวในวันระลึกคล้ายวันสถาปนาสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ 29 กันยายน 2486

จอมนพล ป. พิบูลสงคราม ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมว่า เป็นสิ่งสร้างคนให้เป็นคน รัฐบาลตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่งจึงได้ “พยายามทุกวิถีทาง ที่จะแนะนำให้พี่น้องชาวไทยทุกคน มองเห็นความสำคัญอันแท้จริงของวัฒนธรรมเช่นเดียวกับรัฐบาล” โดยรัฐบาลของจอมนพล ป. พิบูลสงครามได้ดำเนินการต่าง ๆ ดังนี้คือ ในปี พ.ศ. 2483 รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรม ปี พ.ศ. 2485 รัฐบาลได้ปรับปรุงพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับสภาพบ้านเมือง และได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้น มีการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้น เพื่อทำหน้าที่ดำเนินงาน ปรับปรุง ทำนุ บำรุง ส่งเสริม และเผยแพร่วัฒนธรรมของชาติไทย

สภาวัฒนธรรมแบ่งการดำเนินงานเป็น 5 ส่วน คือ สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง สำนักวัฒนธรรมทางจิตใจ สำนักวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณี สำนักวัฒนธรรมทางศิลปกรรม และสำนักวัฒนธรรมทางวรรณกรรม นอกจากนี้ในคำปราศรัยยังมีการกล่าวถึงการดำเนินการต่าง ๆ ของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติในระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมาว่าได้ดำเนินการเรื่องใดไปบ้างแล้ว ซึ่งการดำเนินการของสภาวัฒนธรรมแห่งชาตินั้น มีเป็นจำนวนมาก และเป็นที่พอใจของรัฐบาล

ในส่วนที่น่าสนใจเกี่ยวกับคำปราศรัยนี้ คือ การที่รัฐบาลให้ความสำคัญและให้ความสนใจแก่หญิง มีการจัดตั้งสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิงขึ้นเพื่อรองรับความคิดเห็นและความต้องการของหญิงไทย ดังปรากฏในคำปราศรัยว่า

...หญิงเป็นส่วนหนึ่งของชาติควนจะได้อสร้างตนและช่วยชาติด้วยในตัว และในปัจจุบันหญิงไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับความก้าวหน้าของชาติไทยอย่างสำคัญ รัฐบาลจึงประสงค์จะให้หญิงไทยเป็นผู้ดำเนินการ และควบคุมกิจการที่เป็นเรื่องของหญิงโดยตลอด ชายเป็นฝ่ายร่วมมือด้วยเท่านั้น และให้สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิงเป็นที่รองรับ ความคิดเห็น ความเห็น ความต้องการของหญิงไทย แล้วกลั่นกรองเสนอไปยังรัฐบาลเพื่อบริหารให้ไปตามความต้องการของหญิงไทยเรา...(คำปราศรัยของพระเจ้าจอมนพล ป.พิบูลสงคราม ประธานกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ กล่าวในวันระลึกคล้ายวันสถาปนาสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2486: 846)

คำวิงวอนของท่านนายกรัฐมนตรีฝากไว้แก่พี่น้องสตรีไทย เมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2484 เป็นคำวิงวอนของนายกรัฐมนตรีที่ขอให้สตรีเปลี่ยนการแต่งกายเพื่อให้สมกับที่เป็นอารยประเทศและอารยะชน กล่าวคือ ขอให้สตรีไทยไว้ผมยาว เลิกใช้ผ้าโจงกระเบน โดยให้เปลี่ยนเป็นนุ่งผ้าถุง เลิกใช้ผ้าคาดอก หรือเปลือยกายท่อนบน ให้ใช้เสื้อแทน หากสตรีปฏิบัติดังนี้ “จะเป็นเกียรติยศและเป็นสง่างามแก่ชาติไทยของเราตลอดไป ชั่วกาลนาน” (คำวิงวอนของท่านนายกรัฐมนตรี ฝากไว้แก่พี่น้อง สตรีไทย. 2484: 799)

สาส์นวิงวอน ของ พณฯ นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2485 เป็นการขอให้ประชาชนช่วยชาติในยามสงคราม ทั้งในส่วนกำลังของชาติ ซึ่งได้แก่ ทหาร และ ในส่วนที่เกี่ยวกับเกียรติของชาติ ผู้ที่มีได้เป็นทหารต้องดูแลรักษาร่างกายให้แข็งแรงเพื่อรับใช้ชาติตามกำลังความสามารถ มีการประกอบอาชีพที่เป็นผลเป็นประโยชน์ ดังปรากฏในสาส์นวิงวอน ว่า

...ท่านจะต้องกินนอนให้เป็นเวลาตามรัฐนิยม ท่านจะต้องผดุงอนามัยตามคำแนะนำของกรมสาธารณสุข ท่านจะต้องประกอบอาชีพให้เกิดผลเพื่อครอบครัว และเพื่อราชการทหาร ท่านผู้ใดยังมีที่ดิน ขอให้รีบไปหาที่ดินตามที่ทางราชการเคยแนะนำไว้แล้ว จัดการบุกเบิกประกอบทำให้เป็นผลเป็นประโยชน์โดยเร็วที่สุด

(สาส์นวิงวอน ของ พณฯ นายกรัฐมนตรี. 2485: 190)

ในเรื่องเกียรติของชาติ สิ่งที่ประชาชนต้องช่วยกันปฏิบัติ คือ แต่งกายให้เรียบร้อย ยิ่งเป็นยามศึกสงครามยิ่งต้องกวดขันเรื่องวินัยและความเป็นระเบียบเรียบร้อย

...ขอพี่น้องสตรีทั้งหลายโปรดอย่านึกว่ายามศึกแล้วจะไม่ต้องสวมหมวก การสวมหมวกเป็นการรักษาอนามัย และผดุงคุณค่าของความเป็นคนไทย เราต้องการอนามัยและคุณค่าของความเป็นคนไทยในยามศึกมากกว่าในยามใด ๆ ...

(สาส์นวิงวอน ของ พณฯ นายกรัฐมนตรี. 2485: 191)

ประชาชนต้องรักษาภิรียมารยาทให้สุภาพเพื่อเป็นการบำรุงความสามัคคีและทุกคนต้องใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ที่สุด ทำงานตั้งแต่เช้าจรดค่ำ “ เมื่อเข้าตึ้นขึ้นก็อย่านั่งทอดเข่าอย่างหมดหวัง ” เพราะชาติที่ยั่งยืนแข็งแรงย่อมมีผู้นิยมนับถือและยำเกรง จึงขอให้ประชาชนทุกคนช่วยกันปฏิบัติดังที่กล่าว เพื่อชาติจะได้มั่นคงต่อไป

คำวิงวอนของท่านนายกรัฐมนตรีแต่พี่น้องสตรีไทย เรื่อง การสวมหมวก เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2484 ในคำวิงวอนนี้ กล่าวถึง ความหมายของการสร้างชาติ ไว้ว่า

...แท้จริงความหมายของการสร้างชาตินั้น มีว่า ชาติไทยมีอยู่แล้ว แต่สภาวะบางอย่างของชาติยังไม่ขึ้นถึงระดับสมความต้องการของประชาชาติไทย เราจึงจำเป็นต้องมาพร้อมใจกัน สร้างเพิ่มเติมให้ดีขึ้นกว่าเดิม ช่วยกันปรับปรุงไปจนกว่าเราทุกคนจะพอใจ หรือ อย่างน้อยก็ให้ได้ระดับเสมออารยประเทศอื่น...

(คำวิงวอนของท่านนายกรัฐมนตรีแต่พี่น้องสตรีไทย เรื่องการสวมหมวก. 2484: 1405)

การสร้างชาติทำได้โดย “สร้างตัวของท่านเองให้ดี สร้างครอบครัวของท่านให้ดี และร่วมแรงร่วมใจกันสร้างชาติไทยให้ดียิ่ง” ในตอนท้ายของคำกล่าวเป็นคำวิงวอนขอให้สตรีสวมหมวกเพื่อจะทำให้การแต่งกายของสตรีสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

...คงเหลืออีกเพียงสิ่งเดียวเท่านั้น ที่จะทำให้การแต่งกายของท่านสมบูรณ์ทุกประการ ซึ่งข้าพเจ้าจะได้ขอรับรองในโอกาสนี้ ข้าพเจ้าก็หวังว่า ท่านสตรีไทยจะปฏิบัติได้โดยไม่ขัดข้องด้วยกัน สิ่งนั้น คือ การสวมหมวกเพื่อส่งเสริมการสร้างชาติของท่านในหน้าที่สตรีไทยให้เด่นยิ่งขึ้น เป็นความจริงแท้ที่ว่า ถ้าท่านสตรีไทยได้สวมหมวกแล้ว ทั้งโลกตลอดจนพวกเราเองย่อมจะแลเห็นชัดว่า สตรีไทยปฏิบัติชอบกระทำสิ่งที่เป็นครีแก่ชาติ โดยครบถ้วนบริบูรณ์...

(คำวิงวอนของท่านนายกรัฐมนตรีแด่พี่น้องสตรีไทย เรื่องการสวมหมวก . 2484: 1408)

ทั้งนี้นายกรัฐมนตรีได้ขอให้สตรีเพิ่มการสวมหมวกให้เป็นเครื่องแต่งกายอย่างหนึ่งที่จำเป็น โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2484 ซึ่งเป็นวันที่สภาผู้แทนราษฎรจะได้ให้สัตยาบันอนุสัญญาสันติภาพ เป็นการฉลองโอกาสที่ชาติได้รับดินแดนคืน

การแต่งกายของสตรีถูกนำไปเชื่อมโยงกับการสร้างชาติ การแต่งกายเป็นเครื่องหมายอันสำคัญที่จะแสดงให้เห็นถึงความเจริญของชาติ สตรีถูกปลูกฝังให้ปรับเปลี่ยนการแต่งกายโดยมีความรู้สึกชาตินิยมเป็นตัวกระตุ้นให้ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล

โอวาทของพระท่านนายกรัฐมนตรีในพิธีสมรสของชาติ ครั้งที่ 2 นะ จังหวัดลำปาง 22 พฤษภาคม 2486 ในโอวาทนี้ กล่าวถึง ความเจริญก้าวหน้า และมั่นคงของชาติ โดยกล่าวไว้ว่า

...ชาติจะดำรงอยู่ด้วยความมั่นคงและเจริญก้าวหน้าได้ก็ด้วยอาศัยพลเมือง กล่าวคือ จะต้องมีความพลเมืองมาก และพลเมืองแต่ละคนมีพลานามัยดี ประกอบด้วย ความเฉลียวฉลาด อานาเขตของประเทศหาได้แสดงความเจริญ หรือความเป้นใหญ่ของชาติไม่... เมื่อความสำคัญของชาติอยู่ที่พลเมืองประการนี้ เราจึงจำเอนที่จะต้องเร่งรัดชาติของเราให้มีพลเมืองเพิ่มขึ้นกว่านี้ หย่างน้อยจะต้องมี 40 ล้านคน และยิ่งมากกว่านั้นก็ยิ่งดี เมื่อชาติมีความต้องการดังกล่าวนี้ รัฐบาลจึงได้หาทางที่จะให้เป็นผลตามความปรารถนา การสมรสเปนมูลฐานคั่นต้นในการที่จะทำให้พลเมืองของเราเพิ่มเร็วขึ้น...

(โอวาทของพระท่านนายกรัฐมนตรี ในพิธีสมรสของชาติครั้งที่ 2 นะ จังหวัดลำปาง. 2486: 452)

รัฐบาลได้จัดตั้งองค์การส่งเสริมการสมรสขึ้นในกระทรวงสาธารณสุขงานขึ้นต้นที่องค์การดำเนินการ คือ จัดพิธีสมรสหมู่ให้แก่คู่สมรส

จากโอวาทฉบับนี้ จึงกล่าวได้ว่า ผู้หญิงมีความสำคัญต่อชาติในฐานะผู้สร้างจำนวนพลเมือง

รายงานในพิธีเปิดสโมสรสำนักวัธนธัมฝ่ายหญิง 7 เมษายน 2486 ซึ่ง พระท่านพันโทหญิงละเอียด พิบูลสงคราม หัวหน้าสำนักวัธนธัมฝ่ายหญิงเป็นผู้อ่าน และคำกล่าวตอบของพระท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประธานกัมการสภาวัธนธัมแห่งชาติ

ในรายงานของพันโทหญิงละเอียด พิบูลสงครามนั้น กล่าวไว้ว่า จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นผู้เห็นคุณค่าของหญิง “หญิงเป็นแม่พิมพ์ที่จะสร้างพลเมืองดีให้แก่ชาติ ผู้หญิงเป็นกำลังใจของชาติ และเป็นศรีสง่าแก่ประเทศชาติ” ดังนั้น จึงได้สถาปนาสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิงขึ้น เพื่อให้หญิงได้มีโอกาสช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันปรับปรุงสถานะความเป็นอยู่ของหญิงไทยให้ดีขึ้น รวมทั้งช่วยให้หญิงไทยรู้จักคุณค่าของตน นอกจากนี้นายกรัฐมนตรียังได้สั่งการให้มีการจัดตั้งสโมสรสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิงขึ้นเพื่อให้หญิงได้มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และมีสถานที่ที่จะติดต่อสมาคมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด และช่วยกันทำงานเพื่อประเทศชาติไปในเวลาเดียวกันด้วย

ในคำกล่าวตอบของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กล่าวว่า หญิงเป็นเพศที่อ่อนหวาน แต่ยังขาดการดูแลเอาใจใส่

...หญิงไทย 9 ล้านคนนี้เป็นเพศอ่อนหวาน น่าถนอมไว้มากกว่าจะใช้แบกหาม หรือทำสิ่งหนัก แต่เป็นที่น่าเสียใจอย่างยิ่งที่พี่น้องหญิงไทยยังขาดองค์การดูแล และคุ้มครองป้องกันน้อยกว่าชายมาก... หญิงมีทางเสียกันมาก ทั้งทางขึ้นและทางลง ชาติเจริญขึ้นหญิงก็เสียมากกว่าชาย ชาติเสื่อมลง หญิงก็เสียมากกว่าชาย ทั้งนี้ เพราะจิตใจหญิงยังอยู่ในระดับต่ำกว่าชายอยู่มาก จนถึงเป็นประเพณีเปรียบหญิงของเรา เหมือนเป็นคนรับภาระทุกอย่าง นับตั้งแต่เป็นคนรับใช้ขึ้นไป จนถึงเป็นแม่... หญิงเป็นแม่ของชาติ ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย เกิดมาจากแม่ซึ่งเป็นหญิง ถัดจากนั้นก็ไปอยู่ในอกของครูเป็นเวลาหลายปี แม่อยู่กับครูแล้ว เมื่อกลับบ้านแม่ก็ยังอบรมสั่งสอน และ ดูแลทุกข์ สุข ทุกประการ มาถึงสมัยนี้ เราทำงานกันหย่างจริงจัง ชายผู้เป็นพ่อยอมไม่มีเวลามาดูแลลูกของชาติได้เพียงพอ ฉะนั้นเราจึงเข้าใจได้ว่า ชาติเราจะเป่นอารยะและเป่นมหาอำนาจไม่ได้เป่นอันขาดหากครูบังเกิดเกล้าฯ คือ แม่ยังไม่มีคุณสมบัติเพียงพอจะเป่นแม่ของอารยะชนได้...

(คำกล่าวตอบของ พระท่าน จอมพล ป. พิบูลสงคราม ประธานกัมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ.2486: 325)

ดังนั้นรัฐบาลจึงได้จัดตั้งสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิงขึ้น และเปิดสโมสรวัฒนธรรมฝ่ายหญิง เพื่อเป็นทางเชื่อมให้สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิงได้ติดต่อกับข้าราชการหญิง ภรรยาข้าราชการ ตลอดจนประชาชนหญิง เพื่อนำนโยบายของรัฐไปสู่หญิง และในตอนท้ายของคำกล่าวตอบนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้แสดงทัศนะไว้ว่า

...การปรับปรุงหญิงของชาติเรานั้น ฉันเห็นว่า ควรจะคำนึงถึงข้อเหล่านี้ คือ จิตใจ เกียรติ ทำให้หญิงเป็นแม่พิมพ์ ความสุภาพ เช่น ไม่ทำงานเกินแรง หางานให้ทำสมเกียรติหญิง ดังนี้เป่นต้น เมื่อสรุปกล่าวแล้วก็ควรต้องพูดว่า ทำแม่ให้เป่นแม่ของคนไทย เพื่อฝังรากฐานแห่งชาติไทยให้มั่นคงตลอดชั่วกัลปาวสาน

(คำกล่าวตอบของ พระท่าน จอมพล ป. พิบูลสงคราม ประธานกัมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2486: 327)

สาส์นของพระท่านนายกรัถมนตรี สำหรับงานของวันแม่ ครั้งที่ 4 นะ จังหวัด นครราชสีมา 23 มิถุนายน 2486 เนื้อความของสาส์นเป็นการกล่าวแสดงความยินดีในการจัดงานวันของแม่ซึ่งประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี มีการจัดไปตามถิ่นต่าง ๆ และในครั้งนี้เป็นครั้งที่ 4 จัดขึ้นที่ จังหวัดนครราชสีมา ประเด็นหลักของสาส์น กล่าวถึง ความสำคัญของแม่ในฐานะผู้ให้กำเนิด และเป็นผู้สั่งสอน อบรม เลี้ยงดู แม่เป็นผู้วางรากฐานแก่บุตรซึ่งจะส่งผลต่อประเทศชาติ โดยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้กล่าวไว้ว่า

...นอกจากแม่จะมีความสำคัญแก่ท่านแต่ละคนแล้ว ยังมีความสำคัญสำหรับชาติอย่างยิ่งด้วย ชาติจะมั่นคงแข็งแรงได้ ต้องอาศัยพลเมืองเข้มแข็ง ทั้งกำลังกาย กำลังใจ และกำลังสติปัญญา ประกอบด้วย วีรธรรมหย่างครบถ้วน ความเข้มแข็งของพลเมือง ทั้งนี้ แม่เป็นผู้วางรากฐานไว้ให้ ทั้งนี้ จึงเพนอันนับได้ว่า แม่เป็นผู้วางรากฐานเบื้องต้นของการสร้างชาตินั้นเอง...

(สาส์นของพระท่านนายกรัถมนตรี สำหรับงานของวันแม่ ครั้งที่ 4. 2486: 525)

นอกจากนี้ในสาส์นยังได้กล่าวไว้ว่า รัฐบาลเห็นความสำคัญของแม่ดังนี้จึงได้ส่งเสริมด้วยการสนับสนุนการสมรส จัดให้มีการอบรมหญิงมีครรภ์ การช่วยเหลือในการคลอดบุตร แนะนำ การเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนทารก ตลอดจนจัดให้มีการประกวดแม่ในงานวันของแม่

ในสาส์นนี้ ผู้หญิงได้รับการยกย่องในฐานะแม่ “ผู้วางรากฐานเบื้องต้นของการสร้างชาติ” ด้วยการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ เป็นกำลังของชาติสืบไป

จากคำกล่าวทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่าภาพของผู้หญิงที่ปรากฏนั้น เป็นภาพของผู้หญิงที่ถูกยกย่องให้เป็นแม่ของชาติ เป็นแม่พิมพ์ และเป็นผู้สร้างชาติ ด้วยการสร้างพลเมือง ทั้งในแง่ของปริมาณ และคุณภาพ คุณภาพนั้น หมายถึง การที่พลเมืองมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีความเฉลียวฉลาด และได้รับการอบรมให้มีวัฒนธรรม ในขณะเดียวกัน หญิงก็เป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นอารยะของชาติ การแต่งกายของหญิง แสดงให้เห็นถึง ความมีระเบียบ ความสามัคคี อันเป็นเครื่องหมายแสดงให้เห็นถึงความเจริญของชาติ

3.2.1.7 รายการสนทนาระหว่างนายมั่น ชูชาติ กับนายคง รักไทย

(รายการนายมั่น-นายคง)

จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้รายการนี้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่นโยบาย แนวคิด แนวปฏิบัติ จูงใจให้ประชาชนคล้อยตาม เชื่อถือ และปฏิบัติตามนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาล

รายการสนทนาระหว่างนายมั่น ชูชาติ กับ นายคง รักไทยนี้ เกิดจากแนวความคิดของนายสังข์ พัชโรทัย หัวหน้ากองเผยแพร่ความรู้ กรมโฆษณาการ และพระราชธรรมนิเทศ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรักษาการผู้ช่วยอธิบดีกรมโฆษณาการ ได้เริ่มกระจายเสียงออกอากาศเมื่อ พ.ศ. 2482

โดยออกอากาศเป็นประจำทุกวันในเวลาประมาณ 19.00 น. รายการนายมัน-นายคงนี้ “...มีบทบาทสำคัญในการเป็นกระบอกเสียงของรัฐบาล ในช่วงของการเรียกร้องดินแดน 2483 ทั้งยังเป็นกระบอกเสียงสะท้อน “ลัทธิผู้นำ” ของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นอย่างดีในช่วง 2485 – 2486 ” (สุขสรรค์ แดงภักดี. 2538: 79)

ด้วยลักษณะของรายการที่เป็นการพูดคุยถามตอบกันโดยใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย มีการใช้สำนวนโวหาร ข้อความที่กระชับใจ ตรงใจผู้ฟัง มีวิธีการสนทนาโดยการตั้งคำถาม การคาดเดาความคิดของผู้ฟังในเรื่องต่าง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นตามแต่ละสถานการณ์ ให้บรรยากาศของความเป็นกันเอง มีการใช้เพลงและดนตรีประกอบรายการ รายการนายมัน – นายคงจึงมีผู้สนใจติดตามฟังเป็นจำนวนมาก

รายการนายมัน-นายคงนี้ นับเป็นรายการที่ใช้วิธีการแบบใหม่ ๆ เพื่อให้เข้าถึงประชาชนสามารถจูงใจให้ประชาชนเชื่อและคล้อยตามได้มากกว่าการนำเสนอด้วยบทความ ประกาศ คำกล่าว หรือ แถลงการณ์ต่าง ๆ ของรัฐบาลที่มีรูปแบบเป็นทางการ ในรายการผู้สนทนาสามารถสอดแทรกแนวคิดใส่ในบทสนทนาได้ตามที่ต้องการ และทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกร่วม คล้อยตามได้ง่ายโดยไม่รู้สึกว่าการกำลังถูกบังคับให้ต้องกระทำ

...รายการสนทนา นี้ เป็นรายการที่สะท้อนออกถึงแนวคิดของจอมพล ป. พิบูลสงครามด้วย เนื่องจากว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามจะเขียนเสนอแนวคิดของเรื่องที่จะสนทนาในแต่ละวันส่งมาที่รู้จักกันว่า “ซองเหลือง” แล้วพระราชธรรมนิเทศน์ นายสังข์ พิธินทัย ก็จะช่วยกันร่างเป็นบทสนทนาซึ่งในบางครั้งร่างกันสด ๆ ก่อนออกพูดกระจายเสียงไม่นาน ซึ่งเนื้อหาทั้งหมดล้วนแต่เป็นเรื่องนโยบายสร้างชาติ และเผยแพร่ลัทธิผู้นำตลอดช่วง พ.ศ. 2485 – 2487...

(สุวิมล พลจันทร์. 2531: 243)

นอกจากรายการนี้ จะมีการเผยแพร่ออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงแล้ว ยังมีการรวบรวมบทสนทนาเผยแพร่ในหนังสือข่าวโฆษณาการอีกด้วย ตัวอย่างหัวข้อบทสนทนา เช่น

“บทสนทนายหว่างนายมัน ชูชาติ กับ นายคง รักไทย สแดงทางวิทยุกระจายเสียง 12 มิถุนายน 2485 เรื่อง วัฒนธรรมนิยมสยาม”

“บทสนทนายหว่างนายมัน ชูชาติ กับ นายคง รักไทย สแดงทางวิทยุกระจายเสียง 20 กรกฎาคม 2485 เรื่อง การใช้คำ “ชอบใจ” “เสียใจ” และ “ขอโทษ””

“บทสนทนายหว่างนายมัน ชูชาติ กับนายคง รักไทย สแดงทางวิทยุกระจายเสียง 8 กันยายน 2485 เรื่อง ความเข้มแข็งในท่วงทิวาจา”

“บทสนทนายหว่างนายมัน ชูชาติ กับ นายคง รักไทย สแดงทางวิทยุกระจายเสียง 12 กันยายน 2485 เรื่องความเข้มแข็งในกิริยาท่าทาง” เป็นต้น

รายการนายมัน-นายคงนี้ นับว่ามีส่วนสำคัญในการสนับสนุนนโยบายเกี่ยวกับสตรีของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เช่น ชักชวนให้สตรีแต่งกายตามแบบที่ทางการกำหนด ชักชวนให้สวมหมวก และชักชวนให้สตรีเปลี่ยนจากการนุ่งผ้าซิ่นเป็นการสวมกระโปรงแทน ดังปรากฏในบทสนทนาดังนี้

- มัน เออ พูดถึงการแต่งกายของพี่น้องสตรี ผมอยากจะทายว่า ต่อไปพี่น้องสตรีของเรา ก็จะสวมกระโปรงกัน ทัว ๆ ไป ผมเชื่อว่า ที่ผมทำนายนี้จะไม่ผิดพลาดเป็นแน่
- คง ทำไม คุณจึงแน่ใจเช่นนั้นล่ะ
- มัน ก็เพราะผมได้ยินท่านนายกรัถมนตรีกล่าวว่า ท่านอยากให้พี่น้องสตรีของเราสวมกระโปรง
- คง เพราะอะไรล่ะครับ
- มัน ก็เพราะว่า บันดาสตรีในโลกนี้ที่จเรินแล้ว เขาสวมกระโปรงกันทั้งนั้น แม้คนผิวดำ ที่การศึกษาดีก็สวมกระโปรง พี่น้องสตรีไทยเราเวลานี้กำลังบำเพ็ญตน ตามท่านผู้นำ เพื่อเป็นสตรีแห่งชาติไทยอารยะอยู่เต็มที่แล้ว ถ้าสวมกระโปรงเพิ่มขึ้นอีกสักอย่างหนึ่ง ก็คงจะไม่ผิดหลักการอะไรเลย แล้วจะดูสวยยิ่งขึ้นด้วย
- คง ถ้าเปลี่ยนได้อย่างนั้นก็ดีละซิ จะได้ทำให้การแต่งกายของพี่น้องสตรีเราเป็นอารยะสมบูรณ์ ยิ่งกว่านั้น ถ้าใครเผชิญต้องเดินทางไปต่างประเทศด้วย ก็ใช้เครื่องแต่งกายที่ใช้อยู่ในที่นี้ได้ทันที ไม่ต้องเก็บผ้าลาย ตราอะไรต่อมิอะไรเข้าหีบ
- มัน นั่นสิ ถ้ายังใช้สีขาว หรือ สีอ่อน ๆ ด้วยก็ยิ่งเหมาะ เราแต่งไปต่างประเทศแล้ว จะไม่ถูกหาว่าเป็นบ้านนอกของนครหลวงใด ๆ เลย ตามที่เราพูดมานี้ขออย่าได้หาว่าท่านนายกรัถมนตรีกวณพี่น้องสตรีของเรามากเกินไป ท่านได้รับกานมามากแล้ว และการขอให้สวมกระโปรงครั้งนี้ จะเป็นการรบกวนครั้งท้ายที่สุดของท่าน

(บทสนทนายหว่างนายมัน ชูชาติ กับ นายคง รักไทย สแดง ทางวิทยุกระจายเสียง 5 มิถุนายน 2485 เรื่อง การสวมกระโปรงและไม่ใช้เสื้อผ้าขนาดกับการปรับปรุงระเบียบการกินอยู่. 2485 : 844 – 845)

- มัน ผมเชื่อว่าพี่น้องสตรีของเราจะนำเอาเรื่องนี้ไปพิจารณาดู เมื่ออารยสตรีในสังคมของโลก เขานุ่งกระโปรงกันทั้งนั้น พี่น้องสตรีไทยเราก็กำลังเข้าสู่สังคมโลก ก็ต้องสแดงว่า เราสามารถเข้าพวกกับเขาได้เป็นอย่างดี ถึงจะเปลี่ยนแปลง เตี้ยวนั้นไม่ได้ ก็โปรดค่อย ๆ ทำไปเถิด การเปลี่ยนนุ่งกระโปรงไม่เป็นปัญหาหริบถ้วน เช่น ปัญหาเรื่องหมวก หรือ รองเท้า เราขอเพียงให้ตั้งจุดประสงค์หรืออุดมคติไว้ว่า ถ้าทำได้เมื่อไรก็โปรดทำทันที ถ้ายังไม่สะดวกใจด้วยประการใด ๆ ก็ค่อยทำค่อยไปเถิด

- คง ที่จึงกะโปรงนั้น ถ้าเราพร้อมที่จะนุ่ง เราก็คอาจจะทำกะโปรงด้วยผ้าไทยได้ เป็นการเผยแพรผ้าไทยไปในตัว
- มัน ครับ เราทำกะโปรงด้วยผ้าไทยได้ กะโปรงที่เรียบนั้นใช้ผ้าสีขาว หรือ สีอ่อน ซึ่งทำในประเทศไทยได้ดี เมื่อสรุปกล่าวแล้ว ก็ว่าในชั้นนี้ พี่น้องสตรีของเราน่าจะได้ตั้งความปรารถนาไว้ว่า
1. เพื่อให้เข้ากันกับอารยสตรีของโลก เราจะเพิ่มการนุ่งกะโปรงขึ้นอีกอย่างหนึ่งโดยค่อยทำค่อยไป
 2. เมื่อพี่น้องสตรีผู้ใดพร้อมที่จะนุ่งกะโปรงแล้ว ก็โปรดใช้ผ้าไทยทำกะโปรงดีกว่า ผ้าที่ใช้ควนเป็นสีขาว หรือ สีอ่อน
- ส่วนการตัดกะโปรงอย่างไหนั้น จะได้มีพี่น้องสตรีมาสนทนาไขความให้กระจ่างโดยทางวิทยุกระจายเสียงในโอกาสต่อไป
- (บทสนทนาระหว่างนายมัน ชูชาติ กับ นายคง รักไทย สแดงทางวิทยุกระจายเสียง 7 มิถุนายน 2485 เรื่องการสวมกะโปรง (ต่อ). 2485: 850)

คำชักชวนของนายมัน - นายคง ประสบผลสำเร็จ ดังที่นายมัน หรือ สังข์ พัชโนทัย ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ความนึกในกรงขัง (2499: 266) ว่า การชักชวนให้เปลี่ยนเครื่องแต่งกายเป็นผล ได้มีผู้หญิงไทยพากันเปลี่ยนเครื่องแต่งกายจากการนุ่งซิ่นมาสวมกะโปรงกันมากขึ้น รวมทั้งได้มีผู้หญิงบางคนส่งจดหมาย และให้คำแนะนำเกี่ยวกับแบบเสื้อของผู้หญิง มาให้นายมัน นายคง เผยแพร่แก่ประชาชนทั่วไปด้วย

ในส่วนของวาทกรรมเกี่ยวกับสตรี นอกจากสตรีกับความเป็นอารยะของชาติแล้ว รายการนายมัน-นายคง ได้เน้นภาพของสตรีในฐานะภรรยา และมารดา สตรีมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสุขในบ้าน และเป็นผู้ที่ส่งเสริมให้กำลังใจแก่สามีในการทำงาน เป็นผู้อยู่เบื้องหลังการงานที่บังเกิดผลของสามี

- มัน ครับ ในบ้านของเรา เรามีอิสระที่จะจัดให้น่าอยู่ น่าอาศัย อย่างไรก็ตาม แผลว่า เรามีอิสระที่จะหาความสุขได้ยิ่งกว่าที่ใดหมด สิ่งที่จะให้ความสุขในบ้านอย่างยิ่ง อีกอย่างหนึ่งนั่น ก็คือ แม่บ้าน และบุตรของเรานั้นเอง
- คง จริงซึ ถ้าแม่บ้านของเราปฏิบัติกรบ้านการเรือนดี ก็ยิ่งทำให้เรารู้สึกโล่งใจ และสบายใจไปมาก และตัดความกังวลต่าง ๆ ที่จะต้องทำให้เราเหนื่อยทางใจจนเป็นเหตุให้เสียการเสียนานได้

มัน ยิ่งแม่บ้านมีทั้งการบ้านดี มีความประพฤติและการแต่งกายสะอาด เรียบร้อยตามควร แก่อัตรภาพด้วยแล้ว ก็ยิ่งเพิ่มความสุขให้แก่บ้านมากขึ้น เท่ากับให้บ้านเรามีความงามพร้อมทุกประการแล้ว ไม่ต้องไปหาที่อื่น...
(สุขสรรค์ แดงภักดี. 2538: 81 ; อ้างอิงจาก บทสนทนา “มัน-คง” แสดงทางวิทยุกระจายเสียง เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2484)

3.2.2 การสร้างวาทกรรมให้เป็นรูปธรรม

นอกจากการใช้คำขวัญ การตั้งชื่อ บทเพลง บทละครประวัติศาสตร์ บทความ คำกล่าวรายการสนทนาระหว่างนายมัน ชูชาติ กับ นายคง รักไทย เป็นเครื่องมือในการสร้างวาทกรรมให้แก่รัฐ ดังปรากฏวาทกรรมเกี่ยวกับหญิงดังที่กล่าวมาแล้วนั้น เพื่อให้วาทกรรมทั้งหลายที่สร้างขึ้นมาปรากฏเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน รัฐได้ใช้กลไกต่าง ๆ ในการดำเนินการ เช่น การออกกฎหมายโดยผ่านสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ การออกประกาศ การออกคำสั่ง ฎีกาที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนวาทกรรมเกี่ยวกับหญิงของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้แก่ การดำเนินการโดยสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง การโฆษณาประชาสัมพันธ์และการใช้สื่อมวลชน

3.2.2.1 การดำเนินการโดยสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง

สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง เป็นหน่วยงานหนึ่งของสภาวัฒนธรรม มีท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามเป็นประธานกรรมการ สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการ คือ

1. ให้หญิงไทยถือเกียรติเป็นคำขวัญสูงสุด รู้จักรักเกียรติของชาติ ของสกุลและของตน
2. ส่งเสริมและยกระดับการครองชีพและความเป็นอยู่ของหญิงไทยให้เหมาะสมแก่กาลสมัย
3. ให้หญิงไทยรู้จักหน้าที่ในการสร้างตนเอง
4. ให้หญิงไทยรู้จักการดำเนินชีวิตในครอบครัว และรู้จักการเลี้ยงดูอนุชนของชาติให้มีลักษณะอันเหมาะสมที่จะเป็นพลเมืองที่ดีต่อไป
5. ให้หญิงไทยเป็นแม่พิมพ์ที่ดี เพื่อเป็นกำลังในการสร้างชาติทุกวิถีทาง
6. ให้หญิงไทยรู้จักช่วยตนเองและสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

(นันทิรา ขำภิบาล . 2530 : 214)

ผลงานที่สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิงได้ดำเนินการ เช่น วางระเบียบการแต่งกายของสตรี ทำคำแนะนำการแต่งกายของสตรีเป็นปาฐกถาและสนทนาออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียง จัดให้มีการแสดงการแต่งกายที่ถูกต้องตามกาลเทศะในงานวัฒนธรรมของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ออกแบบเครื่องแต่งกายสมรสเจ้าสาว จัดตั้งสถานอบรมอาชีพงานบ้าน เผยแพร่การทำสวนครัวอย่างถูกวัฒนธรรม ฟื้นฟูวัฒนธรรมการตัดดอกไม้ แสดงการอนุบาลทารกในงานวัฒนธรรมของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งสโมสรสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิงขึ้น เพื่อให้เป็นที่พบปะของสตรี ให้การศึกษาแก่ประชาชนในด้านการเรือน การครัว การอนามัย สังคมสงเคราะห์

และการศึกษาทั่วไป มีการนัดแนะสมาชิกให้มารับการศึกษาประเภทต่างๆ เป็นประจำ (สุขสรรค์ แดงภักดี. 2538: 77-78 ; อ้างอิงจาก โครงการและการปฏิบัติราชการของสภาวัฒนธรรม 20 พฤษภาคม 2486–กันยายน 2486)

3.2.2.2 การโฆษณาประชาสัมพันธ์และการใช้สื่อมวลชน

เครื่องมือต่างๆ ที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ใช้ในการสร้างวาทกรรมจะไม่บรรลุผล หากขาดการโฆษณาประชาสัมพันธ์และการใช้สื่อมวลชนเป็นผู้เผยแพร่ สื่อมวลชนที่จอมพล ป.พิบูลสงครามใช้ในการเผยแพร่นโยบาย ตลอดจนวาทกรรมต่างๆ นั้นได้แก่ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ทั้งของรัฐ และเอกชน ในส่วนของเอกชนนั้น จอมพล ป.พิบูลสงครามได้ใช้หนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์สกุลไทย หนังสือพิมพ์สุภาพสตรี หนังสือพิมพ์ประมุขวัน ตีพิมพ์คำขวัญและบทความต่างๆ ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามแต่งขึ้น

ในส่วนของรัฐ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้กรมโฆษณาการ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ควบคุมสื่อทุกประเภท เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง การจัดปาฐกถา รวมทั้งมีการจัดทำหนังสือข่าวโฆษณาการ เป็นสื่อในการเผยแพร่ นโยบาย จอมพล ป.พิบูลสงครามได้ใช้ข่าวโฆษณาการ และหนังสือของทางราชการ เช่น ราชกิจจานุเบกษา เผยแพร่วาทกรรม ผ่านบทความ คำกล่าว ตลอดจนประกาศ คำสั่งต่าง ๆ ตีพิมพ์ให้ประชาชนได้รับทราบ เช่น

ประกาศเรื่อง ท่านเจ้าคุณพระประยูรวงศ์ สนับสนุนนโยบายของท่านนายกรัฐมนตรี
ในการเปลี่ยนประเพณีการแต่งกายของสตรีไทย

(ข่าวโฆษณาการ. 2484: 678-679)

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง ชื่อบุคคล (ข่าวโฆษณาการ. 2484: 273-274)

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง การปฏิบัติของผิวเมีย

(ราชกิจจานุเบกษา. 2487: 273-274)

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง การร้องทุกข์ของภริยาข้าราชการและประชาชน

(ข่าวโคสนาการ. 2486: 290-291)

ประกาศสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง เรื่อง การช่วยเหลือและส่งเสริมความสงบสุข

ระหว่างสามีภรรยา (ข่าวโคสนาการ. 2486: 290-291)

...และเพื่อให้การประกาศต่าง ๆ มีผลบังคับใช้เพื่อให้เป็นไปตามนโยบาย จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ออกเป็นคำสั่งซึ่งส่วนใหญ่จะมุ่งไปที่ข้าราชการเป็นหลัก เพื่อให้ข้าราชการประพฤติปฏิบัติเป็นแบบอย่างแก่ประชาชน เช่น คำสั่ง เรื่อง ห้ามมิให้ข้าราชการคบชู้สาว พ.ศ. 2486 คำสั่ง เรื่อง ครอบครองของข้าราชการ และเรื่องการสนับสนุนให้ข้าราชการสมรสหม่อม สมัยจอมพลแปลกเป็นนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2486 (นันทิรา ขำภิบาล. 2530: 127)

นอกจากนี้ในข่าวโฆษณาการ ยังมีกรณีพิพาทต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับราชการ บางครั้งเป็นการประชาสัมพันธ์ และจงใจปฏิบัติตาม เช่น ข่าวโฆษณาการ เรื่อง เด็กหญิงสละตุ๊กตาขายเอาเงินช่วยชาติ (ข่าวโฆษณาการ. 2484: 110) ในเนื้อข่าวกล่าวถึง เด็กหญิงคนหนึ่งได้มีหนังสือส่งไปยังนายกรัฐมนตรีขอมอบตุ๊กตา เพื่อให้ขายเอาเงินช่วยชาติ ในข่าวได้ลงข้อความในหนังสือของเด็กหญิงที่มีไปยังนายกรัฐมนตรีด้วย

...ตุ๊กตาตัวนี้หนูรักมาก แต่หนูรักประเทศไทยยิ่งกว่า หนูก็ไม่มีอะไร มีแต่ตุ๊กตากับเศษสตางค์ 17 สตางค์ ส่วนตุ๊กตานั่น เพื่อจะได้นำออกขาย เอาเงินสนับสนุนประเทศไทย เจ้าประคุณพระรัตนตรัยประเทศชาติ พระศาสนา ขอให้คุ้มครองรักษาทหารที่ไปทำการที่ชายแดน และขอให้ประเทศไทยชนะในเร็ววันนี้ ตุ๊กตาตัวนี้เป็นของขวัญของหนูตั้งแต่เล็ก ๆ

ข่าวที่ตีพิมพ์นี้ เป็นการประชาสัมพันธ์และจงใจให้เห็นว่า แม้เป็นเพียงเด็กหญิงเล็กๆ คนหนึ่งก็ยังมีจิตใจรักและเสียสละเพื่อชาติ เมื่อเด็กหญิงสามารถช่วยชาติได้ ผู้ใหญ่หรือคนอื่นๆ ก็ไม่ควรนิ่งดูดาย สามารถช่วยชาติได้เช่นกันด้วยวิธีการต่างๆ ตามแต่กำลังและความสามารถของตน ดังจะเห็นได้จาก ข่าวโฆษณาการ เรื่อง รับทำการคลอดบุตรให้แก่ภรรยาทหารที่ประจำการ (ข่าวโฆษณาการ. 2484: 544-545) กล่าวถึงนางผดุงครรภ์หญิงอาสาช่วยชาติด้วยการรับทำการคลอดบุตรให้แก่ภรรยาของทหารกองหนุนที่กลับเข้าประจำการโดยไม่คิดมูลค่าหรือข่าวโฆษณาการ เรื่อง สละเงินเลี้ยงชีพเพื่อส่งบำรุงความสุขของทหาร (ข่าวโฆษณาการ. 2484: 545) เป็นข่าวของหญิงชราวัย 74 มารดาของทหารอาสาที่เสียชีวิตในสงคราม บริจาคเงินเลี้ยงชีพ 1 เดือน ที่รัฐบาลจ่ายให้ มอบให้แก่ทหาร

ในข่าวที่ปรากฏนี้จะเห็นได้ว่าทุกคนสามารถช่วยชาติได้ด้วยกันทั้งสิ้น ผู้หญิงไม่ว่าจะเป็นวัยใดก็สามารถช่วยชาติได้ด้วยวิธีการของแต่ละคน

นอกจากการตีพิมพ์ต่างๆแล้ว จอมพล ป.พิบูลสงครามยังได้ใช้สื่อวิทยุของกรมโฆษณาการในการเผยแพร่แนวคิด นโยบาย และสร้างวาทกรรมผ่าน คำขวัญ การตั้งชื่อหญิงชาย บทเพลง บทละครประวัติศาสตร์ บทความ คำกล่าว บทสนทนานายมัน-นายคง ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว นอกจากนี้ยังมีการจัดฉายภาพยนตร์เพื่อส่งเสริมการสมรสและให้ประชาชนตระหนักในความสำคัญของการสร้างครอบครัวให้เป็นปึกแผ่น โดยกระทรวงการสาธารณสุขได้สร้างภาพยนตร์ขึ้น 3 เรื่อง เพื่อส่งเสริมสถาบันครอบครัว

... ภาพยนตร์เรื่อง “วัยคะนอง” ซึ่งให้เห็นถึงผลเสียของความไม่รับผิดชอบต่อครอบครัวของชายผู้เป็นสามี เรื่อง “ยอดชายา” แสดงให้เห็นถึงความดีงามของหญิงผู้เป็นภรรยา และเรื่อง “กึ่งทอง ไบหยก” แสดงให้เห็นถึง การครองชีวิตอันมีความสุข ราบรื่นของสามี-ภรรยา เป็นต้น ซึ่งภาพยนตร์ทั้ง 3 เรื่องดังกล่าว นอกจากจะให้เห็นความสำคัญของครอบครัวและชีวิตสมรสแล้วยังจัดสร้างขึ้นเพื่อหารายได้ให้กับองค์กรส่งเสริมการสมรสด้วย (นันทิรา ขำภิบาล. 2531: 129-130)

จากทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใช้เครื่องมือต่างๆ ในการสร้างวาทกรรม และใช้สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง ตลอดจนการโฆษณาประชาสัมพันธ์และใช้สื่อมวลชนในการดำเนินการให้วาทกรรมนั้นเป็นที่รับรู้ และปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมขึ้นมา

3.3 ภาพผู้หญิงที่ปรากฏในวาทกรรม

ภาพผู้หญิงที่ปรากฏในวาทกรรมในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นภาพที่เน้นความเป็นหญิงที่มีความสวยงาม อ่อนหวาน ทันสมัย มีอำนาจในการชักจูงใจ เป็นขวัญกำลังใจแก่สามี เป็นแม่เรือน และเป็นแม่พิมพ์ ความเป็นหญิงที่ปรากฏในวาทกรรมสามารถนำมาเชื่อมโยงกับประเด็นต่างๆ ได้ 4 ประเด็น คือ ความเป็นหญิงกับเพศสภาพ ความเป็นหญิงกับความเป็นอารยะ ความเป็นหญิงกับครอบครัว และความเป็นหญิงกับการเป็นพลเมืองของชาติ

ความเป็นหญิงกับเพศสภาพ

หญิงชายมีความแตกต่างกันในเรื่องสรีระ ซึ่งส่งผลต่อความแข็งแรงของร่างกาย หญิงมีความอ่อนแอกว่าชาย ดังนั้นจึงต้องมีการแบ่งงานให้เหมาะสมกับหญิง แต่ในด้านของจิตใจนั้นไม่ต่างกัน หญิงมีจิตใจที่เข้มแข็งและเป็นผู้ที่มี “ขันดี” หญิงเป็นผู้ที่มีความอ่อนหวาน และสามารถให้ความงาม ความอ่อนหวานของตนครอบงำและโน้มน้าวใจชายได้

ความเป็นหญิงกับความเป็นอารยะ

หญิงถูกนำไปเชื่อมโยงกับความเป็นอารยะ ซึ่งเห็นได้ชัดที่สุดจากการแต่งกาย หญิงที่แต่งกายถูกต้องตามวัฒนธรรมถือว่าเป็นผู้สร้างเกียรติให้แก่ชาติ ในขณะที่เดียวกันหญิงที่จะเป็นเครื่องหมายแห่งอารยะได้นั้น ควรเป็นผู้มีการศึกษา มีความรู้ตามหลักการสมัยใหม่ในการอบรมดูแลเลี้ยงดูบุตร และควรที่จะมีงานอาชีพของตน

ความเป็นหญิงกับครอบครัว

ในครอบครัวหญิงมีสถานะเป็นเมียและแม่ ในฐานะเมียคุณลักษณะที่สำคัญ ก็คือ การเป็นแม่ศรีเรือน ดูแลรับผิดชอบภาระในบ้าน เพื่อให้สามีสามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ ขณะเดียวกันหญิงยังเป็นผู้สร้างขวัญและกำลังใจให้กับสามี

ในฐานะแม่ หญิงมีฐานะเป็นแม่พิมพ์ มีหน้าที่หล่อหลอมอบรมเลี้ยงดูเด็กให้มีคุณภาพ และมีความสมบูรณ์แข็งแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจ หญิงในฐานะแม่ต้องมีความรู้ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามหลักวิชาการ

ความเป็นหญิงกับความเป็นพลเมืองของชาติ

“ ผู้หญิงเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยสร้างชาติ ” เป็นวาทกรรมหลักในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม การสร้างชาติของหญิงไทยทำได้โดย การแต่งกายให้มิดชิด ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมอันดีของชาติ การเป็นภรรยาที่ช่วยซักจูงและปลูกปลูกใจสามีให้มีส่วนในการทำงานเพื่อประเทศชาติ การเป็นแม่ที่ช่วยสร้างชาติได้ด้วยการเพิ่มจำนวนประชากรที่มีคุณภาพ นอกจากนี้ในฐานะพลเมืองของชาติ ผู้หญิงยังสามารถช่วยชาติได้โดยตรงด้วยการเป็นทหารปกป้องประเทศ หรือช่วยชาติด้วยการเสียสละทรัพย์ เสียสละกำลังแรงงานเพื่อสนับสนุนแนวหน้าที่กำลังปกป้องประเทศชาติ

วาทกรรมความเป็นหญิงที่เกี่ยวข้องกับทั้ง 4 ประเด็นดังกล่าวนี้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ทำให้วาทกรรมปรากฏเป็นรูปธรรมด้วยการใช้นโยบายและมาตรการต่างๆ ตัวอย่างเช่น

ในเรื่องการแต่งกายจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เริ่มดำเนินการโดยเริ่มจากการขอร้องชักชวนโดยมีการประชาสัมพันธ์ให้เห็นว่าสุภาพสตรีที่เป็นผู้นำในสังคม เช่น เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ ยังได้เปลี่ยนการแต่งกายมาเป็นแบบรัฐนิยม มีการขอความร่วมมือโดยเริ่มจากข้าราชการและครอบครัวที่จะเป็นตัวอย่างแก่ราษฎร มีการประชุมชี้แจงให้ข้าราชการ ประชาชนทราบถึงแนวทางในการแต่งกายตามแบบที่ราชการกำหนด มีการเผยแพร่และรณรงค์การแต่งกายผ่านการประชุม กำหนดผู้ใหญ่บ้านและครู เพื่อให้นำไปเผยแพร่แก่ประชาชนต่อไป มีการประชุมชี้แจงแก่ประชาชนโดยตรง มีการชี้แจงโดยผ่านสื่อต่างๆ ทั้งวิทยุ ภาพยนตร์ ละคร รวมทั้งมีการขอความร่วมมือให้คณะลิเก หนังตะลุง โนรา ช่วยเผยแพร่การแต่งกายตามรัฐนิยมทุกโอกาสที่มีการแสดง มีการจัดงานรื่นเริง และมีการให้รางวัลการแต่งกายเพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนหันมาแต่งกายตามรัฐนิยม มีการจัดประกวดการแต่งกาย ในบางจังหวัดมีการจัดครูและยุวชนทหารออกเที่ยวตรวจตรา และแนะนำการแต่งกายของสตรีตามตลาดสดเทศบาล ซึ่งปรากฏว่า

สตรีส่วนมากปฏิบัติตามข้อแนะนำด้วยดีแต่ก็ยังมีส่วนน้อยซึ่งเป็นคนชราไม่ปฏิบัติตามอ้างว่าเป็นของใหม่รู้สึกกระดากอาย แต่เมื่อได้รับการตักเตือนแล้วก็จะปฏิบัติตามต่อไป.....สตรีสูงอายุบางกลุ่มก็ได้แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือที่จะปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการดังเช่น คณะสตรีสูงอายุในอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้เดินทางมาปฏิญาณตน ณ ที่ว่าการอำเภอสิชลว่า จะเลิกใช้ผ้าโจงกระเบน และจะไว้ผมยาวเพื่อเป็นผู้นำสตรีในอำเภอสิชลต่อไป

(ก้องสกุล กวินรวีกุล. 2545: 192: อ้างอิงจาก กจช.มท.,5.9/36,กจช.มท.,5.9/38)

นอกจากนี้ยังได้มีการกำหนดมาตรการในการลงโทษผู้กระทำผิดเรื่องการแต่งกาย มีทั้งการให้เจ้าหน้าที่ แนะนำ ตักเตือน จับ และปรับ การห้ามมิให้เข้ามาติดต่อสถานที่ราชการ ไม่ให้รถประจำทางรับผู้แต่งกายผิดระเบียบ มีการออกพระราชกฤษฎีกาว่าด้วย

เหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงความพยายามและความตั้งใจมั่นของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ต้องการจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการแต่งกายของประชาชนพลเมืองโดยเฉพาะสตรีไทย ซึ่ง “มีส่วนในการสร้างชาติ” วิธีการทั้งหลายที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ดำเนินการ ถือเป็นภาคปฏิบัติการทางวาทกรรมที่จะทำให้วาทกรรม “หญิงเป็นเครื่องหมายแห่งอารยะ” ปรากฏเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนในสังคมไทย ส่วนวาทกรรมความเป็นหญิงที่สัมพันธ์กับประเด็นอื่นๆดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น จอมพล ป. พิบูลสงครามก็ได้ใช้เครื่องมือสำคัญ คือ อำนาจของรัฐ และสื่อมวลชนในการสร้างวาทกรรมให้เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนด้วยเช่นกัน

บทที่ 4

ภาพความเป็นหญิงในนวนิยายไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

4.1 ความเป็นหญิงในนวนิยาย

ความเป็นหญิงในนวนิยาย หมายถึง ภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่ถูกสร้างขึ้นมานวนิยาย เป็นภาพที่ผู้เขียนได้สร้างขึ้นด้วยการเลือกนำเอาคุณลักษณะต่าง ๆ มาประกอบสร้างขึ้นเป็นภาพผู้หญิงที่ต้องการนำเสนอ

ความเป็นหญิงที่ปรากฏในตัวละครแต่ละตัวนั้น มีมากกว่า 1 ลักษณะ และสิ่งเหล่านี้นำไปสู่ การนำเสนอความหมาย และคุณค่าบางประการของผู้หญิงในทัศนะของผู้สร้างหรือผู้เขียนผ่าน ตัวอักษรไปยังการรับรู้ของผู้คนและสังคม

การเสนอภาพความเป็นหญิงในนวนิยายนั้น มีทั้งการนำเสนอในลักษณะพฤติกรรมของ ตัวละคร แนวคิด ตลอดจนทัศนคติของตัวละครที่มีต่อผู้หญิงที่ปรากฏในเรื่อง

ความเป็นหญิงที่ปรากฏในนวนิยายสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มี 15 ประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

- 4.1.1 ความเป็นหญิงกับค่านิยม ขนบประเพณี ความเป็นกุลสตรี
- 4.1.2 ความเป็นหญิงกับอารมณ์และเหตุผล
- 4.1.3 ความเป็นหญิงกับความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยว
- 4.1.4 ความเป็นหญิงกับความอ่อนหวาน จริตกริยา เย้ายวน
- 4.1.5 ความเป็นหญิงกับสถานะบทบาทในครอบครัว
- 4.1.6 ความเป็นหญิงกับการพึ่งพา การเป็นผู้นำ การเป็นผู้ตาม
- 4.1.7 ความเป็นหญิงกับงานอาชีพ
- 4.1.8 ความเป็นหญิงกับอำนาจและการถูกครอบงำ
- 4.1.9 ความเป็นหญิงกับความเป็นเหยื่อ
- 4.1.10 ความเป็นหญิงกับอิสระในการกำหนดชีวิต
- 4.1.11 ความเป็นหญิงกับขอบเขตพื้นที่
- 4.1.12 ความเป็นหญิงกับการศึกษา
- 4.1.13 ความเป็นหญิงกับคุณความดีและคุณสมบัติที่คนยกย่อง
- 4.1.14 ความเป็นหญิงกับการตระหนักถึงสถานะอ่อนด้อยหรือเสียเปรียบของตน
- 4.1.15 ความเป็นหญิงกับสำนักต่อสังคม

4.1.1 ความเป็นหญิงกับค่านิยม ขนบประเพณี ความเป็นกุลสตรี

ขนบประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยม เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยมนุษย์และในขณะเดียวกัน สิ่งเหล่านี้ก็เป็นผู้สร้างกรอบ กฎเกณฑ์ สิ่งที่ดีหรือไม่ควรทำให้กับมนุษย์

วารุณี ภูริสินสิทธิ์ (2550. ออนไลน์) ได้กล่าวไว้ว่า เพศหญิงเพศชายเป็นข้อเท็จจริงทาง สรีระ แต่การจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายนั้นเป็นกระบวนการทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมสร้างความเป็น หญิงเป็นชายในสังคม และเป็นผู้บอกว่าผู้หญิงผู้ชายควรจะทำตัวอย่างไร เช่น ผู้หญิงในวัฒนธรรม ไทยต้องเป็นคนเรียบร้อย ไม่พูดเสียงดัง ไม่สบถ ภรรยาต้องเชื่อฟังสามี และให้ความสำคัญกับ หน้าที่แม่และภรรยา

ในนวนิยายไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามแสดงให้เห็นถึงความเป็นหญิงที่ถูกกำหนด กรอบไว้ด้วยขนบ ประเพณี ค่านิยม หญิงที่ดีที่ได้รับการยกย่องคือหญิงที่มีคุณสมบัติของแม่เรือน เก่งการบ้านการเรือน การทำอาหาร การเย็บปักถักร้อย หญิงที่ดีต้องเก็บงำอารมณ์ความรู้สึก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้สึกที่มีต่อเพศตรงกันข้าม หญิงต้องเชื่อฟังผู้ใหญ่และเมื่อแต่งงานแล้วต้อง เชื่อฟังสามี สิ่งเหล่านี้ถูกปลูกฝังอยู่ในจิตใจของหญิง ดังจะเห็นได้จากคำพูดของ **นาถฤดี** ในเรื่อง **หัวใจให้เช่า**

...ดิฉันท่องอยู่ในใจอย่างเดียวว่า ดิฉันจะแต่งงาน ดิฉันจะแต่งงาน มีครอบครัวเป็นหลักฐาน หัวหน้าครอบครัวในอนาคตของดิฉันไม่ชอบสิ่งใด ดิฉันก็จะไม่ขัดใจเขา ดิฉันจะเป็นข้างเท้าหลังของ เขา ตามบรรพประเพณีที่กุลสตรีไทยนิยมมาแต่โบราณกาล

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2513: 130-131)

ในนวนิยายหลายๆเรื่อง เช่น **คนบริสุทธิ์** **มาลี** **นางกรรม** **ปลายทางชีวิต** หญิงจะเคารพ และเชื่อฟังผู้ใหญ่ ปฏิบัติตามในสิ่งที่ผู้ใหญ่เห็นควร รวมทั้งการแต่งงานที่เป็นการคลุมถุงชน แม้บางครั้งไม่เต็มใจแต่ก็ปฏิบัติตาม

...เดือนดาเป็นคนสุภาพและเรียบร้อย แม้ฐานะของบิดาจะเป็นคนสำคัญก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงความ สุภาพเรียบร้อยของเธอให้กลายเป็นอย่างอื่น สงบเสถียรและวางตัวเหมาะสมแก่กุลสตรี จะฟังประพฤติ ...ผู้หญิง เช่น เดือนดาเป็นกุลสตรีในแบบฉบับของกฤษณาสน้องและสุภาภิตสอนหญิง ความรัก และการแต่งงานเป็นเรื่องของผู้หลักผู้ใหญ่

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ก: 25)

ในขณะเดียวกันค่านิยมเรื่องการให้คุณค่า ให้ความสำคัญกับความบริสุทธิ์ของหญิงนั้น ยัง พบได้ในนวนิยายหลายเรื่องโดยปรากฏให้เห็นในคำพูดของตัวละคร เช่น คำพูดของพิสัยที่พูดกับ ยุพเหวารีในเรื่อง **ผจญชีวิต**

...เกียรติของสตรีนั้น คืออะไร เกียรติของสตรีอยู่ที่**ความบริสุทธิ์** ความบริสุทธิ์เป็นสิ่งที่เรา
จะต้องบูชา

(พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. 2543ข: 139)

ในนวนิยายบางเรื่องปรากฏให้เห็นทั้งในคำพูดและการกระทำของตัวละคร เช่น จักรในเรื่อง
นางไพร่ รักอยู่กับคณิงนิจ แต่เมื่อเข้าใจผิดคิดว่าคณิงนิจได้เสียตัวให้ศที่เข้าไปปลุกปล้ำแล้ว
จักรก็ได้ตีตัวออกห่างจากคณิงนิจ จดหมายที่จักรเขียนถึงคณิงนิจแสดงให้เห็นถึงเหตุที่จักร
ไม่สามารถรักคณิงนิจต่อไปได้ เหตุผลนั้นก็คือ คณิงนิจไม่ใช่สาวบริสุทธิ์แล้ว

...ผมรักคณิงนิจ แต่ความรักนี้จึงต้องไม่ลืมว่า เป็นความรักในสิ่งดี **สิ่งที่บริสุทธิ์** ...คณิงนิจ
ของผม ลอยสูงเด่นอยู่เหนือราศีใด ๆ ทั้งสิ้น จริงอยู่พฤติกรรมที่เกิดขึ้น ไม่ใช่ความผิดของคณิงนิจ
เป็นความระยำของศ แต่ก็ไม่ใช่ความผิดของศเหมือนกัน เพราะศรักคุณ คนที่รักกันก็มุ่งทั้งเล่ห์
ทั้งกล แต่ขอให้คุณมานึกถึงคนที่คุณรัก และรักคุณด้วยความหวังดังกล่าว

ผมรับอย่างไม่ว่างอายว่า ผมยังเป็นสามัญชน ที่ปรารถนาจะเป็นคนแรก และคนเดียว และคน
สุดท้ายของหัวใจและร่างกายผู้ที่ผมรักตลอดเวลา ผมฝันอย่างนี้ ผมสารภาพรักกับคุณแล้ว **ผมก็หวัง
จะได้รับสิ่งสูงค่านั้นเป็นคนแรก** ...ผมไม่เชื่อศแต่อดคิดเพนพานไม่ได้ ยิ่งคิดผมก็ยิ่งน้อยใจว่าผม
มาทีหลัง มารับเดนมรักเดนมพิศวาสจากคนอื่น ผมอาจกลับมาหาคุณอีก ถ้าหัวใจผมล้ากิเลสของปุถุชน
ลงได้มากกว่านี้ แต่ตราบไตที่แผลหัวใจคอยสะกิดอยู่ว่า ผมไม่ใช่คนแรกของคณิงนิจ...ผมยอมเสียใจ

(สุวัฒน์ วรดิลก. 2518: 371-372)

หญิงจะต้องสงวนตัว เก็บงำอารมณ์ความรู้สึก ไม่แสดงออกให้ผู้อื่นรับรู้ ก.สุรางคนางค์ได้
แสดงทัศนะนี้ผ่านคำพูดของระพีพันธ์ที่พูดกับคุณแดง หญิงผู้ที่มาหลงรัก ในเรื่อง**ปัทมา วรารักษ์** ว่า

...การที่คุณแดงจะรักใคร่นั้น ไม่ใช่ของเสียหายแต่อย่างใดเลย เพราะความรักเท่าที่เรารู้เข้าใจอาจ
เกิดขึ้นได้แก่ทุกรูปทุกนาม แต่สำหรับระเบียบ ประเพณีของคนไทยเรา ยังมองไม่เห็นว่าการ
แสดงออกว่าเรารักเราชอบใครอย่างเปิดเผยวุ่นวายตามใจเรานั้นเป็นเรื่องธรรมดา เช่น สมมุติว่า
คุณแดงนี้รักนิกชอบใครขึ้นมาสักคนหนึ่ง นิกอยากจะทำบ้านเขาค่ามีติดต่อดังอย่าง เช่น มาบ้านผมนี้
อาจจะมิได้เข้าใจว่าผิดธรรมดา ความครหานินทาก็เกิดขึ้น

(ก.สุรางคนางค์. 2536ก: 356-357)

ผู้หญิงที่ไม่ประพฤติตนต้องตามชนบประเพณี ไม่เป็นกุลสตรีตามค่านิยมของสังคม
เป็นผู้หญิงที่ผู้ใหญ่ไม่ปรารถนาให้บุตรหลานของตนไปข้องเกี่ยว

วัลลาในเรื่อง**เบญจวรรณ** เป็นหญิงสาวที่สวยงาม สวยกว่าพี่น้องทุกคน เป็นหญิงปากไว
ใจกล้า ฉลาดทันคนและทันสมัย วัลลาคบหาผู้ชายหลายคนเป็นเพื่อน แต่เป็นคนเดียวในบรรดา
พี่น้อง 5 คน (ยกเว้นจุ่มน้องสาวคนเล็กที่ยังเรียนอยู่)ที่ในตอนท้ายของเรื่องยังไม่ได้แต่งงาน

วัลลาหลังจากเข้าใจมาครั้งหนึ่ง และเปลี่ยนใจใหม่ได้ หล่อนก็แต่งตัวมากขึ้นกว่าเดิม และ เที่ยวจัดชั้น สนุกสนานกับเพื่อนชายโดยไม่หวั่นเกรงต่อคำนิทา ใคร ๆ ก็ไม่อาจเดาว่าวัลลาชอบใครเป็นพิเศษ และหญิงสาวอย่างวัลลา ผู้ปกครองของชายหนุ่มทั้งหลายต่างก็สั่งสอนกำชับบุตรหลานมิให้เข้าไปเกี่ยวข้องกับจริงจังด้วย เพราะหล่อนมิใช่แบบของกุลสตรี

(กาญจนา นาคพันธ์. 2513ข: 251-252)

ส่วนหญิงที่เป็นกุลสตรี เรียบร้อย อ่อนหวาน นุ่มนวล เช่น นนทลีในเรื่อง *ปลายทางชีวิต* ก็เป็นที่ต้องตาต้องใจแก่ผู้ชายตั้งแต่ครั้งแรกที่ได้พบ แต่อย่างไรก็ตามในนวนิยายหลายๆเรื่อง รวมทั้ง *ปลายทางชีวิต* นี้ ก็แสดงให้เห็นว่า แม้ชายจะพึงใจในหญิงที่เป็นกุลสตรี ประพฤติตนตามขนบสังคม แต่ในยุคสมัยแห่งความเป็นอารยะนี้ ความเป็นกุลสตรี ความเป็นแม่บ้านแม่เรือน การดูแลเอาใจใส่ครอบครัวดี เพียงเท่านั้นไม่เพียงพอสำหรับยุคสมัยที่กำลังเปลี่ยนแปลง หากหญิงยังคงยึดมั่นขนบประเพณี ความเป็นกุลสตรีโดยไม่รู้จักปรับเปลี่ยน หญิงนั้นก็จะเป็นคน “ครี” ล้าสมัยไม่ทันโลก ไม่ทันสังคม ดังเช่น นนทลีในเรื่อง *ปลายทางชีวิต*

หม่อมราชวงศ์หญิงนนทลี ตรีทิพ เป็นธิดาคณกลางของหม่อมเจ้าอนันตพงศ์ ตรีทิพ ถูกส่งตัวเข้ามาถวายพระองค์เจ้าหญิงจันทร์จรัสกาลตั้งแต่ยังเยาว์ ได้เติบโตใหญ่ขึ้นมาในล้อมรั้วของจารีตประเพณี เธอได้รับการอบรมโดยตรงจากเสด็จย่า ผู้มีพระเนตรเขม็งมุ่นในประเพณี นนทลีไม่อาจกระดิกตัวพ้นสายเนตรของท่านได้เลย ฉะนั้น นนทลีจึงเป็นหลานรักที่ชื่นใจของเสด็จย่า แต่เป็นนนทลี ที่ **น่าสงสารของพี่น้อง**

(จินตะหรา. 2512: 5-6)

ความแตกต่างของการเลี้ยงดู และสังคมที่เติบโต ทำให้นนทลีมีความแตกต่างไปจากพี่น้อง และถูกตำหนิว่าเป็นคนคร่ำครี

ขณะที่พี่น้องระเริงตัวอยู่ในหมู่เพื่อนฝูง มีเกียรติยศของการเป็นนักเรียนชั้นสูงของประเทศ ปราดเปรียวมีชื่อเสียงเด่นในวงสังคมชั้นผู้ดี ม.ร.ว.หญิงนนทลี ธิดาคณกลาง สงบหม่อมอยู่ในลดาวัลย์ เรียนหนังสือเพียงแต่ที่เสด็จทรงพอพระทัย และเรียนการเย็บปักถักร้อย การดนตรี การครัวจากคุณแสงจันทร์จนชำนาญ นนทลีค่อยๆเยื้องไปตามจารีตประเพณีของหญิงชาววัง เมื่อพรสิริและนิภาธรวิ่งรูดไปตามตำรับหญิงสมัยใหม่ ในการก้าวไปคนละแยกเช่นนี้ ทำให้นนทลีไกลไปจากพี่น้องเข้าทุกที ซึ่งเป็นเหตุหนึ่งที่นิภาธรตำหนิพี่สาวอย่างรุนแรง ถึงความคร่ำครีและตระหนี่ตน

(จินตะหรา. 2512: 84-85)

นนทลีเป็นหญิงรุ่นใหม่ หากแต่ถูกอบรมเลี้ยงดูโดยคนรุ่นเก่าที่ยึดในขนบประเพณี นนทลีจึงเป็นหญิงที่มีความเป็นกุลสตรีตามขนบค่านิยมแต่ไม่ทันโลก

ในขณะที่หนังสือไม่ทันโลก ไม่ทันสมัย ตัวละครหลายตัว เช่น วัลลาใน*เบญจวรรณ จิตร* ใน*เราลีขิต – บทหลุมศพวาสิฏฐี* *สาวตรี*ใน*ชั่วชีวิตหนึ่ง* ล้วนแต่เป็นตัวละครที่เป็น “สาวสมัย” ในขณะที่นั้น ชอบเที่ยวเตร่ เข้าสังคมเก่ง คบเพื่อนชายหลายคน แม้เป็นสาวทันสมัยแต่ก็ไม่เป็นที่ชื่นชมของคนทั่วไป

สิ่งที่น่าสนใจคือ ทั้ง “เก่าไปและใหม่เกิน” นั้นเป็นสิ่งที่ไม่น่าชื่นชมด้วยกันทั้งคู่ และในนวนิยายได้ให้คำตอบไว้ว่า สิ่งที่เหมาะสม คือ การปรับเปลี่ยนผสมผสานระหว่างเก่าและใหม่ ดังจะเห็นได้จาก *เพทาย* และ *สุดา* ใน*เรื่องแผ่นดินของเรา*

ในเรื่อง *แผ่นดินของเรา* เพทายเป็นหญิงที่ได้รับการชื่นชม

ลักษณะของผู้หญิงอย่างเพทาย มีใช้แบบของผู้หญิงที่เก่าเกินไปอย่างรำเพย หรือใหม่เกินไปจนกลายเป็นเหยื่อของนิทานโมสร ซึ่งเพิ่งกำลังตื่นตัวอยู่ในสมัยนั้น การวางตัวของหล่อนอยู่ระหว่างกลางอันหญิงน้อยคนจะทำได้

(แม่อนงค์ เล่ม 1. 2504: 32)

เช่นเดียวกับสุดาในเรื่อง*แผ่นดินของเรา* สุดาเป็นหญิงสาวทันสมัย ปราดเปรี้ยว จบการศึกษาจากต่างประเทศ มีอาชีพการงานที่มั่นคง เมื่อแต่งงาน สุดาสามารถผสานความทันสมัยและความเป็นแม่เรือนเข้าไว้ด้วยกันได้ สุดาปรับโลกใหม่ที่มีความทันสมัยให้กลมกลืนมาสู่โลกแบบเก่า โลกของความเป็นหญิงที่มีภาระหน้าที่ต้องงานบ้านงานเรือน

... สุดาปรับแผนผังชีวิตของหล่อนเสียใหม่ จากภาวะของหญิงสาว ซึ่งไม่มีใครเชื่อมั่นคิดว่า จะรู้อะไรเป็นอะไรในกิจการบ้านเรือน ภายใน 3 เดือนแรกเท่านั้น บ้านที่เคยรกรุงรังปราดจากระเบียบของหลวงเถกิงก็เรียบร้อย เกือบหาที่ติไม่ได้ และตรงกันข้ามกับความเข้าใจของทุกคนที่ถือเอาการตามใจภรรยาตามอารมณ์ดีของหลวงเถกิงว่าอยู่ในโอวาทเมียสาว สุดาไม่เคยก้าวร้าว หรือล่วงล้ำเกินไปกว่าสิทธิและหน้าที่ สามีภรรยาตามทัศนะของหล่อน อาจหมายถึงภาวะ อย่างพอกับลูก อย่างนุ่มกับสาว อย่างเพื่อนกับเพื่อน หรือสามอย่างในเวลาเดียวกัน トラบใดที่ต่างฝ่ายต่างถ้อยที่ถ้อยอาศัย เข้าใจและเห็นอกเห็นใจ トラบนั้นไม่มีอะไร แม้ปากตะไกรของนิทานสมาคม จะมากระทบกระทั่งความผูกพันซึ่งมีอยู่ต่อกันให้สิ้นสะเทือนไปได้

(แม่อนงค์ เล่ม 2. 2504: 74-75)

ในขณะที่เดียวกันในเรื่อง*คู่ครอง* ก็ชี้ให้เห็นว่าความเป็นกุลสตรี ความเป็นแม่บ้านแม่เรือนไม่เพียงพอสำหรับยุคสมัยนี้แล้ว ผู้เขียนได้แสดงความคิดเห็นนี้ผ่านบทสนทนาของตัวละครชาย 2 ตัว กล่าวถึง ลักษณะของสตรีที่บุรุษพึงใจ และไม่พึงใจ

“...ลูกสาวข้าหลวงเก่าปัตตานีเป็นยังไง ”

“ แหม คนนั้นสวยจริงแฮ้ย ปากนิด จมูกหน่อย อ่อนหวานเรียบริ้อย เสียแต่โง่ซมัตยาด
แม่ก็เสียไม่ให้กระดิกตัวไปไหนเลย หนังสือสามปีคูสองหน อยู่แต่ในบ้านทำกับข้าว
กลางวันไม่มีอะไรทำ ก็นอน ให้เด็กไปซื้อหนังสือพิมพ์มาให้อ่าน ดูรูปภาพ จะไปไหนที่
ต้องมียายแม่กำกับเป็นโขนไปด้วย กลัวไปหมดทุกอย่าง ฮิตเลอร์เป็นผู้หญิงผู้ชายไม่รู้ ”
“ เรียนหนังสือที่ไหน ”

“ คอนแวนนะแฮ้ย จบมาสักสองปีเห็นจะได้ ภาษาฝรั่งเศส อ่านเก่งกว่าอ๊ว แต่ว่าเดี๋ยวนี
ไม่ได้ใช้ทำอะไร เห็นจะลืมหหมด ก็ไอ้กล้วยบวชชี แกงส้ม มันไม่ต้องท่องภาษาฝรั่งเศสนี่ว่า ”

...

“ ถ้าเราจะคุยกันว่า ฮิตเลอร์ทำอะไรก็คงฟังไม่รู้เรื่องนะ ตรงข้ามกับแมนิลา คนที่มาหาที่นี้บ่อยๆ
แกล่เคยพบใหม่ละ เขาเคยเป็นเพื่อนของนวล ”

“ คนหน้ากลม ๆ ไซ้ไหม ”

“ ไซ้ ที่วันนั้นแกมาเขากำลังนั่งดูหนังสืออยู่ที่นั่น ” ไซ้ไปที่เก้าอี้ตัวหนึ่ง เพื่อให้ระลึกได้

“ พูดเป็นน้ำไหลไฟดับ พูดคนเดียวไม่ต้องให้พูด รุ้หมด ใครเป็นใครอยู่ที่ไหน
ถ้าใครได้ผู้หญิงคนนี้เป็นคู่ครองละก็ ที่บ้านไม่ต้องมีหนังสือ Who is Who in Bangkok ”
แล้วหัวเราะอย่างขบขัน “ ยายนี่เป็นเล่าให้ฟังครอกไปหมด ”

“ ว่าแต่คนที่เห็นในรถไฟนี่นะชอบมากหรือ ”

“ เออ คิดว่าชอบ ท่วงทีกริยามคายแต่ทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ จะเดินเห็นเรียบริ้อย พูดน้อย
และรู้จักกาลเทศะ เหมาะสำหรับเป็นผู้นำในครอบครัวและชีวิตในบ้าน การงานภายนอก
คงจะรู้อ้าง อ๊วถามว่า ‘ คุณชอบทหารไหมครับ ’ เธอตอบว่า ‘ การเป็นทหารนะชอบค่ะ
เพราะเป็นลูกผู้ชายต้องเป็นทหาร แต่ว่าคนที่อยู่ในเครื่องแบบทหารชิคะ ทำให้ต้องคิดมาก ’
เห็นไหม ? รู้จักตอบไม่ให้เสียมารยาท ผู้หญิงจะนำคูก็ตรงที่มีมารยาทนี่แหละวะ
ไอ้หูงัวตัวตัมแกงช่างมันเถอะ แล้วมันก็เป็นไปเองไม่สำคัญ ”

(ก.สุรางคนางค์. 2512ก: 272-277)

ผู้หญิงที่อยู่แต่ในบ้าน ไม่รู้จักสังคม ไม่รู้จักโลกภายนอก กับผู้หญิงที่รู้เรื่องโลกภายนอก
มากเกินไปแล้วเป็นหญิงที่ชายไม่นิยม หญิงที่ชายนิยมคือหญิงที่มีความเป็นกุลสตรี รู้จักกาลเทศะ
มีมารยาท รู้จักสังคม รู้จักโลกภายนอก ในนวนิยายหลายเรื่องชี้ให้เห็นว่า ขณะนี้โลกกำลังอยู่ในยุค
ของการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นคนก็ต้องเปลี่ยนไปด้วย ไม่สามารถคงอยู่ในสภาพเก่าได้ ดังความคิด
ของแม่ของรัชนี้ในเรื่องปีศาจ รัชนี้เปลี่ยนจากเด็กที่เชื่อฟัง ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ เป็น
รัชนี้ที่มีความคิดเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง แม่ไม่ยอมยอให้รัชนี้เปลี่ยน แต่ก็รู้ว่า เป็นไปไม่ได้

... หมดไปแล้วสำหรับสมัยของผ้าม่วงและผ้าลาย ผ้าแถบ ผ้าถุง และโจงกระเบน กลายเป็น
สมัยของกางเกงและกระโปรง หมดไปแล้วสำหรับแป้งขมิ้น ดินสอพอง และสีผึ้ง แต่เป็นสมัยของครีม
ลิปสติก และน้ำมันเซตลอน ฟี ๆ ของรัชนี้แต่งงานมีเหย้ามีเรือนไปหมดแล้ว ซึ่งนับว่าเป็นเคราะห์ดี
อย่างยิ่ง เพราะเหลือเพียงลูกสาวคนเล็กอีกคนเดียวที่จะต้องหมกหมุ่นเป็นห่วงเป็นใย และแม่ก็ได้
แต่มองดูรัชนี้ด้วยความวิตกอยู่ในใจ นึกบนบานศาลกล่าวอยู่นอก หวังว่าปาฏิหาริย์อะไรสักอย่าง

จะเกิดขึ้น เพื่อเปลี่ยนวิธีให้ป็นเด็กได้อย่างสภาพเก่า ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ของสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย....

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ข: 12)

ในขณะที่แม่อยากให้วิธีนี้เชื่อฟัง ปฏิบัติตามเหมือนเมื่อสมัยวิธีนี้เป็นเด็ก เหมือนพี่สาวที่เชื่อฟังและปฏิบัติตาม วิธีนี้ก็กลับเห็นว่า ควรเชื่อตัวเองและตัดสินใจทำสิ่งต่างๆด้วยตนเองเพราะสิ่งที่ผู้ใหญ่คิดนั้นไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้องเสมอไป

ความดีไม่ใช่ของทั่วไป แต่จำกัดและมีความหมายแตกต่างกัน สำหรับบุคคลที่ต่างกัน ความดีในทรศนะของหล่อนกับความดีในทรศนะของคุณพ่อ คุณแม่ ก็มีความแตกต่าง และไม่ลงรอยกัน ...

ฉันจะต้องรักษาความเป็นตัวของตัวเอง และความเป็นอิสระอันนี้ไว้ วิธีนี้ตั้งใจมั่น ฉันเคารพต่อคุณพ่อ และคุณแม่เสมอ แต่ชีวิตของพี่สาวเป็นบทเรียนสอนให้เห็นเป็นตัวอย่างว่า การตัดสินใจด้วยความตั้งใจของผู้ใหญ่นั้น ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ถูกต้องเสมอไป และผลนั้นใครเป็นคนได้รับ ถ้ามีใช้ตัวบุคคลผู้หนึ่งเอง ... ฉะนั้น ถ้าคนเราจะต้องรับเคราะห์กรรม เพราะการตัดสินใจผิดแล้ว การกระทำนั้นควรเป็นของเขาเอง ดีกว่าที่จะเป็นการกระทำที่กำหนดโดยคนอื่น

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ข: 206-207)

ในนวนิยายหลายเรื่องได้ชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่เป็นความคิดของผู้ใหญ่บางครั้งอาจผิดพลาดดังจะเห็นได้ว่าตัวละครหลายตัวมีความทุกข์ เพราะปฏิบัติตามความคิดของผู้ใหญ่ โดยเฉพาะเรื่องการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นมาลินีในเรื่องมาลินี หรือ เตือนตาในเรื่องความรักของวัลยา ทั้งสองคนล้วนประสบความทุกข์ ความผิดหวังจากการแต่งงานกับผู้ชายที่ผู้ใหญ่เห็นควรด้วยกันทั้งคู่

จากทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้จะเห็นได้ว่า ความเป็นหญิงในนวนิยายยังคงยึดโยงอยู่กับค่านิยม ขนบประเพณี ความเป็นกุลสตรีแบบเดิม หญิงที่ดีจะต้องสงบเสงี่ยมเรียบร้อย เก็บงำอารมณ์ความรู้สึกไม่แสดงออกอย่างชัดแจ้ง ต้องเคารพเชื่อฟังบิดามารดา ปฏิบัติตามผู้ใหญ่เห็นควร โดยเฉพาะเรื่องการทำงาน พรหมจรรย์ของหญิงยังคงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่บ่งบอกถึงเกียรติและคุณค่าของหญิง แต่ในขณะเดียวกันก็มีการปรับเปลี่ยนทัศนคติบางประการที่เป็นการผสมผสานระหว่างค่านิยมเก่ากับค่านิยมใหม่เข้าด้วยกัน ค่านิยมเก่า คือ หญิงต้องมีความเป็นกุลสตรี สุภาพ เรียบร้อย อ่อนน้อม มีความบริสุทธิ์ผุดผ่อง เป็นแม่บ้านแม่เรือน แต่ในขณะเดียวกันสิ่งที่เพิ่มขึ้นมาก็คือ หญิงจะต้องรู้จักโลก ทันโลก ทันสังคม รู้จักการสมาคม นอกจากนี้การปฏิบัติตามความคิดของผู้ใหญ่นั้น ไม่ได้เป็นสิ่งที่ “ต้อง” ทำตามอีกต่อไป หากแต่เป็นสิ่งที่หญิงต้องเป็นผู้พิจารณาในการเลือกปฏิบัติและรับผลจากการปฏิบัตินั้นด้วยตนเอง

4.1.2 ความเป็นหญิงกับอารมณ์และเหตุผล

อารมณ์และเหตุผลเป็นสิ่งที่มักจะถูกหยิบยกมาอธิบายความแตกต่างระหว่างชายและหญิง ทัศนะที่ว่า “หญิงมักใช้อารมณ์ในการตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ ในขณะที่ชายจะใช้เหตุผลในการ

ตัดสินใจ” เป็นทัศนคติที่ปรากฏอยู่ในนวนิยายเกือบทุกเรื่อง ความเป็นหญิงกับการใช้อารมณ์เป็นสิ่งที่ถูกเชื่อมโยงเข้าไว้ด้วยกันอย่างใกล้ชิด ตัวละครเอกเกือบทุกตัวที่เป็นหญิงมักใช้อารมณ์ในการตัดสินใจกระทำการสิ่งต่าง ๆ แต่มีการใช้อารมณ์มากน้อยแตกต่างกันไป และผลของการกระทำที่เกิดจากอารมณ์นั้นได้ส่งผลต่อตัวละครในรูปแบบต่าง ๆ กัน

คำพูดของเคาน์เตส ตัวละครหญิงในเรื่อง *ห้วงรัก-ห้วงลึก* ที่พูดคุยกับทรงวุฒิ แสดงให้เห็นทัศนคติที่ว่าผู้หญิงใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล

“ ... ผู้ชายเขาเป็นนักเหตุผล เขาเชื่อหลักว่า ถ้าไม่มีเหตุ มันก็ไม่มีผล แต่ผู้หญิงนั้น บางทีมันเกิดผลโดยไม่ต้องมีเหตุ ประชญาในหัวใจของหญิงกับชายไม่เหมือนกันเลย นี่เราก็ตกกันมาช้านาน เธอจำได้ไหมว่า ฉันมาหาเธอด้วยเหตุไร มันมีเหตุผลและความจำเป็นอย่างไร ที่ฉันต้องมาหาเธอในยามตึกตื่นเช่นนี้” “ ก็ยังจับไม่ได้ ” ทรงวุฒิตอบ

“ เพราะมันไม่มีอะไร นอกจากกลุ้มใจขึ้นมา ก็หาเพื่อนปรับทุกข์ ทั้ง ๆ ที่ไม่รู้ว่าทุกข์นั้นคืออะไร นี่แหละคือธรรมชาติของผู้หญิง ซึ่งฉันอยากให้เธอเข้าใจ และถือเป็นหลักว่า เมื่อต่อไปเธอแต่งงานมีภริยาอย่าเอาเหตุผลไปใช้กับผู้หญิงให้มากนัก ผู้หญิงมีความสะเทือนใจมากกว่าเหตุผล ถ้าเธอจะพบภริยาของเธอเกิดความกลัดกลุ้มขึ้นมาโดยไม่มีเหตุผล ก็อย่าเพิ่งนึกว่าภริยาของเธอเป็นบ้า หรือไม่สามารถจะอยู่ด้วยกันต่อไป เธอจะต้องให้อภัยแก่เพศหญิง ซึ่งเป็นเพศที่ไม่ต้องการเหตุผล เป็นเพศที่ต้องรับเคราะห์แห่งความสะเทือนใจอย่างเดี๋ยวนั้น”

(พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. 2542: 565)

ตัวละครที่ใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลและผลแห่งการใช้อารมณ์นั้น ก่อให้เกิดหายนะแก่ชีวิตของตัวละครนั้นอย่างร้ายแรง ได้แก่ *ภคคินี* ในเรื่อง *แผ่นดินของเรา* *นิตรา* ในเรื่อง *นิตราสายัณห์* *ยุพดี* ในเรื่อง *ขั้วฟ้าดินสลาย* และ *เยียรบับ* ในเรื่อง *กว่าชีวิตนี้จะสิ้นสุด*

ในเรื่อง *แผ่นดินของเรา* มีคำพูดของภคคินีหลายตอนที่แสดงถึงทัศนคติเกี่ยวกับความรักและการแต่งงาน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภคคินีให้ความสำคัญกับอารมณ์ความรู้สึกมากกว่าเหตุผลหรือความถูกต้อง

ตามความรู้สึกของภค ความรักระหว่างชายหญิงมีอยู่อย่างเดี๋ยวนั้น คือ รักกันโดยไม่ต้องการเหตุผล ไม่ต้องการมิตรภาพหรือความเหนียวรั้งยังคิดอะไร เพราะโดยรัก ย่อมหมายความว่ามอบบง่าสิ่งเหล่านั้นไว้หมดแล้ว อารมณ์อาจจะทำให้หลงง่าย แต่มันก็เป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ใจ ในขณะที่เหตุผลเป็นเครื่องมือของมนุษย์สำหรับจะเอาไรต์เอาเปรียบกัน ทั้งในการรับและการให้ แม้กระทั่งในเรื่องรัก

(แม่อนงค์ เล่ม 1. 2504: 134)

หรือในอีกตอนหนึ่ง ชำรงได้ระลึกถึงคำพูดของภักคินีที่เคยพูดกับชำรงไว้ เมื่อก่อนแต่งงาน

รักไม่ต้องการเหตุผล ไม่ต้องการขบประเพณี ไม่มีการยับยั้งชั่งใจ รัก คือ การทุ่มตัวให้กับสิ่ง
และบุคคลที่เรารัก โดยไม่ต้องคิดถึงอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

(แม่ฮ่องสอน เล่ม 2. 2504: 67)

ด้วยทัศนะเกี่ยวกับความรักของภักคินีเช่นนี้ ทำให้ภักคินีปล่อยตัวปล่อยใจและลอบเป็นชู้
กับนเรนทร์ ทั้ง ๆ ที่ตนเองแต่งงานกับชำรงแล้ว และนเรนทร์ก็กำลังจะแต่งงานกับอัจฉราพี่สาวของ
ตน ภักคินีไม่ได้คำนึงว่า การกระทำของตนนั้นจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ใครบ้าง ภักคินีทำ
ไปตามอารมณ์ และคิดว่าตนพร้อมจะยอมรับกับทุกสิ่งที่เกิดขึ้นได้

หล่อนมิได้หวาดเกรงที่จะถูกคาดหน้าตราชื่อว่าเป็นหญิงชู้ นอกใจผัว คบชู้ ผู้ทำลายตระกูล
เป็นที่รังเกียจ สะอิดสะเอียนแก่ครอบครัวที่ดีทั่วไป ผู้หญิงอย่างภักคินี ครั้งหนึ่งลงได้ทุ่มตัวให้กับ
ความรักและความปรารถนาแล้ว หล่อนมอบให้โดยสิ้นเชิงทั้งร่างกาย ทั้งจิตใจ และเกียรติยศ

(แม่ฮ่องสอน เล่ม 2. 2504: 24)

เมื่อภักคินีหนีตามนเรนทร์ไปในวันที่พี่สาวจะแต่งงานกับนเรนทร์ จดหมายที่ภักคินีเขียนถึง
ชำรงผู้เป็นสามีนั้น แสดงให้เห็นถึงอำนาจของอารมณ์ที่อยู่เหนือเหตุผล เหนือความรู้สึกสำนึกต่อสิ่ง
ใด ๆ แม้รู้ว่าสิ่งที่ตนทำนั้นจะก่อให้เกิดความทุกข์แก่คนที่ตนรักและรักตน แต่ภักคินีก็เลือกที่จะทำ
ตามแรงผลักดันจากอารมณ์ของตน อารมณ์ที่มาในนามของคำว่า “ความรัก”

ภักคินิดูว่า ด้วยการตัดสินใจครั้งนี้ครั้งเดียว ภาคได้ทรยศต่อและฆ่าทุกคนและทุกสิ่งทุกอย่าง ซึ่งครั้ง
หนึ่งเคยมีค่าอย่างสูงสุดแก่ชีวิตของภักคินีอย่างเลือดเย็น แต่มันก็เป็นสิ่งที่ช่วยไม่ได้ ในเมื่อเขา
ต้องการภักคินี ในเมื่อความรักต้องการเรา ความประสงค์ของนเรนทร์เป็นเทวบัญชา ที่ภักคินี
หลีกเลี่ยงไม่ได้

(แม่ฮ่องสอน เล่ม 2. 2504: 47-48)

นิทราในเรื่องนิทรา-สายัณห์ เป็นอีกผู้หนึ่งที่ยอมให้อารมณ์และคำสั่งญามีอำนาจเหนือ
เหตุผล นิทรายอมทิ้งลูกน้อยและสามีที่ตีมาอยู่กับสายัณห์ตามคำที่นิทราเคยสัญญาไว้

นิทราภรรยาของพีคนี่ เรารักกันตั้งแต่เรียนปริญญาที่มหาวิทยาลัย เมื่อต่างคนต่างเรียนสำเร็จ
เรามีอุปสรรคแต่งงานกันไม่ได้ เธอมีความจำเป็นต้องจากพีไปแต่งงานก่อน สัญญาว่าถ้าพีมีความ
รักอย่างมั่นคงและไม่รังเกียจ จะกลับมาหาพีในปีที่ 3 นับแต่วันจาก แล้วจะไม่ยอมให้อะไรพราก
ไปอีก

(อิงอร. 2546: 106)

ยุพดีในชั่วฟ้าดินสลาย เป็นภรรยาของพะโบ้เศรษฐีเชื้อสายพม่าเจ้าของปางไม้ ยุพดีปล่อยให้
ให้อารมณ์แห่งความปรารถนามีอำนาจเหนือสิ่งใด ด้วยคติชีวิตของเธอที่ว่า

ดิฉันต้องการที่จะใช้ชีวิตอย่างเป็นอิสระเสรี โดยปราศจากข้อผูกพันจากชนบประเพณีและสังคม
เพราะสิ่งเหล่านั้นเป็นเครื่องกีดกันความเป็นไทยของมนุษย์

(เรียบเอง. 2504: 126)

เยียรบับในเรื่องกว่าชีวิตนี้จะสั้น เป็นหญิงที่แต่งงานมีสามีแล้วเมื่อได้มาพบกับชาครีย์
จิตรกรหนุ่ม เยียรบับเกิดความพึงพอใจในตัวชาครีย์ ในขณะที่เดียวกันชาครีย์ก็ตกหลุมรักเยียรบับ
ผู้ซึ่งเป็นหญิงงามและมีเสน่ห์ชวนใจโดยไม่รู้ว่ายเยียรบับแต่งงานมีสามีแล้ว เมื่อรู้ความจริงชาครีย์
พยายามหักใจ แต่เยียรบับเป็นฝ่ายรุกและสานต่อด้วยอารมณ์รักที่มีอำนาจเหนือสิ่งใด ๆ

เธอมิใช่ผู้ผิดและฉันก็ไม่ยอมรับว่ามันจะเป็นความผิดของฉันเช่นกัน ในการที่ทั้ง ๆ ที่มีสามีอยู่
แล้วฉันยังรักเธอ... ทำอย่างไรได้... เมื่อฉันแน่ใจว่าฉันได้รักเธอ ฉันต้องสารภาพ บอกความจริงว่า
ฉันมีสามีแล้ว ส่วนเธอจะเห็นใจฉัน จะเหยียดหยามประณาม นั้นมันเป็นเรื่องของเธอ! แต่จะมาห้าม
ไม่ให้ฉันมีความรู้สึกต่อเธอฉันไม่ได้หรอก

(พนมเทียน. 2546ก: 184-185)

สิ่งที่ผู้หญิงทั้ง 4 คน คือ ภัคคินี นิทรา ยุพดี และเยียรบับ มีเหมือนกัน คือ ทั้ง 4 คน
มีสามีแล้วและปล่อยให้อารมณ์มีอำนาจชักจูงตนไปโดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้น ไม่คำนึงถึง
ศีลธรรมหรือความผิดชอบชั่วดีใด ๆ ผู้หญิงทั้ง 4 คนนี้ให้ความสำคัญกับความรักมากกว่าสิ่งใด
ปล่อยให้ความรักชักจูงตนไปจนสุดกำลัง และแม้เมื่อสำนึกในภายหลังก็สายเกินไปที่จะแก้ไขให้ตน
กลับมาสู่สถานะที่เหมือนเดิมได้ ผู้ประพันธ์ได้สร้างบทสรุปชีวิตของผู้หญิงทั้ง 4 คน ให้ได้รับ
“ความตาย” เป็นสิ่งตอบแทนผลของการกระทำของเธอ

ภัคคินีมีชีวิตที่ตกต่ำหลังจากหนีไปกับบนเรนทร์ เมื่อบนเรนทร์ป่วยหนักภัคคินีตัดสินใจขายตัว
เพื่อนำเงินมารักษาบนเรนทร์ และบนเรนทร์ก็ได้ตอบแทนความรักของภัคคินีด้วยการทำร้ายร่างกาย
และหนีไปอยู่กับผู้หญิงอื่น ภัคคินีชมชานมาหาธำรงที่ทุ่งวัวแล่นที่ซึ่งธำรงและภัคคินีเคยใช้ชีวิต
ร่วมกันอย่างผาสุก ภัคคินีป่วยหนัก มีสภาพร่างกายที่ทรุดโทรม

...ภัคคินี, ฝ่ายผมหนักลงไปเหมือนจะเหลือแต่ซาก, ยกมือซึ่งเหลือแต่หนังหุ้มกระดูกขึ้นแตะ
หน้าผากอย่างงงัน นัยน์ตาอันลึกโหลไม่มีประกายแห่งชีวิตเหลืออยู่อีกต่อไป ริมฝีปากเผยออกจากกัน
ขมขมมิมเหมือนจะพยายามจะพูด แต่ก็ไม่สามารถจะลั่นวาจาออกมาได้ สายตาคู่นั้น... สายตาอัน
ทอดอาลัยตายอยากในชีวิต จับอยู่ที่ใบหน้าเขาอย่างน่าสมเพชเวทนา เหมือนสุนัขที่หลงไปเป็นเวลา
ช้านานกลับมาพบนาย

(แม่อองค์ เล่ม 2. 2504: 237)

และสุดท้ายภคินีก็เสียชีวิตที่ทุ่งว้าวแล่นนั่นเอง

นิทรา หลังจากที่ทั้งสามและลูกมาหาสายัณห์ ใช้ชีวิตฉันสามมีภรรยา กับสายัณห์ได้เพียง 2 คืน สำนึกของความเป็นแม่และความเป็นเมียได้ก่อให้เกิดความรู้สึกผิดในใจของนิทราจนไม่สามารถจะมีชีวิตอยู่ต่อไปได้

...ร่างหญิงสาวโยกไหวสะเทือน ภาพทารกอายุไม่ถึงขวบ เลือดในอกสุดที่รักนอนหลับดิ้น...
ยิ้มน้อย ๆ บนเบาะ

แขนทั้งสองข้างอ้าวาเหมือนจะไขว่คว้าผู้เป็นมารดาให้กลับมาหา เมื่อหลอนก้มตัวลงกอดจูบ
ทั่วทั้งตัวก่อนจะจากมา ลอยเด่นขึ้นในมโนรมย์ ภาพชายหนึ่ง อ้วนล่ำ ผิวคล้ำ สุภาพอ่อนโยน อารมณ์
เรื้อยเฉื่อยช่างเอาใจไม่ผิดกับสายัณห์ลอยมาแซม ลูก พ่อ... คนรัก หน้าที่เมีย... หน้าที่แม่...
วังสับสน สุภาพบุรุษที่ใจดี ลูกน้อยสุดที่รัก...

ความคิดเดิมที่จะมาเพื่อรักษาสัญญาแก่ชายหนึ่งซึ่งมอบชีวิตไว้ภายใต้อุ้งมือของตัว มาเพื่อชี้แจง
กับเขาว่า เธอแหวกพันธะที่ล้อมเธอไว้ไม่หลุดมาเพื่อขออิสรภาพและสัญญากลับคืน ขอกลับไปใช้เวร
ใช้กรรมให้สิ้น แยกทางกันเดิน และลาจากกันตลอดชีวิต กลับมาถูกความรู้สึกใหม่ เผาไหม้ละลายหาย
ความรัก ความสุขสำราญ ความดูดีที่ได้จากรักแท้ ดั้งเดิม ทำให้เกิดความรู้สึกใหม่ ความรู้สึกที่
หนักหน่วงและสุดจะถอน

“ลูกเอ๋ย แม่กลับไปหาลูกไม่ได้ แต่แม่ก็ทิ้งลูกไม่ได้เหมือนกัน”

“คุณพนัสชา เมียของเธอเลวเกินกว่าที่จะอยู่เห็นหน้าเธอ”

“สายัณห์ของนิท... สายัณห์สุดที่รัก นิตรรักเธอคนเดียว... นิทจากเธอไปไม่ได้”...

(อิงอร. 2546: 130-131)

ในที่สุดนิทราที่ตัดสินใจฆ่าตัวตายด้วยการกินยาพิษ

...ขวดยาพิษในมือถูกกำแน่น ก่อนที่จะเปิดจุกออกช้า ๆ ด้วยมือที่สั่นสะท้าน... ยาพิษอย่างแรง
ในมือชูขึ้นสูง ปากอ้า ตาหลับ น้ำพิษไหลลงคอ... มือตก กรามกัด อัดหน้าสุดลมหายใจหนัก...กับหมอน
ยาพิษซึมซาบร่างน้อยส่นระริก ดิ้นเร่า ๆ จนแน่นิ่งไม่ไหวดิ้ง

(อิงอร. 2546: 133)

ยุพดีในเรื่องชั่วฟ้าดินสลาย ที่ลอบเป็นชู้กับสง่างม ในที่สุดก็ถูกพะไปผู้เป็นสามีจับได้
พะไปลงโทษด้วยการใส่กุญแจมือยุพดีและสง่างมเข้าไว้ด้วยกัน หลังเวลาผ่านไปชั่วระยะหนึ่ง
ยุพดีและสง่างมต่างก็เกิดการเบื่อหน่ายซึ่งกันและกันอย่างที่สุด

ในที่สุดฝ่ายชายเป็นผู้หมดความอดทนในการดำเนินทวนก่อน เขาลากยุพดีถูถูกังไปหาพะไป
ภายหลังที่มีปากเสียงกันอย่างรุนแรง ขณะที่ต่างมีอารมณ์เสียและบอกแกต่อหน้าทีพย์ ซึ่งเป็นพยาน
อยู่ด้วยว่า อยากจะตายเสียให้รู้แล้วรื้อรถไปตีกว่าจะทนรับทุกข์ทรมานอย่างสาหัสทั้งใจและกายเช่นนี้

(เรียมเอง. 2504 : 170)

ท้ายที่สุดยุติตัดสินใจยิงตัวตาย ปลิดชีวิตตนเองพร้อมกับลูกน้อยในท้อง

เยียรบับหลังจากลอบเป็นชู้กับชาครีย์มาชั่วระยะเวลาหนึ่ง ครอบครัวและมิตรสหายของเยียรบับเริ่มเฟื่องเสียง เยียรบับจึงเริ่มตีตัวออกห่างจากชาครีย์และได้ขอยกเลิกความสัมพันธ์เมื่อสามีของเยียรบับกลับมาจากต่างประเทศ

ชาครีย์ไม่สามารถลี้มเยียรบับได้ การจากไปของเยียรบับก่อให้เกิดความพยายามในใจของชาครีย์ ชาครีย์ได้โทรศัพท์ไปข่มขู่เยียรบับให้ไปพบที่โรงแรมที่เคยนัดพบกันเสมอ หากไม่ไปชาครีย์จะนำรูปและจดหมายของเยียรบับที่มีถึงชาครีย์ไปเปิดเผย เมื่อเยียรบับตกลงจะไปพบ ชาครีย์ก็โทรศัพท์ไปหาบิดาและสามีของเยียรบับรวมทั้งนักข่าวให้มาที่ห้องพักในโรงแรมในเวลาที่นัดหมายไว้กับเยียรบับ แผนการของชาครีย์เป็นไปตามประสงค์ เยียรบับพยายามหนีออกไปจากห้องแต่ไม่สำเร็จ เมื่อถูกบีบบังคับหนักเข้า ความลับกำลังจะเปิดเผย เยียรบับจึงตัดสินใจฆ่าตัวตาย

...หล่อนหายใจสะท้อนหอบกระสับกระส่ายทุรนทุราย เหมือนเผชิญอยู่น้ำกองเพลิงอันร้อนแรง ดวงตาเบิกกว้างตื่นเต้น แสบจะวิกลจริตด้วยความหวาดกลัว...

...ประตูห้องแงแงลงทุกขณะจากการกระแทกอย่างแรงเบื้องนอก มันจะต้องพังลงมาภายใน สองสามวินาทีเบื้องหน้านี้แล้ว

ขณะนั้นหล่อนลี้ม... ลี้มลี้มทุกสิ่งทุกอย่าง

เห็นด้วยความพร่าพรายของดวงตา สิ่งเดียวคือ ชาครีย์... เขายืนหัวเราะสนั่นอยู่เบื้องหน้าของหล่อน และอ่าวแงออกเหมือนหนึ่งจะเชื่อเชิญให้ถลาเข้าไปซบ

เพียงชั่ววูบเดียวแห่งการตัดสินใจ

ปืนในมือของหล่อนยกขึ้นจ่อกับขมับ... และปรากฏเสียงแผดสนั่น

ควันยังไม่ทันจะจาง ร่างแพรวเพริดของหล่อนล้มฮวบลงกับพื้น บิดระเร้าแทบเท้าของเขา...

เลือดแดงฉาน กระเซ็นไปทั่ว

(พนมเทียน. 2546ก: 285-288)

ภาพแห่งความทุกข์ทรมาน ความไร้สุขของตัวละคร ตลอดจนภาพวาระสุดท้ายแห่งชีวิตที่ผู้เขียนได้นำเสนอไว้อย่างชัดเจนในเรื่องเหมือนกับจะเป็นการตอกย้ำให้เห็นว่า ผู้หญิงหากปล่อยให้อารมณ์มีอำนาจเหนือเหตุผล มีอำนาจเหนือความรู้สึกสำนึกผิดชอบชั่วดี ละทิ้งหน้าที่ ละทิ้งบทบาทเป็นผู้ชบถต่อสถานะของตน ในที่สุดก็ต้องพบกับจุดจบที่เป็นทุกข์ทรมานเช่นนี้

แม้ว่าตัวละครหญิงส่วนใหญ่จะเป็นผู้ใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล แต่ในขณะเดียวกันก็มีตัวละครจำนวนหนึ่งที่ผิดแผกไป อาทิเช่น กานดาในเรื่องจุดหมายปลายทางของกานดา นียดาในเรื่องชีวิตมิใช่ดอกกุหลาบ ผกาในเรื่องคู่ครอง

กานดาในเรื่องจุดหมายปลายทางของกานดา ยอมละทิ้งความรัก หลังจากที่รู้ว่าชิตคนที่ตนรักเป็นโจร กานดาได้ขอให้ชิตเลิกเป็นโจร ชิตสัญญาแต่ภายหลังไม่สามารถทำได้กานดาจึงตัดใจจากชิตและหนีไปกรุงเทพฯ หลังจากที่ได้อภัยชิตให้รอดพ้นจากการจับกุมของตำรวจแล้ว

กานดาเป็นอิสระแล้ว หลอนคิดครุ่นอยู่ในใจ ป่านนี้ชิตคงหนีไปไกลแล้ว เขาจะไปทางไหนอย่างไร ก็เป็นเรื่องของเขาที่จะต้องผจญ หลอนหมดเรื่องที่จะห่วงเขาอีกต่อไปแล้ว เขาจะประพาศิตตนเป็นโจรต่อไป หรือเขาจะเลิกก็ไม่มีใครขัดขวางเขาได้ ชิตเลือกทางเดินของเขาเอง

(กาญจนา นาคพันธ์. 2513ก: 189)

นิตยาในเรื่องชีวิตมิใช่ดอกกุหลาบเป็นผู้สุขุมมีเหตุมีผล นิตยาตัดสินใจเลือกและทำสิ่งต่างๆ ด้วยเหตุผลมากกว่าอารมณ์ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา การไปสอนหนังสือที่ต่างจังหวัด หรือการดำเนินชีวิตอื่นๆ เมื่อปิยนารถีที่นิตยารักดูน้องสาวได้แต่งงานไปแล้วและได้เกิดข่าวซุบซิบนินทาปิยนารถีในทางที่เสียหายมากมายจนแม่ของนิตยามีจดหมายมาถึง ไม่อยากให้นิตยาไปสนิทสนมกับปิยนารถี นิตยาก็รับฟังข่าวต่าง ๆ ด้วยความสงบ

ฉันไม่ยอมวิพากษ์การดำเนินชีวิตของเธอเพียงแค่นี้ได้รับคำบอกเล่าจากบุคคลภายนอก ฉันถือว่าการที่คนเรากระทำการสิ่งใดลงไป เขาย่อมมีเหตุผลเฉพาะตัวของเขา... ปิยนารถีมีเหตุผลของเธอ และฉันเชื่อว่าน้องแดงยอมจะเอาตัวรอดมาจากอันตรายทุกอย่างได้ ถึงแม้ฉันจะรักปิยนารถีอย่างเหลือเกิน แต่ก็ไม่กล้าพอที่จะละลบล้างถามเรื่องส่วนตัวของเธอ

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2525: 71-72)

เมื่อได้พบกับปิยนารถี นิตยาได้ตั้งเตือนไม่ให้ปิยนารถีทำสิ่งใดด้วยอารมณ์ และชักชวนให้ปิยนารถีทำประโยชน์ต่อสังคมแทนที่จะคิดถึงแต่เรื่องของตัวเอง

ผกาในเรื่องคู่ครอง เป็นผู้มีความคิดเป็นตัวของตัวเอง สามารถพิจารณาเลือกสิ่งต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับตัวเองได้ รวมทั้งการเลือกคู่ครอง มีผู้ชายหลายคนที่มาติดพันชอบพอกผกา แต่ผกาไม่ตกลงใจเลือกใคร เพราะได้เห็นตัวอย่างการใช้ชีวิตคู่ของหลาย ๆ คนที่ล้มเหลว และผกาคิดว่ายังไม่มีความเหมาะสมกับตน และตนไม่เหมาะสมกับใคร

“ปีหนึ่งแล้วนะที่ได้ผ่านไปอย่างน่าเสียดาย หลานแก่ไปปีหนึ่ง เหมือนดอกไม้ที่ใกล้วันโรยร่วงไปอีกรวันหนึ่ง”

“ยังดีกว่าถูกเก็บไปวันไหนก็ทิ้งไปในตอนเย็นของวันนั้น ปีหนึ่งผ่านไปแล้วก็จริง แต่บทเรียนที่ได้รับไว้ให้ประโยชน์มากในเรื่องชีวิตของครอบครัว ชีวิตของคู่ภรรยา และชีวิตของผู้ที่จะเป็นพ่อคนแม่คน...”

(ก. สุรางคนางค์. 2512ก: 581)

แม้จะมีภาพของตัวละครหญิงที่ใช้เหตุผลเหนืออารมณ์ปรากฏให้เห็นบ้าง แต่โดยภาพรวมของนวนิยายส่วนใหญ่ จะแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงมักใช้อารมณ์ความรู้สึกในการตัดสินใจและกระทำสิ่งต่าง ๆ และหากอารมณ์ความรู้สึกนั้นได้ชักจูงหญิงให้กระทำในสิ่งที่ผิดไปจากมาตรฐานสังคม หญิงก็จะได้รับเคราะห์กรรมอย่างหนักเป็นผลจากการกระทำนั้น เช่น ความทุกข์ทรมาน ไร้สุขและความตาย ในขณะที่ชาย หากเลือกกระทำสิ่งใดด้วยอารมณ์มากกว่าเหตุผลและสิ่งนั้นผิดชนบ ผิดศีลธรรม แม้ชายจะได้รับผลแห่งการกระทำนั้นเช่นเดียวกับหญิง แต่ในนวนิยายหลายเรื่องพบว่าเคราะห์กรรมหรือผลแห่งการกระทำที่ชายได้รับนั้นจะเบาบางหรือรุนแรงน้อยกว่าที่หญิงได้รับ สิ่งที่ชายได้รับบางครั้งอาจเป็นเพียงความรู้สึกผิดที่ติดอยู่ในใจเท่านั้น

4.1.3 ความเป็นหญิงกับความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยว

การให้ความหมายแบบทวิลักษณ์ เป็นลักษณะของการมองแบบคู่ตรงข้าม เช่น หญิง – ชาย เหตุผล – อารมณ์ ธรรมชาติ – วัฒนธรรม การมองแบบคู่ตรงข้ามนี้ได้ถูกนำมาใช้ในการนิยามความเป็นหญิง ความเป็นชาย ดังเช่น Rousseau ที่ให้ความหมายของมนุษย์ว่า คือ เพศชาย และมีธรรมชาติที่มีความเข้มแข็ง เป็นผู้บังคับบัญชา เป็นผู้กระทำ ในขณะที่หญิงเป็นผู้อ่อนแอ และรองรับการกระทำ (Moira . 1991: 10-12)

ความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวเป็นลักษณะที่ถูกเชื่อมโยงไว้กับความเป็นชาย แต่อย่างไรก็ตามในนวนิยายสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้แสดงให้เห็นว่า ความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวนี้ไม่จำเป็นจะต้องมีอยู่ในเฉพาะชายเท่านั้น หญิงก็มีความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวได้เช่นกัน ตัวอย่างเช่น ประพิมพรรณ ในเรื่องห้วงรัก-เหวลึก มาลินในเรื่องทางสายเปลี่ยว กานดาในเรื่องจุดหมายปลายทางของกานดา นิดในเรื่องนางแมวป่า

ประพิมพรรณในเรื่องห้วงรัก-เหวลึก เป็นผู้หญิงที่สวยงามและมีเสน่ห์ แต่ในขณะที่เดียวกัน ประพิมพรรณก็เป็นผู้หญิงที่มีจิตใจเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวและมีความพยายาม ใครที่ทำร้ายประพิมพรรณจะต้องได้รับผลแห่งการกระทำนั้นไม่ว่าจะเป็นทองเทศ มาโนช หรือว่า พรเพิ่ม ประพิมพรรณได้ใช้การฆ่าเพื่อยุติความแค้นของเธอและในการฆ่าแต่ละครั้งนั้นประพิมพรรณก็มีเหตุผลรองรับการกระทำของตัวเอง

ประพิมพรรณยังมั่นใจอยู่เสมอว่า คนเหล่านั้นตายอย่างสมควรตาย สำหรับนายทองเทศไม่มีปัญหาอะไร คนคนนี้ได้ประทุษร้ายแก่เธอมาก ตลอดถึงประทุษร้ายพ่อ ซึ่งแม้จะลงโทษถึงตายก็ยังไม่เพียงพอสำหรับความผิดที่เขาได้ทำ มาถึงมาโนช ประพิมพรรณก็ยังเชื่อว่าเขาผิดเพราะเขาเสียสัตย์ เขาทรยศต่อความรักของเธอ โทษฐานทรยศต้องเป็นโทษประหาร ไม่ว่าจะทรยศต่อบ้านเมืองหรือทรยศต่อความรักความไว้วางใจ...

มาถึงพรเพิ่ม ก็เป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะตาย เพราะตลอดเวลาที่เป็นสามี ไม่เคยทำความดีอะไรให้แก่ภริยาให้สมกับความเสียสละที่ได้รับจากภริยาของตัว คอยแต่จะใช้อำนาจสามี เลิกกันไปแล้ว

ก็ยังเขียนจดหมายมาเสียดสี แทนที่จะเห็นใจหรือสงสารภริยา ซึ่งเคราะห์ร้ายตกอยู่ตัวคนเดียว มาถึงคนขับรถ อันนี้เป็นเรื่องทรยศ ซึ่งประพิมพรรณยึดถือเป็นหลักมั่นว่า โทษทรยศ ต้องเป็นโทษประหารไม่ว่าจะทรยศต่อใครหรือต่ออะไร คนทรยศไม่มีสิทธิ์ที่จะดำรงชีวิตอยู่ในโลกนี้...

(พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. 2542: 1194-1195)

ความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวและเด็ดขาด ของประพิมพรรณ ปรากฏให้เห็นในหลายตอน เช่น ในบทสนทนาระหว่างประพิมพรรณกับอรรถพิทย์ ทนายความที่เคยช่วยว่าความให้ประพิมพรรณ พันคดี ขณะนั้นประพิมพรรณกำลังจะขึ้นรถไฟเดินทางไปปักธงได้

“คุณรู้เรื่องอะไรไหม?” อรรถพิทย์กระซิบที่ใกล้หูของประพิมพรรณก่อนรถไฟออก

“คุณถามอย่างนี้ ดิฉันจะรู้ว่าเรื่องอะไร?” ประพิมพรรณตอบ

“เรื่องพรเพิ่มสามี่ของคุณที่เลิกร้างกันไป ถูกลอบยิงตายเมื่อคืนนี้”

“ยังงั้นหรือคะ?”

“คุณไม่รู้เรื่องเลยหรือ?”

“ยังงั้นก็ไม่ทราบ” ประพิมพรรณตอบแล้วก็หัวเราะ เหมือนหนึ่งว่าเรื่องที่กำลังพูดกันนั้น เป็นเรื่องสนุกสนานเรื่องหนึ่ง

“ปิ่นของคุณอยู่ที่ไหน?” อรรถพิทย์ถาม

“อยู่ค่ะ อยู่ในหีบเดินทางเรียบร้อย”

“โยนมันทิ้งเสียที่ตีกระมัง”

“ดิฉันตั้งใจอยู่แล้วว่า เมื่อรถไฟข้ามแม่น้ำใหญ่ ๆ ดิฉันจะโยนมันทิ้งน้ำเสียที”

“แล้วยังไปกักมันเมื่อคืนนี้?”

“สองหัดเท่านั้นเอง เดี่ยวนี้ดิฉันรู้จักยับยั้งใจ และรู้จักประหยัดกระสุนบ้างแล้ว”

(พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. 2542: 285)

ในตอนที่ประพิมพรรณไปผจญภัยในทะเลทราย ต้องสู้รบกับกองกำลังของรัฐบาล ก็เป็นอีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเก่งกล้าและเด็ดเดี่ยวของประพิมพรรณ

มันเป็นความสนุกสำหรับประพิมพรรณ ที่ได้พบการรบราฆ่าฟันอย่างแท้จริงอีกครั้งหนึ่ง ด้วยปืนสองกระบอกที่ยังมีติดมา เธอก็เข้าแถวยิงกับเขาเหมือนคนทั้งหลาย และโดยที่ว่าเป็นของตัวเองเป็นปืนสั้น ยังไม่ได้ในระยะไกล ประพิมพรรณเองจึงเคลื่อนคลานออกไปข้างหน้าแถวผู้ชายเสียอีก... มุณีไม่ทราบว่าประพิมพรรณอยู่ที่ไหน แต่เขาก็วางใจ เพราะเขารู้ว่าประพิมพรรณเป็นหญิงแข็งแกร่งอย่างไร... ความแม่นยำในเชิงยิงของประพิมพรรณ ทำให้เธอภูมิใจว่าเธอฆ่าคนได้หลายคน

(พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. 2542: 1082-1033)

ประพิมพรรณได้ฆ่าคนหลายคน นอกจากทองเทศ มาโนช พรเพิ่ม และคนขับรถของขัวญที่ทรยศต่อเจ้านายคิดนำความลับของเจ้านายไปเปิดเผย ประพิมพรรณยังได้ฆ่าพยาบาลที่เป็นคนโหดร้าย เคยทุบตีคนไข้ และทุบตีประพิมพรรณเมื่อครั้งที่ประพิมพรรณไม่มีสติเป็นคนไข้อยู่ที่โรงพยาบาล และในตอนสุดท้ายของเรื่องประพิมพรรณก็ได้ฆ่านิยมนและสงวนศรีสองสามีภรรยาที่คิดทำร้ายประพิมพรรณเสมอมาเพราะทั้งสองคนได้นำเจ้าหน้าที่ตำรวจมาจับประพิมพรรณ ทั้งๆที่ได้รับเงินจากประพิมพรรณไปแล้ว และตกลงกันไว้แล้วว่า จะเลิกจองเวรต่อกัน ไม่ยุ่งเกี่ยวกันอีก ประพิมพรรณคิดว่า การที่เธอฆ่าคนเหล่านั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องทำ

ประพิมพรรณเห็นว่า สิ่งที่ทำเองทำมาแล้วไม่ผิดอะไร มนุษย์ยังต้องมีพยาบาล มนุษย์ยังจำเป็นต้องแก้แค้น ความยุติธรรมที่ศาลหลวงหรือที่บ้านเมืองจะให้นั้นยังไม่เป็นการเพียงพอ ความยุติธรรมที่เที่ยงแท้ นั้น มนุษย์จะต้องทำด้วยมือของตัวเอง

(พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. 2542: 1247)

ความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวของประพิมพรรณ จึงเป็นความเข้มแข็งเพื่อการอยู่รอด และเรียกร้องความยุติธรรมให้ตนเอง

กานดาในเรื่องจุดหมายปลายทางของกานดา เป็นคนรักของยงแต่เมื่อกานดาไปเรียนต่อ ยงได้แต่งงานกับนริฐกษิษฐ์ของกานดา ความเข้มแข็งของกานดาปรากฏให้ผู้อ่านเห็นเป็นครั้งแรก ในโอกาสปฎิกริยาของกานดาเมื่อได้พบกับยงเป็นครั้งแรก หลังจากที่ยงแต่งงาน

เมื่อนริเข้าไปข้างใน เพื่อจัดหาน้ำมาต้อนรับ ยงจับมือหล่อนขึ้นจูบ กานดาสะบัดหลุดและตบหน้าโดยแรง จนหน้าเขาแดงขึ้นเป็นรอยนิ้ว แล้วหล่อนก็ยังยิ้ม และพูดคุยกับนริได้ราวกับไม่มีอะไรเกิดขึ้นเลย เมื่อจะลากลับ หล่อนยังสัพยอกยงและนริด้วยถ้อยคำที่ขบขัน

(กาญจนา นาคพันธ์. 2513ก : 9)

เมื่อชิตคนรักใหม่ของกานดาให้คำสัญญาว่าจะเลิกเป็นโจร แต่ชิตได้ละเมิดสัญญา กานดาจึงตัดสินใจเลิกข้องเกี่ยวกับชิตโดยเด็ดขาด ความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวของกานดาทำให้ชิตรู้สึกว่าการที่กานดาเป็นผู้หญิงที่ “ไม่ธรรมดา”

ทำไมนะ จึงไม่เหมือนผู้หญิงทั้งหลาย

เมื่อคิดมาถึงแค่นี้ชิตก็เกิดความโมโห โมโหที่เจ้าหล่อนไม่เป็นผู้หญิงธรรมดา นั้น โมโหที่ตัวเองไปหลงรักหญิงที่ผิดธรรมดา นั้น จนกระทั่งทำให้ต้องละทิ้งฐิมานะบางประการลง เพื่อวิงวอนให้เจ้าหล่อนผู้นั้นเกิดความสงสารและเห็นใจ ผู้หญิงใจแข็งคนนั้นก็ทำเข้มแข็งยิ่งขึ้น

(กาญจนา นาคพันธ์. 2513ก: 205)

ความเข้มแข็งของกานดาเป็นความเข้มแข็งในการตัดใจ กานดาสามารถสลัดรักทิ้งได้ เมื่อเห็นว่าคนที่ตนรักไม่เหมาะสมกับรัก

มาลินในเรื่อง *ทางสายเปลี่ยว* เป็นครูสาวที่มีจิตใจเข้มแข็ง เป็นคนจริงจังกับชีวิต เห็นสิ่งใดไม่ถูกต้องก็พยายามที่จะแก้ไข ความตรงไปตรงมาของมาลินก่อให้เกิดศัตรู ทำให้มาลินต้องลาออกจากโรงเรียนที่เคยสอนไปเป็นครูพี่เลี้ยงให้กับลูกชายของทิพยาที่ศรีราชา และเมื่อมาอยู่ที่ศรีราชา มาลินก็ได้ทำในสิ่งที่ตนเห็นว่าสมควรและเป็นประโยชน์แก่นายจ้างโดยไม่เกรงกลัวสิ่งใด เพราะถือว่าตนกำลังทำในสิ่งที่ถูกต้อง

เมื่อมาลินย่างเข้ามาอยู่ในบ้าน ทุกสิ่งทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไปหมดทันควัน และทันที ... แม้แต่นางเสมอ ซึ่งไม่เคยแสดงว่าเกรงใคร บัดนี้ก็แสดงว่า คร้ามเดชอยู่มาก วันนั้นต่อหน้าครูมาลินที่ลงมายืนกุมมือหรือขอรัก ๆ ออก เสมอทำขึ้นเสียงงอนและสะบัดหยาบ ๆ กับนางเยี่ยม คล้ายกับจะอวดอย่างไรอย่างหนึ่ง มาลินบอกอย่างเฉียบขาดว่า

“ต่อหน้าฉัน ใครจะทำทะเลาะกันไม่เกรงกลัวไม่ได้ ไม่สมกับเป็นคนของบ้านใหญ่ อยากจะอวดอำนาจไปอวดกันที่ครัว อะไร โธ่ ๆ จนปานนี้ด้วยกันแล้ว ยังไม่รู้จักระเบียบเสียเลย

นั่งเสมอกะแทกกระป๋องน้ำรดศีรษะ กระทืบเท้าโครม ๆ ออกไปจากห้อง มาลินร้องเรียก “เสมอกลับมานี่ก่อน”

“ธูระอะไร” หล่อนหันกลับมาทำท่ายโสคล้ายกับที่เคยทำกับนางเยี่ยม หลายคนที่กำลังก้มหน้าก้มตาทำงานใจระทึก ครูสาวที่แบบบางอ่อนแอกับนางเสมอร่างกำยำ หน้ากระด้าง ใครจะเป็นผู้แพ้

“ไม่ธูระอะไรหรอก อยากจะรู้ว่า จะทำงานอีกไหม”...

“จะทำไม?”

“จะไล่แกออกนะซี ฉันต้องการคนที่อ่อนน้อม หน้าตาดี ๆ ไม่ใช่ท่าทางสามหาว กระด้างอย่างแก ทำงานไม่ชอบใจทำก็ออกไป

... ฉันรับหน้าที่แม่บ้าน ทุกคนต้องทำตามที่ฉันสั่ง “กวาดสายตาอันครบกริบไปทั่วทุกคน ... ใครไม่ชอบใจทำก็ออกไปอยู่ที่อื่น อยู่ที่นี่ไม่ได้ ฉันไม่กลัวเรื่องไม่มีคนทำงาน ฉันทำได้ ออกไปซี แกไม่ยอมทำก็แล้ว จะมากระแทกของรดหัวฉันไม่ได้”

(ก.สุรางคนางค์. 2531ก: 153)

ด้วยความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวเอาจริงเอาจังของมาลินดังตัวอย่างข้างต้นนี้ ในที่สุดบ้านศรีราชาก็เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี คนในบ้านทุกคนมีอาชีพ มีเงินทองใช้สอยเพียงพอ ไม่ลำบากเหมือนแต่ก่อนด้วยฝีมือการจัดการของมาลิน

ความเข้มแข็ง เด็ดเดี่ยวของมาลินจึงเป็นความเข้มแข็งที่จะกระทำในสิ่งที่ตนเห็นว่าถูกต้อง

นิตในเรื่องนางแมวป่า เป็นผู้มีจิตใจเข้มแข็งเด็ดเดี่ยว และมีความคล่องแคล่วปราดเปรียว ว่องไว อากัปกริยาของนิตที่ปรากฏในเรื่องแสดงให้เห็นถึงความเก่งกล้าสามารถ ความเข้มแข็ง ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

...จิตใจของหล่อนแข็งแรงเต็มไปด้วยความมุทะลุ ข้างหน้าแม้จะเต็มไปด้วยความตาย
หล่อนก็ไม่ย่อท้อ

...ยืนถือขวดแตกเสี้ยมปลายจิ้งก่าอย่างไม่ย่อท้อต่อการที่จะต่อกรกับมนุษย์หน้าไหนทั้งสิ้น

...ดวงตาคู่นั้นกร้าวและเต็มไปด้วยความเด็ดเดี่ยว

...นิตนั่งตัวตรง ดวงตาเด็ดเดี่ยว ยืนยันความมั่นใจอย่างไม่ทอดย

...หล่อนตะปังกเดียวเท่านั้น ทิดพวงก็มีอากงกลิ้งลงไปคลุกฝุ่น

...ผู้หญิงอะไรพรรคินั้น มันดูเสียยิ่งกว่านางแมวป่าอีก ควรจะเรียกมันว่านางหมาใน หรือ
นางเสือดาวนั่นแหละจึงจะถูก ดูร้ายอย่างมหาบรรลัยเลยทีเดียว

(ชอลิลลี ปริ้มเพรา. 2547: 144, 181, 200, 201, 224, 296)

ความเข้มแข็งของนิตเป็นความเข้มแข็งทั้งกายและใจ เป็นความเข้มแข็งที่มาพร้อมกับความ
เก่งกล้าสามารถเยี่ยงชาย

นอกจากความเข้มแข็งแบบต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ยังมีความเข้มแข็งของผู้หญิงอีกแบบ
หนึ่งที่พบในนวนิยายหลาย ๆ เรื่อง ได้แก่ ความเข้มแข็งในการเผชิญชีวิต ตัวละครหญิงหลายตัว
ไม่ว่าจะเป็น **มุสณี**ในเรื่อง *มรสุมแห่งชีวิต* **หงลักษณ์**ในเรื่อง *คืนสวรรค์วันสวาท* **มลิลา**ในเรื่อง
คนรักโลก **นที**ในเรื่อง *เบญจวรรณ* **สร้อย**ในเรื่อง *ชีวิตสำคัญ* ล้วนแล้วแต่ประสบกับชะตากรรม
เคราะห์กรรมต่าง ๆ ที่นำมาซึ่งความสูญเสีย แต่ตัวละครเหล่านี้ก็สามารถยืนหยัดและต่อสู้กับสิ่งที่
เผชิญด้วยความเข้มแข็ง

มุสณีในเรื่อง *มรสุมแห่งชีวิต* เป็นบุตรสาวคนโตของครอบครัวนักธุรกิจ มุสณีได้หมั้นกับ
ทศนัยบุตรชายของเพื่อนบิดาที่ได้เดินทางไปศึกษาที่ประเทศอังกฤษด้วยกัน เมื่อบิดาของมุสณี
ถึงแก่กรรม และบิดาของทศนัยประสบความล้มเหลวในการทำธุรกิจไม่มีเงินทุนส่งทั้งสองให้เรียนต่อ
มุสณีและทศนัยจึงต้องเดินทางกลับประเทศไทย ระหว่างเดินทางกลับโดยเรือทศนัยได้ล้มเจ็บ
เพราะความเสียหายที่ไม่สำเร็จการศึกษาและมองไม่เห็นอนาคต มุสณีได้ดูแลเอาใจใส่ทศนัยเป็น
อย่างดีตลอดการเดินทาง

ในการเดินทางนั้น ศุภณี ได้พบกับภัสมาเจ้าชายหนุ่มชาวชาวที่หลงรักศุภณี ภัสมาได้มอบเงินจำนวนหนึ่งให้แก่ศุภณี เพื่อเป็นเงินทุนและเก็บไว้ใช้จ่ายจำเป็น ความดีของภัสมาที่มีต่อศุภณี เสมอมาทำให้ศุภณีเห็นใจยอมเป็นของภัสมา เมื่อกลับมาถึงเมืองไทยศุภณีและทัศนัยได้แต่งงานกัน ตลอดเวลาที่แต่งงานกัน ศุภณีต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมดในครอบครัว ดูแลเลี้ยงดู มารดาและ ส่งเสียน้อง ๆ ทั้งของตนเองและของทัศนัยให้ได้เล่าเรียนโดยนำเงินที่ภัสมาให้ไว้มาใช้

เมื่อภัสมาเมืองไทยศุภณีได้ไปพบภัสมา ทัศนัยทราบเรื่องจึงฟ้องหย่า หลังจากหย่ากันแล้ว ศุภณีได้ไปอยู่กับภัสมาที่กัวลาลัมเปอร์มีชีวิตแบบเมียเก็บเพราะศุภณีไม่ต้องการเปิดเผยตัว ต่อมาภัสมาประสบอุบัติเหตุเครื่องบินตกเสียชีวิตโดยได้ทิ้งพินัยกรรมไว้ที่ศุภณี ในพินัยกรรมนั้น ยกมรดกจำนวนมหาศาลให้ศุภณี ศุภณีคิดว่าตนไม่ควรรับมรดกเพราะจะทำให้เกิดเรื่องอื้อฉาว ส่งผลเสียต่อครอบครัวและน้อง ๆ ของตนจึงได้ทำลายพินัยกรรมและยอมรับเพียงแค่งเงินจำนวนหนึ่งที่ภัสมาได้เคยให้ไว้

ศุภณีได้ขอเช่าที่ดินจำนวน 2000 ไร่ในเขตภาคใต้เพื่อให้ทศนาถน้องชายของทัศนัยที่ศุภณีอุปการะส่งเสียให้เรียน ประกอบธุรกิจตั้งฟาร์มเลี้ยงสัตว์ แต่ก่อนหน้าที่จะดำเนินการขอเช่าได้สำเร็จ ศุภณีได้ถูกกักขังตัวเอาไว้โดยลูกชายนายเหมืองที่หมายปองศุภณี เพราะคิดว่าศุภณีเป็น เศรษฐีได้รับมรดกจากเจ้าชายภัสมา ทศนาถช่วยศุภณีให้หลบหนีไปอยู่ที่เกาะและได้รับความช่วยเหลือจากชายชราที่อาศัยอยู่บนเกาะนั้น ในที่สุดศุภณีและทศนาถก็ได้แต่งงานกัน และได้ช่วยกันก่อสร้างตัวทำฟาร์มจนประสบผลสำเร็จ

กว่าชีวิตของศุภณีจะประสบความสำเร็จสงบสุขได้ ศุภณีต้องเผชิญเคราะห์กรรมต่าง ๆ มากมาย ทั้งบิดาเสียชีวิต ต้องเลิกเรียนก่อนสำเร็จการศึกษา ต้องหย่าสามี ต้องสูญเสียคนที่รักและเป็นหลักพึ่งพิง ต้องผจญกับการกักขัง การข่มขู่ ทำร้าย แต่ตลอดเวลานั้น ศุภณีได้เผชิญปัญหาด้วยจิตใจที่เข้มแข็งและยอมรับในชะตากรรมของตนโดยสงบไม่ตีโพยตีพาย สิ่งใดที่เกิดขึ้นและเป็นปัญหา ศุภณีก็ได้พยายามหาหนทางแก้ไขและเลือกทางที่คิดว่าดีที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ โดยมีภัสมาและในภายหลังมีทศนาถเป็นผู้ช่วยที่สำคัญ ทำให้ศุภณีสามารถผ่านพ้นปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้

ความเข้มแข็งในการเผชิญชีวิตของศุภณี ไม่ต่างไปจากตัวละครอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็น นที นงลักษณ์ หรือ มลิลลา

นที ในเรื่อง *เบญจวรรณ* ทำหน้าที่เป็นหลักของครอบครัว นทีดีนรนประกอบอาชีพเพื่อนำเงินไปรักษาบิดาที่ป่วยและหาเงินส่งเสียให้แก่้องที่ต้องการเรียนต่อ เมื่อทีมีความรักและถูกกีดกันจากบิดา นทีเลือกที่จะไปเผชิญกับชีวิตใหม่พร้อมกับคนรักในเมืองหลวงที่ตนไม่เคยคุ้นด้วยจิตใจที่กล้าหาญและเข้มแข็งพร้อมเผชิญกับทุกสิ่ง ในช่วงที่อยู่ในเมืองหลวงนทีสามารถผ่านพ้นสิ่งต่าง ๆ มาได้ด้วยความเข้มแข็งของจิตใจและด้วยความช่วยเหลือจากคุณหญิงแสด เศรษฐีใจบุญที่เอ็นดูนที

นางลักษณะในเรื่อง *คืนสวรรค์คืนสวาท* เป็นลูกสาวของนักธุรกิจ ก่อนหน้าที่นางลักษณะจะแต่งงานกับกอบเกียรติหนุ่มนักเรียนนอกนั้น นางลักษณะได้เคยมีความสัมพันธ์กับชายคนรักจนมีลูก 1 คน คือ นางเยาว์ โดยที่กอบเกียรติก็ได้ทราบถึงความลับนี้ ต่อมาบิดามารดาของกอบเกียรติทราบเรื่องจึงเกิดความรังเกียจลูกสะใภ้ เรื่องของนางลักษณะเป็นข่าวอื้อฉาวในวงสังคม ความรักที่กอบเกียรติมีต่อนางลักษณะเริ่มคลอนแคลนและทั้งสองคนก็ค่อย ๆ แยกห่างออกจากกันจนถึงกับแยกกันอยู่เมื่อกอบเกียรติไปได้สาวสังคมชื่อ โฉมเจิดเป็นภรรยา ในระหว่างนั้นบิดาของนางลักษณะป่วยหนัก แพทย์ไม่ต้องการให้ผู้ป่วยได้รับความสะเทือนใจ นางลักษณะจึงขอให้กอบเกียรติกลับมาอยู่ที่บ้านโดยมีข้อแลกเปลี่ยนว่า ถ้าบิดาของนางลักษณะหายป่วยเมื่อใดนางลักษณะจะเซ็นใบหย่าให้แกกอบเกียรติ

โฉมเจิดได้ตามมาแสดงตนว่าเป็นภรรยาของกอบเกียรติทำให้บิดาของนางลักษณะสะเทือนใจ โรคทรุดหนักจนเสียชีวิต ตลอดเวลาที่ต้องเผชิญกับสิ่งต่างๆ นางลักษณะเผชิญกับสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยใจที่เข้มแข็งและมีความหวัง

นางลักษณะพยายามใช้เวลาในตอนนี้ ให้เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อแห่งชีวิต หมายความว่า พยายามคิดคำนึงถึงเวลาที่ล่วงแล้วมา พิจารณาตัวเองว่า ได้ทำผิดอะไร ควรจะทำอะไร และจะดำเนินชีวิตใหม่ในทางใด

(พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. 2545ก: 173)

ในที่สุดนางลักษณะก็ได้ประสบความสำเร็จจากการสานต่อธุรกิจที่บิดาได้วางรากฐานไว้จนร่ำรวยเป็นเศรษฐี โดยตลอดเวลานั้นนางลักษณะมีธวัชวงศ์ และบุตรที่รู้จักกันก่อนที่บิดาจะเสียชีวิตคอยช่วยเหลือและดูแลกิจการงานบางอย่าง นางลักษณะได้มีโอกาสช่วยเหลือกอบเกียรติอดีตสามีเมื่อยามที่กอบเกียรติสิ้นเนื้อประดาตัว และเมื่อนางลักษณะพบว่าตนป่วยเป็นวัณโรคโดยติดโรคนี้มาจากบิดาไม่สามารถรักษาให้หายได้ นางลักษณะก็เผชิญโรคนี้ด้วยใจสงบเข้มแข็งและได้เตรียมสิ่งต่าง ๆ ไว้ให้แก่คนที่ตนรักและคนที่มิพระคุณอย่างครบถ้วนก่อนที่ตัวเองจะสิ้นลม

มลิลาในเรื่อง *คนรักโลก* ประสบเคราะห์กรรม คือ บิดาล้มป่วยต้องออกจากราชการ บ้านถูกระเบิดทำลาย น้องชายเสียชีวิตจากระเบิดและในขณะที่เดียวกันคนรักของมลิลาก็ได้บอกเลิกความสัมพันธ์กับมลิลาเพื่อไปแต่งงานกับผู้หญิงที่ร่ำรวยกว่า มลิลาพยายามหางานทำเพื่อนำเงินมารักษาบิดาและดูแลน้องสาว แต่ไม่มีที่ใ้รับมลิลาเข้าทำงาน มลิลาเกิดอารมณ์ชั่ววูบคิดกระโดดน้ำตาย แต่ได้บวรช่วยชีวิตไว้ บวรป่วยหนักเป็นวัณโรค แพทย์แจ้งว่าไม่มีทางรักษาหาย และจะตายภายในเวลาหกเดือน บวรได้ขอให้มลิลาแต่งงานกับตนเพื่อช่วยเหลือให้มลิลาได้รับทรัพย์สมบัติของตนเมื่อตนตายไปแล้ว ห ลังจากแต่งงานบวรได้ออกเดินทางไปเพราะไม่ต้องการให้ใครเห็นสภาพก่อนตาย ในระหว่างนั้นมลิลาได้ดูแลป่าของบวร ดูแลบิดาและน้องสาวของตน ตลอดจนบริวารในบ้านให้ได้รับความสุขตลอดเวลา มลิลามีความหวังว่าบวรยังมีชีวิตอยู่และจะได้กลับมาใช้

ชีวิตร่วมกัน มลิลิตได้ดำเนินการธุรกิจการค้าที่บวรได้ลงทุนไว้ให้ โดยได้รับความช่วยเหลือจากปรีชาเพื่อนสนิทของบวรและประสบความสำเร็จเจริญรุ่งเรือง บวรหายสาบสูญไปเป็นเวลา 2 ปี ทุกคนคิดว่าบวรเสียชีวิตแล้ว มลิลิตจึงตัดสินใจแต่งงานใหม่กับปรีชา

มลิลิตได้ผ่านพ้นความทุกข์ยากของชีวิตไปได้ด้วยความเข้มแข็งและด้วยความช่วยเหลือจากบุคคลหลายคน ไม่ว่าจะเป็นบวร หรือปรีชา รวมทั้งได้ใช้ความสามารถของตนเองทำให้ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดีในการทำธุรกิจ

สิ่งที่น่าสังเกตในนวนิยายเหล่านี้ก็คือ ตัวละครหญิงทั้งหลายเป็นผู้มีจิตใจเข้มแข็ง เมื่อเผชิญกับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ซึ่งโดยมากแล้วจะเป็นปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาด้านการใช้ชีวิตในสังคม ตัวละครเหล่านี้ก็ได้พยายามใช้ความสามารถและโอกาสที่ตนมีเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้น และเกือบทุกเรื่องตัวละครหญิงจะมีผู้ช่วยเหลือสำคัญ คือ ตัวละครชาย และในท้ายที่สุด ตัวละครหญิงที่เข้มแข็งสู้ชีวิตเหล่านี้ หากมีสถานะทางสังคมดี หรือ ได้รับโอกาสในการเปลี่ยนสถานะ ตัวละครเหล่านี้จะประสบความสำเร็จในชีวิต ซึ่งความสำเร็จนั้น ได้แก่ การได้คู่ครองที่ดีหรือมีฐานะมั่นคง ส่วนตัวละครที่มีสถานะต่ำมักจะไม่ได้รับโอกาสเช่นนี้ เช่น สร้อยในเรื่องชีวิตลำเค็ญ

สร้อยเป็นแม่ค้าขายแร่ขายขนมที่แม่จะต่อสู้ชีวิตด้วยความเข้มแข็งและอดทน พยายามทำมาหากินทุกอย่างที่เป็นงานสุจริต แต่ด้วยสถานะที่ต่ำและการขาดโอกาส ทำให้ทางเลือกในการดำเนินชีวิตของสร้อยมีไม่มากนัก เมื่อสร้อยรู้ตัวว่าตั้งท้องลูกคนที่ 3 สร้อยจึงตัดสินใจทำแท้ง เพราะขณะนั้นสร้อยต้องหาเลี้ยงลูกตามลำพังเนื่องจากสามีได้หายสาบสูญไป และสร้อยก็คิดว่าไม่สามารถเลี้ยงดูลูกที่จะเกิดใหม่ได้ ในที่สุดสร้อยก็จบชีวิตลงหลังจากทำแท้ง

จากทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้จะเห็นได้ว่า แม้ความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวจะเป็นลักษณะที่ถูกเชื่อมโยงไว้กับความเป็นชาย แต่นวนิยายก็ได้แสดงให้เห็นว่าหญิงก็มีความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวไม่แพ้ชาย โดยเฉพาะความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวทางจิตใจ หญิงจำนวนมากเผชิญกับชะตากรรมต่าง ๆ และสามารถผ่านพ้นไปได้ด้วยจิตใจที่เข้มแข็ง ภาพความเข้มแข็งของหญิงปรากฏในหลายลักษณะ นอกจากความเข้มแข็งในการเผชิญชีวิตแล้ว ยังมีความเข้มแข็งในการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดและเรียกร้องความยุติธรรมให้แก่ตนเอง ความเข้มแข็งในการที่จะต่อสู้เรียกร้องสิ่งที่ถูกต้องเป็นธรรมให้ผู้อื่น ความเข้มแข็งในการตัดสินใจที่จะละทิ้งความรัก นอกจากนี้ยังมีภาพของหญิงที่มีความเข้มแข็งทางกายและใจปรากฏให้เห็นด้วย

4.1.4 ความเป็นหญิงกับความอ่อนหวาน จริตกิริยา เย้ายวน

ในขณะที่ความแข็งแรง เข้มแข็งเด็ดเดี่ยว เป็นลักษณะที่ถูกเชื่อมโยงไว้กับความเป็นชาย ความอ่อนหวาน จริตกิริยาเย้ายวน ก็เป็นลักษณะที่ถูกเชื่อมโยงไว้กับความเป็นหญิง

คุณลักษณะที่สำคัญของนางเอกที่ขาดไม่ได้คือความอ่อนหวาน แม้ผู้เขียนจะสร้างให้นางเอกนั้น มีความเข้มแข็ง แกร่งกล้าเพียงใด แต่ในมุมหนึ่งนางเอกเหล่านั้นก็ยังคงมีความอ่อนหวานปรากฏให้เห็น

ตัวอย่างเช่น คำบรรยายอากัปกริยาของประพิมพ์พรรณในเรื่อง *ห้วงรักเหวลึก* ประพิมพ์พรรณเป็นผู้ที่มีความเข้มแข็ง เด็ดเดี่ยว เก่งกล้าสามารถไม่แพ้ชาย แต่แม้จะเก่งกล้าเพียงใดประพิมพ์พรรณก็ยังมีจริตกริยาอ่อนหวาน

...ประพิมพ์พรรณอยากพูดอะไรบางอย่างที่เขาพูด แต่ไม่สามารถจะพูดออกไปได้
เรอกล้าที่จะฆ่าคน แต่ไม่กล้าที่จะพูดอย่างที่นินพณ์พูด...

...เธอไม่กล้ามองตาเขา เธอต้องหลบตาลงมองที่พื้น ซึ่งเป็นกริยาที่เธอไม่ชอบทำ
แต่ก็ทำไปโดยมิได้ตั้งใจ...

...เธอไม่พูดอะไร แต่เธอรู้สึกว่าความรักได้แล่นเข้าสู่หัวใจของเธออีกครั้ง...
เมื่อเธอตอบคำพูดของเขาไม่ได้ เธอก็ต้องตอบแทนด้วยการกระทำ เธอตักขนมป้อนใส่ปากเขา...

(พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. 2542: 1280-1284)

ทัศนะของตัวละครในนวนิยายหลายเรื่อง แสดงให้เห็นว่าความอ่อนหวาน อ่อนโยน เป็นคุณลักษณะของผู้หญิงและเป็นสิ่งที่ทำให้หญิงเป็นที่ปรารถนาของชาย

...เมื่อไปดูเมืองนอกรู้สึกว่ามีผู้หญิงไทย กระตมกระเตี้ยมกระมิดกระเมี้ยน และสะทกสะเท็นง่าย
เห็นฝรั่งรู้สึกว่าเขากระฉับกระเฉง ว่องไวแข็งแรง แต่เดี๋ยวนี้ ผมรู้สึกว่า ผู้หญิงฝรั่งออกจะแข็งกระด้าง
ไปเสียแล้ว ผู้หญิงไทยเราไม่ได้ อ่อนโยนและละเมียดละไมกว่ากันมาก

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ข: 154)

...แต่ดูจะต้องมีเหตุผลเพียงพอ เชื่อแม่เกิดอย่างเอาแต่โมโหโโสเลย ระวัง ๆ ไว้เสียบ้าง
แม่ดูอย่าอ่อนแอซึ้ง แต่ขอให้อ่อนหวาน เข้มแข็งไว้ แต่อย่าแข็งกระด้าง

(วรรณสิริ. 2525: 285)

...ฉันกำลังรู้สึกว่า เจ้าสาวที่น่ารักของฉัน, เจ้าสาวที่เพียงแต่ฉันได้รู้จักเพียงชั่วโมงเศษก็จริง,
ได้ให้ความรู้แก่ฉันว่า เขาเป็นคนเฉลียวฉลาดเท่า ๆ กับความอ่อนหวาน ความน่ารักของเขา

(อาษา. 2513ก: 85)

...นาฏคู่กับรัชเท่าไร เขาก็เพิ่มความเอ็นดูหล่อนมากเท่านั้น นาฏเรียบร้อย อ่อนหวาน
น่ารัก พุดจาเปิดเผย ไม่มีจริตจนเกินงาม ซึ่งทำให้รัชพอใจมาก

(วรรณสิริ. 2524: 43)

ความอ่อนหวาน อ่อนโยนของผู้หญิงนั้น มีทั้งความอ่อนหวานในกิริยา ท่าทาง และ อ่อนหวานใน “น้ำคำ” ในการพูดจา ดังเช่น อากัปกิริยาของนางที่ปฏิบัติต่อสามีในเรื่องคนบริสุทธิ์

หล่อนสบนัยน์ตากับเขาด้วยนัยน์ตาหวาน แสดงความยินดีขอบคุณ

“...ฉันกลัวนางโกรธจะตายไป ฉันไม่เคยกลับตีก ๑ อย่างนี้เลย มีหน้าซ้ำเรายังนัดกันไว้ด้วยว่า จะไปดูหนัง”

...นางยิ้ม “ดิฉันไม่ต้องการให้กลัวหรอกค่ะ ขอให้รัชกรุณาดีฉัน ก็เป็นพระคุณแล้ว”
...หล่อนสบตา ที่มีแววตาไว้วางใจ และรักใคร่กับเขาแล้ว เอนศีรษะลงฟังปาสามี...

...ด้วยความอ่อนโยนเรียบร้อยของนาง ทำให้รัชเพิ่มความเอ็นดูรักใคร่ภรรยายิ่งขึ้น เขากลับบ้านทันทีที่เลิกงาน ไม่ฟังเสียงเพื่อนฝูงที่ล้อเลียนอยู่ข้างหลังเลย การพบนางแต่งตัวสวย ยิ้มต้อนรับอยู่ทำให้ชื่นใจ หายเหนื่อย

...หล่อนชวนเขาสนทนาด้วยเรื่องอื่น ด้วยน้ำเสียงอ่อนหวานน่ารัก ทำให้อารมณ์รัชดีขึ้นโดยเร็ว

...นางลุกขึ้นนั่ง จับข้อมือสามีให้นั่งด้วย ทอดแขนออกโอบคอเขาไว้ ชุกหน้าเข้าไปทรวงอกนั่งอยู่
(วรรณสิริ. 2524: 62, 135-136, 60, 150, 158)

ความอ่อนหวานของนาง เป็นความอ่อนหวานทั้งน้ำคำ การพูดจา กิริยาท่าทีที่ปฏิบัติต่อ สามี ทำให้สามีที่แต่งงานกับนางตามความต้องการของผู้ใหญ่ รักและเอ็นดูนาง

นอกจากความอ่อนหวานแล้ว จริตกิริยาที่เรียกว่าเข้ายวนเป็นลักษณะที่ถูกสร้างให้แก่ ตัวละครหญิงและความเข้ายวนนี้ทำให้หญิงมีเสน่ห์สามารถดึงดูดชายให้ตกอยู่ในอำนาจได้

ตัวละครที่มีความเข้ายวนมาก สามารถดึงดูดใจให้ชายหลงใหล ได้แก่ เยียรบับ ในเรื่อง *กว่าชีวิตนี้จะสิ้นสุด* อากัปกิริยาของเยียรบับที่เป็นแบบให้ชาครีย์วาดภาพนั้นทำให้ชาครีย์หลงเข้าไป ในวงเสน่ห์ของเยียรบับ

...หล่อนทอดกายลงเหนือแท่นยาวบุหนัง สะบัดผมปลิวกระจายไปปรกอยู่เหนือไหล่ข้างหนึ่ง แขนทั้งสองทำยันไว้เบื้องหลัง มองดูเขาด้วยดวงตาคมซึ่ง...

ขาเหยียดไปเรียบร้อยแล้ว และพู่กันก็ถืออยู่ในมือของเขา แต่สายตาของเขาที่เพ่งมายังหล่อน ขณะนี้ หล่อนทราบดีว่าไม่ใช่สายตาของจิตรกรที่จะหาส่วนสัด อัตราของภาพ ซึ่งจะถ่ายทอดไปสู่ แผ่นผ้าใบ หากแต่เป็นสายตาของชายหนุ่ม ผู้เร้าร้อนไปด้วยเพลิงรัญจวน

(พนมเทียน. 2546ข: 101-102)

ภาพของเยียรบับ ที่ชาครีย์วาดออกมานั้นเป็นภาพของเยียรบับที่เต็มไปด้วยอำนาจลึกลับของคำฤๅณา

ภาพนั้นเป็นภาพของสตรีงามในอาภรณ์โปร่งบาง มองทะลุเห็นผิวละเอียดละไม ทอดกายอยู่เหนือแท่นรองในท่าเอน ครึ่งนั่งครึ่งนอน ทุกส่วนสัวยวนตา ยั่วใจ มีเส้นผมหยิกกระจายไร้ระเบียบ ระวังเล่นอยู่แถบบริเวณลำคอถึงช่วงไหล่และพวงแก้ม ใบหน้าเงยนิดๆ ดวงตาทอดลอยสู่เบื้องบน ประหนึ่งนางจะจับจ้องอย่างสุดพิศวาสไปที่ดวงหน้าของชู้รักซึ่งกำลังจะก้มต่ำลงมาหา

(พนมเทียน. 2546ข: 104)

ในนวนิยายหลายเรื่องแสดงให้เห็นว่า จริตมารยานั้นเป็นลักษณะของหญิงที่ทำให้ชายหลงใหลพึงใจ และจริตมารยามีหลายรูปแบบ **มารดาของคณิงนิจ**ในเรื่อง**นางไพร** ได้สอนคณิงนิจไว้ว่า

จริตมารยาเป็นสิ่งจำเป็นของผู้หญิงเหมือนกัน เราไม่ปรารถนาจะลงเขา แต่ผู้ชายทุกคนต้องการมายาเล็ก ๆ น้อย บางเวลาเราถูกหนามตำนิ้วเจ็บปวดเล็กน้อย แต่ผู้ชายต้องการให้เราบาดเจ็บยิ่งขึ้น เพื่อให้เขาพยาบาลรักษา และต้องการให้เราหายปวด เพื่อให้เขาพอใจ ลูกจ๋า นี่คือธรรมชาติของผู้ชาย เขายังปรารถนาให้เรามีความลับ มีจริตมายาอยู่รำไป

(สุวัฒน์ วรดิลก. 2518: 373)

แม้จริตมารยาจะถูกนำไปเชื่อมโยงกับความเป็นหญิง แต่อย่างไรก็ตามพบว่าจริตมารยารวมทั้งความเย้ายวนของสตรีมีขอบเขตจำกัด หากมีมากเกินไปก็จะกลายเป็นผลเสียต่อตัวละครนั้น และตัวละครที่เต็มไปด้วยความเย้ายวนมีจริตมารยามากนั้น มักไม่ใช่นางเอกในนวนิยาย เช่น **รติในเรื่องปริศนา** **โสภานในเรื่องหัวใจให้เขา** **รุจาในเรื่องอกกำพร้า** **พรเพ็ญในเรื่องชีวิตใหม่**

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าคุณลักษณะสำคัญของนางเอก คือ ความอ่อนหวาน หากพิจารณาถึงคู่ตรงกันข้าม พบว่าในนวนิยายหลายเรื่องได้สร้างคู่ตรงกันข้ามไว้อย่างน่าสนใจ นางเอกมีคู่ตรงกันข้ามคือนางร้าย ดังนั้นคุณลักษณะของนางเอกและนางร้ายจึงแสดงให้เห็นถึงความเป็นคู่ตรงกันข้ามอย่างชัดเจน กล่าวคือ ในขณะที่นางเอกมีความอ่อนหวานนุ่มนวล มีลักษณะของการเก็บงำ ไม่กล้าแสดงออก นางร้ายก็จะมีลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความแข็งแกร่ง และเปิดเผยอารมณ์ความรู้สึกอย่างชัดเจน เช่น **ระจิตกับศรีในเรื่องชาติรี** **ปัทมากับทรงกลดในเรื่องปัทมา** **วรารักษ์อุษากับมะลิในเรื่องหนามยอกอก**

คู่ตรงข้ามในเรื่องชาติรี ระจิตเป็นเด็กสาวที่ร่าเริงแจ่มใส อากัปกริยาต่างๆเป็นไปตามธรรมชาติ ดูบริสุทธิ์ ในขณะที่ศรีเป็นหญิงที่มีจริตมารยา มีความเย้ายวนในท่าที เป็นหญิงที่ห่างไกลจากคำว่าบริสุทธิ์

ระจิต

นัยน์ตาอันดำสดใส จ้องดูเขา ดั่งจะค้นคำตอบที่สบใจหล่อน ทำให้เขารู้สึกไม่สู้เป็นสุข
ประหลาดแท้ที่เขาเกิดมาเกรงกลัวดวงตาอันบริสุทธิ์ เต็มไปด้วยความสุจริตเข้าได้

เขาเดินตามหญิงสาวผู้ปราดเปรียวออกไป การเดินเห็นของหล่อนได้จึ่งหะพอดูได้
แต่ก่อนข้างจะปล่อยตัวตามธรรมชาติของเด็กกรุ่นโดยมาก... ผมของหล่อนเป็นที่สะดุดตาเขา
แต่แรกเห็น ข้างปล่อยไวยาวสสวยลงมากึ่งกลางหลัง มันปัดไปปัดมา

ความอ่อนโยนของระจิตทำให้เขาเกือบสะอึก และไม่กล้าส่ายตาหล่อนอันเป็นผู้ปราดจาก
เลศนัย มีแต่ความเบิกบานผาสุก

(ดวงดาว. 2512: 114, 115, 141)

ศรี

“...ศรีตกลองใจแล้วที่จะหนีจากคุณพจน์ปรีชาไปเสียกับชาติรี”
ชายหนุ่มเกือบสะดุ้ง ชะโงกหน้าไปใกล้หล่อน กล่าวอย่างดุตัน
“พูดเป็นเล่นไป มันจะทำให้เธอถูกนินทา”
แต่หญิงผู้งามทันสมัยยกไหล่อย่างไม่หวั่น... สามิชีหึ่งเท่าไร หล่อนก็ยังเจ้าชู้หนัก

เจ้าหล่อนจิบเหล้าช้า ๆ ด้วยริมฝีปากอันแดง ยิ้มยั่ววนพร้อมกับชำเลืองอย่างทำทนาย...
ชม้ายตาดูเขา แล้วลิ้มรสเหล้าหวานต่อไปที่ละนิดจนหมดถ้วย หล่อนไขปลายลิ้นแลบเลียริมฝีปาก
นิดหนึ่ง...

(ดวงดาว. 2512: 38, 39-40)

คู่ตรงข้ามในเรื่องปัทมา วรารักษ์ ปัทมาเป็นหญิงสาวที่สงบเสถียรเรียบร้อยตรงกันข้าม
กับทรงกลดหรือคุณแดงที่เป็นหญิงเจ้าอารมณ์ การกระทำตลอดจนคำพูดของทรงกลดแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกในขณะนั้นอย่างชัดเจน

ปัทมา

หัวเราะหน้าแดง สีหน้ากระดากอาย น้ำตาลอไม่กล้ามองสบตา
ยิ้มหน้าแดงไม่ตอบอะไร กระดากที่ถูกชมโฉม มีรอยยิ้มอาย ๆ
ยิ้มนิด ๆ อย่างมีความสุข และมีน้ำตาลอ
ยิ้มต้อนรับด้วยความดีใจ กระซิบเบา ๆ เมื่อเขาเดินมาใกล้
สะเทิ้น เงยหน้าขึ้นมาดูนิดเดียว แล้วก็หลบ

ทรงกลด

ไม่เคยใจเย็นกับเขาเลย กล้า ถามอย่างโมโห
 ขัดขืนเป็นเชิงเยาะ ไม่รู้จักอาย โมโหสุดขีด
 หันมาทันทีเสียงแว๊ดราวกับโกรธกันมานานปี
 เอามืออุดหู ร้องกรีด ทำย่าซอยถี่ ๆ
 บิดแขนน้องสาว มือไม้ไม่ยอมสงบ
 อารมณ์แสดงออกทางดวงตา
 ไม่มีใครสามารถเห็นยั้งไว้ได้
 หยิบโน้มนิ้วว่างปาทุบให้แตกตามอารมณ์ร้าย

คู่ตรงข้ามในเรื่อง หนามยอกอก อูษาเป็นหญิงสาวที่อ่อนหวาน มีความสุภาพเรียบร้อย
 รู้จักเคารพนอบนอบต่อผู้ใหญ่ ส่วนมะลิเป็นคนใจแข็ง เจ้าอารมณ์ มีเล่ห์เหลี่ยมมารยาทมากมาย

อูษา

ไม่มีจริตสาว ท่วงทียังเป็นเด็ก ๆ
 อ่อนโยน สุภาพ รู้จักเด็ก รู้จักผู้ใหญ่
 เรียบร้อย เอาใจใส่ปรนนิบัติมารดาของสามี
 วาจาสื่อหวาน กิริยาเรียบร้อย
 รู้จักฝากตัว นอบน้อมยกย่อง
 ยิ้มหวานน่ารัก จอเลาะประจบเอาใจ
 ซ่อนความขมขื่นไว้สนิท
 สีหน้าแดงเรื่อ ซบศิระลงบนบ่าสามี
 ถูกอบรมให้รู้จักรักษาตัว เกรงกลัวความชั่ว เกลียดชังสิ่งที่เป็นเครื่องเสื่อมเสีย

มะลิ

กลิ้งเกลือก ฉีกกระชาก ดูร้ายบึกบึน ตาลูก คอแข็ง
 ใจเหี้ยม โมโहर้าย ริษยาจนตาลาย แข็งแรง
 บังคับขู่เข็ญ ทำลายข้าวของ ปึงปัง ...เหมือนกิริยาคนบ้า
 อยากจะหยิกให้เลือดหยด
 ขบเขี้ยวเคี้ยวฟัน นัยน์ตาเป็นประกายราวสัตว์ป่า
 เต็มไปด้วยเล่ห์กล เหลี่ยมมารยาร้อยแปดประการ
 มะลิเป็นคนซึ่งเขาอยากประณามว่าร้ายว่าชั่วขั้นที่หนึ่ง

อาภักดิ์กิริยา การแสดงออก รวมทั้งคำบรรยายลักษณะตัวละคร ดังที่ยกตัวอย่างมาแล้วนี้ ทำให้เห็นถึงความแตกต่างของตัวละครได้อย่างชัดเจน ตัวละครที่สุภาพอ่อนน้อม ซื่อ อ่อนหวาน เกือบจะไม่แสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกเป็นลักษณะของตัวละครที่เป็นนางเอก ในขณะที่ความ แข็งแรง ความรุนแรง การแสดงออกของอารมณ์อย่างตรงไปตรงมา ไม่เก็บงำอารมณ์ความรู้สึก เป็นลักษณะของนางร้ายหรือนางรอง

ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงกรอบที่กำหนดความเป็นหญิงที่น่าชื่นชม และไม่น่าชื่นชมไว้ และกรอบนี้เองที่เป็นตัวสกัดกั้นอำนาจของหญิง

การแสดงออกของอารมณ์ความรู้สึกโดยไม่ต้องกักเก็บ การใช้ความรุนแรง การกระทำที่แข็งแกร่ง อันเป็นสิ่งที่แสดงถึงอำนาจแสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้กระทำ ถูกนำไปเชื่อมโยงไว้กับความเป็นชาย หากหญิงก้าวข้ามมายังกรอบที่หมายไว้ว่าเป็นชายนี้ หญิงนั้นจะเป็นหญิงที่ไม่พึงชม

ส่วนกรอบแห่งความเป็นหญิงนั้น ไม่ว่าจะจะเป็นความสุภาพ อ่อนน้อม นุ่มนวล อ่อนหวาน ล้วนแต่เป็นลักษณะของความด้อยอำนาจ เป็นรอง และเป็นผู้รับการกระทำมากกว่าจะเป็นผู้กระทำ และหญิงเช่นนี้ก็เป็นหญิงที่พึงชมในสังคมแบบปิตาธิปไตย

ภาพที่ปรากฏในนวนิยายแสดงให้เห็นว่า ความเป็นหญิงกับความอ่อนหวานเป็นสิ่งที่ถูกเชื่อมโยงเข้าไว้ด้วยกัน คุณลักษณะสำคัญของนางเอกที่ขาดไม่ได้ คือ ความอ่อนหวาน แม้จะเป็นผู้ที่มีความเข้มแข็งเก่งกล้าเพียงใดก็ยังต้องมีความอ่อนหวาน ความอ่อนหวาน อ่อนโยนของหญิงมีทั้งอ่อนหวานในท่วงทีกิริยา และอ่อนหวานในการเจรจา คุณลักษณะเหล่านี้ทำให้หญิงเป็นที่ปรารถนาของชาย

นอกจากความอ่อนหวานแล้ว จริตกิริยาเย้ายวน เป็นลักษณะที่ถูกสร้างขึ้นให้เชื่อมโยงกับความเป็นหญิง และทำให้หญิงเป็นผู้มีเสน่ห์ ทำให้ชายตกอยู่ในอำนาจของหญิงได้ แต่หากจริตกิริยาเย้ายวนนี้มีมากเกินไปจะก่อให้เกิดผลเสียต่อหญิงนั้น หญิงนั้นจะถูกลดคุณค่าลง

การเปรียบเทียบลักษณะของตัวละครหญิงที่เป็นคู่ตรงข้ามทำให้เห็นถึงกรอบที่กำหนดความเป็นหญิงที่น่าชื่นชมและไม่น่าชื่นชมไว้ และกรอบนี้เป็นตัวปิดกั้นอำนาจของหญิงทำให้หญิงตกอยู่ในสภาพที่เป็นรอง

4.1.5 ความเป็นหญิงกับสถานะบทบาทในครอบครัว

สถานะเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้น โดยใช้ความเชื่อมโยงหรือความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ และในขณะที่เดียวกันสถานะนั้นก็เป็นตัวกำหนดบทบาทอีกต่อหนึ่งว่าควรจะต้องทำอย่างไร ในครอบครัวนั้นสถานะที่สำคัญของหญิง คือ แม่ ภรรยา และลูก

นวนิยายสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม แสดงให้เห็นบทบาทของหญิง 3 สถานะ ดังต่อไปนี้

แม่

ภาพของแม่ที่นำเสนอในนวนิยายนั้นมีทั้งแม่ที่ดี รัก และดูแลเอาใจใส่ลูก อบรมสั่งสอนลูก ในสิ่งต่าง ๆ ปรารถนาให้ลูกได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ส่งเสริมให้ลูกมีความสุขความเจริญ มีความก้าวหน้า ในชีวิต แม่ประเภทนี้พร้อมจะยอมเสียสละให้ลูกได้ทุกอย่าง ตัวอย่างเช่น

สร้อยในเรื่อง *ชั่วฟ้าดินดับ* สามียของสร้อยถูกตัดสินให้จำคุกตลอดชีวิตเนื่องจากฆ่าคนตาย สร้อยต้องเลี้ยงดูลูกเพียงลำพังด้วยความยากลำบาก มีรายได้บ้างจากค่าลิขสิทธิ์เพลงของสามี สร้อยตัดสินใจจะแต่งงานใหม่ เพื่อหาหลักประกันที่มั่นคงให้ลูก

...เราในฐานะพ่อแม่ของแก มีอยู่ทางเดียวที่จะให้ความเจริญกับแกจนถึงที่สุดเท่าที่เราจะสามารถ ...สร้อยไม่ยอมเป็นอันขาด ที่จะให้ลูกรู้ถึงความอนาถาของแม่ ลูกเปรียบเหมือนดวงใจ ชีวิตของสร้อยที่ทนสู้มาทุกวัน ก็เพื่อลูกจิตคนเดียวเท่านั้น ...สร้อยจะมีความสุข ความหวังกับแกต่อไป เท่าที่จะทำได้ ตั้งใจจะให้แกไปเรียนต่อต่างประเทศอย่างที่แกต้องการด้วย ...แพนขา สร้อยตัดสินใจเด็ดขาดแล้วที่จะพูดกับแพนในวันนี้ เพื่อเห็นแกอนาคตของลูก สร้อยว่า ...ขออนุญาตแต่งงานกับผู้ชายสักคนหนึ่ง

(พนมเทียน. 2546ข: 17-18)

เช่นเดียวกับ *เนียม* แม่ของไพลินในเรื่อง *สะกั๊ทาส* เนียมตัดสินใจมีสามีใหม่หลังจากสามี เสียชีวิตไปแล้ว เพื่ออนาคตของลูก

...หล่อนจะอย่างไรกับชีวิตของหล่อน ที่ไม่มีจุดหมายอะไรเลยในอนาคต นอกจากนั่งรอความ หายหนะที่ก้าวเข้ามาหาหล่อนอย่างเชื่องช้า ลูกทั้งสองก็ไม่ได้เรียนหนังสือ วิ่งเล่นอยู่กับบ้าน นับวัน จะมี แต่ความโง่ และมีอนาคตมืดทึบขึ้นทุกวัน ชายผู้นี้ได้แสดงความสนใจในหล่อนมาเป็นเวลานานแล้ว พอที่จะวางใจได้ว่าเขาคงจะรักและให้ความเลี้ยงดูหล่อน และลูกให้มีความสุขได้ตามสมควร... เนียมคิดได้ดังนี้ ก็ยอมมอบกายมอบใจให้แก่เสนอ หมายมันจะฝากชีวิตของลูกหญิงชายทั้งสอง ให้ อยู่ในความอุปการะของเขา

(สุกัญญา. 2547: 3)

ในขณะที่แม่บางคนใช้การแต่งงาน การมีสามีใหม่เพื่อสร้างอนาคตให้แก่ลูก ในนวนิยาย หลาย ๆ เรื่องก็มีแม่ที่ยอมอดทน ทำงานที่ยากลำบาก เลี้ยงลูกเพียงลำพัง ไม่มีสามีใหม่ เพราะเกรง ว่า การมีสามีใหม่จะทำให้ลูกลำบาก

เช่น *นวล* ในเรื่อง *อกกำพร้า* นวลเป็นลูกผู้ดีเก่าแต่ยอมไปเป็นคนใช้เพื่อให้ลูกได้เรียน หนังสือ และไม่แต่งงานใหม่เพราะเกรงว่าลูกจะลำบาก

...ความจริงวัยของหล่อนยังพอที่จะมีความสุขได้กับการแต่งงานใหม่อีกสักครั้งหนึ่ง และได้ความสุขจากการมีผัวคนใหม่นั้น แต่ว่าหล่อนเห็นแก่ความสุขของลูก

หล่อนเคยทราบมาว่า พ่อเลี้ยงและลูกเลี้ยงนั้นยากที่จะลงรอยกันได้ และการมีผัวใหม่ของหล่อนนั้น อาจทำให้ต้องมีลูกอีกสักคนหนึ่ง ซึ่งลูกนั้นต้องไม่ใช่พ่อคนเดียวกับกับนิต เช่นนี้ความสุขย่อมจะหาได้ยากนัก ถ้าหากว่าเด็กทั้งสองไม่ถูกกัน หรือว่าพ่อเลี้ยงจะได้เกิดความอยุติธรรมใดขึ้นแก่ลูกคนนี้

(ซอลิลลี่ ปริัมเพรา. 2542: 10)

แม่ที่ดีควรมีบทบาทเช่นไรนั้นปรากฏอยู่ในทัศนะของตัวละครในนวนิยายหลายๆเรื่อง ทัศนะดังกล่าวนี้ เช่น แม่ควรเป็นที่พึ่ง เป็นความอบอุ่นของลูก

แม่เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดลูกที่สุด มากกว่าใครในโลก แม่สำหรับลูกไม่ว่าหญิงชาย แม่เป็นที่พึ่ง แม่เป็นที่อบอุ่น แม่เป็นอย่างไรของชีวิตลูก

(สุกัญญา. 2523: 57)

แม้ว่าลูกจะเติบโตเพียงใด ในสายตาของแม่ ลูกก็ยังคงเป็นลูกน้อยที่แม่คอยห่วงใย แม่จะคอยดูแลทุกข์สุขของลูกเสมอ ลักษณะของแม่เช่นนี้ปรากฏให้เห็นชัดในเรื่อง *เบญจวรรณ*

ในเรื่อง *เบญจวรรณ* บัญชาเป็นผู้จัดการบริษัทจังหวัดที่มาประจำที่ชัยภูมิ ด้วยความรักและเป็นห่วงลูกต้องการเห็นว่าลูกเป็นอยู่สุขสบายหรือได้รับความยากลำบากอย่างไร แม่ของบัญชาจึงได้เดินทางมาจากพระนครเพื่อมาเยี่ยมลูก และเมื่อเห็นความไม่สะดวกสบายต่าง ๆ ของลูก แม่ของบัญชาก็ได้จัดการสิ่งต่าง ๆ ให้ลูกด้วยความรักความห่วงใย

...ความตั้งใจจะมาเยี่ยมสัก 4 - 5 วัน ก็ต้องเปลี่ยนไป เมื่อเห็นความเป็นอยู่ของลูกชายคนเดียว แสนจะทุเรศ นางบรรณสารฯ ออกจ่ายซื้อเครื่องครัวมาพร้อมเสร็จ เข้าก็ออกไปจ่ายอาหารจากตลาดสด ซึ่งอยู่ใกล้ แล้วก็มาทำให้ลูกชายกินเอง ...เวลาสาย ๆ เมื่อลูกชายไปทำงานแล้ว นางก็ออกตลาดเที่ยวหาซื้อตุ้ โต๊ะ เตียง มาไว้ให้ ชัยภูมิเป็นเมืองเล็กมาก ไม่มีร้านขาย เครื่องเฟอร์นิเจอร์เลย ถ้าใครต้องการก็ต้องไปสั่งทำเป็นพิเศษจากเรือนจำบ้าง จากโรงเรียนช่างไม้บ้าง นางก็อุตสาหะไปสั่งทำจนถึงแหล่งดังกล่าวนั้น นางได้หาซื้อผ้าเนื้อหนามาเย็บที่นอน ให้บุตรชาย ถึงจะแก่แล้ว แต่ฝีมือเย็บที่นอนให้บุตรยังละเอียดอยู่มาก บัญชาจึงได้นอนฟูกอ่อนนุ่มฝีมือของมารดา

(กาญจนา นาคันนทร์. 2513ข: 232-233)

นอกจากนี้ แม่ของบัญชายังได้พยายามหาภรรยาที่เหมาะสมให้กับลูกชายด้วย เพื่อภรรยาจะได้ดูแลลูกชายแทนตนเมื่อตนกลับไปยังพระนครแล้ว

แม่ในนวนิยายส่วนใหญ่จะเป็นแม่ที่มีอำนาจเหนือลูก เป็นที่เคารพรักและเป็นที่ยอมรับของลูก แม่ปรารถนาให้ลูกทำสิ่งใดลูกก็มักจะเชื่อฟังปฏิบัติตาม

ในเรื่อง *ปีศาจ* ผู้เขียนได้เสนอทัศนะที่มีความแตกต่างออกไปจากทัศนะที่ว่าแม่มีอำนาจเป็นผู้บงการชีวิตของลูก โดยการนำเสนอผ่านการอบรมเลี้ยงดูลูกที่แตกต่างกัน ระหว่าง **แม่ของรัชณี** กับ **แม่ของกิ่งเทียน**

แม่ของรัชณีเป็นแม่ที่ตั้งกรอบและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ให้ลูกปฏิบัติตาม ในขณะที่แม่ของกิ่งเทียนเป็นแม่ที่ให้อิสระแก่ลูก ให้อิสระในการคิด การดำรงชีวิต รวมทั้งการเลือกคู่ครอง

“คุณแม่คะ...” กิ่งเทียนหลบสายตาลงต่ำ “คุณแม่จะอะไรไหมคะ ถ้าเขาชอบหนู...”

แม่หนึ่งไปครู่หนึ่งก่อนตอบ

“แม่ไม่ว่าอะไรหรอก เสียงของแม่ดังเหมือนแว่วมาแต่ไกล และทำให้ความเคร่งเครียดในตัวของเธอผ่อนคลายไปในฉบับพลันได้อย่างประหลาด **“มันเป็นเรื่องของหนูเอง หนูโตแล้ว และทุกสิ่งทุกอย่างแม่ไม่บังคับ แม่แต่เรื่องที่หนูจะรักใคร่ชอบใคร”**

กิ่งเทียนก้มลงกราบที่ตัก แม่สวมกอดลูกสาวไว้

“หนูคิดดูให้ดีแล้วกัน หนูเป็นผู้ใหญ่และจะต้องรับผิดชอบในตัวเอง พ่อคุณแม่ก็เห็นว่าเธอเป็นคนดี แต่แม่ก็เห็นอย่างผิวเผิน หนูรู้ดีกว่า หนูชอบเขาหรือเปล่า”

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ข: 166-167)

ผู้เขียนได้เสนอทัศนะผ่านความคิดของรัชณีว่า คนเราต้องมีความเป็นตัวของตัวเองมีอิสระในการเลือกกระทำเพราะตนเองเป็นคนที่จะได้รับผลแห่งการกระทำนั้น ดังนั้นตนเองจึงควรเป็นผู้เลือกเอง แม่ในแบบแม่ของกิ่งเทียนจึงเป็นแม่ที่ต้องกับทัศนะของรัชณี คือเป็นแม่ที่ให้อิสระลูก สอนให้ลูกรู้จักคิด และตัดสินใจด้วยตนเอง

นอกจากการนำเสนอภาพของแม่ที่เป็นแม่ที่ดี เป็นแม่ที่เสียสละ รักดูแล เอาใจใส่ ห่วงใย ให้คำปรึกษา เป็นที่พึ่งพิงแก่ลูก ภาพของแม่ที่ตรงกันข้ามกับแม่ในอุดมคติข้างต้นนี้ ผู้เขียนได้นำเสนอไว้ในเรื่อง *หัวใจให้เช้า* และ *พันทิพา*

แม่ของนาถฤดีในเรื่อง *หัวใจให้เช้า* เป็นแม่ที่ไม่เข้าใจลูก ชอบดุด่า พูดเสียดสีประชดประชัน ชอบเล่นการพนัน

...ดิฉันเอนตัวพิงพนักเก้าอี้ หลับตาอย่างเหนื่อยอ่อน ทางเดินในชีวิตทุกสิ่งดูไม่ราบเรียบไปตามที่คิดไว้เสียแล้ว ...ถ้าหากแม่ของดิฉันเป็นเช่นแม่ของคนอื่น ดิฉันก็จะคลานไปกราบแทบเท้าขอให้แม่ช่วยแนะนำชี้แนวทางชีวิตให้บ้างว่า ทำอย่างไรลูกของแม่จึงจะหลีกเลี่ยงชีวิตผัน แต่แม่ ! ไม่เคยพูดกับลูก โดยไม่เคยตำหนิขึ้นมาก่อน หรือมีฉนั้น ก็พูดเสียดแทง ประชดประชัน ทำให้ลูกสิ้นศรัทธา จะขอคำปรึกษาชีวิตทุกราว

...แม่ของลูก ...ไม่ยอมเข้าใจลูกเลย ! ...แม่โกรธเพราะลูกโง่ ไม่เลือกชาย ซึ่งง่ายแก่การตัดตวง กอบโกย

...แม่แอบไปเล่นการพนัน และแก้ตัวว่า นาน ๆ จึงจะไปสักครั้ง... ในขณะที่ลูกของแม่ทำงานเหนื่อย สบายตัวแทบขาดอย่างเสียดาย และชื่อเสียง แม่ก็กลับสนุกสนานอยู่กับอบายมุขอย่างลึมตัว
(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2513: 373, 436, 439)

แม่ของพันทิพาในเรื่องพันทิพา เป็นแม่ที่พิจารณาตัดสินใจทำสิ่งต่าง ๆ ตามใจตนเองเป็นสำคัญ เป็นแม่ที่ไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา ใช้ลูกหาผลประโยชน์ให้แก่ตน คำพูดของทิพวัลย์ พี่สาวของพันทิพาแสดงให้เห็นลักษณะของแม่ที่ตรงข้ามกับอุดมคติอย่างชัดเจน

“นิตนะ เขาเสียใจมากเหมือนกัน ที่แม่ให้ลาออก เขาว่า เขาอยากเรียนให้จบ แต่แม่แกลจะตามใจของแกล – ใจของแกลเป็นใหญ่กว่าคนอื่น” แคนยี่มออกมาชนิดหนึ่ง “แกลไม่ให้เรียน ใครจะค้ำจ้งแกลได้ นิตยังเบาไม้ ฉันทนะ – ลองทำไม่ถูกใจทั้งตบทั้งตี พี่รัตนเขาพันทุกซ์พันร้อนไปเสียที่นับว่าเขาไปสบาย ยังแต่ฉันทกับนิต”

(ก.สุรางคนางค์. 2512ค: 276)

แม่ที่ผู้เขียนนำเสนอในนวนิยายเป็นเหมือนภาพตัวแทนของคนในสังคมที่มีทั้งดีและไม่ดี เพียงแต่ภาพที่ในนวนิยายส่วนใหญ่นำเสนอจะเป็นภาพของแม่ที่เป็นแบบอุดมคติ เป็นแม่ที่เสียสละและรักลูก ในนวนิยายส่วนใหญ่จะแสดงให้เห็นถึงอำนาจของแม่ในการควบคุมชีวิตของลูก แต่ในบางเรื่องได้นำเสนอภาพของแม่ที่ให้อิสระแก่ลูก เป็นแม่ที่สอนให้ลูกรู้จักคิด และเลือกกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ภาพของแม่ที่ไม่ดีมีปรากฏให้เห็นบ้างแต่มีจำนวนไม่มากนัก เป็นแม่ที่เอาแต่ใจตนเอง ข้องเกี่ยวกับอบายมุข ใช้ลูกในการหาประโยชน์ให้แก่ตน

ภรรยา

ในนวนิยายสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ภาพของภรรยาที่ปรากฏให้เห็นส่วนใหญ่เป็นภาพของภรรยาที่สุภาพอ่อนน้อม ทำหน้าที่ดูแลครอบครัวบ้านเรือน อบรมเลี้ยงดูลูก คุณสมบัติที่สำคัญของภรรยา คือ มีความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อสามี

ภาพของภรรยาที่ซื่อสัตย์ปรากฏให้เห็นในนวนิยายหลายเรื่อง เช่น

หนันทิยาในเรื่องทุ่งร้างทางรัก ซื่อสัตย์ต่อสามีที่ตนคิดว่าเสียชีวิตไปแล้ว หนันทิยาครองตัวเป็นแม่มาไม่เคยแต่งงานใหม่ และตลอดระยะเวลา 11 ปี ที่ต้องพลัดพรากจากสามี ทุกๆวันเธอจะไปกราบไหว้บูชาที่หลุมฝังศพที่เธอคิดว่าเป็นหลุมศพสามีของเธอ

สุภาษิตในเรื่องสวรรค์ยังไม่ทอดทิ้งข้าพเจ้า สุภาษิตได้พลัดพรากจากสามีและเข้าใจว่าสามีเสียชีวิต จึงได้แต่งงานใหม่ แต่เมื่อพบว่าสามียังมีชีวิตอยู่ สุภาษิตก็กลับไปใช้ชีวิตร่วมกับสามี ทั้งชีวิตที่สะดวกสบายและมีความสุข ไปผจญชีวิตที่ยากลำบากเคียงข้างสามี

ภาระหน้าที่ของภรรยาที่ปรากฏให้เห็นในคำบรรยายถึงการใช้ชีวิตของตัวละคร ไม่ว่าจะเป็นการตระเตรียมอาหาร การดูแลปรนนิบัติสามีให้ได้รับความสุขสะดวกสบาย เอาใจใส่สิ่งที่เป็นทุกข์สุขของสามี

ในเรื่องมาลินี แม่ของมาลินีคือนางปฏิบัติภารกิจได้อบรมสั่งสอนหน้าที่ของภรรยาให้แก่มาลินี ในวันที่มาลินีแต่งงานกับหลวงเสนห์

“...เมื่อไปอยู่กับหลวงเสนห์ หนูไปอยู่ในฐานะที่เป็นภรรยาและแม่เห่าแม่เรือนของเขา ซึ่งนับว่าเป็นตำแหน่งฐานะของผู้ใหญ่ หนูจะต้องเอาอกเอาใจ แทนที่เขาจะเอาใจหนู ตลอดจนถึงคนในบ้าน และญาติพี่น้องทั้งปวง หนูก็ต้องประพฤติตัวอย่างผู้ใหญ่ คือ มีความเที่ยงธรรม เมตตา กรุณา และโอบอ้อมอารี นับถือตามศักดิ์ผู้ใหญ่ และเด็ก จำไว้นะลูก ความสุขของผู้มีเรือนแล้ว คือความสงบในบ้าน ดันเหตุ การปรวนแปรน้ำใจของสามี คือ ความยุ่งเหยิงในบ้าน ซึ่งภรรยาเป็นผู้ก่อกวน หรือไม่สามารถจะระงับแก้ไขได้ จำคำของแม่ไว้แล้วเอาไปคิดและประพฤติตามเถิด ความสุขสมบูรณ์จะบังเกิดแก่หนู จนชีวิตดีบุญ”

(น.ประภาสถิต. 2510: 91)

จากคำสอนนี้จะเห็นว่านอกจากคุณสมบัติของการเป็นแม่เรือนที่สามารถฝึกฝนได้ อันได้แก่ การปรุงอาหาร การเย็บปักถักร้อย คุณสมบัติที่สำคัญของผู้ที่จะเป็นแม่เรือน คือ มีความเที่ยงธรรม มีจิตใจที่มีความเมตตากรุณา ตลอดจนถึงการรู้จักวางตนให้เหมาะสม

ในเรื่องปีศาจ ได้แสดงให้เห็นคุณสมบัติของภรรยาที่ดีอีกประการหนึ่ง คือ ความเชื่อใจและไว้วางใจสามี

...เมื่อเข้าไปทำงานกับญี่ปุ่นนั้น อ้วนพูดกับเมียซึ่งเพิ่งแต่งงานกันยังไม่ถึงปี น้อยลงไปทุกที แต่จันทร์เป็นผู้หญิงที่เชื่อฟังทุกอย่าง เพราะเคยรู้ใจและเห็นใจมาแล้วก่อนจะแต่งงานกัน และเมื่อหล่อนนึกใจว่า ฝ่ายของหล่อนเป็นคนดีจริงแล้ว ก็ไม่เคยวอกแวก ระแวง สงสัย หรือซักถามอะไร ให้เป็นการจู้จุกจิก หล่อนเชื่อว่าฝ่ายของหล่อน ไม่ทำอะไรเลวนั้นแน่นอน ดังนั้นเมื่อเขาจะทำอะไร หล่อนก็ไม่ซักถาม เพราะสิ่งที่เขาทำไม่ใช่ของเลวทราม

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548: 115)

นอกจากนี้ภรรยาที่ดีจะต้องเคารพนอบน้อมไม่ก้าวร้าวต่อสามี ทักษะนี้ปรากฏอยู่ในคำพูดของตัวละครชาย คือ หลวงเสนห์สามีของมาลินี ในเรื่อง มาลินี

“...ฉันเห็นว่าเธอยังเป็นเด็ก อ่อนความคิดนัก ฉันก็พยายามอบรมสั่งสอนเธอ... แต่ดูเธอแข็งขึ้นทุก ๆ วัน ไม่เป็นผลเลยที่จะตัดนิสัยกระด้างกระเดื่องให้หายไป! เธอควรจะรู้ว่าความก้าวร้าว เป็นสิ่งที่ไม่น่านิยม ยิ่งสำหรับประพุดิแก่สามี ยิ่งทำไม่ได้เป็นอันขาด สามีเป็นที่เคารพของภรรยา เมื่อภรรยาก้าวร้าวแก่สามี ก็หมายความว่า หล่อนไม่ได้นับถือเขาเป็นสามีของหล่อนเสียแล้ว...”

(น.ประกาศิต. 2510: 339)

ในขณะที่สามี และสังคมคาดหวังต่อการเป็นภรรยาที่ดี เป็นภรรยาที่ประพฤติตามขนบแบบเดิม สุขภาพอ่อนน้อม เคารพเชื่อฟังสามี ซื่อสัตย์สุจริต รู้จักการปรนนิบัติ เก่งการบ้านการเรือน ผู้หญิงจำนวนหนึ่งในนวนิยายก็ได้แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกของความต่ำต้อยด้อยค่าของตนเอง ความรู้สึกของผู้ที่ตกเป็นเบี้ยล่างผู้ชาย

...ธรรมดาสามียอมเป็นที่เคารพนับถือของภรรยา ถึงจะรู้ว่าเขาพูดยิ่งกว่านั้น นอกใจมากกว่านั้น หน้าที่ของภรรยาไม่ควรทำอะไรเกินไปกว่า **หนึ่ง! อดทน! อดทน! คำนี้เป็นคำประเสริฐที่หล่อนควรปฏิบัติตาม...** หน้าที่ของภรรยาควรจะวิงวอนสามี เมื่อเห็นเขาประพฤติไม่ชอบใจหล่อน – ไม่ควรจะใช้ความปากกล้าเข้าถากถาง เอาชนะด้วยโวหารเป็นอันขาด นอกจากเขาเป็นที่ควรเคารพ อันไม่ควรกระทบกระเทือนอย่างหลบลู่แล้ว เขายังจะไม่ยอมแพ้หล่อนด้วย

(น.ประกาศิต. 2510: 324-325)

...ความเมตตาของคุณ ดิฉันขอเทอดทูนไว้เหนือหัว แต่สิ้นปัญญาจะรักแล้ว ดิฉันมีแต่ร่างกาย ทดแทนน้ำใจงามของคุณเท่านั้น สุดแต่จะใช้สอยเถิด ลินจงยอมเป็นทาส เพื่อฉลองพระคุณจนกว่าจะสิ้นอายุ

(วรรณสิริ. 2523: 203)

...ถึงแม้พี่จะไม่ได้รับรักเขามาก่อน แต่เมื่อจะแต่งงานพี่ก็ได้เตรียมใจที่จะรักเขา เคารพและนับถือ และปฏิบัติต่อเขาอย่างเมียที่ดีจะปฏิบัติ เราได้รับการอบรมมาด้วยประเพณีที่สอนให้ถือว่า **ผัว คือ เทวดาต้องเทิดทูน บูชายิ่งกว่าสิ่งใดทั้งสิ้น** ...พี่พยายามที่จะอดทนทุกอย่าง นี่กว่าเป็นกรรมของเราจะทำอย่างไรได้ แต่มันก็ไม่มีประโยชน์ ไม่ได้รับอะไรตอบแทน นอกจากนั้น ยังมีเรื่องร้อนใจไม่หยุดหย่อน

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ข: 45)

ทัศนะของผู้หญิงจำนวนมากต่อภาระหน้าที่ภรรยาที่สังคมครอบไว้ ก็คือ “ต้องอดทน” “ก้มหน้ารับกรรม”

ในขณะที่เดียวกันมีตัวละครหญิงบางตัว ที่ถูกสร้างขึ้นให้เป็น “ขบถ” ต่อขนบของภรรยาเยียบบับ ในเรื่องกว่าชีวิตนี้จะสั้น เปรียบตนเองว่าเป็นสมบัติที่ไร้วิญญาณ สิ่งที่ยอมรับกระทำก็คือ การให้อิสระแก่จิตใจของตนเองด้วยการขบถต่อการเป็นภรรยาที่ซื่อสัตย์ของสามี

“...ฉันไม่ปฏิเสธดอกว่า ขณะนี้ฉันตกอยู่ในฐานะที่เป็น “เมีย” ของผู้ชายคนหนึ่ง แต่จิตใจของฉัน มิได้เป็นของเขาเลย มันยังเด่นระทึกบอกถึงการเป็นกรรมสิทธิ์ของฉันอยู่ตลอดเวลา มันจะเป็นของฉัน ตราบจนกว่าชีวิตจะสิ้น หากว่าฉันไม่ได้มาพบเธอเข้า !”

(พนมเทียน. 2546ก: 184)

และสิ่งที่เยียบบับกระทำนั้น เยียบบับก็รู้ดีว่า จะได้รับการประณามจากสังคม

“...ฉันเป็นผู้แสดงความรู้สึกของหัวใจออกมากับเธอก่อน ทั้ง ๆ ที่ฉันเองก็มีสามีแล้ว มีทุกสิ่งทุกอย่างที่บอกถึงความไม่เป็นอิสระชน เพราะตารางของจารีตประเพณีและกฎหมาย ฉันเป็นนางบาป นางชั่วช้า บัดสี แพศยา กากี สันดานต่ำช้า แต่จะอย่างไรได้ มันเป็นเรื่องของหัวใจที่ลอยตัวอยู่เหนือกฎเกณฑ์ใด ๆ ทั้งสิ้น”

(พนมเทียน. 2546ก: 161)

ความกดดันของภรรยาที่แบกรับภาระของความไม่เป็นภรรยาที่ต่ำต้อย มีสถานะประดุจทาสของสามีนั้น มีการกล่าวถึงในนวนิยายหลายเรื่อง อย่างไรก็ตามมีการเปลี่ยนแปลงบางประการที่แสดงให้เห็นถึงสถานะของภรรยาที่สูงกว่าเดิมจาก “ทาส” ของสามี เปลี่ยนไปเป็น “เพื่อน” ของสามี แม้บทบาทของภรรยาที่เป็น “ทาส” กับภรรยาที่เป็น “เพื่อน” ที่ปรากฏจะไม่แตกต่างกันเท่าไรนัก แต่ก็ถือว่าผู้หญิงได้รับการยกย่องมากขึ้น

ในเรื่องคนรักโลก มลิลิตได้รับการยกย่องจากสามี ให้เป็น “เพื่อนที่ดี”

“... ลิ เป็นเพื่อนที่ดีที่สุดของฉัน นอกจากจะเป็นเพื่อนคุยที่อ่อนหวาน ญอกอกใจ ยังช่วยดูแลความเป็นอยู่ของฉันให้เป็นระเบียบเรียบร้อย จากอาหารการกิน จนถึงเครื่องนุ่งห่ม จากการให้ฉันกินยาและไปฉีดยาตามกำหนด จนถึงการพักผ่อนหลับนอน เป็นครั้งแรกในชีวิตฉันจริง ๆ นะ, ลิ, ที่ฉันได้พบความสุข และความสะดวกสบายทุกอย่าง ตลอดเวลาที่ยี่สิบสี่ชั่วโมงเต็ม”

(อาษา. 2513ก: 199)

ในเรื่องหัวใจให้เข้า ชาตรี ตัวละครชายได้เสนอทัศนคติเกี่ยวกับภรรยาไว้ว่า

“...หน้าที่ของเมีย ที่พ่อแม่พี่น้องเขาอบรมกันมาแต่ก่อนแต่อก คือ “ตื่นก่อน – นอนหลัง” ผู้ชายสมัยปลายพุทธศตวรรษที่ยี่สิบห้า อาจจะพอใจที่เมียยังเป็นข้างเท้าหลังอย่างน่าเอ็นดูถึงขนาดกราบเท้าฝ่าทุกคืน แต่ฉันไม่ชอบเลย ฉันต้องการเมียที่เป็นเพื่อน ไม่ใช่เมียที่เป็นทาส...”

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2513: 218)

นอกจากนี้ในเรื่อง *ห้วงรัก-เหวลึก* ยังได้มีการนำเสนอบทบาทที่กลับกันระหว่างสามีกับภรรยา กล่าวคือ ภรรยาเป็นผู้ที่ออกไปทำงานหาเงิน ดูแลรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในบ้าน ในขณะที่สามีรับหน้าที่ดูแลบ้าน ดูแลลูก

...เกี่ยวกับการทำมาหากิน ประพิมพรรณเคยเห็นแต่มารดาคนเดียวที่อุตส่าห์ทำ ทางทำมาหากินนั้น ก็เห็นมืออยู่แต่การเป็นนายหน้า ชายโน้น ชายนี้ ได้ผลพอเลี้ยงกันไป แต่ก็ไม่มีเหลือเพื่อ... ประพิมพรรณเคยจำได้ว่า ถึงเวลาที่จะต้องเสียค่าเล่าเรียนของเธอ เธอเคยเห็นมารดาหน้าตำคร่ำเครียด และเสียค่าเล่าเรียนซ้ำกว่ากำหนดเสมอ บางครั้งเห็นแหวนทองของมารดาหายไป ซึ่งเธอเข้าใจว่ามันคงจะกลายเป็นค่าเล่าเรียนของเธอ

...ถ้าพูดถึงความดีของบิดาก็มีเรื่องที่จะพูดได้มากเหมือนกัน ตั้งแต่เกิดและรู้ความมา ประพิมพรรณไม่เคยได้ยินคำหยาบคายจากบิดา จะพูดกับลูก หรือพูดกับภรรยาอย่างไพเราะเสมอ เป็นคนชอบความสะอาดเรียบร้อย บ้านช่องและเครื่องแต่งกายสะอาด เรียบร้อยอยู่ตลอดเวลา เพราะถ้าคนใช้ไม่ทำ หรือทำไม่ดีพอ บิดาของเธอก็จะทำเอง กวาดบ้าน ถูบ้านเอง... เวลาเจ็บป่วย บิดามีได้ห่าง เพราะมารดามีความจำเป็นต้องออกไปหาเลี้ยงชีพ เธอได้รับการดูจากมารดาบ่อย ๆ แต่ไม่เคยถูกดูจากบิดา... ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าบิดาของเธอไม่ได้ช่วยเหลือมารดาในการทำมาหากิน หรือแสวงหารายได้อะไรที่จะเลี้ยงกันในครอบครัว ประพิมพรรณก็ยังรักบิดามาก

(พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. 2542: 50-51)

ในนวนิยายส่วนใหญ่ ผู้ชายเหมือนจะเป็นศูนย์กลางของทุก ๆ สิ่ง เช่น มีการพูดถึงหน้าที่ของผู้หญิงที่ต้องปฏิบัติต่อสามี ผู้หญิงต้องประพฤติตนอย่างไร ชายจึงจะรักและสนใจ แต่ในเรื่อง *ห้วงรัก-เหวลึก* นี้ ได้มีการกล่าวถึงความต้องการของหญิงหรือภรรยาที่อยากจะให้ชายปฏิบัติ

“...ผู้ชายเขาเข้าใจว่า ถ้าได้เอาผู้หญิงมาเลี้ยงไว้ มีบ้านให้อยู่ มีอาหารให้กิน มีเสื้อผ้าให้นุ่งห่ม และมีเงินใช้เพียงพอเท่านั้นก็พอแล้ว ผู้หญิงจะต้องประพฤติตัวเหมือนนกที่อยู่ในกรง

...แต่เขาลืมไปว่า แม่นกก็ยังต้องการเสรีภาพ ย่อมจะอดัดใจที่ต้องอยู่ในกรงขัง แม้กรงนั้นจะทำด้วยเงินหรือทอง

“แปลว่า ผู้หญิงต้องการเสรีภาพเหมือนผู้ชาย” ทรงวุฒิปูต

“ไม่จำเป็นต้องเหมือน” เคน์เตสตอบ “แต่ขอให้ได้มีสิ่งที่พอออกพอใจของตัวเองบ้าง ไม่ใช่ต้องสละตัวด้วยความจำเป็น ด้วยถูกบังคับข่มขืน ด้วยความจำใจ ด้วยรู้สึกเพียงเป็นหน้าที่...”

“สามีฉันเป็นคนดี แต่ก็คืออย่างสามีทั่วไป คือเมื่อทำภรรยาให้เป็นนกออยู่ในกรง และมีทุกสิ่งทุกอย่างให้แล้ว ก็นึกว่าภรรยามีความสุข แต่สามีฉันเองก็หาว่า เธอบกพร่องในหน้าที่อย่างสำคัญ คือ หน้าที่ที่ทำตัวเป็นเพื่อนภรรยา เราไม่ได้เป็นเพื่อนกัน เราเป็นแต่เพียงผิวเมียกัน...”

(พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. 2542: 563-564)

เรื่อง *ห้วงรัก-เหวลึก* นี้ จึงเป็นเหมือนกับกระบอกเสียงให้แก่ผู้หญิง ประกาศให้เห็นถึงสิ่งที่ผู้หญิงต้องการ ให้สังคมและผู้คนหันกลับมามองผู้หญิงบ้าง แทนที่จะมองอยู่แค่ความปรารถนาของผู้ชายเพียงแต่ฝ่ายเดียว

ภาพของภรรยาที่ปรากฏในนวนิยาย ส่วนใหญ่จะเป็นภรรยาที่ดี เป็นภรรยาที่อยู่ในอำนาจของสามี แม้จะมีการนำเสนอให้ชายใส่ใจกับความต้องการของหญิงและมีการยกผู้หญิงขึ้นมาอยู่ในสถานะ “เพื่อน” ของสามีในนวนิยายบางเรื่อง แต่ในนวนิยายหลายๆเรื่อง ยังคงนำเสนอภาพของภรรยาที่ไร้อำนาจ และตระหนักว่าตนมีสถานะเหมือนทาส หรือ สิ่งที่ไร้จิตใจ และสภาวะนี้เป็นสภาวะที่หญิง “จำต้องอดทน”

ลูก

หน้าที่ของลูกผู้หญิงในครอบครัวที่ปรากฏในนวนิยาย แทบจะไม่ต่างไปจากหน้าที่ของภรรยา เพียงแต่เปลี่ยนจากการดูแลปรนนิบัติสามีเป็นการดูแลปรนนิบัติบิดามารดา ลูกสาวที่ดีต้องเคารพเชื่อฟังบิดามารดา ช่วยดูแลบ้านเรือนและกิจการงานทั้งหลายของบิดามารดา

ในเรื่องมาลินี มาลินีเป็นลูกที่ดี เคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของมารดา เป็นธรรมาจริยาใส่ใจในกิจการงานบ้าน งานเรือน

...เมื่อแต่งตัวเสร็จแล้วก็ลงมาข้างล่างก่อนมารดา เข้าไปในห้องกินข้าว มองดูช่อม้อนมิดที่ซัดไว้ เป็นเงา จาน ชามเซ็ดถูไว้สะอาดเอี่ยมเข้ากับผ้าปูโต๊ะลินินที่รีดขึ้นมันด้วยความพอใจ และนึกเสียดายที่ไม่มีผ้าเซ็ดมือทำด้วยลินินให้เข้าชุดกันด้วย

มาลินีออกมาจัดห้องรับแขกอีกครั้งหนึ่ง เพราะเมื่อกี้กรรมยังไม่สู้จะแจ่มใสดีเหมือนเวลานี้จัดจนพอใจแล้วก็จะลงไปดูที่ครัว

(น.ประกาศิต. 2510: 26)

กึ่งเทียนในเรื่องปีศาจ เป็นผู้มีจิตใจสำนึกดี มีความกตัญญูกตเวทีต่อมารดา เอาใจใส่ต่อการศึกษาล่าเรียน และช่วยมารดาทำงานเท่าที่จะสามารถทำได้

...กึ่งเทียนเรียนหนังสือด้วยความตั้งใจ และช่วยงานแม่ตัวเป็นเกลียวเมื่อมีเวลาว่าง เดิมกึ่งเทียนไม่เคยสนใจที่จะช่วยแม่ เพราะคิดว่าหล่อนมีหน้าที่เพียงเรียนให้ดีเท่านั้น “หาวิชาใส่ตัวไว้ต่อไป ภายหน้าจะได้ไม่ลำบากเหมือนแม่” แม่เคยบอกเช่นนี้ แต่วันหนึ่งเมื่อหล่อนเข้าเรียนมหาวิทยาลัยแล้วก่อนจะนอนคืนวันนั้น แม่ลูบคลำมือเล็ก ๆ ของกึ่งเทียน และว่า

“มือของกึ่งนุ้มกว่ามือแม่เยะ”

คำพูดประโยคเดียวแท้ ๆ ที่ได้เปลี่ยนจิตใจ และทำที่ในการทำงานของกึ่งเทียนใหม่ ทั้ง ๆ ที่แม่อาจพูดด้วยความพอใจตามวิสัยของแม่ที่รักลูกอย่างสุดสวาหชาติใจ โดยยอมทำงานทุกอย่างเพื่อลูกของตัวสบาย แต่มั่นเตือนให้กึ่งเทียนได้สำนึกถึงหน้าที่ของตนเอง ที่จะพึงมีต่อแม่ไม่ใช่การช่วยเหลือเกื้อกูล เมื่อสำเร็จการศึกษาและมีรายได้แล้ว แต่ต้องเป็นการช่วยเหลือตามสภาพ และทุกเวลาที่จะช่วยเหลือได้ ลำบากก็ต้องลำบากด้วยกัน แต่นั่นมาถึงเทียนช่วยแม่ทำงานเพิ่มขึ้นจากการเรียนด้วยความเต็มใจและภูมิใจ

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ข: 19)

ทิพาในเรื่องเบญจวรรณ เป็นลูกสาวคนโตในบ้าน รับผิดชอบดูแลเรื่องงานครัว ดูแลน้อง ๆ และปรนนิบัติดูแลบิดามารดาให้ได้รับความสะดวกสบาย รวมทั้งการดูแลบิดามารดาเมื่อยามเจ็บไข้ได้ป่วย

...ทิพาจัดการดูแลน้องอย่างดี และทั่วถึง ตั้งแต่การกินอยู่หลับนอน จนถึงเรื่องเสื้อผ้า และการเล่าเรียน

ทิพาจัดอาหารที่หลังบ้านใช้โต๊ะที่เคยใช้เป็นประจำอยู่ทุกวัน อาหารกลางวันมีข้าวทอดกินกับผักดอก มีแกงจืดผักกาดขาวปลี มีไข่ไก่ลอยหน้า สิ่งกลิ่นหอมชวนรับประทาน

...ทิพาสังเกตเห็นคุณแม่นั่งหาวอยู่ที่ระเบียงหน้าบ้าน จึงถามว่า

“เอ๊ะ คุณแม่หน้าซีด ๆ ไป เป็นอะไรคะ?”

“ใจมันหวิว ๆ ทำท่าเหมือนจะเป็นลมเดี๋ยวก็คงหาย”

“แล้วทานยาลมหรือยังคะ”

“ยังเลย คิดว่าเดี๋ยวถ้าไม่หายจึงจะกิน”

“ไม่เอาค่ะ เดี่ยวจะเป็นมาก คุณแม่เก็บยาไว้ตรงไหนคะ ลูกจะไปหยิบมาให้เดี๋ยวนี้”

ครั้นมารดาบอกที่ให้แล้ว ทิพาก็เข้าไปหยิบและละลายน้ำมาส่งให้ และนั่งพับเพียบอยู่ใกล้

ดูอาการ

(กาญจนา นาคพันธ์. 2513ช: 76, 205, 195)

ในเรื่องมาลีนี้ เมื่อมารดาของมาลีนี้ล้มเจ็บแม้มาลีนี้จะแต่งงานแยกเรือนออกไปอยู่กับสามีแล้ว มาลีนี้ก็ยังคงมาคอยดูแลรับใช้มารดาด้วยความเป็นห่วง

ตั้งแต่มารดาล้มเจ็บมา มาลีนี้ไม่มีใครได้เป็นธุระเอาใจใส่การปรนนิบัติวัตรฐากสามี เข้าชั้น ก็มาบ้านนี้ จวนเที่ยงคืนจึงได้กลับไปบ้านโน้น บางวันก็อยู่ค้างกับมารดา และถ้าเห็นอาการนำโรคคือไอเป็นโลหิตถี่ ๆ ขึ้น หล่อนก็ค้างต่อไป จนเห็นค่อยทุเลา อาการไอเป็นเลือดหายไปแล้ว จึงกลับบ้านโน้น

(น. ประกาศิต. 2510: 290)

ความกตัญญูเป็นคุณสมบัติสำคัญของลูก แม่แม่จะประพฤติไม่ดีแต่ผู้เป็นลูกก็ต้องทำหน้าที่ของลูกที่ดี ในเรื่องหัวใจให้เช้า **นาถฤดี** ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหน้าที่ของลูกไว้ว่า

...ป่วยการที่จะไปซักถามว่า แม่เอาเงินไปทำอะไรหมด เพราะแม่ก็จะพาลพาโลหาว่า ลูกเนรคุณ กะฮีสสมบัติเงินนิดเดียวมันก็ทำเป็นหวง ! ไม่นึกถึงที่แม่เฝ้าเลี้ยงมันมาตั้ง “ตีนเท่าฝ่าหอย” บ้าง

ดิฉันปิดลิ้นชักนั้นกลับคืนอย่างละห้อย ตั้งปณิธานในใจว่า เมื่อแม่ตั้งความหวังจะให้ลูกเป็นเครื่องจักรปั้นเงิน ดิฉันก็จะรับภาระเป็นผู้หาเงินมาป้อนแม่ โดยไม่ปริปากเลย ชั่ว ๆ ดี ๆ แม่ก็เคยเลี้ยงดูดิฉันมา ก็ควรทดแทนบุญคุณท่านบ้าง

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2513: 440)

แม้การเคารพเชื่อฟังบิดามารดา จะเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้ที่เป็นลูกสาว แต่ในนวนิยายหลาย ๆ เรื่องก็ได้แสดงให้เห็นว่า ลูกสาวมีอิสระในการเลือกชีวิตและเลือกกระทำการต่าง ๆ ด้วยตนเองได้มากขึ้น ทั้งนี้เป็นผลมาจากการศึกษาที่ทำให้ผู้หญิงมีความเป็นตัวของตัวเอง

ตัวอย่างลูกสาวที่มีอิสระในการกำหนดชีวิตของตน เช่น **รัชนี**และ**กิ่งเทียน**ในเรื่อง**ปีศาจ** รัชนีมีความเป็นตัวของตัวเอง เลือกกำหนดชีวิตของตนเองทั้งการเรียนการทำงานและการคบคน โดยอาศัยความคิดของตน ซึ่งขัดแย้งไปจากความคิดของบิดามารดา ส่วนกิ่งเทียนเลือกสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตโดยมารดาเปิดโอกาสให้กิ่งเทียนตัดสินใจเลือกเอง เช่นเดียวกับ **ผกา**ในเรื่อง**คู่ครอง** **นิตยา**ในเรื่อง**ชีวิตมิใช่ดอกกุหลาบ**

โดยรวมแล้วภาพของลูกสาวในนวนิยาย เป็นลูกสาวที่มีความรัก ความกตัญญูต่อบิดามารดา เคารพเชื่อฟังในคำสั่งสอนและการตัดสินใจของบิดามารดา หน้าที่ของลูกสาว คือ การดูแลบ้านเรือน ปรนนิบัติบิดามารดาให้ได้รับความสุขสบาย เป็นธรรมาจริยาเมื่อยามบิดามารดาป่วยไข้ ในขณะที่เดียวกันในนวนิยายหลายเรื่องก็ชี้ให้เห็นว่า ในยุคสมัยที่ผู้หญิงได้รับการศึกษามากขึ้นนี้ ทำให้ผู้หญิง หรืออีกนัยหนึ่งคือ ลูกสาวมีความเป็นตัวของตัวเองในการเลือกและปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ มากขึ้น

4.1.6 ความเป็นหญิงกับการพึ่งพา การเป็นผู้นำ การเป็นผู้ตาม

การพึ่งพา การเป็นผู้นำ การเป็นผู้ตาม ในที่นี้เป็นแนวคิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย หรือระหว่างภรรยาและสามี ในสังคมไทยมีคำกล่าวที่ว่า “สามีเป็นช้างเท้าหน้า ภรรยาเป็นช้างเท้าหลัง” แนวคิดนี้เป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในนวนิยายหลายเรื่องโดยการใช้อ้อยคำที่แตกต่างกันออกไปแต่มีความหมายไม่แตกต่างกัน เช่น “ผู้หญิงเป็นที่สองผู้ชาย” “ภรรยาต้องเป็นผู้ตาม” “ผู้ชายต้องเป็นผู้นำ” “ผู้หญิงต้องเชื่อฟังสามี”

ในเรื่อง**ดัดสันดานอิเหนา** ตัวละครหญิงได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างหญิงชายไว้ว่า

...ผู้ชายต้องเป็นหัวหน้าในครอบครัว ต้องใจแข็ง ต้องเป็นผู้ออกคำสั่ง ฉะนั้นสตรีจึงจะได้ทั้งรัก และทั้งเกรงกับทั้งเคารพ...

...ดิฉันเห็นว่าผู้ชายต้องใจแข็ง ต้องเป็นคนออกคำสั่ง

(จุลจักรพงษ์. 2516: 129)

เช่นเดียวกับในเรื่อง *คู่ครอง* ที่ตัวละครหญิงเห็นว่า ในครอบครัวนั้นผู้ชายควรเป็นผู้นำ มีบทบาทในการตัดสินใจ ผู้ชายที่ไม่มีลักษณะเช่นนี้ไม่เหมาะที่จะเลือกมาเป็นคู่ครอง

“นิดไม่ค้านคุณแม่เลยที่ว่าคุณเสรีเป็นคนดี แต่แกตืออย่างผู้หญิงไม่แข็งแรง ไม่มีลักษณะของผู้ชายที่จะปกครองบ้านเรือน ไม่ว่าจะไรต้องแล้วแต่คุณแม่และคุณยาย นิดกลัวว่า ถ้าผู้ที่จะมาเป็นภรรยาของแกต้องการจะซื้อขามสักชุด คุณเสรีคงห้ามว่า เธออย่าเพิ่งซื้อเองเลย ไว้คอยปรึกษาคุณแม่ คุณยายเสียก่อน เราซื้อจะไม่ได้ของดี”

(ก. สุรางคนางค์. 2512ก: 204)

ทัศนะที่ว่า “ผู้ชายต้องเป็นผู้นำในครอบครัว” นี้ ปรากฏในเรื่อง *ชั่วชีวิตหนึ่ง* เช่นเดียวกัน ในเรื่องนี้เสนอทัศนะว่า ผู้ชายเมื่ออยู่นอกบ้านไม่ว่าจะมีสถานะ บทบาทอย่างไร แต่เมื่อกลับมาถึงบ้าน ผู้ชายจะต้องเป็นผู้นำ

“...เช่นเดียวกับพวกผู้ชาย ความเป็นลูกผู้ชายของเขา ต้องมีไว้สำหรับนำครอบครัว เป็นผู้ปกครอง แม้ว่าเขาจะมีอาชีพเป็นนักเล่นละครเป็นตัวนางตัวผู้หญิง หรือไปทำงานในหน้าที่ผู้หญิง ก็ไม่ได้หมายความว่ากลับมาบ้าน เขาจะต้องทำงานผู้หญิง หรือเป็นผู้หญิงไปเสียอีก”

(ก. สุรางคนางค์. 2544: 170)

ในเรื่อง *เรลชีวิต - บทหลุมศพवासินธุ์* แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิชัยและกานดาที่เป็นไปในลักษณะของการเป็นผู้นำและการเป็นผู้ตาม

ชายหนุ่มเห็นหล่อนรีบถอยออกไปจากหน้าต่างตรงนั้น คงจะรีบร้อนมารับใช้เขาตามคำขู่เขไปอีก เขายิ้มอย่างมีชัยเช่นเคย เขาเอาชนะกานดาได้เสมอ อาจเป็นด้วยหญิงสาวซึ่งมีความเป็นอยู่อย่างญาติ ของเขาคณะนี้ ไม่ใช่ญาติจริง ๆ เหมือนจิตรี หรืออาจเป็นด้วยเขากับกานดามักจะมีใจตรงกันก็เป็นไปได้คือเขาตั้งใจจะจูงจุมูกหล่อนหลายอย่าง และหล่อนหรือก็ตั้งใจจะยอมให้เขาจูงจุมูกเหมือนกัน

(ร. จันทพิมพะ. 2547: 29)

การใช้ถ้อยคำ “จูงจุมูก” นี้แสดงให้เห็นความรู้สึกของผู้ชายที่ว่าผู้หญิงต่ำต้อยกว่าผู้ชายมาก เป็นเหมือนสัตว์ สิ่งของ ที่ปราศจากความคิดของตน

ในเรื่อง *มาลินี* ได้กล่าวถึงทัศนะที่ว่า “หญิงเป็นรอง” ไว้ในการบรรยายตัวละครที่ชื่อ หลวงเสนห์ฯ ผู้เป็นสามีของมาลินี

หลวงเสนห์ฯ เป็นคนที่เคยร่ำเรียนแล้วจากสถานศึกษาชั้นสูง และในประเทศอันเจริญแล้ว ด้วยการให้เกียรติยศสตรี แต่อัธยาศัยใจจริงของเขาเป็นคนรักอำนาจ และเคยชินต่อการวางตัวเป็นพระเดชอีกอย่างหนึ่ง เขาเป็นคนไทยที่มีวัฒนธรรมมาแต่โบราณว่า ผู้หญิงเป็นที่สองผู้ชาย ความคิดเก่ากับใหม่ขัดกันอยู่ในตัวของเขาเช่นนี้

(น. ประภาสทิธ. 2510: 288-289)

ด้วยภูมิหลังและลักษณะนิสัยเช่นนี้ทำให้หลวงเสนห์ฯ มีเรื่องชุ่นเคืองกับภรรยา คือ มาลินี หลายครั้งโดยเฉพาะในเรื่องที่มาลินีต้องการไปดูแลมารดาที่เจ็บป่วย บางครั้งต้องอยู่ค้างคืนเพื่อดูแลมารดา แต่หลวงเสนห์ฯ ไม่พอใจและโกรธที่มาลินีไม่ทำตามที่ตนต้องการ

มาลินีพยายามประคับประคองความสัมพันธ์ ด้วยการอดทน อดกลั้น เพราะเขาเป็นสามี สามีเป็นทำหน้าที่ ภรรยาเป็นทำหลัง หน้าที่ของหล่อนเป็นผู้ตาม

(น.ประกาศิต. 2510: 289)

มาลินีต้องอดทนต่อการกระทำของหลวงเสนห์ฯ แม้จะรู้สึกขมขื่นเพียงใดก็ต้องอดทนไว้ เพราะ “มีที่พึ่ง คือ เขาคนเดียว”

หลายเดือนมาแล้วที่หลวงเสนห์ฯ ทำต่อหล่อนเหมือนเป็นข้าพืงบุญของเขา ไม่ใช่อาการที่สามี พึงกระทำต่อภรรยาด้วยความรักใคร่ผูกพัน มีความจนเฉียวโกรธง่าย ชัดใจนิดหน่อยก็โกรธ มีแง่มอง เป็นอาการเล่นตัวต่าง ๆ และก็ไม่ใส่ใจทำแก่งหางอนให้ภรรยาจ้อตามวิสัยสามีภรรยา เป็นความแแงอนเล่นตัวอย่างที่เห็นว่า หล่อนจะต้องพึ่งพาอาศัยเขาวันยังค่ำ เป็นอย่างไร ๆ หล่อนก็ต้องอดทน เพราะจะพ้นเขาไปไม่ได้แล้ว เปรียบเหมือนคนสิ้นคิด มีที่พึ่ง คือ เขาคนเดียว...

(น.ประกาศิต. 2510: 342-343)

ภาพของความเป็นหญิงที่เกาะเกี่ยวอยู่กับการพึ่งพิงและการเป็นผู้ตาม การยอมจำนน ยอมอดทน อดกลั้น ต่อการกระทำของสามี เนื่องจากไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเอง เป็นภาพที่พบเห็นในนวนิยายหลายเรื่อง ตอกย้ำถึงความเป็นหญิงที่ต้องพึ่งพา ไม่สามารถดำรงตนอยู่ได้ด้วยตนเอง หญิงต้องพึ่งพิงและตกอยู่ใต้อำนาจเสมอ ดังคำกล่าวของ **ดรุณี** พี่สาวของรัชนี ในเรื่อง *ปีศาจ* ที่กล่าวไว้ว่า

“เกิดมาเป็นลูกผู้หญิง เราเป็นคนอภัพ” ดรุณีพูดต่อไปด้วยเสียงเศร้า ๆ “อยู่กับพ่อแม่ก็ต้องเชื่อฟังพ่อแม่ ญาติพี่น้อง ผู้ใหญ่ เมื่อแต่งงานก็อยู่ในอำนาจของผัว...”

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548: 45)

อย่างไรก็ตามในนวนิยายหลาย ๆ เรื่องเช่นกัน ได้แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกของผู้หญิงที่ไม่ต้องการตกเป็นเบี้ยล่างหรือต้องคอยพึ่งพิงผู้ชาย ผ่านคำพูดและทัศนะของตัวละคร ให้แนวคิดที่ว่า ผู้หญิงต้องพึ่งพาตนเองและการที่จะพึ่งพาตนเองได้นั้นการศึกษาและการทำงานเป็นสิ่งสำคัญ

ในเรื่อง *ปัทมา วรารักษ์* เสนอทัศนะว่าผู้หญิงจะต้องพึ่งตนเองและจะหวังคอยพึ่งผู้ชายไม่ได้แล้ว คุณค่าของหญิงอยู่ที่การพึ่งพาตนเองได้

“...สมัยนี้ผู้หญิงจะคอยทำตัวเป็นเรือฟางของผู้ชายไม่ได้แล้ว คิดแต่จะให้เรียดนตรีเขาจูง ไม่เตรียมพายเตรียมต่อ ถ้าเขาไม่รับฟางเรามีทั้งตั้งลอยลำ เป็นผักตบชวาเต็มคลองไปหรือ”

...

“อย่าว่าแต่คนอื่นเค้าจะดูถูกชีวิตของผู้หญิงที่ทำอะไรไม่ได้ ได้แต่เกาะผัวกินเลย ผัวเองก็ดูถูกเมีย มองไม่เห็นคุณค่าของภรรยาตัวว่ามีอะไรดีบ้าง”

(ก.สุรางคนางค์. 2536ก: 30)

ในเรื่องหัวใจให้เข้า ตัวละครเสนอทัศนะว่าการที่ภรรยาทำงาน สามารถพึ่งพาตัวเองได้นั้น จะทำให้สามีเกรงใจ

“...ผู้ชายนะ นาดฤดี ลองเราไม่รู้จักทำมาหากินอะไร ฟังเขาเต็มตัว... ทำเป็นแม่ผู้หญิงอ่อนแอ อะไรก็แล้วแต่ผัว... แล้วแต่ผัว ตามแต่เขาจะบงการลงมา... ไม่ซ้าหรือหน้าตาจะเซ็ดหัวเขา เราต้องแข็งเอาไว้ ฟังตัวเราเองมั่ง อย่างน้อยเขาก็เกรงใจเราเอง”

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2513: 105)

ในเรื่องเบญจวรรณ เสนอทัศนะว่า ผู้หญิงต้องพึ่งตนเอง การมีวิชาความรู้จะทำให้ผู้หญิง สามารถสร้างตนเองได้ และมีที่พึ่งคือตนเองโดยไม่ต้องอาศัยการแต่งงาน

“...น้อยว่า ความจริงถ้าเลิกเขาได้เรียนต่อ ก็คงเรียนได้ดี ทั้งเขาเป็นคนคิดจะสร้างตัว ด้วยวิชาความรู้”

“หมายความว่า เขาจะไม่คิดหาหลักฐานด้วยการแต่งงานใช่ไหม?”

“คะ เขาว่าคนที่อยู่กับบ้านเฉย ๆ นะ ก็เพื่อโฆษณาตัวเองเพื่อการแต่งงาน”

...

“...เขาว่า คุณพ่อควรจะให้ลูกทุกคนเรียนได้มากกว่านี้ การแต่งงานไม่ใช่ของแน่ เพราะผู้ชายเดี๋ยวนี้ก็ซักจะเล่นตัวมากเหมือนกัน”

(กาญจนา นาคพันธ์. 2513ข: 99-100)

เมื่อมีวิชาความรู้ สามารถพึ่งพาตนเองได้แล้ว การแต่งงานไม่ใช่สิ่งสำคัญสำหรับผู้หญิงอีกต่อไป ทัศนะนี้ปรากฏอยู่ในคำพูดของ ดร.ณิ ในเรื่องปีศาจ ที่พูดกับน้องสาว คือ รัชนี้

“พี่เคราะห์ร้ายที่ไม่ได้เล่าเรียนอะไรมากมายอย่างน้องเล็ก ถ้าพี่มีความรู้ทำงานได้ พี่จะไม่จ้อใครเลย พี่จึงอยากเตือนน้องเล็กไว้ว่า น้องเล็กมีความรู้อย่าคิดจ้อใคร หางานทำแล้วอยู่ตัวคนเดียว อย่าคิดแต่งงานเลยดีกว่า”

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ข: 48)

สมัยนี้ผู้หญิงต้องสร้างตน สร้างหลักฐานในชีวิตด้วยตัวเอง จะหวังพึ่งผู้ชายไม่ได้ ทศนะนี้ปรากฏอยู่ในคำพูดของพี่สาว คือ ราชตรี ที่ตกเดือน วัลลา ผู้เป็นน้องสาวในเรื่อง *เบญจวรรณ*

“...พี่เห็นว่าตลอดเวลา นิดไม่ได้คิดถึงเรื่องตั้งเนื้อตั้งตัวเลย คิดแต่จะโก้เก๋ จะสวยเท่านั้น”

“อ้าว ก็เรื่องของผู้หญิงก็มีเท่านั้นไม่ใช่หรือคะ การคิดสร้างหลักฐานนั้นก็เป็นเรื่องของผู้ชายต่างหาก นิดเข้าใจอย่างนี้ไม่ถูกหรือคะ”

“นั่นเป็นความคิดที่โบราณเหลือเกินน้องจำ สมัยนี้จะหวังพึ่งสามีอย่างแต่ก่อนนั้น ถ้าจะลำบากเสียแล้ว คิดใหม่เถอะน้อง คิดว่าตัวเป็นที่พึ่งของตัวดีกว่า...”

(กาญจนา นาคันทน์. 2513ข: 467-468)

แทนที่จะเป็นผู้ตาม เป็นผู้รับ เป็นผู้พึ่งพิง แนวคิดที่ว่าผู้หญิงควรมีส่วนร่วมในการก่อสร้างสร้างตัวในการสร้างครอบครัวของตนนั้น ปรากฏอยู่ในเรื่อง *ผจญชีวิต* โดยนำเสนอความคิดนี้ผ่านตัวละครหญิงที่ชื่อ ยุพเยาว์

“...ถ้าดิฉันจะยอมแต่งงานกับคุณเจษฎา ก็ไม่จำเป็นจะต้องรอจนกว่า คุณเจษฎาจะมีหลักฐานดีกว่านี้ ดิฉันจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการก่อสร้างสร้างตัว สร้างหลักฐาน...”

...ถ้าจะมีส่วนร่วมชีวิตในอนาคตด้วยกัน ยุพเยาว์ก็ควรจะมีส่วนสร้างสรรค์ช่วยแรงเขาบ้าง... ถ้าเธอได้ไปอำนวยการตบแต่ง และปลูกสร้างบ้าน เธอก็จะแปลงแหวนวงนี้ให้เป็นอิฐ เป็นไม้ช่วยแรงเจษฎาในการก่อสร้างที่อยู่ ให้เธอคิดหรือพูดได้ว่า ได้มีส่วนในการช่วยสร้างฐานะอันถาวรให้แก่ชีวิตครอบครัว...

...เมื่อจะมีส่วนร่วมกันในอนาคต ก็ต้องช่วยกันสร้างชีวิตสมรสเป็นเหมือนเข้าหุ้นส่วน ผู้เข้าหุ้นส่วนก็ต้องมีทุนมาลงบ้าง

(พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. 2543ข: 187, 199, 205)

จากทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นว่า ในภาพรวมของนวนิยายแม้ความเป็นหญิงจะถูกนำไปเชื่อมโยงไว้กับการเป็นผู้พึ่งพิง การเป็นผู้ตามที่ทำให้หญิงอยู่ในสถานะผู้จำยอม ผู้รองรับการกระทำ แต่ในนวนิยายหลายๆเรื่องก็แสดงให้เห็นว่า ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในทัศนะของหญิง โดยเห็นว่าผู้หญิงควร“ลุกขึ้นมา” พึ่งพิงตนเองให้ได้ ผู้หญิงสามารถอยู่เป็นโสดไม่ต้องแต่งงานได้ ซึ่งการที่จะกระทำเช่นนี้ได้ การได้รับการศึกษา การมีอาชีพ เป็นปัจจัยสำคัญ

4.1.7 ความเป็นหญิงกับงานอาชีพ

งานที่ถูกนำไปเชื่อมโยงไว้กับความเป็นหญิง คืองานบ้าน การทำอาหาร การดูแลครอบครัว การดูแลอบรมเลี้ยงดูลูก งานเหล่านี้แม้จะเป็นงานที่มีความหมายแต่งานเหล่านี้ก็ถูกทำให้ด้อยค่าลงด้วยการถูกนำไปพิจารณาผลการตอบแทน หรือรายได้ที่ได้รับ เปรียบเทียบกับงานนอกบ้านของผู้ชายที่มีผลตอบแทนหรือรายได้ที่ชัดเจนกว่า ผู้ชายจึงเป็นผู้นำและมีความสำคัญในครอบครัว ขณะที่ผู้หญิงต้องกลายเป็นผู้พึ่งพิง

ด้วยกรอบที่จำกัดไว้ว่า งานของหญิง คืองานในบ้าน ทศนคตินี้เป็นตัวปิดกั้นผู้หญิงในการทำงาน ในนวนิยายหลายเรื่อง ซึ่งให้เห็นว่า แม้ว่าผู้หญิงบางคนจะมีโอกาส จะได้รับการศึกษาที่ดี แต่ก็ไม่ได้นำวิชาความรู้นั้นมาใช้ ผู้หญิงหลายคนต้องการทำงานแต่พ่อแม่ไม่เห็นความจำเป็นที่ผู้หญิงจะต้องไปทำงานนอกบ้าน เช่น รัชนีในเรื่องปีศาจ

“ยายเล็ก แกคิดอย่างไรถึงอยากจะไปทำงาน” คุณพ่อตั้งกระทู้

“หนูเรียนหนังสือมาแล้ว ก็อยากจะใช้วิชาที่เรียนมาให้เป็นประโยชน์”

“ฉันไม่เห็นด้วยเลยที่ผู้หญิงจะต้องไปทำงานนอกบ้าน” คุณแม่ให้เหตุผล

“เดี๋ยวนี้เขาไม่ถือหรือคะคุณแม่ เขาทำงานกันถมไป บางแห่งจะมีมากกว่าผู้ชายเสียอีก หมอ พยาบาล ครูโงะคะ ผู้หญิงทำกันมาตั้งนานแล้ว”

“นั่นซิคะ ใครๆ เขาจะได้อะไร มีสินท่าแล้วหรือ ถึงต้องให้ลูกสาวไปทำงาน” คุณแม่เสริมทันที
(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ข: 53)

ในเรื่องคู่ครองได้กล่าวถึงผู้หญิงกับการทำงานไว้ว่า

“...มีผู้หญิงหลายอีกหลายคนที่ต้องการจะทำงาน แต่ขัดต่อความประสงค์ของพ่อแม่ที่ต้องการจะให้ลูกผู้หญิงอยู่กับเหย้า เฝ้าแต่เรือน หุงข้าว และที่สุดก็รอผู้ชายฐานะดีสักคนหนึ่งที่ไม่กินเหล้า เมายามาสู้อ แต่งงานไปเมื่อใด ก็สิ้นหวัง ถึงกับนอนตาหลับได้”

(ก.สุรางคนางค์. 2512ก: 320)

เมื่อผู้หญิงได้รับการศึกษามากขึ้น โอกาสในการทำงานของผู้หญิงก็เพิ่มมากขึ้นไปด้วย ในนวนิยายได้แสดงให้เห็นถึงการประกอบอาชีพของหญิงหลากหลายอาชีพ ไม่ว่าจะเป็น ครู เสมียน นักบัญชี นักธุรกิจ นักหนังสือพิมพ์ นักเขียน แม่ค้า คนรับใช้ พนักงานธนาคาร นางแบบ ดาราภาพยนตร์ ช่างตัดเสื้อ อาชีพที่พบมากที่สุด คือ ครู

การนำเสนอการประกอบอาชีพของผู้หญิงนั้น บางครั้งเป็นเพียงการกล่าวถึงว่า หญิงนั้นมีอาชีพอะไร ไม่ได้ให้รายละเอียด หรือบรรยากาศในการทำงานของตัวละคร เช่น

“...คุณลิดา เขาออกทำงานอีกคน รายได้เพิ่มขึ้นอีกเดือนละ มีร่วมพันบาทครึ่ง เขาไปสอนภาษาไทยพิเศษแก่ภรรยาอัครราชทูตที่ถนนวิบูลย์ ถึงเวลาก็มีรถมารับ สอนแล้วก็มีรถมาส่ง วินิตาเขาก็พอมีรายได้นิด ๆ หน่อย ๆ เขียนหนังสือเหมือนพ่อ ได้บ้างไม่ได้บ้าง เขาก็ยังดี...”

(ก.สุรางคนางค์. 2544: 213)

ประพิมพ์พรรณไปทำงานเสมียน ซึ่งเธอพอใจ พอใจในฐานะที่ไม่สามารถจะหางานได้ดีกว่านั้น มีเงินเดือนเป็นรายได้พอเลี้ยงชีพกันไป

(พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. 2542: 54)

ในนวนิยายบางเรื่องได้แสดงให้เห็นถึงบรรยากาศในการทำงานของตัวละครหญิง เช่น บรรยากาศในการทำงานของ **ชื่นชม** ซึ่งเป็นนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ในเรื่อง *ปราสาททราย*

เสียงกริ่งโทรศัพท์ดังขึ้น ชื่นชมไม่ทันจะได้แสดงความขอบคุณต่อคำพูดของบรรณาธิการ ก็ต้องเป็นผู้รับโทรศัพท์นั้น ได้ความว่า ดวงสุดา สุรราชพัลลภ ต้องการพูดกับเธอ

“คุณดวงสุดา รีคะ” นี่ดิฉัน ชื่นชม กำลังพูดอยู่ และต่อไปนี้เป็นคำพูดติดต่อกันไปของชื่นชม “สบายดีรีคะ - คุณต้องการให้ดิฉัน ช่วยลงในหนังสือของเรา เรื่องอะไรคะ - อ้อ ! หาผู้ช่วยได้รีคะ -- คุณอย่าเพิ่งวางหูรีคะ ดิฉันจะหากระดาษมาจดไว้ - บอกได้แล้วคะ ดวง - สุดา สุรราชพัลลภ ต้องการผู้ช่วยเหลือ จะเรียกว่าเพื่อนร่วมงานก็ได้ สำหรับช่วยเหลือในกิจการทั่วไป เกี่ยวกับการดนตรี สุภาพสตรี ผู้ใดสนใจในงานนี้เชิญไปพบเธอได้ด้วยตนเองที่บ้านเลขที่ ... ดิฉันจำได้รีคะ... แล้วดิฉันจะจัดการนำลงให้โดยเร็วที่สุด...”

สองสาวพูดจาโต้ตอบกันทางโทรศัพท์ อีกครู่ ชื่นชมก็กล่าวคำว่า สวัสดี และวางหูโทรศัพท์ไว้เรียบร้อยดังเดิม

(ก.สุรางคนางค์. 2531ข: 349)

ในเรื่อง *ปีศาจ* ให้บรรยากาศการทำงานของบริษัท

บริษัทหีบแป้นขึ้นมาและพลิกอ่าน ชั่วโมงแรกของการทำงานเริ่มต้น ท่ามกลางเสียงเอะอะของธุรกิจ เสียงลูกค้าที่เข้ามาติดต่อ เสียงโทรศัพท์ พิมพ์ดีด และพัลลภ แล้วก็เสียงเครื่องคำนวณอัตโนมัติ เสียงคน และเสียงเครื่องกลไก ควันบุหรี และกระแสมที่สาดมาตามจังหวะที่พัลลภสาย... ใจของบริษัทนี้ยังเต้นแรงอยู่ เพราะยังไม่คุ้นกับสถานที่และผู้คน หลอนสังเกตว่าเจ้าพนักงานทางฝ่ายแผนกบัญชีทั้งผู้ชายและผู้หญิงชอบหันมามองทางหลอนบ่อย ๆ ... เด็กเดินหนังสือสองคนถือแผ่นกระดาษจากโต๊ะหนึ่ง ไปยังอีกโต๊ะหนึ่ง โต๊ะนั้นเขียนอะไร ลงไปสองสามแถว แล้วก็ตีตรายางปัง เด็กคนนั้นก็ถือไปยื่นยังอีกโต๊ะหนึ่ง โต๊ะนั้นพลิกบัญชีเล่มเบ้อเรอ แล้วก็เขียนอะไรลงไป... ผ่านไปอีกโต๊ะหนึ่ง แล้วก็อีกโต๊ะหนึ่ง...

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ข: 51-52)

ครู เป็นอาชีพของหญิงที่พบมากที่สุดในวนินาย และในวนินายหลาย ๆ เรื่องก็ได้บรรยายถึงบรรยากาศการเรียนการสอนใในห้องเรียน เช่น เรื่อง *ปริศนา* เรื่อง*ทางสายเปลี่ยว*

ในวนินายบางเรื่องได้กล่าวถึง ความสามารถในการทำงานของสตรี เช่น

ชื่นชมใในเรื่อง*ปราสาททราย*

ชื่นชมเป็นลูกกำพร้า ความยากจนและการไร้ที่พึ่งทำให้ชื่นชมต้องออกทำงานหาเงินเพื่อช่วยเหลือตนเอง ชื่นชมได้ประกอบอาชีพนักหนังสือพิมพ์ และใขณะเดียวกันก็เป็นนักประพันธ์ นอกจากนี้ยังได้รับจ้างสอนพิเศษด้วย ชื่นชมประสบความสำเร็จใอาชีพนักประพันธ์ และใขณะเดียวกันก็ได้ใช้บทบาทของการเป็นนักหนังสือพิมพ์ เป็นสื่อกลางใในการช่วยเหลือผู้คน

มลิลาใเรื่อง*คนรกโลก*

มลิลาเป็นนักธุรกิจ เริ่มทำการค้าตามใที่สามีได้ลงทุนไว้ให้แมเไม่เคยมีความรู้เกี่ยวกับการค้ามาก่อน มลิลาใได้พยายามเรียนรู้ โดยใได้รับคำแนะนำจากปรีชาเพื่อนของสามีใที่ทำการค้าอยู่ก่อน คุณสมบัติใที่ทำให้มลิลาประสบความสำเร็จใการค้าก็คือ

มลิลาใกล้าใกล้าเสีย และกล้าเสี่ยงใการค้า ยิ่งกว่าปรีชา ผู้เป็นนักการค้าเก่าแก่เสียอีก หล่อนมักจะตัดสินใจทุกอย่างรวดเร็ว ...มลิลาใกล้าเสีย และกล้าตัดสินใจทุ่มเงินซื้อสินค้าใโดยไม่กลัวขาดทุน

(อาษา. 2513: 552-553)

ยุพเยาวใเรื่อง*ผจญชีวิต*

ยุพเยาวใเป็นเด็กกำพร้าใได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากพิสัยและบิดามารดา จนสำเร็จวิชาการบัญชีจากสถาบันอุดมศึกษา เมื่อสำเร็จการศึกษายุพเยาวใได้มาทำหน้าที่เป็นเลขานุการของพิสัยใที่ดำเนินกิจการ “องค์กรการค้า” ความละเอียดรอบคอบ ระมัดระวังของยุพเยาวใช่วยให้บริษัทพ้นจากการขาดทุนอีกใทั้งยังใได้กำไรเป็นจำนวนมาก

ส่วนใในทางการงานนั้น ยุพเยาวใได้พยายามทำอย่างดียิ่ง เธอยอมรับว่า พิสัยเป็นคนที่มีความรู้ มีความฉลาด แต่ดูเหมือนจะขาดความระมัดระวัง ชอบทำงานอย่างกล้าใกล้าเสีย ซึ่งก็เป็นความดีอันหนึ่ง และเป็นลักษณะของพ่อค้า เพราะว่าการค้านั้นใในบางครั้งมีความจำเป็นต้องเสี่ยงจำเป็นต้องกล้าใกล้าเสีย เมื่อรู้นิสัยกันอยู่อย่างนี้ ก็ไม่เป็นการยากใที่ยุพเยาวใจะช่วยเขา เพราะยุพเยาวใมีนิสัยระมัดระวัง คอยระมัดระวังใไว้ให้ทุกสิ่งทุกอย่าง เขาขาดความรอบคอบ ซึ่งยุพเยาวใมีอยู่มาก แล้วใที่ประโยชน์แก่เขามากใในทางนี้.

(พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. 2543ข: 48)

นวนิยายเหล่านี้และอีกหลาย ๆ เรื่องได้กล่าวถึงความสามารถในการทำงานของสตรี โดยความสามารถเหล่านี้เป็นลักษณะเฉพาะส่วนบุคคล เช่น ชื่นชมเป็นคนช่างคิดช่างสังเกต และมีความสามารถในการใช้ถ้อยคำภาษา มลิลลาเป็นคนกล้าได้ กล้าเสีย กล้าเสี่ยง กล้าลงทุน ยุพเยาว์เป็นผู้มีความละเอียดรอบคอบ หรือในเรื่องอื่นๆที่ตัวละครเป็นครูก็จะกล่าวถึงความเสียสละ ความทุ่มเทในการทำงานและการพัฒนาตนเองของตัวละคร แต่นวนิยายส่วนใหญ่ไม่ได้กล่าวถึงความสำเร็จในการประกอบอาชีพของตัวละครหญิงเหล่านี้ ยกเว้นมลิลลาและนางเยาว์ที่ประสบความสำเร็จในการทำธุรกิจแต่ก็มีตัวละครชายเป็นผู้ช่วยสำคัญในการทำงาน

งานของหญิงในนวนิยาย ส่วนใหญ่จะเป็นงานที่ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วย ไม่มีอำนาจเด็ดขาดในการตัดสินใจ (ยกเว้น มลิลลาในเรื่องคนรักโลกที่ประสบความสำเร็จในการทำธุรกิจ แต่มลิลลาก็มีผู้ช่วยคือปรีชาที่คอยให้คำแนะนำ และมงคลผู้จัดการหนุ่มอดีตคนรักของมลิลลาที่ทำงานอย่างทุ่มเทและซื่อสัตย์) งานของหญิงไม่ว่าจะเป็น เสมียน เลขานุการ พนักงานธนาคาร หรือ คนรับใช้ล้วนแล้วแต่เป็นงานที่มีลักษณะของการให้บริการ แม้แต่งานนักหนังสือพิมพ์ของปัทมาใน *ปัทมา วรารักษ์* และ ชื่นชมใน *ปราสาททราย* ก็มีลักษณะของการให้บริการ การอำนวยความสะดวก การช่วยเหลือมากกว่าการเป็นผู้สั่งการ

อย่างไรก็ตามในนวนิยายบางเรื่องก็ได้นำเสนอความคิดว่า หนทางในการทำงานของหญิงได้เปิดกว้างขึ้น

เดี๋ยวนี้ผู้หญิงทำงานได้คล่องกว่าผู้ชายมาก ที่ไหน ๆ ก็ต้องการ

(ก.สุรางคนางค์. 2512ข: 365)

นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอความคิดที่ว่า ผู้หญิงสามารถทำงานทุกอย่างได้เหมือนชาย ในเรื่อง *เทพราช* ได้เสนอแนวความคิดนี้ไว้ว่า

ผู้หญิงนี้ควรจะทำได้ทุกอย่างที่มีผู้ชายทำ ยิ่งการทำฟาร์ม การเลี้ยงไก่ ผู้หญิงละเอียดละออกกว่าผู้ชายมาก

(ก.สุรางคนางค์. 2512ข: 188)

ในเรื่อง *ชีวิตมิใช่ดอกกุหลาบ* นียตา ออกไปทำงานเป็นครูที่ต่างจังหวัด ทั้งนี้เพราะนียตา คิดว่า

ผู้หญิงจะต้องทำงานได้เสมอกับที่ผู้ชายกระทำ สมัยก่อนมีแต่ครูชายสอนโรงเรียนหญิง เดี่ยวนี้ครูชายขาดแคลน เขาให้เราไปสอนที่โรงเรียนชายแทน เราก็สอนได้ ฉะนั้นเมื่อจะย้ายออกไปต่างจังหวัดเราก็ต้องไปได้

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2525: 58-59)

ในเรื่องปีศาจ มีการนำเสนอทัศนคติในการทำงาน ผ่านความคิดของตัวละครหญิงคือกิ้งเทียน กิ้งเทียนได้นำเสนอความคิดว่า งานทุกอย่างเป็นงานที่มีคุณค่าแม้เป็นงานหนักเป็นงานที่ใช้แรงงาน แต่ทุกงานสามารถให้ความสุขและความภูมิใจแก่ผู้ทำได้

ฉันต้องเรียนหนังสือดี และมีของฉันต้องด้านเท่า ๆ กับแม่ นี่เป็นปณิธานของกิ้งเทียน หล่อนยกมือซึ่งฟอกสบู่และเช็ดสะอาดแล้วขึ้นลูบกับแก้ม ประหนึ่งจะทดสอบความนุ่มนวล และความหยابกระด้างของมัน มันไม่นุ่มเหมือนเมื่อก่อนแล้ว และความรู้เช่นนี้ทำให้กิ้งเทียนมีความสุขและภูมิใจเมื่อเดินเข้ามานั่งลงข้าง ๆ และช่วยแม่กวาดเบี่ยง

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ข: 24)

นอกจากงานจะให้ความสุขและความภูมิใจแก่ผู้ที่ทำงานแล้ว การทำงานยังทำให้ผู้หญิงได้รับการยกย่องจากชายและบุคคลทั่วไป

การคิดที่จะทำงานนั้นดีมาก ผมขอสรรเสริญ แต่ก่อนผู้ชายมักไม่ยกย่องเพศหญิง เพราะเห็นว่าผู้หญิงเป็นทาส ไม่มีความสามารถอย่างอื่น นอกจากการเลี้ยงลูก ไกวเปล และหาอาหารให้กิน แต่ผู้หญิงไทยเดี๋ยวนี้ได้สิทธิพอที่จะทำลายความรู้สึกเหล่านั้น ให้หมดไปจากความคิดของผู้ชายเป็นส่วนใหญ่ เราจึงได้เห็นผู้หญิง ไม่ยอมมอมมือมอมตีนอยู่ภายใต้แดนของประเพณีอย่างแต่ก่อน

(ก. สุรางคนางค์. 2512ก: 319)

การทำงานทำให้หญิงไม่ต้องพึ่งพิงชายด้วยการแต่งงาน ดังจะเห็นได้จากความคิดของมลิลานในเรื่องคนรักโลก

มลิลานเชื่อว่าการที่ผู้หญิงแต่งงาน ส่วนใหญ่ของหญิงทั่ว ๆ ไปปรารถนาจะให้ฝ่ายชายเป็นผู้อุปการะเลี้ยงดูเป็นประการสำคัญ สำหรับหล่อนเอง หล่อนมีทรัพย์สินเงินทองอย่างเหลือเฟือ และแม้จะไม่มีรายได้ในการค้าก็สามารถเก็บค่าเช่ากิน หรือกินทุนได้อย่างสุขสบายจนตลอดชีวิต เพราะฉะนั้น มีความจำเป็นอย่างไรเล่าที่หล่อนจะต้องการความรักของผู้ชายและแต่งงาน

(อาษา. 2513ก: 557)

นอกจากการทำงานจะทำให้หญิงเป็นอิสระต่อตนเองสามารถพึ่งพิงตนเองได้ การทำงานยังให้คุณประโยชน์แก่ผู้หญิงอีกหลายประการ ทั้งในด้านการสร้างความเชื่อมั่น รวมทั้งสร้างโลกทัศน์ของผู้หญิงให้กว้างขวางขึ้นด้วย

ในเรื่องปีศาจ ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นคุณค่าของการทำงานไว้ในหลายตอนด้วยกัน อาทิ เช่น

“ถ้ารัชไม่ทำงาน ไม่มีรายได้ของตนเอง รัชก็ไม่วันจะเป็นตัวของตัวเอง เป็นอิสระ รัชจะต้องเป็น

เด็กอยู่ตลอดไป เพราะจะต้องคอยขอสตางค์คุณพ่อ คุณแม่อยู่ตลอดเวลา และจะทำอะไรไม่ได้ ถ้าท่านไม่เห็นด้วย”

หล่อนมีความพอใจและมีความสุขเมื่อได้รับเงินเดือนที่ได้จากการทำงานของตนเอง ยิ่งกว่าเงินที่หล่อนเคยรับจากที่บ้าน มันทำให้หล่อนรู้สึกถึงค่าของการทำงานและมีความเชื่อมั่นในตัวเองมากขึ้น

รัชนี่เป็นคนช่างคิด และการทำงานที่ทำให้หล่อนได้ติดต่อคบหาสมาคม และรู้จักบุคคลอื่น ๆ กว้างขวาง ทำให้พระศนะของหล่อนกว้างขวางขึ้นตามส่วน หล่อนชอบเก็บเจ้าสิ่งต่าง ๆ ที่ได้พบได้เห็น มาคิด มาตรอง และหาเหตุผลด้วยตนเอง

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ข: 20-21, 145, 148)

อย่างไรก็ตามแม้ในนวนิยายจะแสดงให้เห็นว่า สังคมเปิดกว้างให้กับผู้หญิงในการทำงานนอกบ้านมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันนั้นค่านิยมหรือความเป็นหญิงที่ยังถูกยึดติดไว้กับงานบ้านก็ยังคงอยู่ ดังนั้นผู้หญิงแม้จะมีงานอาชีพนอกบ้าน แต่งานบ้านงานเรือนผู้หญิงก็ไม่สามารถละทิ้งได้ แนวคิดนี้ปรากฏอยู่ในนวนิยายหลายเรื่อง เช่น

“...ลูกผู้หญิง แม้จะเป็นใหญ่เป็นโต หรือมีชื่อเสียงอย่างไรก็ยอมจะทิ้ง หน้าที่การดูแลสวัสดิภาพของลูกและผัวไม่ได้ แม้แต่พระบรมราชินีก็ต้องเสด็จเข้าไปในห้องเครื่องบางครั้ง เพื่อดูแลควบคุมการปรุงพระกระยาหารด้วยพระองค์เอง....”

(ก.สุรางคนางค์. 2544: 169-170)

“เขาเคยเล่าว่า แม่ละออดลูกได้ดี – ดี ไซ้ตั้งแต่เก็บเงินกระทั่งฤดูเรือน”

“ของเหล่านี้เป็นของผู้หญิง แม่ตุเรียนหนังสือจนจบหลักสูตร ส่วนงานบ้านถ้าไม่เป็นก็ใช้ไม่ได้ ฉันทเลี้ยงลูกก็อยากให้เป็นนายคน แต่การเป็นนายเขาก็ต้องรู้จักทำอะไรได้เหมือนกัน...”

“...ลูกผู้หญิงต้องเป็นลูกผู้หญิง”

(วรรณสิริ. 2525: 16-17)

ทิพชาติแจจ้งล้างผัก แกะ ซอย จัก ไปตามวิธีการ นทีหนึ่งเกาะเข่าอยู่กับพื้นครัวดูพี่สาวทำอย่างพอใจ “พี่ใหญ่นี้เก่งเหลือเกิน ไม่ว่าจะจับจะทำอะไรดูมันเป็นรูปเป็นร่างด้วยไปทั้งนั้น ถ้าให้น้อยทำ ผักคงเหม็นเขียวไปหมด”

“พูดดีไปเถอะจะ เรื่องอย่างนี้ผู้หญิงเขาต้องทำเป็นทุกคน...”

“น้อยทำสวนอย่างเดียวให้เก่ง ๆ ไม่พอหรือคะคุณแม่”

“ไม่พอหรือลูก เมื่อเวลาที่ลูกแต่งงานแล้วลูกก็ต้องทำสิ่งเหล่านี้เป็น ถึงแม่ลูกจะบังเอิญไปได้คนที่รั้วรวย มีคนใช้ทำให้ ลูกก็ต้องทำเป็น ต้องสั่งงานได้...”

(กาญจนา นาคันทน์. 2513ข: 143-144)

ภาพโดยรวมที่ได้จากนวนิยายเหล่านี้ คือ แม่ผู้หญิงจะมีอาชีพการทำงานนอกบ้าน มีชื่อเสียง เกียรติยศ หรือมีสามีร่ำรวย งานของแม่เรือนก็ยังเป็นสิ่งที่ผู้หญิงต้องดูแลรับผิดชอบต่อไป

ประเด็นที่น่าสนใจ ประเด็นหนึ่ง คือ ในเรื่อง *ชีวิตสำคัญ* ผู้แต่งได้นำเสนอว่า งานในบ้านหรืองานนอกบ้าน ล้วนแต่เป็นงานที่ให้ความเหนื่อยยากด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้น ผู้ชายจึงไม่ควรกล่าวอ้างบุญคุณว่า ตนเป็นผู้เลี้ยงดูครอบครัวแต่เพียงฝ่ายเดียว

“พ่อเอะอะก็พูดว่าเป็นคนหาเลี้ยง ต้องทำงานเหนื่อย ถึงที่แม่ทำงานบ้านเหนื่อยเหมือนกัน แต่แม่ไม่เคยปริปากพูด เป็นผู้ชายไม่ทำงานเลี้ยงก็เป็นแมงดาอะซี ฉันทเกลียดผู้ชายที่พูดว่าเป็นคนหาเลี้ยง อย่างเข้ากระดูกดำ คนฉลาด คนมีความคิดเขาจะไม่พูดอย่างนี้ ของพรรคนี้มันเป็นหน้าที่ ไม่น่าจะมาพูดเอาบุญคุณให้ทุเรศทุรังเปล่า ๆ ”

(อาษา. 2513ข: 239)

คำพูดข้างต้นของตัวละครที่ว่า “แม่ทำงานบ้านเหนื่อยเหมือนกัน” สื่อให้เห็นถึงการเห็นคุณค่าและความหมายของงานบ้านที่คนมักมองข้ามไป โดยตัวละครได้ตีค่างานบ้านให้มีคุณค่าทัดเทียมกับงานนอกบ้าน เป็นการมองเห็นคุณค่าในสิ่งที่คนทั่วไปเห็นว่าไม่มีมูลค่านั้นเอง

จากทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้จะเห็นได้ว่า แม่จะยังมีทัศนคติเก่าว่างานของหญิง คือ งานในบ้าน แต่โดยรวมแล้วจะเห็นได้ว่าหญิงมีโอกาสในการทำงานมากขึ้น มีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย แม้ส่วนใหญ่จะเป็นอาชีพของการให้บริการ หญิงมีความสามารถในการทำงาน แต่โอกาสในการประสบความสำเร็จยังมีไม่มากนัก ตัวละครหญิงส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของการทำงาน เพราะนอกจากจะช่วยให้หญิงสามารถพึ่งตนเองได้แล้วยังช่วยเปิดโลกทัศน์ให้แก่หญิงอีกด้วย นอกจากนี้ความเป็นหญิงกับงานอาชีพที่ปรากฏในนวนิยายเหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างความคิดเก่ากับความเป็นไปของสังคมแบบใหม่ สังคมใหม่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีการศึกษามีการงาน มีอาชีพนอกบ้าน ซึ่งผู้หญิงสามารถทำได้หลากหลายอาชีพ และสามารถประสบความสำเร็จในอาชีพนั้นได้ แต่ในขณะเดียวกันสังคมก็ยังคงคาดหวังให้ผู้หญิงรับผิดชอบงานในบ้านดังเดิมอีกด้วย

4.1.8 ความเป็นหญิงกับอำนาจและการถูกรับรอง

อำนาจ หมายถึง ความสามารถที่จะบันดาลให้เป็นไปตามความประสงค์ ส่วนการยอมรับนั้น หมายถึง อำนาจเหนือกว่าที่บังคับให้เป็นไปตาม

ในสังคมที่ชายเป็นใหญ่ ความเป็นชายถูกเชื่อมโยงไว้กับอำนาจ และการเป็นผู้ครอบงำ ในขณะที่ความเป็นหญิงถูกเชื่อมโยงไว้กับความไร้อำนาจ และการถูกรับรอง การแบ่งงานทางเพศเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งในการปลูกฝังบทบาทชายหญิงให้ชายมีอำนาจเหนือกว่า

ในนวนิยาย อำนาจของชายที่ทำให้สามารถครอบงำหญิงได้นั้นเป็นอำนาจที่ได้มาจาก
ชนบประเพณีค่านิยม อำนาจที่ได้มาจากความเหนือกว่าทางเศรษฐกิจ และอำนาจที่ได้จาก
ความสามารถในการปลุกเร้าอารมณ์

ชนบประเพณีค่านิยม ทำให้หญิงผู้เป็นภรรยาต้องเคารพ เชื่อฟัง และปฏิบัติตามความ
ต้องการของสามี ส่วนความเหนือกว่าทางเศรษฐกิจทำให้หญิงอยู่ในสภาวะจำยอม ต้องอดทน
อดกลั้น เพราะอยู่ในฐานะที่ต้องพึ่งพิงชาย และความสามารถในการปลุกเร้าอารมณ์ของชาย ทำให้
หญิงติดบ่วงเสน่ห์และเป็นฝ่ายสยบยอม สิ่งเหล่านี้เป็นภาพที่ปรากฏให้เห็นในนวนิยายจำนวน
มาก

ในขณะที่เดียวกันก็พบว่านวนิยายบางเรื่องได้นำเสนอภาพที่ตรงกันข้าม กล่าวคือ แทนที่
หญิงจะเป็นผู้ถูกรับครอบงำ เป็นผู้ไร้อำนาจ หญิงกลับเป็นผู้มีอำนาจและเป็นผู้ครอบงำชาย
ความสามารถในการครอบงำชายของหญิงนั้น มาจากความสามารถในการปลุกเร้าอารมณ์ที่ทำให้
ชายติดอยู่ในบ่วงเสน่ห์และเป็นฝ่ายสยบยอม อำนาจของหญิงที่มีเหนือชายปรากฏอยู่ในนวนิยาย
ดังต่อไปนี้

ในเรื่อง*ชีวิตใหม่* พรเพ็ญ เป็นนักศึกษาสาวสวย เกิดในตระกูลดี มีฐานะร่ำรวย และเป็น
ดาวมหาวิทยาลัย พรเพ็ญเป็นฝ่ายเข้ามาทำความรู้จักกับแผนนักศึกษาหนุ่มที่ยากจนด้วยความ
สนใจในตัวแผน และต้องการใช้แผนเป็นเครื่องมือในการทำให้พี่ชายหนุ่มที่พรเพ็ญรักเกิดความ
หึงหวง พรเพ็ญเป็นหญิงที่ “ทั้งอ่อน ทั้งหวาน ทั้งกล้าในท่าทีและคารม” รวมทั้งเป็นผู้ที่มี “ความ
องอาจกล้าหาญที่กระทำทุกสิ่งทุกอย่างตามใจตัวหล่อนเอง”

สิ่งที่พรเพ็ญกระทำคือแสดงความสนใจแผนอย่างเปิดเผย มีของกำนัลมาให้ซึ่งแสดงถึง
ความใส่ใจ โทรศัพท์มาหาที่สำนักงาน ชักชวนไปรับประทานอาหาร ไปดูภาพยนตร์ เป็นผู้รัก
และใช้เสน่ห์ของความเป็นหญิงปลุกเร้าอารมณ์ของแผน

ในโรงภาพยนตร์ที่นั่งสูงสุด เขาตื่นตื่นเพราะเพิ่งเคยมาดูเป็นครั้งแรก หลังจากพ่อเสียชีวิตแล้ว
แต่พรเพ็ญปราศจากความสนใจในภาพยนตร์ หล่อนเอนกายชิดเขา เอนศีรษะอันหอมกรุ่น แนบอยู่
กับไหล่เขาตลอดเวลา ที่นั่งราคาสูงในโรงภาพยนตร์เกือบทุกแห่ง เหมาะสำหรับผู้มีอารมณ์โรมานซ์
เหลือเกิน

หล่อนถามเขาว่า

“แผนสบายใจบ้างไหม”

...

“สบายใจที่สุด คุณล่ะ”

“สำหรับฉัน – ชื่นใจ”

หล่อนสูดลมหายใจยาวประกอบคำพูด เขาหันมองพบดวงตาในความมืด กำลังอยู่ชิดกับไหล่
เขาเหลือเกิน

แทนที่หล่อนจะหลบตา หล่อนกลับยิ้มให้อย่างกล้า ความหอมและเสน่ห์ของหล่อน ทำให้เกิด
 คิดขึ้นมาว่า จวบจากหล่อนคงหอมหวานยิ่งกว่านานาพันธุ์ไม้หอมทั้งปวง
 แต่ แผนหรือจะกล้า

(สุวัฒน์ วรดิลก. 2523: 113)

ความกล้า และ “การรุก” ของพรเพ็ญ ทำให้แผน “สะดุ้ง” “ใจหายวูบ” “ลั้งเล” “ตะลึงงัน”
 “นั่งตัวแข็ง” “ตื่นรวนเร” แสดงให้เห็นถึงอำนาจ หรือความเหนือกว่าของพรเพ็ญที่มีต่อแผน

...พรเพ็ญ เอนศีรษะลงกับพนักนั่งตามเดิม รอยยิ้มปรากฏตามเคยหล่อนถามลอย ๆ ว่า
 “แผนไม่รู้จริง ๆ นะหรือว่า อะไรรันตาลแผนให้ใจจริงของแผนไพเราะและมีเสน่ห์อย่างนั้น”
 “ไม่ทราบจริง ๆ”
 “ไม่ต้องสาบาน” หล่อนขัดและหัวเราะ “เมื่อไม่รู้ – ดีแล้ว จะบอกให้...เอียงหูมาซิ...”
 แผนใจหายวูบ เขาลังเลในความกล้าของพรเพ็ญ แต่เมื่อหล่อน เรียกขำ เขาจึงกลั้นใจ
 เอียงหน้าเข้าไปใกล้ ๆ หล่อน
 แทนที่เขาจะได้ยินเสียงกระซิบ บอกความใดประโยคหนึ่งจากหล่อน แผนกลับนั่งตัวแข็ง
 เหมือนหัวใจหยุดเต้นไปเสียแล้วจะนั้น เพราะแก้มของเขาได้สัมผัสกับสิ่งที่อ่อนนุ่มและอุ่นอย่าง
 มีชีวิตจิตใจเข้าเต็มรัก...

เขาถูกผู้หญิงจูบก่อนเป็นครั้งแรกในชีวิต
 แผนผละ ตะลึงงันเหมือนว่า ชีวิตเขาดับไปแล้วจะนั้น แต่อีกฝ่ายหัวเราะเบา ๆ ซ้ำยังพึมพำ
 “ชื่นใจ...”
 แผนหันมองดูภาพยนตร์ เพราะจิตใจของเขาตื่นรวนเรไปหมด พอติเขาแลเห็นภาพในจอ
 พระและนางกำลังจูบกันอย่างดูดีมี ชายหนุ่มก็เรียกสติคืนมาได้...
 อย่างน้อย เขาก็ชายชาติอาชานายคนหนึ่ง แผนหันมายิ้มให้พรเพ็ญ อย่างกล้าขึ้นบ้างเล็กน้อย
 “คุณ...คุณ เป็นผู้หญิงที่กล้าหาญอะไรเช่นนั้น”
 “ความรักสอนคนได้ทุกอย่าง...แผนจำ”
 หล่อนละห้อยเสียงตั้งใจจะขาด พลังชะม้อยตาให้เขาและจะอ่อน
 “ความรักได้สอนให้เธอกล้าขึ้นหรือยังคะ”
 แผนพยักหน้า
 “ถ้าเช่นนั้น คุณคงอยากแสดงความรักอย่างที่ผมได้แสดงกับคุณ เชิญซิคะ เร็ว หนึ่งกำลังมืด”
 (สุวัฒน์ วรดิลก. 2523: 115-116)

ในที่สุดแผนก็ตกไปในบ่วงเสน่ห์ของพรเพ็ญ พยายามทำในสิ่งต่างๆตามที่พรเพ็ญต้องการ
 ทั้งหัดสูบบุหรี่ ปรับปรุงการแต่งกาย พยายามทำงานหาเงิน เพื่อหาเงินมาใช้ในการยกระดับ
 ตัวเองให้สูงขึ้น และเมื่อพรเพ็ญโทรศัพท์มาชวนให้ตามไปที่หัวหิน แผนก็ทำตามทั้ง ๆ ที่อยู่ใน
 สถานะที่ไม่สามารถจะไปได้

...ฐานะอย่างเขา คงสามารถเพียงนั่งรถไฟไปลงสถานีหัวหินเท่านั้นเอง เขาไม่อาจมี
กางเกงอาบน้ำ ไม่อาจมีที่พักรู หรือมีเงินพกพอจะจับจ่าย ชื่อของเคียงคู่ไปกับแม่ยอดรัก
เขาไปคงมีผ้าขาวม้าผืนเดียว เสื้อเชิ้ต กางเกงชุดที่สวมมาทำงาน รองเท้าคู่เดิมและคงย้าย
ตามหลังพรเพ็ญไปตลาด

...แต่เขาไม่มีโอกาสขนาดติดตามไปดูหล่อนเต้นรำที่โฮเต็ลกับคู่พาร์ตเนอร์ร่างสมาร์ทของ
หล่อนเป็นแน่ นึกแล้วเขาก็เกิดความท้อถอย

(สุวัณน์ วรดิลก. 2523: 134)

แต่แผนก็พยายามดิ้นรน หาหนทางที่จะไปหัวหินให้ได้ ทั้งนี้เพราะ

แต่เมื่อเขาจุกคิดถึงกลิ่นเนื้อ กลิ่นปาก และรสอันซาบซ่านแห่งความรักของหล่อน
แผนก็เคลิบเคลิ้ม อย่างน้อยที่สุด ถ้าเขาไป หล่อนคงหาเวลามาให้กอดจูบบ้าง ตามจังหวะ
ที่คนเผลอ คิดแล้วเขาก็กลับเกิดกระหาย ทะเยอทะยานขึ้นมาอีก

(สุวัณน์ วรดิลก. 2523: 134)

ในที่สุดแผนก็ไปหัวหินด้วยการเบิกเงินเดือนล่วงหน้า ใช้เงินทั้งหมดที่ตนมีเพื่อการไป
หัวหิน เพียงเพื่อจะพบว่าตนถูกใช้เป็นเครื่องมือของพรเพ็ญในการยั่วผู้ชายคนอื่น

...“แต่เนี่ยจะรู้หรือเปล่านะว่า เธอติดต่อกับเขาเพื่อยั่วให้คุณทวิ เขาเร่งรัดบทรักยิ่งขึ้น
ถ้ารู้ละก้อฉันคงเสียใจแทบเป็นบ้า”

“ช่างมันปะไร” พรเพ็ญยกไหล่

“เขาน่าจะรู้จักตัวเขาดีนี่นา ว่าคนขนาดนั้นผู้หญิงอย่างฉันหรือ จะจริงจังด้วย เราใช้เขา
แก๊กลุ่มและเพื่อให้คุณทวิหึงเท่านั้น คราวนั้นได้ผลดี คุณทวิเห็นพอดิววันที่ไปดูหนังเฉลิมไทยนะ”

(สุวัณน์ วรดิลก. 2523: 143)

การที่แผนพยายามทำตามสิ่งที่พรเพ็ญต้องการทุกอย่างนั้น เป็นเพราะแผนตกอยู่ใต้อำนาจ
ของพรเพ็ญ เป็นอำนาจที่ก่อให้เกิดความหลงใหลและปลุกเร้าอารมณ์

กว่าชีวิตจะสิ้น เป็นนวนิยายอีกเรื่องหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงอำนาจของหญิงที่มีเหนือชาย
เป็นอำนาจที่เกิดจากความสามารถในการปลุกเร้าอารมณ์เช่นกัน

เยียรบับ เป็นสตรีสาวสวย มีฐานะร่ำรวย มีการศึกษาและชาติตระกูลดี

“หล่อนเป็นคนไม่มีศาสนา และแต่งงานเมื่ออายุยังน้อยนัก ผู้ชายที่เคยเห็นและใกล้ชิดหล่อน
ต้องรักหล่อนทุกคน ส่วนหล่อน...ไม่รักใครเลย แม้แต่ตัวของหล่อนเอง”

(พนมเทียน. 2546ก: 79)

เยียรบับได้พบกับชาครีย์ จิตรกรหนุ่มโดยบังเอิญ เยียรบับพอใจในผลงานของชาครีย์และตัวชาครีย์ จึงได้ว่าจ้างให้ชาครีย์มาวาดภาพเหมือน

เยียรบับเป็นหญิงที่มีเสน่ห์และมีอำนาจอยู่ในตัวเอง ดังปรากฏให้เห็นในคำบรรยายหลาย ๆ ตอน ทั้งในตอนที่เป็นการเดินทาง การสนทนา และการพบปะกัน

...ทุกครั้งแห่งการหม่นม่นอยู่เฉพาะหน้าของเขา หากฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายที่เบือนหน้าออกมาทางเบื้องนอก เขาจะต้องพบดวงตาคู่หนึ่งของหล่อน เหลือบชำเลืองมองมาที่เขา ดึงดูดเรียกร้องให้เขาหยุดการคิดคำนึงในเรื่องอื่นใด มาจับจ้องตอบอยู่ที่หล่อนเพียงเป้าหมายเดียว

หล่อนหัวเราะแผ่ว ๆ เขาฉงนต่อเสียงสั่นพลັวนั้น เพราะมันดังกล้อออกมาจากลำคอ เปล่าเปลือยขาวสะอาด มีกระแสไฟระเริงนำฟุ้งคล้ายจะเหนียวน่าว อารมณ์หงุดหงิดดีดดีดไปด้วยทริมาณะ และความไวตัวอย่างยิ่งยวดของเขาให้กลืนหายไปใบบรรยากาศทรงเสน่ห์นั้น

และอย่างว่างายที่สุด เขายอมปฏิบัติตามหล่อน ผู้ซึ่งนั่งเฝ้าคางจ้องมองดูเขาด้วยนัยน์ตาแจ่มทุกอิริยาบถ

(พนมเทียน. 2546ก: 61, 69, 95)

เสน่ห์ของเยียรบับอยู่ที่ความงาม กิริยาท่าทางที่ “ยวนใจ” โดยธรรมชาติ แม้ไม่ได้แสดงออกด้วยวาจาและการกระทำอย่างเปิดเผย แต่ภาพของเยียรบับที่ชาครีย์วาด ก็ได้สะท้อนตัวตนของเยียรบับอย่างชัดเจน แสดงให้เห็นถึงอารมณ์ ความรู้สึกของผู้เป็นเจ้าของภาพ ผ่านภาษากายดังที่หมอ้วนนาเพื่อนของชาครีย์ได้ชี้ให้ชาครีย์เห็น

“แกดูที่ภาพนี้ มันเป็นภาพของผู้หญิงงามผู้หนึ่ง มีอารมณ์คลุ้มร่าอยู่เพียงบาง ๆ โปรงและใสเหมือนแก้ว จนสามารถมองเห็นผิวสีกุหลาบอ่อนของนางได้อย่างถนัดชัดเจน เอนร่างระหวายอยู่เหนือแท่น ไบหน้าเงย ริมฝีปากเผยอนิด ๆ ดวงตาหรือเหมือนหนึ่งจะคอยดีมรสสวาทจากยอดชู้ซึ่งกำลังจะโน้มใกล้ลงทุกขณะ ริมฝีปากนั้นคล้ายจะร้องเชื้อเชิญและรอการบดสั้มผัสนัยน์ตา แว่ววาวเร้าร้อน แแรงไปด้วยเพลิงรัญจวนแห่งราคะ ทรวงอกสล่างนูนสะท้อนระริกสัน แสดงถึงความกระสันสวาทที่ลุกโชติอยู่ในหัวใจ ผมกระจายห้อยประลงเหนือแท่น และร่างนางก็เอนลู่จตุตันอ้อที่ต้องลมพัดแกลองหลับตานึกภาพดูซิ หลับตานึกถึงภาพเยียรบับ ตัดศักดิ์ศรีอันสูงส่ง ความไว้วางใจ มารยาทงามในสังคม ความรู้สึกนึกคิดในด้านเกียรติยศล้าพอง ตลอดจนจน ความเป็นผู้ดีมีสกุลของหล่อนออกเสีย ...เหลือไว้แต่ความเป็นอติเทพที่แท้จริงของหล่อน... เยียรบับในลักษณะดั่งาฤชณา จะมีสภาพผิดอะไรไปบ้างไหมกับนางในแผ่นภาพผู้นี้”

(พนมเทียน. 2546ก: 135-136)

เสน่ห์และความงามที่เข้ายวนของเยียรบับทำให้ชาครีย์หลงรัก แต่เมื่อเยียรบับได้สารภาพรักต่อชาครีย์และเปิดเผยว่าตนแต่งงานแล้ว ชาครีย์ก็พยายามตัดใจ

เขาพยายามจะปฏิเสธ คัดจางกับหัวใจที่เต้นระทึกเป็นเสียงเอ่ยเรียกนามหล่อนอยู่ทุกขณะจิต 'เยียรบับ ! เยียรบับ !' แต่อำนาจจิตของเขาอ่อนเปลี้ยเพลียแรง...

...หล่อนเข้ามาอยู่ในหัวใจ ...เข้ามาอยู่ในวิญญาณ เข้ามาอยู่ในสายเลือด... ไม่เปิดโอกาสให้เขาได้สงบบราบคาบเป็นตัวของตัวเอง นอกจากจะคิดทบทวนถึงเหตุการณ์ที่ผ่านอย่างกัลลัคลุ่ม

(พนมเทียน. 2546ก: 156-157)

อากัปกิริยาของชาครีย์แสดงให้เห็นอำนาจของเยียรบับที่มีเหนือชาครีย์ และอำนาจนี้ก็ยิ่งทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นเมื่อชาครีย์และเยียรบับได้มีเพศสัมพันธ์กัน เป็นอำนาจที่ทำให้ชาครีย์ถูกรอบง่าหลงใหลไม่เป็นตัวของตัวเอง ดังที่ชาครีย์ได้ตระหนักว่า

เขาได้กระโจนลงสู่เหวเสียแล้ว เหวสวาทของเยียรบับ และที่แน่นอนเหนืออะไรก็คือ เขาหมดโอกาสที่จะพากายรอดพ้นจากเหวนั้นขึ้นมาได้

...มนต์อาถรรพณ์ของหล่อนชักจูงและบังคับให้เขายอมเสี่ยงต่อทุกสิ่งทุกอย่างแห่งสภาพของการดำรงชีวิต

ลึ่มลึ่มหมดทุกสิ่ง แม้แต่เกียรติศักดิ์ของลูกผู้ชาย และศีลธรรม เพื่อต่ำต้อยอยู่ในรสสวาทร่วมกับหล่อน

(พนมเทียน. 2546ก: 207-208)

เยียรบับเองก็ตระหนักถึงอำนาจของตนเองที่มีเหนือชาครีย์ ชาครีย์เป็นเหมือนทาส เป็นเหมือนสมบัติชิ้นหนึ่งของเธอ

ทุกครั้งแห่งสายตาที่มองประสบกัน บอกให้หล่อนทราบได้โดยตลอด และแจ่มแจ้ง ไม่มีอะไรเคลือบแคลงว่า เขาตกเป็นทาสพิศวาส ทาสอารมณ์ ทาสเสน่ห์อาณูภาพของหล่อนอย่างไม่มีโอกาสจะถอยถอนคืนตัว

สำหรับหล่อน บอกให้เขาทราบแต่เพียงความเรียกร้อง ความดึงดูด ประดุจแม่เหล็กอันทรงพลังที่เขาไม่อาจจะขยับเขยื้อนเคลื่อนคลายออกไปพ้นกระแสน้ำอันมีอาณูภาพนั้นได้โดยสิ้นเชิง

ชาครีย์ เขาเป็นสมบัติของหล่อนแล้ว

ตลอดทั้งกายและวิญญาณ !

(พนมเทียน. 2546ก: 215)

ทั้งพรเพ็ญและเยียรบับได้ใช้อำนาจที่มาจากความสามารถในการปลุกเร้าอารมณ์ ทำให้ชายสยบยอม อำนาจนี้ทำให้ผู้หญิงอยู่ในสถานะที่เหนือกว่าและเป็นอำนาจที่มีอยู่ในตัวผู้หญิง ผู้หญิงแต่ละคนมีสิ่งที่ทำให้เกิดอำนาจในการเร้าอารมณ์แตกต่างกันออกไป เช่น พรเพ็ญ อำนาจในการเร้าอารมณ์มาจากความกล้า จริตมารยา และความเป็นหญิงที่สวยงาม อ่อนหวาน ส่วน

เยีรบบอำนาจในการเร้าอารมณ์ของเยีรบบมาจากความเป็นหญิงที่สวยงามและ “ความยวนใจ” ที่เป็นไปตามธรรมชาติในตัวของเยีรบบ

ในเรื่องหัวใจให้เข้า นกฤดู ก็ได้ตระหนักถึงอำนาจในการเร้าอารมณ์ชายของตนเอง และรู้ว่าอำนาจนั้นอยู่ที่ใด รวมทั้งได้ใช้อำนาจนี้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง

ดวงตาของดิฉันกลมโตและแวววาวชวนพิศ ซึ่งดิฉันเองก็มักจะหาความบันเทิงให้แก่ตัวเอง ด้วยการเลือบตาอันดูประหนึ่งไร้เดียงสา นั้นมองดูชายอย่างแสนซื่อ ดิฉันพอใจที่จะได้เห็นสายตาของมนุษย์ผู้ชายทุกคนขณะเปลี่ยนแปรไป คือเปลี่ยนจากปกติเป็นงงวย และกลายเป็นคลั่งไคล้ไหลหลง อ่า - มันช่างเป็นความสุขเสียนี้กระไร ที่จะพบความคลั่งไคล้ในแววตาของเขาเหล่านั้น

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2513: 2)

...ท่าที่แสดงความประหลาดใจถึงล้อเลียนของดิฉัน ยังคงชนะใจเฉยใจทุกที ดิฉันรู้ว่าผู้ชายยอมแพ้ “ตาที่แวววาวราวกับจะหยด” ของดิฉันเสมอ และก็ใช้มันเป็นเครื่องบังคับให้เฉยใจกระทำตามความประสงค์ของดิฉันทุกครั้ง...

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2513: 161-162)

อย่างไรก็ตาม แม้หญิงจะมีอำนาจในการครอบงำชาย โดยใช้อำนาจจากความสามารถในการเร้าอารมณ์ แต่ดูเหมือนว่าอำนาจนี้จะมีพลังในการครอบงำน้อยกว่าอำนาจที่มาจากชนบประเพณีค่านิยม และอำนาจที่ได้มาจากความเหนือกว่าทางเศรษฐกิจ

ในเรื่องกว่าชีวิตจะสั้น เยีรบบได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “ฉันเป็นเพียงสมบัติของเขา” ซึ่งหมายถึงการแต่งงานที่ทำให้เยีรบบอยู่ใต้อำนาจของชาย อยู่ในฐานะผู้ถูกรองรับ ในขณะที่ชาครีย์ “เขาเป็นสมบัติของหล่อน” ก็แสดงให้เห็นถึงอำนาจของเยีรบบที่มีเหนือกว่า และเป็นผู้ครอบงำชาครีย์

การกระทำของเยีรบบก่อให้เกิดการปะทะกันระหว่างอำนาจที่มาจากชนบประเพณีอำนาจที่ได้มาจากความเหนือกว่าทางเศรษฐกิจ กับอำนาจที่ได้มาจากการปลุกเร้าอารมณ์ อำนาจฝ่ายแรกเป็นอำนาจที่ทำให้เยีรบบเป็นผู้ถูกรองรับ เป็นผู้ถูกรองรับ ในขณะที่อำนาจฝ่ายหลังเป็นอำนาจที่ทำให้เยีรบบเป็นผู้กระทำและผู้ครอบงำ แต่ในที่สุดเยีรบบก็เลือกที่จะเป็นผู้ถูกรองรับ ถูกครอบงำ เลือกที่จะเป็น “สมบัติของสามี” แทนที่จะเป็นเจ้าของสมบัติ คือเป็นเจ้าของชาครีย์

เยียรบับขอเลิกความสัมพันธ์กับชาครีย์โดยให้เหตุผลว่า

...บางขณะเราคิดอยากจะกระทำอะไรลงไป แต่เราก็ไม่อาจทำในสิ่งนั้น ๆ ได้ เพราะเหตุการณ์ และกรณีแวดล้อมที่สกัดกั้นอยู่ ฉันได้บอกเธอแล้วว่า ตลอดทั้งชีวิตนี้ของฉัน อยากปลีกตัวออกจาก การแต่งงานที่แล้วมานั้นอย่างเด็ดขาด แต่จารีตประเพณีและสายใยแห่งความกตัญญูต่อบุพการี ยังเป็นห่วงสำคัญผูกมัดฉันอยู่ พ่อแม่ส่งฉันให้เข้าไปสู่การแต่งงาน ตลอดทางชีวิตฉันไม่เคยเลย แต่สักครั้งที่จะขจัดขึ้นคือถึง และฉันก็ได้ยอมไปแล้ว

(พนมเทียน. 2546ก: 222)

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า โดยทั่วไปอำนาจจะถูกเชื่อมโยงไว้กับความเป็นชาย แต่ใน บางครั้งหญิงก็อาจใช้ความเป็นหญิงของตนสร้างอำนาจขึ้นมาได้ อำนาจของหญิงเป็นอำนาจที่มา จากเสน่ห์ มาจากความสามารถในการปลุกเร้าอารมณ์ แต่อำนาจที่ได้มาจากความสามารถในการ ปลุกเร้าอารมณ์นี้แม้จะมีพลังกำลังมากพอที่จะจุดรั้งให้คนตกอยู่ใต้อำนาจได้ แต่อำนาจนี้ก็มี พลังกำลังมากเพียงแค่ช่วงระยะเวลาหนึ่งต่างจากอำนาจที่ชายเป็นผู้ถือครองซึ่งได้แก่ อำนาจที่มา จากชนบประเพณี และอำนาจที่มาจากความเหนือกว่าทางเศรษฐกิจที่ส่งผลและครอบงำผู้คนได้ใน ระยะเวลาที่ยาวนานกว่า หรืออาจครอบงำไปตลอดทั้งชีวิตของผู้ที่ตกอยู่ใต้อำนาจนั้นก็เช่นกัน

4.1.9 ความเป็นหญิงกับความเป็นเหยื่อ

การเป็นเหยื่อ ในที่นี้ หมายถึง การเป็นผู้ถูกกระทำ เป็นผู้รับเคราะห์กรรมต่าง ๆ ในนวนิยายสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พบว่า ผู้หญิงเป็นเหยื่อมากกว่าผู้ชาย และมีผู้ชายจำนวน ไม่น้อยที่ทำให้ผู้หญิงเป็นเหยื่อ การเป็นเหยื่อของผู้หญิงมีหลายลักษณะด้วยกัน ดังจะกล่าวถึง ต่อไปนี้

กานดาในเรื่องเรอลิขิต-บนหลุมศพवासिग्ฐี

เหยื่อของความเป็นหญิง

กานดากับจิตร์เป็นญาติกัน ทั้งสองคนมีอุปนิสัยและความประพฤติที่แตกต่างกันอย่าง ลึ้นเชิง กานดาเป็นผู้หญิงที่ดีพร้อมทุกอย่าง มีการศึกษา มีอาชีพ มีความเป็นกุลสตรี มีนิสัย อ่อนโยน ยอมเป็นเบี้ยล่างแก่วิชัยชายที่เธอรักมาโดยตลอด วิชัยต้องการแต่งงานกับกานดาแต่ อยากรให้กานดาเป็นคนบอกพอกับแม่เลี้ยงของกานดาว่า กานดาเป็นคนอยากแต่งงานกับวิชัยเอง เพราะวิชัยกลัวว่าญาติฝ่ายกานดาจะครหาว่าเขาหวังสมบัติ เมื่อกานดาไม่ทำตามเพราะมิใช่วิสัย ของหญิงที่จะออกปากว่ารักผู้ชายก่อน วิชัยก็ทำตัวห่างเหิน

กานดาทุ่มเทให้กับการทำงานที่โรงเรียน วันหนึ่งเมื่อกานดาไปร่วมส่งเสด็จพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวฯ แล้วเกิดพลัดหลงกับเพื่อนครูที่มาด้วยกัน กานดาได้เจอญาติหนุ่มที่แสดงกิริยา

หยาบคายต่อเธอ กานดาต้องการหนีและบังเอิญได้พบกับสามีของเพื่อนครูที่รู้จักกานดาดีจึงอาศัยติดรถไปด้วย มีครูคนอื่นเห็นและนำไปฟ้องครูใหญ่ว่า กานดาไปยุ่งเกี่ยวกับสามีคนอื่น

ญาติหนุ่มของกานดามาหากานดาที่โรงเรียน ได้พบกับตะวันคู่รักเก่าของจิตรีและพบกับเผด็จสามีของจิตรี ที่บังเอิญมาหากานดาเพื่อขอความช่วยเหลือจากกานดาด้วยกันทั้งคู่ ทั้ง 3 คนเกิดการทะเลาะวิวาทกันขึ้น กานดาถูกครูใหญ่เรียกไปให้ชี้แจงเรื่องอื้อฉาวเกี่ยวกับผู้ชายที่เกิดขึ้น กานดาตัดสินใจลาออกจากโรงเรียนทั้ง ๆ ที่เธอไม่ได้ทำอะไรผิดเลย

“กานดาลาออกด้วยเหตุผลว่า หล่อนเปิดโอกาสแก่ทุกฝ่ายให้พ้นจากความยุ่งยากที่จะต้องมาขบคิดปัญหาใดๆ ของหล่อนในคราวยุ่งเหยิงอยู่แล้ว” ความเป็นเพศหญิงของกานดาที่ถูกกระทำให้ต่างปร้อยและอื้อฉาวได้ง่าย ทำให้กานดาตัดสินใจละทิ้งอาชีพครูที่เธอรัก

...ตะวันเห็นริมฝีปากของกานดาสั้นเล็กน้อย และนัยน์ตามีแววเศร้าสยงอยู่ด้วย เขารู้ว่าหญิงสาวไม่มีงานอื่นที่หล่อนจะสามารถทำได้ดีเหมือนกับสอนนักเรียนเล็ก ๆ เหล่านั้น กานดารักเด็กดุดดีมเพียงไร คนที่เคยรู้จักหล่อนคืออย่างตะวันกับครูใหญ่ จึงจะชิมซาบว่า การลาออกจากงานครูครั้งนี้เป็นเรื่องที่กานดาต้องเสียสละเหลือเกิน

(ร.จันทพิมพะ. 2547: 362)

เมื่อกานดารู้ว่าวิชัยกำลังลำบากจากการค้าประกัน กานดาได้ไปวิ่งเต้นช่วยเหลือด้วยการนำที่ไปจำนองเพื่อนำเงินไปช่วยวิชัย แทนที่วิชัยจะเห็นน้ำใจของกานดากลับโกรธและคิดว่ากานดาเอาเงินมาฟาดหัวซื้อตัวเอง

วิชัยตัดสินใจจะแต่งงานกับผู้หญิงอื่น จิตรีโกรธแทนกานดาจึงพูดให้สะใจว่า กานดาก็มีผู้ชายอื่น

น้องคลั่งขึ้นมา จึงพูดให้สะใจพี่ชายกับคุณเผด็จเสียบ้างว่า ผู้หญิงยังมีคู่ทางทุกคน ถึงเขาอาจจะถูกผู้ชายทรยศหลอกหลวงทิ้งเล่นแล้วก็ทอดทิ้งทั้งนั้น น้องจึงกักจดหมายตะวันเสีย แล้วบอกพี่ชายต่อหน้าคุณเผด็จ คุณพี่ผดุง กับคุณใหญ่ว่า คุณดาอยู่กับคู่รักแล้ว หรือทำอะไรเปรอะเปื้อนไปบ้าง – ไม่ใช่ฝั่งตัวเองลงในหลุมระหว่างที่ผู้ชายเขาเที่ยวหาผู้หญิงใหม่ ๆ มากอดกันเสมอ

(ร.จันทพิมพะ. 2547: 451)

ในสายตาของคนอื่น ๆ ความเป็นหญิงของกานดา จึงเป็นสิ่งที่เปรอะเปื้อนเสื่อมทรามไปแล้ว เมื่อวิชัยมาพบกานดาโดยบังเอิญที่เรือนแพจึงได้ถือสิทธิในตัวกานดา กานดาตกเป็นภรรยาของวิชัย

...คืนนี้เขาพบกานดาซึ่งอยู่ในสภาพที่เขาคิดว่าเสื่อมทรามเสียแล้ว หล่อนไม่มีอะไรจะหยิ่งผยองอย่างเก่า – เกินหน้ามารดา และน้องสาวของเขามาก ความเข้าใจผิด แต่สมกับความคิดที่เขาเคยรู้สึกต่อกานดาบางครั้ง ทำให้วิชัยปล่อยให้เหตุการณ์เป็นไปตามขาลืออันรุนแรงเหล่านั้น เขาถือ

สิทธิในตัวกานดา อย่างคนมีเกียรติกว่าหล่อน

(ร.จันทพิมพะ. 2547: 455)

เมื่อวิชัยทราบความจริงจากจิตรีว่า กานดาไม่ได้กระทำการเสื่อมเสียใด ๆ ตามที่จิตรีเคยพูดไว้ วิชัยก็ได้สำนึกว่า

...เขาคือคนที่จุดประกายกานดาลงไปสู่ความต่ำช้าน่าเหยียดหยาม ยิ่งกว่าใคร ๆ เขารู้!
หล่อนรักเขา แต่หล่อนไม่สามารถจะชื่นชมในความรักอันซื่อสัตย์นี้ นั่นคือ กานดา
วิชัยได้ทำร้ายหล่อนทางความรู้สึกอันละเอียดอ่อนยิ่งกว่าทางกายเสียอีก

(ร.จันทพิมพะ. 2547: 455-456)

กานดาได้รับความสะเทือนใจอย่างที่สุด เมื่อรู้ว่าวิชัยไม่สามารถแต่งงานกับเธอได้ เพราะวิชัยได้แต่งงานไปก่อนหน้าแล้วโดยที่กานดาไม่รู้ ในคืนนั้นเองจิตรีได้เจ็บท้องคลอดลูกโดยมีกานดาเป็นผู้ช่วยในการทำคลอด และเป็นผู้ช่วยปลอบประโลมจิตรี รุ่งเช้ากานดาหายไปพร้อมกับทารกน้อยลูกของจิตรีที่จิตรีบอกว่าไม่ต้องการ กานดานอนหมดสติอยู่ในห้องและเสียชีวิตใน 7 วันต่อมาเนื่องจากเป็นไข้ปอดบวมอย่างแรง เป็นการจบชีวิตของคนที่เป็นเหยื่อของความเป็นหญิงที่ถูกกระทำจากสังคมและคนรอบข้าง

ผู้เขียนได้เขียนถึงท้ายถึงชีวิตของกานดาไว้ว่า

ในที่สุดกาลเวลาสิ่งแวดล้อมและความคิดคนสมัยหลังสงครามก็ท่วมทับไปถึงหญิงบริสุทธิ์จนต้องเปราะเปื้อนไปจริง ...กานดาเป็นตัวอย่างของคนดี หรือ ดอกไม้บูชาพระที่มักจะถูกเหยียดขยี้อยู่เสมอ เมื่อถึงเวลาที่คนอย่างหล่อนยับเยินอย่างทุเรศ คนอื่น ๆ จึงจะสำนึกถึงความซื่อสัตย์ของตัวและมองเห็นคุณค่าคนพินาศแล้ว

(ร.จันทพิมพะ. 2547: 463)

ชีวิตของกานดาเป็นชีวิตของผู้หญิงที่ตกเป็นเหยื่อของความเป็นหญิง เริ่มแรกกานดาเป็นเหยื่อของขนบค่านิยมของความเป็นหญิงที่ดีที่ต้องเก็บงำอารมณ์ความรู้สึก ไม่แสดงตนว่ารักผู้ชายก่อน กานดาจึงไม่อาจทำตามคำขอของวิชัยได้ ทำให้วิชัยไม่พอใจทำตัวห่างเหินกานดาไป

ความเป็นหญิงที่จะต้องระมัดระวังตัว ไม่ไปไหนมาไหนกับผู้ชายสองต่อสอง และต้องไม่มีเรื่องอื้อฉาวเกี่ยวกับผู้ชาย ทำให้กานดาถูกซุบซิบนินทาเมื่อมีคนเห็นว่ากานดานั่งรถไปกับสามีของเพื่อนครูตามลำพัง และถูกเรียกไปตักเตือน เมื่อมีผู้ชายมาหากานดาหลายคนและเกิดการทะเลาะเบาะแว้งกันขึ้น ความอื้อฉาวที่เกิดขึ้นทำให้กานดาารู้สึกว่าตนไม่เหมาะสมกับการเป็นครูจึงขอลาออกทั้ง ๆ ที่เป็นงานที่ตนรัก

นอกจากนี้ความเป็นหญิงที่ผูกติดไว้กับค่านิยมที่ว่า หญิงดีต้องรู้จักสงวนตัว และให้ความสำคัญกับความบริสุทธิ์ของหญิง ทำให้กานดากลายเป็นหญิงเปราะเปื้อนไร้คุณค่าเมื่อจิตรีได้

กล่าวเท็จกับทุกคนว่า กานดาได้ไปอยู่กับคูรักแล้ว และเมื่อกานดาต้องสูญเสียความบริสุทธิ์ตกเป็นภรรยาของวิชัย กานดาก็หวังว่าจะได้แต่งงานกับวิชัย เมื่อไม่สามารถเป็นไปได้อีกกานดาจึงได้รับความสะเทือนใจอย่างหนัก และในที่สุดก็เสียชีวิตไป หลุดพ้นจากการเป็นเหยื่อของความเป็นหญิงที่ “กรอบ” ชีวิตของกานดาเสมอมา

ปิยนาดในเรื่องชีวิตมิใช่ดอกกุหลาบ เหยื่อของผู้แสวงหาประโยชน์

ปิยนาดเป็นลูกของพระยาพัลลภราชเสวีที่เกิดจากภรรยาจริง แม่ของปิยนาดเสียชีวิตเมื่อปิยนาดอายุ 5 ขวบ เมื่อบิดาเสียชีวิตไปอีกคนหนึ่ง ปิยนาดได้ไปอยู่ในความดูแลของป้าเครือญาติทางฝ่ายมารดาที่แสวงหาประโยชน์จากมรดกของปิยนาด ป้าเครือญาติจึงให้ปิยนาดฟังเพื่อไปตามกระแสสังคมและวางแผนให้ปิยนาดแต่งงานกับวิชัยในขณะที่ปิยนาดยังเป็นนิสิตชั้นปีที่ 2

ปิยนาดเพิ่งตระหนักว่า ตนเองเป็นเหยื่อของป้าเครือญาติ ก็เมื่อเธอได้แต่งงานกับวิชัย และมีเหตุขาดหมางกัน

“คุณป้า” หญิงสาวครวญคราง อา...เธอเพิ่งเข้าใจ การที่ป้าเครือญาตินั้นคะยอให้เธอเข้าเรียนในสถานศึกษาชั้นสูงสุด... ก็เพื่อเป็นข้ออ้างในเวลาฟ้องเรียกเงินมรดกที่ต้องการ เพื่อใช้ในการศึกษา การที่ป้าเครือญาติหาอุปกรณ์บางอย่างมาให้เธอทำเดินในจุฬา... ก็เพื่อเพิ่มค่าตัวให้เธอมากขึ้นให้เธอดูมีราคาในสายตาของพ่อค้า ผู้ต้องการซื้อวัตถุรองรับทาสกามารมณ์มากขึ้น การที่ป้าเครือญาติพาไปเที่ยวภาคใต้ เป็นใจให้วิชัยล่วงเกินเธอ ก็เพื่อบังคับให้เธอตกกระไดพลอยโจนยอมแต่งงานกับเขา พร้อมทั้งที่ทำได้มีเมตตาจัดงานให้หลานสาวอย่างหรูหราฟุ่มเฟือยก็เพื่อเรียกร้องค่าเสียหายตอบแทน

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2525: 116)

วิชัยใช้ปิยนาดเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ ปิยนาดปรากฏเป็นข่าวในสังคมไม่เว้นแต่ละวัน ทั้งในเรื่องชู้สาวกับนายทหารไทยและเรื่องการชอบสมาคมกับทหารอเมริกัน โดยที่บุคคลภายนอกไม่รู้ว่ ทั้งหมดนี้เป็นแผนการของวิชัยที่จะแสวงหาผลประโยชน์ทางการค้าจากการสมาคมกับทหารโดยใช้ปิยนาดเป็นเครื่องมือ

“ตั้งแต่ตอนอยู่เหนือนั้นแล้ว คุณชัยชอบพาน้องไปเที่ยวกับเพื่อนคนโน้นคนนี้บ่อย ๆ น้องซีก็เข้าไปก็ว่าต้องรู้จักสมาคม การงานจะเจริญก็เพราะเมียเป็นคนกว้างขวาง เข้าไหนเข้าได้ และเพื่อนที่เขาคบแต่ละคนล้วนแต่เป็นคนที่พึ่งพาอาศัยได้ทั้งนั้น ...เขามาชวนไปเที่ยวที่ไหน แกก็รับปากว่าจะไปทั้งคู่ พอถึงเวลาเข้าจริง ๆ นาที่สุดท้ายคุณชัยมักติดธุระให้น้องไปคนเดียว เรื่องเลยกลายเป็นว่าน้องแดงไปเที่ยวกับผู้ชายสองต่อสอง”

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2525: 81-82)

เมื่อนิยามถามว่าวิชัยไม่หึงหวงบ้างหรือ ในการให้ภรรยาไปสมาคมเที่ยวเตร่กับนายทหารต่างชาติ คำตอบของปิยนารถ ก็คือ

“ไม่มีเสียแหละค่ะ เรื่องหึง” ปิยนารถหัวเราะเสียงปร่า “มีแต่ทำทำยังกับว่าจะเอาเมียใส่ถาดไปประเคนพ่อเจ้าประคุณฝรั่งพวกนั้น นื่องแดงว่าใส่หน้าเขาไปหลายหน แต่เขาว่าเรื่องความบริสุทธิ์ไม่สำคัญ ไม่สีกไม่หระอะไร ขอแต่ให้ได้เงินมากก็แล้วกัน สำหรับคน ๆ นี้ เงิน – เงิน เท่านั้นสำคัญ ตั้งหน้าหาเงินไว้เท่านั้นเป็นพอ...”

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2525: 84)

และในอีกตอนหนึ่งปิยนารถได้พูดถึงพฤติกรรมของสามีไว้ว่า

“...นื่องแดงคิดเสมอว่า นี่ถ้าหากเคอเนอลแจ็กสัน หรือรัฐมนตรีอะไรต่ออะไรที่เขาเคยเซ็นอนุญาตให้ส่งข้าวออกนอกได้...เหล่านี้ เขาขออนอนกับเมียของตัวแทน คุณชัยก็คงรีบลงจากเตียงไปโดยดี มีหน้าซ้ำอาจจะยื่นตากยุงระวังภัยให้หน้าห้องด้วยซ้ำไป”

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2525: 87)

ปิยนารถมีชีวิตที่ถูกบีบคั้นในบ้านของตนเองซึ่งปลูกอยู่ในที่ดินของแม่สามี ทั้งถูกบังคับจากแม่สามีให้กระทำในสิ่งที่ตนไม่ยากทำ และถูกบีบคั้นจากแม่สามีในเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ในบ้าน แต่ปิยนารถก็ใช้ชีวิตอยู่ด้วยความอดทน

ในฐานะของลูกผู้หญิงคนหนึ่ง ปิยนารถได้แสดงให้เห็นว่าเธอเป็นผู้มีความอดทนแรงกล้า ตลอดเวลาแห่งความคับใจ ริมฝีปากคู่มานั้นยังโปรยยิ้มได้เสมอ และลักยิ้มสองมุมปากนั้น ก็ยังกตรอยลงไปได้บุ๋มลึกเช่นเคย

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2525: 97-98)

ความอดทนของปิยนารถสิ้นสุดลงเมื่อวันหนึ่งปิยนารถกลับมาบ้านแล้วพบว่าสามีของปิยนารถพาผู้หญิงที่ตกเป็นข่าวด้วยกันมานอนอยู่บนเตียงของเธอ ปิยนารถต้องการหย่าแต่ไม่สามารถทำได้ เพราะวิชัยไม่ยอม และกฎหมายก็ไม่ใช่ธรรมสำหรับหญิง

“...คุณควรลองเอาใจเขามาใส่ใจเราบ้าง ลองเป็นคุณซี ถ้าคุณมาพบเมียนอนกับชู้บนเตียงของคุณ คุณจะทนได้ไหม? ขอถามหน่อยเถอะว่าจะทนได้ไหม”

“อ้อ ฉันก็ขอทราบลาเมียแล้ว ๆ พรรคั้น”

“นี่ก็เช่นเดียวกัน คุณทนไม่ได้ ฉันก็ทนไม่ได้เหมือนกัน”

“แต่กฎหมายไม่อนุญาตให้เธอทนไม่ได้ กฎหมายอนุญาตให้แต่ผิวเท่านั้นที่ทนไม่ได้ ถ้าหากเธอมีชู้ให้เห็นตำตาดังนี้ ฉันมีสิทธิ์นะขนาด ที่จะฆ่าเธอและชู้ของเธอเสียด้วย”

“แล้วในมุกกลับกัน ถ้าผู้ชายมีฐูให้เมียเห็น เมียจะมาเสีย โดยอ้างว่าลูกแก่อำนาจโทษไม่ได้หรือ”

“กฎหมายไม่อนุญาตขอรับ...”

“กฎหมาย...? กฎหมายที่อยู่ศีลธรรม สร้างขึ้นโดยพ่อพวกเทวดาผู้ชายนะซี เห็นแก่ตัว ลำเอียง
ชัด ๆ

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2525: 103)

ญาติพี่น้องที่ทราบเรื่องต่างพากันเห็นใจวิชัย “ทุกคนบ่นว่า ไม่ควรที่ปิยนากจะวุ่นวายไป
เลย” ปิยนากได้ไปใช้ชีวิตอยู่กับนิตยาหญิงที่ปิยนากเคารพรักเสมือนพี่สาวที่ต่างจังหวัด และได้
พบกับตามพ์คนรักเก่าของปิยนาก ทั้งสองคนกลับมามีความสัมพันธ์กันคนรักกันอีก วิชัยตามมาที่
ต่างจังหวัด ปิยนากขอหย่าเพื่อไปแต่งงานกับตามพ์แต่วิชัยไม่ยอม

“...เธอสวย เธอรวย เธอโก้ พุดจามีเสน่ห์ ถ้าแต่งงานกับเธอ เธอจะเป็นประโยชน์ให้ฉัน
มากกว่าคนอื่นแล้วใครจะง้อปล่อยเธอให้หลุดมือไป”

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2525: 185)

ส่วนบ้านที่ปิยนากปลูกด้วยเงินของตนเอง ในที่ดินของแม่สามีนั้น ปิยนากก็ไม่สามารถใช้
ทำประโยชน์ใด ๆ ได้ ไม่สามารถขาย ไม่สามารถให้เช่าได้ ทั้งนี้เพราะ

“...ภรรยาไม่มีสิทธิจัดการทำนิติกรรมใด ๆ เกี่ยวกับสินเดิมของตนเลย สามีเท่านั้นขอรับ
ที่จะทำได้ การจะซื้อหรือขายอยู่ในอำนาจของผมคนเดียว”

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2525: 187)

เมื่อปิยนากพบว่าตนเองตั้งครรภ์กับตามพ์ ปิยนากได้เขียนจดหมายไปอ้อนวอนวิชัย
ขอให้วิชัยยอมหย่าให้ วิชัยตอบตกลงและขอให้ปิยนากกลับมากรุงเทพฯ เพื่อดำเนินการหย่า
แต่เมื่อปิยนากมาถึงก็ถูกวิชัยกักตัวไว้ตลอดเวลา บังคับให้ปิยนากออกงานด้วยกันพร้อมทั้งปล่อย
ข่าวว่า ปิยนากตั้งครรภ์กับตน ปิยนากมองไม่เห็นหนทางที่จะได้กลับมาใช้ชีวิตร่วมกับตามพ์
จึงตัดสินใจฆ่าตัวตายด้วยการกินยานอนหลับและเดินลงทะเล

ชีวิตของปิยนากเป็นเหยื่อของการแสวงหาผลประโยชน์ ทั้งจากป่าที่ปิยนากเคารพนับถือ
และจากสามีที่ปิยนากแต่งงานด้วยด้วยความบริสุทธิ์ใจ และด้วยความหวังที่จะสร้างครอบครัว
ร่วมกัน แต่สามีกลับเห็นปิยนากเป็นเพียงเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการแสวงหาผลประโยชน์ให้ตน
เท่านั้น และเมื่อถึงที่สุดปิยนากมองไม่เห็นหนทางที่จะหลุดพ้นจากภาวะนี้ได้ ปิยนากจึงตัดสินใจเลือก
ความตายแทนที่จะต้องมีชีวิตที่เป็นเหยื่อต่อไป

สาวตรี ในเรื่องชั่วชีวิตหนึ่ง

เหยื่อของการอบรมเลี้ยงดูที่ไม่ถูกต้อง

สาวตรี เป็นลูกสาวแสนสวยเพียงคนเดียวของเจ้าคุณและคุณหญิงบริการวาทีตย์ เจ้าคุณรักและตามใจสาวตรีมากโดยที่คุณหญิงไม่เห็นด้วยแต่ไม่สามารถทัดทานผู้เป็นสามีได้

เจ้าคุณและคุณหญิง มักมีข้อถกเถียงและคิดแย้งกัน ในเรื่องการอบรมเลี้ยงดู และพฤติกรรมของสาวตรี ตัวอย่างเช่น

ประตูห้องด้านหนึ่งเปิดออก เสียงแจ้ว ๆ ถามว่า “คุณพ่อขา ลูกสวยไหมคะ?” เมื่อเจ้าคุณและคุณหญิงบริการวาทีตย์หันไปดู ก็ได้เห็นร่างอันงามเลอเลิศของลูกสาวคนเดียวของท่านอยู่ในชุดราตรีสีแดงเพลิง

“ไอ้ไอ้ สวยจริง ลูกพ่อ”

แต่ตรงกันข้าม คุณหญิงบริการ มองดูลูกสาวสาวตรีของท่านแล้วถอนใจและอดมิได้ที่จะนึกถึงสุภาพชนบทหนึ่ง ซึ่งกล่าวถึงหญิงซึ่งมีความงามเยียม มักจะเป็นผู้ที่ประสพภัยในชีวิตมากกว่าหญิงที่ด้อยรูปสมบัติ สาวตรีของท่านสวยจริง และยิ่งสวยมากยิ่งขึ้นเมื่ออยู่ในชุดแดงเพลิง แต่จะมีประโยชน์อะไรเล่า หากความสวยงามเป็นภัยพิบัติแก่ผู้ที่เป็นเจ้าของและเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ของคงทน...ผู้เป็นมารดาบังเกิดเกล้าไม่สามารถจะระงับความวิตกกังวลไว้ได้ในเมื่อท่านคิดว่า สิ่งทีเรียกว่าคุณงามความดีนั้น ทั้ง ๆ ที่แม้มก็ได้พยายามจะยึดเยียดให้บังเกิดขึ้นได้ในธิดาของท่านสักเพียงใด มันก็ยังไม่ปรากฏเลยแม้แต่นิดเดียวว่า ได้มีอยู่บ้างในชีวิตจิตใจของสาวตรี ยิ่งได้ยินได้รู้ความในใจของเจ้าคุณสามีเพิ่มขึ้นอีกเท่ากับชี้ช่องให้ท่านมองเห็นอนาคตกาลของลูกสาวได้บ้างแล้วอย่างลาง ๆ เลือน ๆ เต็มที่ โปหน้าของท่านยิ้มละไมไปกับลูกและสามี แต่ทว่าลึกลงไปในส่วนหนึ่งของหัวใจ สุภาพสตรีผู้มีเกียรติเป็นมารดาของหญิงสาวเศร้าหมองและวิตกกังวล

(ก.สุรางคนางค์. 2544: 12)

เจ้าคุณได้ปลุกฝังค่านิยมที่ผิด ๆ ให้แก่สาวตรี ทำให้สาวตรีติดความหรูหราฟุ้งเฟ้อ หยิ่งทะนงในความงามของตน และคิดว่าความงามของตนนั้นจะนำความสำเร็จมาสู่ชีวิตได้ แม้คุณหญิงจะไม่เห็นด้วยกับหลายสิ่งหลายอย่างที่เจ้าคุณปฏิบัติ แต่ด้วยความเป็นภรรยา เป็นข้างทำหลังของสามีจึงไม่มีอำนาจพอที่จะเหนี่ยวรั้งสามีได้

ในขณะที่คุณหญิงเห็นความสำคัญของการศึกษา เจ้าคุณก็เห็นต่างว่าการศึกษาไม่ใช่สิ่งสำคัญสำหรับผู้หญิง สิ่งสำคัญสำหรับผู้หญิง คือความงาม

...คุณพ่อเชื่อว่า ผู้หญิงจะรุ่งโรจน์ไปไม่ได้ถ้าขาดความสวยงาม ในระหว่างคนที่มีความสวยงามกับคนที่มีรูปร่างหน้าตาขาดความงาม คนสวยมักจะคะแนนมากกว่าเสมอ...

เจ้าคุณบริการฯ บ่นเสมอ ๆ ว่า เสียหายที่เขาเลิก ไม่มีการประกวดนางสาวไทยเสียชั่วคราว ไม่งั้นสาวตรีของท่าน มีหวังร้อยเปอร์เซ็นต์เต็ม “ไอ้การเล่าเรียนสำหรับลูกผู้หญิงมันก็ยังไม่ทันไรเลย ผมเห็นว่าไม่สำคัญนัก บางรายที่ผมเห็นแก่เรียนจบมาจากเมืองนอก อังกฤษ

อเมริกา กลับมาถึงเมืองไทย ยังไม่ทำงานให้เป็นล่าเป็นสัน แต่งงานเสียแล้ว ไม่เห็นมันพิน
การเป็นเมีย แล้วขึ้นชื่อเมียฉลาดกว่าผัวใครมันจะชอบ...”

(ก.สุรางคนางค์. 2544: 26)

เจ้าคุณไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาที่จะทำให้ผู้หญิงพึ่งพาตนเองได้แต่เห็นว่
การศึกษานั้นเป็นสิ่งสิ้นเปลืองและเห็นผลช้า

“...สาวตรีลูกเรา ถ้าหากยังเรียนหนังสืออยู่ ไหนจะค่าเล่าเรียน ค่าหนังสือ ค่าอาหาร มันหลายนั้
กว่าจะซั้กทุนคืน พ่อแม่แก่ตายเสียก่อน”

(ก.สุรางคนางค์. 2544: 211)

เจ้าคุณคิดว่าต้องใช้วิธีลัด ที่จะทำให้ลูก “ได้ดิบ ได้ดี พ่อแม่มีหน้ามีตาไปด้วย” วิธีนั้น คื
การไปขอพึ่งผู้อื่น

“...การเล่าเรียนเขียนอ่าน เขายังมีวิธีลัดสอน มีแบบเรียนไว้ เราก็ควรมีวิธีลัด อบรมส่งเสริมลูกสาว
ให้มันได้ดิบได้ดีไว้ ๆ กับเขาบ้างเหมือนกัน จะมัวมาสอนให้พึ่งตัวเอง ดักดานอยู่มันจะเรียกว่า อบรม
ให้คนฉลาดอย่างไรได้ คนเราต้องพึ่งพาอาศัยกัน จะคิดแต่ว่ากูดี มีความรู้ กูจงหนองได้ มันไม่ถูก
ฉันเห็นมาหลายคนแล้ว ไอ้ที่อวดดีไม่ต้องพึ่งพาอาศัย เจ้าบุญนายคุณนั้น ผลสุดท้ายก็เห็นมันจอด
ทุกราย”

(ก.สุรางคนางค์. 2544: 10)

ในขณะที่คุณหญิงมักมีข้อตำหนิตึงสาวตรี เจ้าคุณผู้เป็นพ่อมีแต่ชื่นชม
“ต่อหน้าเพื่อนฝูงหรือคนอื่นทั่ว ๆ ไป คุณพ่อกันไม่เคยก่อนว่าลูกให้ได้อายมีแต่ชม ท่านว่า
สาวตรีของผมสวย สาวตรีของผมน่ารัก

(ก.สุรางคนางค์. 2544: 25)

เจ้าคุณรักและชื่นชมสาวตรีเสมอ สิ่งใดที่สาวตรีทำ สาวตรีเป็น ล้วนแต่ดี ล้วนแต่น่ารัก
สำหรับเจ้าคุณ

...สาวตรี มีลักษณะเฉียบแหลมเป็นนายคนมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว คบเพื่อนก็รู้จักเลือกคบคนดี ๆ
มีเงิน แต่ละคนของเขาล้วนแต่ลูกรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเอย ลูกพ่อค้าใหญ่ ๆ เอย ไอ้เหล่านี้
ใครไปสอน เขาตัวเองเป็นเอง และรู้จักวางตัวให้อันสูง

(ก.สุรางคนางค์. 2544: 26)

เมื่อคุณหญิงตำหนิสาวตรีที่ใช้เงินฟุ่มเฟือย “เกือกเดือนละสามคู่ กระเป๋าเดือนละสองใบ
ใช้ครั้งสองครั้งไม่เอาแล้ว ซั้ใหม่” นอกจากนี้ยังตำหนิในเรื่องการไม่รู้จักเก็บเงิน ไม่รู้จักช่วยเหลือ
ครอบครัว เจ้าคุณก็ออกรับแทนสาวตรีว่า

“คนทำงานออกข้างนอกทุกวัน ไปพบปะคนใหญ่คนโตอยู่ไม่ได้ขาด จะให้แต่งตัวปอน ๆ เก๋ ๆ อย่างอยู่กับบ้านยังงี้ ตัวเท่านั้นหาเงินได้เดือนละเจ็ดร้อยบาท ค่าปฏิคมต่างหาก โบนัสต่างหาก เธอจะหาลูกที่ไหนได้อย่างสาวตรี”

(ก.สุรางคนางค์. 2544: 210)

แม้เมื่อสาวตรีกินเหล้าเมามา กลับมาบ้านสาวตรีก็ยังคงนำรึกนำเอ็นดูในสายตาของเจ้าคุณ

เสียงรอนเท้าขึ้นบันไดตัง ตังก็กักฝังปิดปกติ แสดงความสาวตรีกลับมาแล้ว กำลังจะเดินผ่านห้องที่พ่อแม่ นั่งคอย คุณหญิงให้เสียงเรียกออกไปว่า

“สาวตรี สาวตรี”

เสียงขานรับที่ลากยาว ทำให้คุณแม่หันมามองหน้าคุณพ่อ ทันทีที่ท่านลุก รีบออกไปดูนอกห้อง หายไปสักครู่ กลับเข้ามา เจ้าคุณบริกรฯ กำลังจะลุกตามไปดูบ้าง สวนกับภรรยาตรงประตูห้อง แสงสว่างทำให้แลเห็นหยาดน้ำตาบนใบหน้าคุณหญิงได้ถนัด

“ลูกเป็นอะไร ไม่สบายไปเระแม่สำลี”

“จะเป็นอะไรลูกสาวเจ้าคุณ มันวิเศษขึ้นทุกวัน ไปดูบ้างซิคะ เมื่อก่อนนี่ต้องหิวปีก ถามอะไรก็ได้ แต่หัวเราะ ๆ โธ่เอ๊ย ! กรรมเวรอะไรของฉันก็ไม่รู้ – ไม่รู้”

เจ้าคุณบริกรฯ รวาทิตย์ นิ่งไปชั่วอึดใจเดียว แล้วก็หัวเราะ “นี่กว่าได้รับบาดเจ็บ ถูกรถชน หรืออย่างไร เหล้านี้หน้า กินเข้าไปมันก็เมา เพื่อนฝูงจะยั้งจะยอให้ดื่ม เดี่ยวฉันจะไปดูเอง ไอ้เด็กเมาเหล้าแล้วหัวเราะ มันคงนำเอ็นดูพิลึก”

(ก.สุรางคนางค์. 2544: 215)

ความรัก การตามใจ การเห็นดีงามตามโดยไม่มีขอบเขตของเจ้าคุณ ทำให้สาวตรีเป็นคนเอาแต่ใจ ไม่รู้จักอดทน ฟุ้งเฟ้อ ชอบความหรูหรา และไม่เคยเห็นว่าสิ่งที่ตัวเองทำผิด แม้มารดาพยายามตักเตือนแต่ก็ไม่มี ความหมายสำหรับสาวตรี

ในงานวันเกิดอายุครบ 19 ปีของสาวตรี เจ้าคุณได้ลงทุนจัดงานวันเกิดให้สาวตรีอย่างหรูหรา เชิญครอบครัวที่มีฐานะดีมาร่วมงาน โดยหวังว่าจะมีหนุ่มที่ร่ำรวยมาพอใจสาวตรีเพื่อจะได้ช่วยพยุงฐานะของครอบครัว คุณหญิงแม่ไม่เห็นด้วยกับการจัดงานนี้แต่ก็จำเป็นต้องคล้อยตาม

งานวันนี้ คุณหญิงกระซิบกระซาบว่า ใจของตัวเองไม่อยากจะทำอะไรเลย แต่เป็นช่างทำหลังก็ต้องตามใจช่างทำหน้า เนื่องจากเห็นคนอื่นได้ดิบได้ดี เพราะลูกสาวไปได้ผัวดี ก็คิดจะเอาอย่างเขา เพื่อจะได้มีโอกาสได้รับเลือกเข้าสภากนแก่ เจ้าคุณท่านหวังการณ์ไกล

(ก.สุรางคนางค์. 2544: 94-95)

หลังงานวันเกิด สาวตรีลาออกจากโรงเรียนกลางคันและได้ไปทำงานกับคุณนายมารินา มารินาต้องการใช้สาวตรีเป็นเหยื่อล่อผู้ชายเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าของตัวเอง สาวตรีคบผู้ชายไม่เลือกหน้า แต่คนที่เธอพอใจคือ มหิดล ลูกชายของมารินาทั้งที่เขามีคู่หมั้นแล้ว สาวตรีหลงระเริง

ไปกับชีวิตที่คิดว่าประสบผลสำเร็จมีรายได้เป็นจำนวนมากแต่เมื่อคนที่เคยใช้สาวตรีเพื่อหาผลประโยชน์ เช่น มารินา ล้มละลาย รัฐมนตรีก็อบกิมก็คิดมีวามองเกี่ยวกับการทุจริต สาวตรีก็ไร้ที่พึ่ง นอกจากนี้ยังพบว่าตนเองตั้งท้องกับมहितล แต่มहितลไม่ยอมรับ สาวตรีจึงตัดสินใจไปทำแท้งกับหมอเถื่อน และตกเลือดจนเสียชีวิต เจ้าคุณแค้นใจไม่ยอมเหลียวแลสาวตรีมีแต่คุณหญิงเท่านั้นที่คอยพยาบาลดูแล จัดงานศพให้สาวตรี และไว้ทุกข์ให้สาวตรีตลอดชีวิต

การที่สาวตรีต้องประสบชะตากรรม และสูญเสียชีวิตไปในที่สุดนั้น เป็นผลมาจากการอบรมเลี้ยงดูที่ผิดของเจ้าคุณผู้เป็นบิดา

สิ่งที่เกิดขึ้นทั้งหมดเจ้าคุณกล่าวโทษว่าเป็นความผิดของสาวตรี และพาลไปถึงคุณหญิงว่ารู้เห็นเป็นใจให้ลูก ถ้อยคำของคุณหญิงที่กล่าวกับเจ้าคุณแสดงถึงความเสียใจที่ตนไม่สามารถจะปกป้องหรืออุ้มน้ำใจไว้ได้ ปล่อยให้ลูกดำเนินชีวิตไปตามทางที่บิดาต้องการ ความผิดพลาดทั้งหมดที่เกิดขึ้นเป็นความผิดของเจ้าคุณผู้เป็นบิดามีใช้ความผิดของสาวตรี

“...ลูกคนนี่ ถ้าชั่ว หาใช่ชั่วเพราะตัวมันเองไม่ มันชั่วเพราะพ่อของมัน”

“คนระยำ ปากกล้านัก”

“อะ สุดแล้วแต่เจ้าคุณจะเรียกเถอะ เพราะคราวนี้มันถึงที่สุดแล้ว ทั้งลูกและแม่”

“แกคงจะรู้เห็นเป็นใจกับอีลูกชาติชั่วด้วยละซิ”

“นี่ก็เป็นเรื่องที่น่าหัวเราะอีกเหมือนกัน สาวตรีชั่วไม่ใช่เพราะแม่รู้เห็นเป็นใจ เจ้าคุณต่างหากเลือกใส่ลูกสาวที่น่านรักของเราเข้าไปเป็นเครื่องมือของคนมั่งมี คนมีเงิน ดิฉันพยายามค้นหายามเตือนว่าไม่ดี เจ้าคุณกลับหาว่า ดิฉันไม่รักลูก ดิฉันเหลวไหล เจ้าคุณก็ดักเอาเป็นธุระแนะนำทาง นำทางให้ลูกเสียหายหมดทุกสิ่งทุกอย่าง แล้วเมื่อเกิดเรื่องเช่นนี้ขึ้น กลับจะมาเอะอะ โครมคราม ดุร้ายจะยิงบ้าง จะตดลูกตดพ่อบ้าง ใครผิดใครถูกกันแน่”

.....

“...แม่แต่เรื่องเอาลูกไปเกาะโบบุญคนโน้นคนนี่ ดิฉันเตือนว่า เหมือนกาฝากเกาะอยู่บนกิ่งไม้ใหญ่ ไม่ได้รู้จักพึ่งตัวเอง เวลาต้นไม้มล้ม หรือหัก เราจะเป็นอย่างไร เจ้าคุณหาว่าดิฉันโง่ ต้นไม้ใหญ่ไม่รู้จักล้มแล้วคุณนายมารินา คุณอบกิมเป็นอย่างไรบ้าง ล้มทั้งยืนเลย คำพูดของดิฉันจริงหรือไม่”

(ก.สุรางคนางค์. 2544: 349-351)

และถ้อยคำของคุณหญิงที่ทำให้เจ้าคุณตระหนกและยอมรับไม่ได้ก็คือ “เจ้าคุณนั่นแหละฆ่าลูก แล้วก็ฆ่าตัวเองด้วย”

“...ดิฉันจะเสียลูกไป ด้วยความรู้สึกว่าลูกชั่วนั้น ไม่ได้เป็นอันขาด ถ้าดิฉันทำได้จะเอาปืนยิงเจ้าคุณตายเสีย ยังจะดีกว่าไปทำอะไรลูกของเรา เจ้าคุณเป็นพ่อ เจ้าคุณอบรมแนะนำลูกให้เสียไป ให้เลวไป เจ้าคุณควรตายมากกว่าอยู่ด้วยซ้ำ ถึงแม้ว่าแกจะตาย หรือว่าแกอาจจะรอด ดิฉันจะไม่พูดเลยว่า สาวตรีชั่ว ผ่าขาวบริสุทธิ์แท้ ๆ ถ้าไม่มีคนเอาสีดำไปป้ายมันเข้า มันไม่รู้จักแค้นของมันเองหรือก เจ้าคุณนั่นแหละฆ่าลูกแล้วก็ฆ่าตัวเองด้วย

(ก.สุรางคนางค์. 2544: 350-351)

ชีวิตของสาวิตรี เป็นตัวอย่างชีวิตที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูเด็กเปรียบเหมือนผ้าขาวที่พ่อแม่จะเป็นผู้แต่งแต้มสีสันทันให้ ชะตาชีวิตและจุดจบของสาวิตรีเป็นผลมาจากการอบรมเลี้ยงดูของบิดาด้วยความคิดวิธีการที่ผิด สาวิตรีจึงเป็นเหยื่อของการอบรมเลี้ยงดูที่ไม่ถูกต้อง

สายสวาทในเรื่องรอยจารึก

เหยื่อของค่านิยม

สายสวาทเป็นหญิงม่ายที่ย่ำร้างจากสามีและได้กลับมาอยู่กับคุณพระนิตินาทวรพจน์ผู้เป็นบิดา วัลลภรู้จักกับสุนัยน้องชายของสายสวาทและเมื่อได้มีโอกาสมารู้จักกับสายสวาทก็รู้สึกพึงใจนางเสวีพัลลภผู้เป็นมารดาของวัลลภต้องการให้วัลลภแต่งงานกับลูกสาวของญาติที่มีฐานะมั่งคั่งเมื่อทราบข่าววัลลภไปรักใคร่ชอบพอกับสายสวาทซึ่งเป็นหญิงม่ายก็ไม่พอใจมาก มาขอพบสายสวาทที่บ้าน และขอให้สายสวาทเลิกข้องเกี่ยวกับวัลลภ เพราะสายสวาทเคยมีสามีแล้ว มีชื่อเสียงมัวหมองจะทำให้ชื่อเสียงของวัลลภตกต่ำไปด้วย คำพูดของมารดาวัลลภทำให้คุณพระนิตินาทวรพจน์ซึ่งกำลังป่วยด้วยโรคหัวใจ รู้สึกสะเทือนใจมากจนเสียชีวิต ส่วนสายสวาทก็รู้สึกผิดและมีปมด้อยมากยิ่งขึ้น มารดาของวัลลภจัดการหมั้นวัลลภกับลูกสาวญาติแต่วัลลภไม่ยินยอมหนีไปทำงานในชนบท วัลลภได้มาปรับความเข้าใจและสารภาพรักกับสายสวาท สายสวาทแม้จะรักวัลลภแต่ก็รู้สึกว่าตนเองไม่มีค่าคู่ควรกับวัลลภจึงไม่ยอมแต่งงานกับวัลลภ ผู้เขียนจบเรื่องด้วยภาพการจากลาระหว่างสายสวาทและวัลลภที่สถานีรถไฟ

รถไฟเคลื่อนออกจากสถานีแล้ว วัลลภไม่ได้ชะโงกหน้าออกไปดูในทันที แต่เมื่อเขาได้ชะโงกหน้าออกไปนั้น ไม่อาจแลเห็นได้ว่าใครเป็นใคร คนไหนเป็นคนที่เขารัก เพราะว่าสายตาของเขาพร่าพรายไปด้วยน้ำตา มือที่ยกขึ้นโบกนั้นตกลงพาดกับหน้าต่าง จริจอยู่อีกสองสามวัน “เราจะพบกันที่กรุงเทพฯ อีก” แต่ทว่าทางชีวิตของเขากับทางชีวิตของสายสวาทต่างก็จะขนาบคู่กันไป เช่นเดียวกับทางรถไฟอย่างไม่มีวันจะได้มาประจบกัน แลไปสุดลูกหูลูกตาก็ยังขนาบกันอยู่เช่นนั้น

(ก.สุรางคนางค์. 2536ข: 281)

สายสวาทเป็นเหยื่อของค่านิยม ค่านิยมที่มองว่าหญิงม่ายเป็นคนไม่ดีเป็นคนมัวหมองความดีหรือความไม่ดี ไม่ได้ถูกตัดสินจากคุณสมบัติของบุคคลนั้นแต่อย่างใด หากแต่เป็นการตัดสินประเมินค่าจากความเป็นม่ายที่ถูกประทับตราไว้แล้วว่า “ไม่ดี”

เมื่อสายสวาทถูกประทับตราไปแล้วว่าเป็นหญิงไม่ดี มารดาของวัลลภจึงรู้สึกคาดไม่ถึง เมื่อได้มาพบกับสายสวาทและพบว่าสายสวาทไม่ได้เป็นไปตามภาพที่คิดไว้

นางเสวีพัลลภถอนหายใจใหญ่ยาว เวลาไม่มีอะไรเหลืออยู่เลย หญิงที่นั่นอยู่ตรงหน้านี้ แทนที่จะมีรูปร่างหน้าตา กิริยาท่าทาง เลวแสนเลวดังที่เคยวาดไว้ในใจ กลับเป็นผู้ที่มี

ใบหน้างาม ดวงตาเศร้า กิริยามารยาทนั้นมัวล พุดเสียงเบา ๆ และซ้ำ ตรงกันข้ามราวกับฟ้าและดิน ราวกับหน้ามือเป็นหลังมือ ท่านเองกลับเป็นฝ่ายประหม่า เพียงแต่ได้มาประจันหน้ากันเท่านั้น ...เมื่อมาอยู่ต่อหน้าหญิงที่ชื่อสายสวาท ได้เห็นแล้วว่าเป็นอย่างไร ความรู้สึกละเอียดใจก็เริ่มมีขึ้นทีละน้อย ๆ หญิงผู้นี้ไม่มีกิริยาท่าทางว่าเป็นคนเลว ใจแพศยาอาธรรม ดูช่างหวานเย็น และซึ้ง เป็นผู้ดีทุกกระเบียดนิ้ว “นี่ฉันจะพุดอะไรดี” เป็นคำถามที่ต้องถามตัวเอง

(ก.สุรางคนางค์. 2536ข: 257-258)

แม้จะได้มาพบกับสายสวาท และเห็นแล้วว่าสายสวาทไม่ใช่ “คนเลว” ไม่ใช่ “หญิงแพศยา” อย่างที่คิดไว้ ซ้ำยังเป็นผู้ที่ “เป็นผู้ดีทุกกระเบียดนิ้ว” แต่กำลังแรงของค่านิยมที่ว่าหญิงที่ดีคือหญิงบริสุทธิ์ ก็มาจุกจิกให้คุณสมบัติต่าง ๆ ที่สายสวาทมีไว้ความหมายและคุณค่าไปในสายตาของนางเสวีพัลลภ นางจึงขอให้สายสวาทเลิกข้องเกี่ยวกับบุตรชายของตน

“...ฉันเองก็ไม่อยากขัดใจลูก ฉันรักลูกมากเหมือนกัน ต้องการจะให้เขามีความสุข แต่หนักใจอยู่ตรงที่มีข่าวว่า เธอเป็นคนมีสามีแล้ว ขอโทษ-”

“ไม่เป็นไรหรอกค่ะ เชิญคุณนายพุด”

“และค่อนข้างจะมีชื่อเสียงมัวหมองมาแต่อยู่เมืองนอก ก็เกรงว่าจะพลอยให้ชื่อเสียงของวัลลภพลอยตกต่ำไปด้วย ฉันมีลูกชายคนเดียวที่จะพึ่งพาอาศัยเขาได้ ก็ถ้าหากเขามีอนาคตมัวหมองฉันก็ต้องวิตกและจำเป็นต้องหาทางกีดกันไว้บ้าง...”

(ก.สุรางคนางค์. 2536ข: 260)

ในขณะที่เดียวกันตัวของสายสวาทเองก็ตกเป็นเหยื่อของค่านิยมเช่นกัน ความเป็นหญิงม่ายทำให้หลาย ๆ คน ตัดสินว่า สายสวาทเป็นคนมัวหมองไม่มีคุณค่า การตัดสินประเมินค่าจากคนอื่นอาจไม่มีความหมายและส่งผลใด ๆ ต่อบุคคลบางคน แต่สำหรับสายสวาทไม่ใช่เช่นนั้น สายสวาทรับเอาการตัดสินและค่านิยมนั้นมาเป็นของตน สายสวาทรู้สึกว่าคุณค่าอันมีอาจจะแต่งงานกับใครได้อีก

คำสนทนาระหว่างสายสวาทและบิดา แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกต่ำต้อยค่าในตัวเองของสายสวาทได้เป็นอย่างดี

“...พ่อเข้าใจว่ามีคนรักลูกอยู่ ตุ่มจะให้พ่อบอกตัวเขาไหมล่ะ” คล้ายกับลูกสาวของท่าน จะพึงเป็นเด็ก ๆ ขนาดสุวิทย์ลูกชาย ท่านบอกด้วยสำเนียงล้อ ๆ “เป็นคนที่น่ารักมากในสายตาพ่อ”

สายสวาท เงยหน้าขึ้นทันที “ได้โปรดอย่าออกชื่อเลยคะ คุณพ่อ ชื่อของผู้ที่นำรักบริสุทธิ์ไม่ควรที่จะกล่าวปนกับชื่ออันมัวหมองของลูก” น้ำเสียง ใบหน้าแสดงว่าทั้งขมขื่น ทั้งปวดร้าวหัวใจ “ลูกไม่พยายามจะลากผู้หนึ่งผู้ใดให้มัวหมองเพราะลูกเลย...”

(ก.สุรางคนางค์. 2536ข: 253)

คำพูด ความคิด การกระทำและการตัดสินใจของสายสวาท จึงทำให้เห็นว่าสายสวาทเป็นภาพตัวแทนของผู้หญิงที่เป็นเหยื่อของค่านิยม ทั้งโดยการตัดสินใจประเมินค่าจากบุคคลอื่นและการตัดสินใจประเมินค่าตนด้วยตนเอง

นอกจาก กานดา ปิยนาด สาวตรีและสายสวาทแล้ว ยังมีหญิงอีกจำนวนมากที่ตกเป็นเหยื่อ อาทิเช่น พยอม ในเรื่องพยอมไพร ที่เป็นเหยื่อของความรัก ทิพยาในเรื่องทางสายเปลี่ยว ที่เป็นเหยื่อของสามี พันทิพาในเรื่องพันทิพา ที่เป็นเหยื่อของการตัดสินใจจากสังคม รวงในเรื่องชีวิตใหม่ที่เป็นเหยื่อของสังคมเมือง นันทาวดีในเรื่องแม่สายสะอื่น เหยื่อของความรักความหลง

ในนวนิยายแสดงให้เห็นว่า หญิงถูกทำให้เป็นเหยื่อได้ง่ายในหลายลักษณะ ทั้งเหยื่อของความเป็นหญิง ซึ่งหมายถึงการที่ตัวละครต้องประสบชะตากรรม เพราะค่านิยม ขนบของความเป็นหญิงที่ดีที่ตัวละครและสังคมยึดถือไว้ เหยื่อของผู้แสวงหาผลประโยชน์ ซึ่งหญิงตกเป็นเหยื่อเพราะความซื่อ ความไม่รู้เท่าทันของหญิง ตลอดจนกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม เหยื่อของการอบรมเลี้ยงดูที่ไม่ถูกต้องทำให้หญิงมีความคิดและค่านิยมที่ผิด อันนำไปสู่ชะตากรรมอันเลวร้าย เหยื่อของค่านิยมเรื่องความบริสุทธิ์ที่ทำให้หญิงที่ดีต้องด้อยคุณค่าลง

จากทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้จะเห็นได้ว่า ความเป็นเหยื่อของผู้หญิงนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความเชื่อใจ การไว้วางใจคน การอบรมเลี้ยงดู และในขณะเดียวกัน ขนบ ค่านิยม จารีตของสังคม ตลอดจนกฎหมายที่เหลื่อมล้ำก็ล้วนแต่เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้หญิงอยู่ในสถานะที่ตกเป็นเหยื่อได้ง่ายกว่าชาย

4.1.10 ความเป็นหญิงกับอิสระในการกำหนดชีวิต

อิสระคือ ความเป็นไทไม่ขึ้นกับใคร ผู้ที่มีอิสระในการกำหนดชีวิตก็คือผู้ที่สามารถเลือกที่จะทำหรือไม่ทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง

ในสังคมโบราณผู้หญิงไม่ว่าจะอยู่ในฐานะทางเศรษฐกิจ หรือชนชั้นของสังคมใด ไม่ว่าจะเป็นผู้ดี ไพร่ หรือ ทาสไม่ว่าจะอายุมากน้อยเท่าใด ต่างไม่มีอิสระเสรีภาพที่จะปกครองตนเองได้ เพราะกฎหมายกำหนดว่า ผู้หญิงถ้ายังไม่ได้แต่งงานต้องอยู่ในอำนาจของบิดามารดา และเมื่อแต่งงานแล้วต้องอยู่ใต้อำนาจของสามี (มาลี พุทธรังษี. 2551: 163)

แม้กฎหมายที่กำหนดไว้นี้จะเลิกใช้ไปแล้ว แต่แนวคิดนี้ก็ยังคงฝังรากลึกอยู่ในขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของสังคมไทย ทำให้หญิงไม่มีอิสระในการกำหนดชีวิตของตนเอง นวนิยายที่นำเสนอแนวคิดนี้ ได้แก่ *ปลายทางชีวิต* *คนบริสุทธิ์* *นางกรรมวิญ* *มาลี*

ในเรื่อง *ปลายทางชีวิต* นนทลีถูกส่งตัวเข้ามาถวายพระองค์เจ้าหญิงจันทร์จรัสกาลผู้เป็นเสด็จย่าที่วังลดาวัลย์ตั้งแต่วัยเยาว์ นนทลีได้รับการอบรมดูแลจากเสด็จย่าและ “ไม่อาจกระดิกตัวพ้นสายเนตรของท่านได้เลย” ชีวิตของนนทลีเต็มไปด้วยกฎเกณฑ์และการปฏิบัติตามคำสั่งของ

เสด็จยา นนทลีมีชีวิตที่น่าสงสารเป็นเหมือนทาสในสายตาของเพื่อนและญาติพี่น้อง แต่ความคุ้นเคย การถูกอบรรมกล่อมเกลามาตั้งแต่เยาว์ทำให้นนทลีรู้สึกว่สิ่งที่ตัวเองเป็นอยู่นั้นเป็น สิ่งปกติ ไม่ได้รู้สึกว่ถูกจำกัดชีวิตแต่อย่างใด

“ฉันดีใจด้วยจริง ๆ คุณหญิงกำลังพบแสงสว่างของชีวิต ในไม่ช้าเธอจะหลุดพ้นจากความ เป็นทาสของลดาวัลย์ โอ ฉันดีใจเหลือเกิน”

นนทลีมองหน้าผู้ที่เธอไว้วางใจอย่างฉงน ...คือนั้น นนทลีหลับไปในขณะครุ่นคิดคะเนถึงคำพูด ของสหาย เธอจะหลุดพ้นจากความเป็นทาสของลดาวัลย์ !! เพียงเดือนขอมมีคำพูดแปลก ๆ มา เปรียบเปรย ลดาวัลย์ ทาสของลดาวัลย์ นนทลีจะเข้าใจอย่างไร ในเมื่อเธอเชื่อมั่นว่ เธอเป็นไท...”

(จินตะหรา. 2512: 47)

นนทลีไม่เคยรู้สึกว่ตนถูกจำกัดอิสระ และเชื่อว่าตัวเองมีสิทธิที่จะกระทำอะไรได้ทุกอย่าง (ที่เสด็จยาเห็นว่ดี)

...ดูเหมือนตั้งแต่นนทลีมีชีวิต มีความจำและมีความคิด ความรู้สึกว่ วัง“ลดาวัลย์”เป็นค้าย สำหรับคุมขัง ไม่เคยผ่านสมองเลย นนทลีไม่ใช่นกที่ถูกจับใส่กรงขังแน่นอน เธอเป็นหลานรักของ เสด็จยา เธอมีสิทธิที่จะกระทำอะไรได้ทุกอย่าง – ที่เสด็จยาเห็นดีเห็นงาม

(จินตะหรา. 2512: 9)

เมื่อนนนทลีมีความรักนนทลีจึงพึงจะได้ตระหนักว่ เธอไม่ได้มีอิสระในการกำหนดชีวิตของ ตนเอง ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นอยู่กับเสด็จยา เสด็จยา “ว่อย่างไร” นนทลีก็ต้องปฏิบัติตามนั้น หากไม่ ปฏิบัติตาม หรือเพียงแคมีทำที่ว่จะไม่ปฏิบัติ เสด็จยาก็จะใช้อำนาจที่มีเหนือกว่าสั่งลงโทษนนทลี

เสด็จยาตั้งใจไว้ว่จะให้นนทลีหมั้นกับท่านชายธีรศักดิ์พัฒนา หรือท่านชายแดงผู้เป็นหลาน เมื่อฤดูสงฆ์ใหญ่มาสู่ขนนนทลีเสด็จยาจึงไม่ตกลง และเมื่อเห็นว่นนทลีมีทำที่ว่จะชอบฤดูก็ลงโทษ โดยการขังนนทลีไว้ในห้อง

“ท่านไม่ยอมให้ใครขึ้นไปเลย นอกจากแม่ขวัญใจขึ้นไปส่งข้าวส่งน้ำตามเวลาเท่านั้น ดิฉัน ท่านไม่ให้ขึ้นไป กลัวจะไปสงสารและช่วยเหลือคุณหญิง”

(จินตะหรา. 2512: 226)

เมื่อชายแดงกลับมาจากต่างประเทศพร้อมภรรยาชาวต่างชาติเสด็จยาก็ริ้วมากที่ ไม่สามารถ ทำให้ชายแดงเลิกกราจากภรรยาได้ ทำที่ของเสด็จยาต่อความสัมพันธ์ของฤดูและนนทลีจึงเปลี่ยนไป นนทลีได้แต่หวังว่เสด็จยากงจะให้ความกรุณาแก่ตน เพราะไม่ว่เหตุการณ์จะเปลี่ยนไปอย่างไร นนทลีก็ยังเป็นนนทลีคนเดิมที่ ไม่สามารถเลือกหรือกำหนดชีวิตของตนเองได้

...บางทีเรื่องราวระหว่างนนทิลกับฤๅ อาจจบลงอย่างง่ายดาย อุปสรรคทั้งหลายแหล่กำลังจะสิ้นสุดลงทั้งนี้ด้วยพระกรุณาจากบุคคลคนเดียวเท่านั้น **ชีวิตของนนทิลขึ้นอยู่กับเสด็จยาสุดแล้วแต่ท่านจะบรรณาการให้เป็นอะไร ...ชีวิตของเราทั้งสองขึ้นอยู่กับเสด็จยาเท่านั้น...**

(จินตะหรา. 2512: 516-517)

ในเรื่อง**คนบริสุทธิ์** นานาต้องแต่งงานกับรัชตามความต้องการของผู้ใหญ่ซึ่งได้แก่พ่อและแม่เลี้ยงของนานา นานารู้สึกว่าตนเป็นเหมือนวัตถุชิ้นหนึ่งในบ้านที่ใครจะทำอย่างไรก็ได้

“...นานาไม่เคยรู้จักกับผู้ชายคนนี้เลย”

“โอ๊ย ! แต่งกันแล้วก็รู้จัก รู้รักกันเองแหละค่ะ”

.....

นานาลุกขึ้นยืน ความคิดวุ่นวายไม่เป็นระเบียบ เมื่อครุ่นนี้คุณนายเอิบเรียกหล่อนไปบอกว่า คุณพ่อจะให้แต่งงานและกำหนดรับหมั้นในเร็ว ๆ นี้

หล่อนตกใจทั้งเสียใจมาก ที่ท่านผู้ใหญ่ทำเหมือนหล่อนเป็นวัตถุชิ้นหนึ่งในบ้าน พอใจให้แก่ใคร ก็ให้ไปโดยเจ้าตัวไม่มีโอกาสคัดค้าน...”

(วรรณศิริ. 2524: 37)

เมื่อแต่งงานกับรัชแล้ว รัชรักและเอ็นดูนานามากจนทำให้พี่สาวของรัชไม่พอใจนานาที่เหมือนกับมาแย่งความสำคัญไป เมื่อรัชไปต่างประเทศนานาได้ขัดขวางไม่ให้น้องสาวของรัชหนีตามผู้ชายแต่พี่สาวของรัชเข้าใจผิดคิดว่านานามีชู้ นานาจึงถูกขับไล่ออกจากบ้านกลับมาอยู่กับบิดา บิดาเห็นใจและเชื่อใจนานาแต่มารดาเลี้ยงไม่พอใจที่นานากลับมาจึงเกิดการทะเลาะเป็นปากเสียงกันระหว่างบิดาและมารดาเลี้ยง นานาจึงต้องไปอยู่กับยายที่เพชรบุรีและคลอดลูกสาวที่นั่น เมื่อรัชกลับมาจากต่างประเทศเรื่องราวทั้งหมดได้ถูกเปิดเผย รัชจึงไปรับนานากลับมาอยู่ที่บ้านดั้งเดิม

ชีวิตของนานาจึงเป็นชีวิตที่ไม่มีอิสระในการเลือกทางเดินของชีวิตด้วยตนเอง บุคคลอื่นเป็นผู้กำหนดกะเกณฑ์และตัดสินใจให้นานาทั้งหมด แม้ว่าจะพอใจหรือไม่พอใจก็ตามนานาก็จะต้องเดินไปตามทางที่ผู้อื่นกำหนดให้โดยไม่สามารถเลือกได้

ลินจงในเรื่อง**นางครวญ** เป็นตัวละครอีกตัวหนึ่งที่ไม่มีความอิสระในการกำหนดชีวิตของตนเอง ลินจงแอบผูกใจรักใคร่อยู่กับไมตรี นราเพื่อนของไมตรีไม่ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างไมตรีกับลินจงจึงให้ผู้ใหญ่มาสู่ขอลินจง เมื่อไมตรีทราบว่าเพื่อนพอใจในหญิงที่ตนรักก็เสียสละให้เพื่อนโดยไม่ได้อำนาจถึงความรู้สึกของลินจง ลินจงได้แต่คร่ำครวญน้อยใจในชะตาของตน

น้อยใจและสงสารสลดใจตัวเองยิ่งนัก ผู้หญิงเป็นวัตถุสิ่งหนึ่งสำหรับหยิบยื่นให้กับคนที่ปรารถนา แม้แต่คู่รักก็ยังไม่พยายามเหนี่ยวรั้งไว้ ปลงตกยกให้แก่เพื่อนโดยง่ายดาย ไม่ตรีมีความคิดความรักแบบไหน...

(วรรณสิริ. 2523: 201)

ในที่สุดลินจงก็ต้องหันกับนราตามความต้องการของบิดาและคนรักของตนเอง นอกจากนี้ยังมีผู้หญิงอีกหลาย ๆ คนที่ไม่มีอิสระในการกำหนดชีวิตของตนเอง เช่น พันทิพา ในเรื่อง พันทิพา มาลินีในเรื่อง มาลินี ตรุณีในเรื่อง ปีศาจ

ในขณะที่นวนิยายจำนวนหนึ่งนำเสนอภาพของผู้หญิงที่ไม่มีอิสระในการกำหนดชีวิตของตนเอง นวนิยายอีกจำนวนหนึ่งก็ได้นำเสนอภาพตรงข้ามเป็นภาพของผู้หญิงที่มีอิสระในการกำหนดชีวิต สามารถเลือกทางเดินในชีวิตได้ด้วยตนเอง ดังตัวอย่าง เช่น

ผกาในเรื่อง คู่ครอง ผกาเป็นหญิงมีการศึกษาเป็นลูกสาวคนเดียวของครอบครัว ผกาต้องการทำงานแม่เพื่อนและมารดาจะเห็นว่าไม่มีความจำเป็น

“...ฉันกำลังคิดจะทำอะไรสักอย่าง อยู่บ้านเฉยๆ มาหลายปี รำคาญมาก มองเห็นคนอื่นเขา เจริญรุ่งโรจน์ หันกลับมามองตัวเองแล้วเศร้าใจ ไม่เห็นมีอะไรดีขึ้น กินแล้วก็นอนไปวัน ๆ หาความก้าวหน้าในชีวิตไม่ได้

“จะไปทำอะไรเล่าผกา ฉันเป็นเธอก็สบายเสียทั้งชาติ พ่อแม่ก็มีลูกคนเดียว บ้านช่องก็มี เงินทอง ก็มีมาก”

“ไม่มากนักหรอกค่ะ มันค่อย ๆ หมดไปทุกวัน เพราะไม่มีใครจะหามาเพิ่ม...”

(ก. สุรางคนางค์. 2512ก: 76-77)

ผกามีความตั้งใจจริงที่จะทำงาน แม้มารดาจะเห็นว่าไม่จำเป็นแต่ผกาก็ได้ชี้แจงให้มารดาทราบถึงเหตุผลของเธอ

“ไปหัวหินมาคราวนี้ได้รับความรู้อีกหลายอย่างในชีวิต นอกจากนั้นนิตยังอยากจะหาเงินไว้สักจำนวนหนึ่ง”

“จะทำอะไรกันอีกแม่คุณ”

“นิตอยากจะเอามาทำทุนอะไรสักหนึ่งอย่าง คุณแม่ไม่เบื่อลูกสาวบ้างหรือคะ ที่ตีแต่นั่งกิน นอนกิน อยู่เฉย ๆ ไม่เห็นทำงานอะไรเป็นชิ้นเป็นอัน”

“ก็ทำงานแทนแม่อยู่แล้วอย่างไรล่ะ”

“ไม่พอหรอกค่ะ สมมุติว่าเรามีเงินสองร้อยบาทนะคะ นิตช่วยคุณแม่ได้เพียงจดบัญชีว่าร้อยหนึ่งเป็นเงินสด ห้าสิบบาทเป็นราคาที่ดิน ยี่สิบห้าบาทเป็นค่าเช่าสวนคลองมอญ อีกยี่สิบห้าเป็นเงินสำหรับจะต้องใช้จ่าย นิตไม่เคยทำให้เงินเหล่านี้กองยั้งจากสองร้อยใช้ไหมคะ”

คุณแม่พยักหน้า เห็นจริงตามที่พูด แต่ท่านก็ยังคงว่า “นอกจากจะเกิดเรื่องฉุกฉะหุกเจ็บไข้ขึ้น”
 “ถ้ามีเรื่องเช่นนั้น นับวันจะหมดไป – หมดไป และหาวันจะเพิ่มขึ้นอีกยาก นิดนี้กุดแล้วไม่ค่อย
 สบายใจเลยละ อยากจะหาเวลาว่างจริง ๆ สักวันหนึ่งปรึกษาคุณแม่ ว่านิตควรจะทำอะไรจึงจะดี”

(ก. สุรางคนางค์. 2512ก: 205-206)

คำว่า “ปรึกษา” แสดงให้เห็นว่า นิต หรือ ผกา มีความเป็นอิสระที่จะทำสิ่งใดหรือไม่ทำ
 สิ่งใดด้วยตนเอง ไม่ได้อยู่ใต้อำนาจบังคับบัญชาของผู้เป็นมารดาแต่อย่างใด

ในที่สุดผกาก็ได้เข้าร่วมหุ้นกับพยอม หญิงสาวรุ่นน้องที่รู้จัก เปิดร้านพยอมยงค์ซึ่งเป็นร้าน
 เสริมสวยและรับตัดเสื้อผ้า ผกามีอิสระในการกำหนดชีวิตของตัวเองทุกอย่างแม้แต่การเลือก
 คู่ครอง ผกาเลือกที่จะไม่แต่งงานกับใครทั้ง ๆ ที่แม่และน้ำสาวอยากให้ผกาแต่งงานและมีผู้ชาย
 หลายคนมาสู่ขอผกา แต่ผกาปฏิเสธทั้งหมด เธอไม่สนใจใครเพราะได้เห็นบทเรียนจากชีวิตของ
 คู่แต่งงานหลายคู่ที่ปราศจากความสุข

เรื่องนี้จบลงด้วยบทสนทนาระหว่างผกากับน้ำสาวชื่ออาบ ผกาได้แสดงทัศนะไว้ว่า

“ควรหรือที่เราจะมานึกถึงการแต่งงาน การมีคู่ครองในยามนี้ละ น้ำอาบ ขอให้เราส่งใจอันบริสุทธิ์
 สะอาดของเราไป มุ่งอยู่เฉพาะสิ่งที่ประเทศชาติกำลังต้องการ และหลังจากนั้น หลานจึงจะเห็นสมควร
 ว่า ‘คู่ครอง’ เป็นของจำเป็นที่สุดสำหรับสตรี”...

“...หลานมีความรู้สึกเพิ่มขึ้นในเวลาที่ว่า เราควรรีบกระทำเร็ว ๆ เพื่อกระทำกิจการของเราให้เต็ม
 ความสามารถ หลานจะสมัครเป็นอาสาสมัคร ดีกว่าจะสมัครเป็นคู่ครองของใครนะ น้ำอาบ”

(ก. สุรางคนางค์. 2512ก: 583-584)

ผกาจึงเป็นผู้ที่มีอิสระในการกำหนดชีวิตของตัวเองอย่างแท้จริง ทั้งในเรื่องของการงาน
 การแต่งงาน และการเลือกที่จะทำประโยชน์ต่อประเทศชาติแทนที่จะคำนึงถึงแต่เรื่องที่เป็นประโยชน์
 ส่วนตน

ขนิษฐาในเรื่องเทพราช ขนิษฐาเป็นหญิงสาวกำพร้าอาศัยอยู่ในวังของเจ้านายพระองค์หนึ่ง
 เมื่อปู่เสียชีวิตขนิษฐาได้รับที่นาที่เทพราชเป็นมรดก ขนิษฐาตัดสินใจขายที่ดินบางส่วนในราคาที่ต่ำ
 มากให้แก่ผู้ที่ขนิษฐาคิดว่าจะมาทำประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่นได้ ทำให้ญาติฝ่ายบิดาไม่พอใจ
 ภายหลังขนิษฐาออกจากวังมาอยู่ที่เทพราช และแต่งงานกับกัมพลชายที่เธอขายที่ดินให้ ทั้งสอง
 ช่วยกันทำฟาร์มเลี้ยงไก่จนประสบความสำเร็จทำความเจริญให้แก่เทพราช

ขนิษฐาเป็นผู้มีอิสระในตนเอง สามารถคิดและตัดสินใจ ทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ไม่อยู่ใน
 อำนาจของใคร ทั้งในเรื่องการขายที่ดิน การดำรงชีวิต ตลอดจนการแต่งงานที่เธอสามารถเลือกที่
 จะแต่งงานกับคนที่เธอพึงใจได้

วัลยาในเรื่องความรักของวัลยา วัลยาเป็นหญิงสาววัย 24 ปี มาจากครอบครัวชนชั้นกลางที่ค่อนข้างยากจน เป็นคนฉลาดและเรียนเก่งได้ทุนมาเรียนทางด้านดนตรีที่ประเทศฝรั่งเศส วัลยาปฏิเสธการแต่งงานกับเรวัต ชายหนุ่มผู้ร่ำรวยที่มาจากตระกูลสูงเนื่องจากเป้าหมายของการแต่งงานและการใช้ชีวิตของเธอและเรวัตต่างกัน วัลยาต้องการใช้ชีวิตที่เป็นประโยชน์ต่อโลกต่อสังคม โดยเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วเธอตั้งใจจะกลับไปทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติและประชาชนผู้ทุกข์ยาก

“นกมันอาจจะร้องเพลงเมื่อใดก็ได้ เมื่อมันนึกอยากจะร้อง เมื่อมันอยู่กับคู่ของมัน โดยไม่คำนึงถึงความทุกข์ยากของนกอื่น ๆ แต่คนเราจะทำเช่นนั้นอย่างไรได้ เราจะร้องเพลงแห่งความสำราญได้อย่างไร ในเมื่อชีวิตของคนเราส่วนใหญ่ ยังอยู่ในความทุกข์ คนอื่นเขาอาจจะทำได้ แต่ดิฉันทำไม่ได้หรอก”

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ก: 157)

ชีวิตของวัลยามีทางให้เธอเลือกได้หลายทาง และเธอก็มีอิสระในการที่จะกำหนดทางที่จะเดินไปได้ด้วยตนเอง ซึ่งทางนั้นก็คือทางแห่งการรับใช้ประเทศชาติและสังคม

จิตรีในเรื่องเรอลิขิต – บงหลุมศพวาสิฎฐี จิตรีกำพร้าบิดามารดา อาศัยอยู่กับพี่สาวและพี่เขย จิตรีเป็นคนหัวดี หัวแข็ง ฉุนเฉียว โมโหง่าย ชอบทำอะไรตามใจตน มีอิสระสูงในการเลือกที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ขณะที่เรียนอยู่ในคณะวิทยาศาสตร์ ชั้นปีที่ 4 จิตรีลาออกโดยไม่ฟังคำทัดทานของใคร จิตรีให้เหตุผลของการลาออกว่า

“เมื่อการเรียนเหลือเกิน ! อยากออกมาทำงานเท่านั้นเอง เดียวนี้ใครๆ เขาก็รีบออกหางานทำทั้งนั้น บ้านเมืองมันคับขันเข้าทุกที”

“เขาออกมาเมื่อสำเร็จหรอกน้อง” นางจรรยา ดิเรกกุล ผู้พี่สาวซึ่งใคร ๆ เรียกว่า “คุณใหญ่” แียงขึ้น “ทนเรียนอีกปีเดียวไม่ได้หรือ?”

จิตรีรับว่าทนไม่ได้แม้แต่วันเดียว

(ร.จันทพิมพะ. 2547: 30)

จิตรีสมัครเข้าทำงานเป็นสมุหบัญชีที่ธนาคารแห่งหนึ่ง และใช้ชีวิตตามความต้องการของตน

หล่อนหมกมุ่นสังคมนิยมแบบต่าง ๆ และในค่านิยมอย่างใหม่ ซึ่งสงครามมีส่วนสร้างขึ้นไว้ ดูเหมือนจะมีมนต์ประหลาดและวิเศษสักอย่างมาทำให้จิตรีลืมตัว และปล่อยตัวตามเหตุการณ์เกินไป ดูเหมือนไม่มีมนต์จะกักกันอีกด้วย ดังนั้นสมาชิกในครอบครัวของจิตรี ก็ได้แต่จ้องดูด้วยความวิตก แต่ไม่มีโอกาสยับยั้งหญิงสาว หรือปลุกให้รู้ตัวแต่อย่างใด

(ร.จันทพิมพะ. 2547: 33)

เมื่อผิดหวังจากคนรักที่เดินทางไปต่างประเทศ จิตรีกี่แต่งงานกับผู้ชายที่ยังรู้จักกันไม่ดีพอ ในเวลาอันรวดเร็ว

หล่อนเชื่อรอยลิขิตของมนุษย์ ซึ่งหมายถึง รอยลิขิตของหล่อนเองอีกด้วย ดังนั้น จิตรีจึงหยิ่งผยองและขมใจจนเกินควร เมื่อหล่อนเริ่มลิขิตความเป็นอยู่อย่างใหม่ และดูเหมือนว่า หล่อนได้รับความสำเร็จโดยราบรื่นเรื่อยมา

หล่อนคิดว่า หล่อนเสียคู่รักคนแรก เพราะความทรยศอย่างเดียว หล่อนก็หาคู่รักและสามี ได้ด้วยการขวนขวายของตนเอง หล่อนเสียศักดิ์สกุลตลอดจนเกียรติยศอย่างนั้น หล่อนก็ยัง สามารถมีได้อีก ทั้งนี้เพราะหล่อนได้ลิขิตโชคชะตาตนเองลงไปบนรอยลิขิตของพรหม ซึ่ง เประอะเปื่อนไปแล้ว

จิตรี คือ พรหมผู้ยิ่งใหญ่!

(ร.จันทพิมพะ. 2547: 152-153)

ด้วยความคิดเช่นนี้ จิตรีจึงเป็นผู้มีอิสระในการกำหนดชีวิตและลิขิตเส้นทางต่าง ๆ ด้วยตนเอง

รัชนี้ในเรื่องปีศาจ รัชนี้เป็นหญิงสาวสวย มีการศึกษาดี เกิดในสกุลขุนนางศักดินา รัชนี้เป็นผู้ที่มีความคิดเป็นตัวของตัวเอง และเป็นความคิดที่แตกต่างออกไปจากคนในครอบครัว และสังคมของชนชั้นสูง รัชนี้เห็นว่าค่าของคนอยู่ที่ความดีไม่ใช่เงิน รัชนี้จึงเลือกคบกับคนที่ครอบครัวไม่เห็นด้วย

ฉันมีการศึกษาและมีหัวสมัยใหม่พอที่จะเข้าใจว่า คุณค่าของคนนั้นอยู่ที่อะไร ฐานะและเงินทองไม่มีความสำคัญอะไรสำหรับฉันหรอก ความดีต่างหากที่ฉันนับถือ... และยึดเป็นหลักในการคบหาสมาคมกับคนทั่วไป

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ข: 16)

รัชนี้เลือกกระทำทุกสิ่งด้วยตนเอง ทำในสิ่งที่ตนคิดว่าสมควรและถูกต้อง ในที่สุดเมื่อความ “เห็นต่าง” ระหว่างรัชนี้กับครอบครัวมีมากขึ้นทุกขณะ รัชนี้จึงกบฏต่อครอบครัวด้วยการออกจากบ้านและเดินทางไปอยู่กับเพื่อนที่เป็นครูในต่างจังหวัด เพื่อ “ออกมาสู่โลกและชีวิตใหม่” ที่รัชนี้เป็นผู้เลือกเอง

จากตัวอย่างทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่าอิสระในการดำเนินชีวิตเป็นสิ่งที่ผู้หญิงบางคน “เลือกได้” และบางคนก็ “ไม่สามารถเลือกได้”

การที่ผู้หญิงมีอิสระในการกำหนดชีวิตของตนเองได้นั้น สัมพันธ์กับการพึ่งพาตนเอง ผู้หญิงที่พึ่งพาตนเองได้จะสามารถเลือกใช้ชีวิต เลือกทำ เลือกเป็น ได้ตามที่ตนต้องการ ในขณะที่ผู้หญิงที่

ไม่มีอิสระในการเลือก จะเป็นผู้หญิงที่ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ เป็นผู้หญิงที่อยู่ในอำนาจของญาติผู้ใหญ่ บิดามารดา หรือสามี ชีวิตของหญิงเหล่านี้เป็นชีวิตที่ถูกกำหนดให้เป็นไปตามความประสงค์ของผู้อื่นโดยที่ตนไม่มีสิทธิในการกำหนดชีวิตของตนเองได้อย่างที่ตนต้องการ

4.1.11 ความเป็นหญิงกับขอบเขตพื้นที่

“ในการจัดสรรพื้นที่ให้คนแต่ละเพศสังกัดอยู่ให้ใช้เวลาในชีวิตส่วนใหญ่ที่จะอยู่ภายในบริเวณนั้น รูปแบบการจัดสรรที่ค่อนข้างเป็นกระแสหลักทั่วโลก ก็คือ “ที่ของผู้หญิงคือที่บ้าน” ... “ที่ของผู้ชายคือที่สาธารณะ” (กาญจนา แก้วเทพ. 2544: 63)

ที่ของผู้หญิงคือที่บ้านหรือในบ้าน ส่วนที่ของผู้ชายคือที่สาธารณะหรือนอกบ้าน แนวคิดเช่นนี้ปรากฏให้เห็นในนวนิยาย ทั้งในวิถีการดำเนินชีวิตตลอดจนทัศนคติที่ตัวละครได้แสดงออกมาเป็นคำพูด

ในเรื่อง*ความรักของวิลยา* สิ่งที่เดือนตาต้องการ คือ ความสุขสงบในชีวิต “บ้านและผ้าเทานั้น” แสดงให้เห็นทัศนคติของผู้หญิงที่ได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ของตนไว้แล้ว

เดือนตาเป็นผู้หญิงที่ไม่มีความปรารถนาอะไรมากในชีวิต นอกจากชีวิตที่ผาสุกสงบ บ้านและผ้าเทานั้น เธอไม่เคยคิดถึงเรื่องสิทธิ เรื่องสังคมหรือการเมือง เธอไม่ได้ต้องการอะไรมาก นอกจากความต้องการอย่างผู้หญิงเก่า ๆ ต้องการ

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ก: 100)

เช่นเดียวกับสิ่งที่ *นาถฤดี* ในเรื่อง*หัวใจให้เข้าต้องการ* เธอต้องการพื้นที่เพียงแค่ว่า “ในบ้าน” เท่านั้น

ความใฝ่ฝันของดิฉันในขณะนั้น ก็เหมือนกับเด็กสาวในวัยรุ่นโดยมาก คือปรารถนาจะแต่งงาน มีความสุขอยู่กับชีวิตครอบครัวของตน... ดิฉันคงจะมีชายที่ตัวรัก มีบ้านของตัวเอง ทำกับข้าวดูแลบ้านให้เขา มีบุตรน้อยน่ารักไว้ชื่นชมเวลาที่เขาไปทำงาน

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2513: 11)

ในเรื่อง*ค่าแห่งความรัก* คำกล่าวของ*พงษ์สุดา* แสดงให้เห็นการแบ่งพื้นที่ระหว่างหญิงและชายอย่างชัดเจน

“...เรื่องการคร่ำลึงสุดอย่างดึกว่า นิด ๆ หน่อย ๆ นี่เป็นเรื่องของสุดา ปล่อยเป็นหน้าที่ของดิฉัน ข้างนอกบ้านซื้อมะพร้าว ขายมะพร้าวอะไรนั้น เป็นเรื่องของลุงสุด”

(สุกัญญา. 2523: 301)

การเมือง เรื่องสังคมต่าง ๆ ถือเป็นเรื่องนอกบ้าน จึงเป็นเรื่องของชาย มิใช่เป็นเรื่องของหญิงดังปรากฏทัศนคติในคำพูดของชายกลาง ในเรื่องบ้านทรายทอง ชายกลางตำหนิหญิงเล็กที่ไม่อยู่บ้าน ไม่ช่วยพี่หญิงใหญ่ทำงานที่ควรจะทำในบ้าน

“...หญิงเล็กไม่ยอมทำอะไร...แม้แต่สนใจเรื่องการเมือง เรื่องคอร์รัปชัน เรื่องสังคม คนไหนช่วย คนไหนขวา มันไม่ใช่ธุระของผู้หญิง ผู้หญิงควรดูแลให้คนในบ้านมีความสุข

(ก. สุรางคนางค์. 2543ก: 167)

การที่ผู้หญิงได้ถูกวางกรอบไว้ว่า ในบ้านคือพื้นที่ของตน และผู้หญิงก็เคยชินกับการอยู่ในพื้นที่นั้น การที่จะก้าวออกจากกรอบ ขอบเขตพื้นที่จึงเป็นสิ่งที่ “น่ากลัว” สำหรับผู้หญิง ดังเช่นทิวาในเรื่องเบญจวรรณ

“...ทุกวันนี้พี่เองก็ไม่ค่อยสบายใจ เพราะอาศัยเขาอยู่ เอาใจเขาเท่าไร ๆ ก็ยังอดกระทบกระทั่งกันไม่ได้ ใจเราก็อดมีปมด้อยไม่ได้ พี่คิดจะหางานทำก็ไม่รู้จะทำอะไร เราก็ไม่เคยทำงานนอกบ้าน พอคิดว่าจะทำโน่น ทำนี่เท่านั้น ใจก็สั่นกลัวเอาเฉย ๆ”

(กาญจนา นาคพันธ์. 2513ข: 617)

ในขณะที่เดียวกันผู้หญิงอีกจำนวนหนึ่งก็ได้ตระหนักว่า ขอบเขตพื้นที่ของตนมิได้มีเพียงแค่ “ในบ้าน” เท่านั้น ผกาในเรื่องคู่ครอง เป็นตัวอย่างหนึ่งของผู้หญิงที่ตระหนักถึงศักยภาพของตนเองและต้องการก้าวออกไปนอกขอบเขตพื้นที่ที่ถูกจำกัดไว้

...ทำไมเธอจึงจะต้องมาเก็บตัวอยู่แต่ในบ้าน ในเมื่อเพศหญิงเช่นเดียวกับเธอต่างทำงาน มีอาชีพ – ใช้สมองและกำลังกายให้เป็นประโยชน์แก่ตัว – แก่ครอบครัว ตลอดจนประเทศชาติ

(ก. สุรางคนางค์. 2512ก: 324)

มาลินในเรื่องทางสายเปลี่ยว เป็นอีกคนหนึ่งที่ต้องการก้าวออกไปจากขอบเขตพื้นที่ที่หญิงถูกจำกัดไว้

“...คนโดยมากคิดแต่ว่า ...คิดเพียงเท่าที่ท่านขุนพูดเมื่อกี้” มองหน้าท่านขุนแล้วยิ้มเยาะ “คือเป็นหญิง จะทำไปทำไมกันงานใหญ่ ๆ โต ๆ กวาดบ้าน ภูบ้าน เลี้ยงเด็ก เท่านั้นถมไปพอแล้ว ด้วยเหตุนี้ ลูกผู้หญิง จึงไม่มีชื่อว่าได้ทำอะไรใหญ่ ๆ กับเขาเลย ชีวิตที่ไม่กล้าเสี่ยงภัยอะไรเสียเลย จะเป็นชีวิตที่รุดหน้าไม่ได้ ในต่างประเทศผู้หญิงเป็นหัวหน้าฟาร์มทำไร่ถมไป ไร่ว่าดิฉันจะใช้ข้อมือที่ท่านขุนว่าเล็กราวกับต้นอ่อนนี้ ไปยกจอบ ยกเสียมเอง เมื่อไหร่ล่ะคะ...”

(ก. สุรางคนางค์. 2531ก: 191)

ในเรื่อง *ปีศาจ* รัชณีได้ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการก้าวจาก “ในบ้าน” ออกไปสู่พื้นที่ “นอกบ้าน”

...ไม่มีใครในบ้านที่เห็นชอบด้วยความเต็มใจในการที่รัชณีเข้าเรียนมหาวิทยาลัย ดังนั้น ตลอดเวลาที่เรียน ไม่เคยมีใครเอาใจใส่สนใจถาม ความคิดคัดค้านและไม่พอใจได้แสดงออกมาเป็นความซาเย็น ...แต่ความซาเย็นนั้น ก็จบทำให้รัชณีท้อถอยหมดกำลังใจ ที่จะเรียนจนจบเสียหลายครั้งหลายหน ด้วยกำลังใจจากเพื่อนรักบางคน และ ด้วยความกลัวว่าจะต้องมาจับเจ้าไหความว่างเปล่า เฝ้ายางของบ้าน ทำให้รัชณีมานะเรียนจนสำเร็จ

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ข: 18)

ในเรื่อง *คนรักโลก* มีสิ่งที่น่าสนใจ คือ การที่ผู้เขียนได้ใช้ถ้อยคำภาษาที่ทำให้ผู้อ่านได้เห็น ความเปลี่ยนแปลงของ มลิลลา จากผู้หญิงที่อยู่ “ในบ้าน” ทำหน้าที่ดูแลบ้าน ดูแลสามี เปลี่ยนเป็น มลิลลาที่อยู่ “นอกบ้าน” เป็นนักธุรกิจหญิงที่ประสบความสำเร็จในการค้า

มลิลลา “ในบ้าน”

หันม้ายิ้มอาย ๆ

สุขุมเยือกเย็น

ยิ้มอย่างกระดาก ๆ

ยิ้มอาย ๆ และก้มหน้า

หยิบแก้วน้ำส้มจิบคล้ายจะเป็นการ
แก้ขวย

คำตอบในอาการนอบน้อม

พูดจาตะกุกตะกัก

มลิลลา “นอกบ้าน”

หัวเราะใส่หน้าผู้ชาย

กล้าได้ กล้าเสีย
กล้าเสี่ยง กล้าตัดสินใจ

ยิ้มบอกอาการมั่นใจ

กิริยาท่าทาง ปราดเปรี้ยว
หัวเราะที่เล่นที่จริง “ทีหลังหนู
ไม่เฟลิร์ด อีกแล้วค่ะ”

คล้องแขนโอบรอบคอของเขา

กล่าวเสียงดู ดวงตาขุ่น

พูดด้วยเสียงแตกตื่น
พูดอย่างเยาะ ๆ

สงบเสงี่ยม เกรงใจ

สอดขึ้น ตัดบท เบิ่งตาถาม

ยิ้มน้อย ๆ

หัวเราะเป็นที่เยาะ

การก้าวออกจากพื้นที่เก่า ซึ่งได้แก่ในบ้าน ไปยังพื้นที่ใหม่ คือนอกบ้านหรือชีวิตในการทำงาน ทำให้มลิลาต้องปรับเปลี่ยนบุคลิกของตัวเองจากแม่บ้านที่ “เป็นคนอ่อนหวาน ละมุนละไม สุภาพ รู้จักที่สูงที่ต่ำ รู้จักปรนนิบัติ” กลายเป็นมลิลาคนใหม่ที่ “สมาคมเก่ง เทียวเก่ง แต่งตัวเก่งและใช้เงินเก่ง ขับรถเก่งขนาดใหญ่ด้วยตัวเองบ่อย ๆ เต้นรำ สูดบุหรี่ย เล่นเทนนิส เล่นโปกเกอร์ พูดภาษาอังกฤษ และสมาคมกับชาวผิวขาว”

มลิลาคนปัจจุบันนี้ ประกอบอยู่ด้วยเค้าหน้า บอกความปราดเปรี้ยวแก่ผู้เห็นโลกมามาก และผ่านการสมาคมมามาก แทนจะเป็นมลิลาหน้าซื่อ ๆ แห่งเด็กสาวผู้ไร้เดียงสาต่อโลกและชีวิต ขณะนี้ได้แทนที่ด้วยแววแข็งกร้าวแห่งความทะนง องอาจประหนึ่งจะทำทลายโลก หรือว่าโลกทั้งโลก ได้หมอบอยู่แทบเท้าของหล่อน

มลิลาที่เขาเคยรู้จักไม่มีตัวตนอยู่อีกแล้ว !

บวรใจหายวูบ คล้ายกับเขาได้รับรู้ข่าวตายของใครคนหนึ่งที่เขารักและบูชา

(อาษา. 2513ก: 697)

ในขณะที่บวรรู้สึกอาลัยอาวรณ์ต่อมลิลาคนเก่าที่เหมือนกับตายจากไปแล้ว ปรีชาก็ได้ขอแต่งงานกับมลิลาคนใหม่โดยมีคำขอแกมบังคับว่า ขอให้เธอกลับไปเป็นมลิลาคนเก่า

“...ผมกำลังจะบังคับคุณอยู่เดี๋ยวนี้, มลิลาว่าผมไม่ต้องการเห็นมลิลา คนเฟลิร์ตเก่ง และเทียวเก่ง แต่ผมต้องการพบมลิลาคนเก่าที่หวานเยือกเย็นและนุ่มนวล มลิลาคนเก่าน่ารักกว่านี้มากมายนัก”

“เริ่มบังคับกันแล้ว เริ่มต้นใช้อำนาจกันแล้ว” หล่อนหัวเราะเสียดสี “นี่เองคือ ความหมายของความรักและการแต่งงาน”

(อาษา. 2513ก: 635)

ทั้งบวรและปรีชา จึงเป็นเหมือนกับตัวแทนของชายที่แสดงความรู้สึกไม่เห็นด้วยกับการก้าวออกนอกขอบเขตพื้นที่ของหญิง เพราะผู้หญิงที่ก้าวออกมาสู่โลกของการทำงานโดยเฉพาะโลกแห่งธุรกิจ จะเป็นผู้หญิงที่มีความมั่นใจในตนเอง สามารถพึ่งพาตนเองได้ รวมทั้งจะมีการปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพให้เหมาะแก่การทำงาน ซึ่งเป็นบุคลิกภาพที่แสดงถึงอำนาจและการเป็นผู้กระทำมากกว่าผู้คล้อยตาม นั่นแสดงให้เห็นว่าผู้ชายยังคงต้องการผู้หญิงที่ตนครอบงำได้ ผู้หญิงที่อ่อนหวาน และยอมเป็นผู้รับการกระทำ

“ความหมายของ ความรัก และการแต่งงาน” ที่มีลิลลาพูดถึง จึงหมายถึง การยอมรับอำนาจของชายและการกลับไปอยู่ขอบเขตพื้นที่ “ในบ้าน” ของหญิงนั่นเอง

จากทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้จะเห็นได้ว่า “ที่ของผู้หญิง คือ บ้าน” แนวคิดนี้ปรากฏให้เห็นในนวนิยายทั้งในลักษณะของทัศนคติและการดำเนินชีวิตของตัวละครทั้งหญิงและชาย แต่ในขณะเดียวกัน แม้ผู้หญิงจะถูกกำหนดขอบเขตพื้นที่เอาไว้ แต่ก็มีผู้หญิงจำนวนหนึ่งที่เห็นว่า พื้นที่ของผู้หญิงไม่ควรอยู่เฉพาะในบ้านเท่านั้นและหญิงเหล่านี้ก็ได้ก้าวออกไปสู่พื้นที่นอกบ้านโดยมีการศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญ

อย่างไรก็ตามในนวนิยายส่วนหนึ่งแสดงให้เห็นว่า การก้าวออกนอกพื้นที่ของผู้หญิงนี้ทำให้หญิงมีการปรับเปลี่ยนลักษณะ “เป็นผู้กระทำ” มากขึ้น และ มีการปรับเปลี่ยนสถานะ จากที่เป็นรองก้าวขึ้นมาเสมอหรือเหนือกว่าชายซึ่งลักษณะนี้เป็นสิ่งที่ผู้ชายในสังคมปิตาธิปไตยไม่ต้องการ

4.1.12 ความเป็นหญิงกับการศึกษา

ค่านิยมเก่ากำหนดให้ขอบเขตพื้นที่ของผู้หญิงอยู่ “ในบ้าน” ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว งานของผู้หญิงคือการดูแลบ้าน ดูแลครอบครัว เลี้ยงลูก ปรนนิบัติสามี ทำอาหาร ซึ่งงานเหล่านี้ไม่ก่อให้เกิดรายได้ในครอบครัว ผู้หญิงจึงต้องยกว่าชายทางด้านเศรษฐกิจและต้องจำยอมตกอยู่ในสถานะผู้พึ่งพิง และเป็นผู้ด้อยอำนาจ การศึกษาเป็นสิ่งที่ช่วยเปิดโอกาสให้หญิงก้าวสู่โลกภายนอกก้าวสู่ “นอกบ้าน” และสามารถพึ่งพิงตนเองได้

ค่านิยมเก่าที่กีดกันและปิดกั้นไม่ให้ผู้หญิงได้รับการศึกษา ปรากฏในคำพูดของตัวละครในนวนิยายหลายเรื่อง เช่น

“เขาว่าเป็นผู้หญิงเรียนไปทำไมกัน เปลืองเงินอีกหน่อยก็แต่งงานผัวก็เลี้ยงเอง”

(นิตยา นาฏยสุนทร. 2525: 33) หรือ

“ลูกผู้หญิงรู้มากเกินไปไม่ดี ปกครองยากและไม่ได้ใช้วิชาให้เป็นประโยชน์เท่าที่รำเรียนมา” (พนมเทียน. 2546ก: 117)

ในขณะเดียวกันก็มีนวนิยายอีกจำนวนหนึ่งที่เสนอทัศนะว่า ยุคสมัยนี้ผู้หญิงเก่งเพียงการบ้านการเรือนนั้นไม่เพียงพอแล้ว ผู้หญิงจะต้องมีความรู้และรู้จักการเข้าสังคมด้วย

อาเล็กการครัวเก่ง การเรือนเก่ง แต่หนังสือไม่รู้สักตัว ซ้ำไม่พยายามจะทำให้ทันสมัยเสียบ้างเลย เขาบอกให้อดหมากกันทั้งบ้านทั้งเมือง ก็ยังไม่อด อาสุรินทร์แกก็เบื่อบ้างซิคะ เมียดีเป็นของซูหน้าซูด้า นี่มีเมียออกแขกไม่ได้ ซ้ำไม่ใช่คนที่แกเคยรักมาก่อน แกก็หาใหม่

(ก.สุรางคนางค์. 2512ข: 110)

ลูกผู้หญิงต้องเรียนให้มาก ต้องมีปริญญาเพราะเมื่อสิ้นพ่อแม่อุปถัมภ์แล้ว จะได้เลี้ยงตัวเองได้
อย่าหวังไปยิ้มจมูกใครหายใจ ผู้ชายเดี๋ยวนี้มันเห็นแก่ตัวทั้งนั้นแหละลูก ...ลูกนิจของพ่อจำไว้ ลูกต้อง
เรียนมาก ๆ

(สุวัฒน์ วรดิลก. 2518: 37-38)

การนำเสนอความคิดในเรื่องการศึกษามีความสำคัญต่อผู้หญิงนั้น ส่วนใหญ่จะนำเสนอใน
ลักษณะของความคิดที่สอดแทรกอยู่ในบทสนทนาของตัวละคร หรือปรากฏในความคิดของตัวละคร
เช่น ความคิดของรัชนี ในเรื่อง *ปีศาจ*

โลกและชีวิตเป็นสิ่งที่เคลื่อนไหว หลอนคิด และกาลเวลานำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ทุกสิ่งทุกอย่าง
ความรู้สึกนึกคิด ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะและวัฒนธรรม ตลอดจนกิจกรรมทั้งแฟชั่นแบบเสื้อ
และแบบผม รัชนีมองย้อนหลังไปแล้ว ก็อดรู้สึกหวาดเสียวในชีวิตเมื่อวัยเด็กไม่ได้ว่า ถ้าหลอน
ไม่มีโอกาสศึกษาเหมือนอย่างพี่ ๆ ของหลอน ป่านนี้ชีวิตและความรู้สึกนึกคิดของหลอนจะ
เป็นเช่นไร หลอนคงจะไม่มีวันได้เป็นอิสระและเป็นตัวของตัวเอง แต่คงจะเป็นเหมือนอะไรบางอย่าง
ที่ระดับประดาบ้าน เช่น รูปสวย ๆ ในกรอบ หรือตะโกตัด และโกสน ในกระถาง

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ข: 206)

แต่ในเรื่อง *ชั่วชีวิตหนึ่ง* ผู้เขียนคือ ก.สุรางคนางค์ ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของการศึกษา
ความสำคัญของคุณสมบัติที่มีค่ามากกว่ารูปลักษณ์ โดยวางโครงเรื่องสร้างให้ตัวละคร 2 ตัว
คือ วิณิตา และ สาวิตรี มีชีวิตที่แตกต่างกันเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นคุณค่าของคุณสมบัติ
และ รูปลักษณ์

วิณิตา เป็นหญิงสาวที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างดีจากพ่อ ซึ่งเป็นนักเขียนที่มีอุดมการณ์
และแม่ที่มีความรัก ความเข้าใจให้แก่ลูก พ่อแม่ของวิณิตาเห็นความสำคัญของการศึกษาจึงปลูกฝัง
ให้วิณิตารักการเรียน และเห็นความสำคัญของการศึกษามากกว่าทรัพย์สินเงินทอง เห็นความสำคัญ
ของคุณสมบัติมากกว่ารูปลักษณ์ วิณิตาคิดว่าการศึกษาและคุณงามความดีเป็นเครื่องตกแต่งที่มี
คุณค่าสำหรับสตรีมากกว่าเครื่องประดับกายที่เป็นเพชรนิลจินดา

เพื่อนหญิงยืมเคร้า ๆ มองดูร่างในชุดสีอิฐซึ่งยืนอยู่ตรงหน้า มองดูลำคออันขาวปราศจาก
อาการใด ๆ ประดับ แล้วบ่นว่า “มีอะไรใส่คอสักนิดก็จะสวยมากขึ้น ยิงได้สร้อยคอเล็ก ๆ ห้อย
บุษราคัมยิ่งเข้ากับชุดสีอิฐแก่นี่”

“ไม่มีหรอกอ๊ิด แมลิดาไม่ชอบให้ฉันใช้เครื่องเพชรนิลจินดาเลย ยิ่งคุณพ่อแล้ว ยิ่งเกลียด
ไอ้พวกนี้มาก ท่านเคยสอนให้ลูกหยิ่งในคุณงามความดีของตัวเอง โดยไม่ใช้เครื่องประดับเป็น
สิ่งล่อตา ท่านว่า หญิงที่ไม่ได้รับการศึกษา และไม่มีคุณงามความดี ต้องการจะให้คนทั่ว ๆ ไป
สนใจในตัวหลอน แต่เมื่อตัวหลอนไม่มีอะไรจูงใจ ก็ต้องหาเครื่องทองเครื่องเพชรช่วยประดับหรือ
พอกเข้าไปมาก ๆ คนที่มีคุณงามความดีเป็นผู้ที่มีราคาตัวสูงทลายอยู่แล้ว จะต้องใช้

เครื่องเพชรพลอยด้วยเหตุใดอีก ให้คนสนใจความมีค่าตัวของเรา จนต้องดูหน้า ดึกว่ามองดู เพราะสวมเพชรสวมทอง

(ก.สุรางคนางค์. 2544: 46-47)

วิทิตาใส่ใจในการศึกษา และมีอุดมการณ์ที่จะช่วยเหลือผู้คน จึงได้เลือกเรียนแพทย์และในขณะเดียวกันก็เริ่มมีชื่อเสียงจากการเป็นนักประพันธ์เจริญรอยตามผู้เป็นบิดา ในตอนท้ายของเรื่องกล่าวถึงความสำเร็จในชีวิตของวิทิตา คือ ประสบความสำเร็จในการศึกษา มีชายหนุ่มที่ดีมาสู่ขอ และวิทิตาคิดจะศึกษาต่อในระดับดุษฎีบัณฑิต

คู่เปรียบเทียบของวิทิตา คือ สาวิตรี สาวิตรีเป็นหญิงสาวสวย เป็นบุตรสาวคนเดียวของเจ้าคุณและคุณหญิง เจ้าคุณรักและตามใจสาวิตรีทุกเรื่องและได้อบรมสั่งสอนปลูกฝังค่านิยมที่ผิดให้แก่สาวิตรี แม้คุณหญิงไม่เห็นด้วยกับการอบรมสั่งสอนของเจ้าคุณแต่ก็ไม่สามารถทัดทานไว้ได้ สาวิตรีภูมิใจในความสวยงามของตนและคิดว่าความงามซึ่งเป็นรูปสมบัติของตนจะนำความสำเร็จมาสู่ชีวิตได้ เจ้าคุณไม่เห็นความสำคัญของการศึกษาคิดว่าเป็นสิ่งสิ้นเปลืองเปล่าประโยชน์สิ้นเปลืองทั้งเวลาและเงินทอง จึงให้สาวิตรีลาออกจากโรงเรียนและนำสาวิตรีไปฝากฝังให้ทำงานกับเศรษฐีนี้้นักธุรกิจคนหนึ่ง

“...ลูกตาเล็กนะเพิ่งจะสอบได้ปีละชั้น...พ่อแม่ต้องหาเงินให้ลูกเรียนนับเป็นปี ๆ ขึ้นไป กว่า จะรู้จักทำมาหากินเองได้”...

“...สาวิตรีลูกเรา ถ้าหากยังเรียนหนังสืออยู่ ไหนจะค่าเล่าเรียน ค่าหนังสือ ค่าอาหาร มันหลายนักกว่าจะชักทุนคืน พ่อแม่แก่ตายเสียก่อน...”

(ก.สุรางคนางค์. 2544: 210-211)

สาวิตรีมีชีวิตที่ฟุ้งเฟ้อ หลงระเหิงไปกับความสำเร็จของการทำงานที่ใช้ตัวเข้าแลก คบหาสมาคมกับผู้ชายไม่เลือกหน้า แม้มารดาจะพยายามทัดทานตักเตือนก็ไม่มีเป็นผล ชีวิตของสาวิตรีตกต่ำหมองมัว มีแต่เรื่องอื้อฉาวเกี่ยวกับผู้ชาย ในขณะที่วิทิตากำลังก้าวหน้าในการศึกษาและมองเห็นอนาคตที่สวยงามมั่นคง สาวิตรีกลับต้องพบกับจุดจบของชีวิตคือความตายจากการทำแท้ง

ภาพเปรียบเทียบชีวิตของตัวละคร 2 ตัวนี้ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูตลอดจนความสำคัญของการศึกษาและคุณสมบัติของสตรีที่มีคุณค่าเหนือรูปสมบัติ การศึกษาจะช่วยวางรากฐานของชีวิตให้มั่นคง ในขณะที่รูปสมบัติเป็นสิ่งที่ฉาบฉวยและไม่จีรัง

ภาพของวิทิตาและสาวิตรี เป็นภาพเปรียบเทียบแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของหญิงสาว 2 คนที่แตกต่างกันราวขาวกับดำ เช่นเดียวกับภาพของหญิงที่ได้รับการศึกษาและหญิงที่ไม่ได้รับการศึกษาที่ปรากฏในนวนิยาย ก็เป็นภาพที่มีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

ความเป็นหญิงสำหรับหญิงที่มีการศึกษานั้น จะสัมพันธ์กับอำนาจ การพึ่งพาตนเอง และอิสระในการกำหนดชีวิต ส่วนหญิงที่ไม่ได้รับการศึกษานั้นความเป็นหญิงจะสัมพันธ์กับ ความไร้อำนาจ การพึ่งพิงผู้อื่นและการขาดอิสระในการกำหนดชีวิต

ในนวนิยายเหล่านี้ การศึกษาจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นเครื่องช่วยยกสถานะของผู้หญิง ให้มีความเป็นไท และพ้นจากอำนาจที่เหนือกว่าโดยสิ้นเชิงของชาย

4.1.13 ความเป็นหญิงกับคุณความดีและคุณสมบัติที่คนยกย่อง

คุณความดีในที่นี้ หมายถึง พฤติกรรม หรือ การกระทำของตัวละครที่ทำให้ตัวละครนั้น ได้รับการยกย่องจากตัวละครอื่นว่าเป็นคนดี ส่วนคุณสมบัตินั้นหมายถึง คุณลักษณะประจำตัวของตัวละคร ซึ่งในที่นี้จะเน้นถึงคุณความดี หรือ คุณสมบัติของตัวละครหญิงที่ได้รับการยกย่องชื่นชมจากตัวละครอื่น ๆ

ตัวละครหญิงที่ได้รับการยกย่องจากตัวละครตัวอื่น ๆ ในเรื่องว่า เป็นผู้ที่มีคุณความดี เช่น นิภาในเรื่องเทพธิดาในฝัน วนิดาในเรื่องวนิดา บัทมาในเรื่องบัทมา วรารักษ์ ดวงดาวในเรื่องคำอธิษฐานของดวงดาว

นิภาในเรื่องเทพธิดาในฝัน เป็นผู้ที่มีใจกตัญญู มีจิตเมตตา ช่วยเหลือดูแลพงษ์ที่ตาบอด เพราะพงษ์ได้ช่วยเหลือตนให้รอดชีวิตจากไฟไหม้ นิภาดูแลพงษ์อย่างดีและเมื่อพงษ์ตัดสินใจเลิกจากจวีคนรักเพื่อให้จวีมีชีวิตที่ดีกว่า นิภา ก็บอกกับพงษ์ว่า รักพงษ์ ยินดีจะเป็นภรรยาของพงษ์ เพื่อที่จะได้ดูแลพงษ์ได้ดียิ่งขึ้น พงษ์รู้ดีว่านิภาเลือกกระทำเช่นนั้นเป็นเพราะนิภาเป็นผู้มีใจกตัญญู

ขณะที่หล่อนรอความตายอยู่ที่ชั้นสองของร้านไทยวัฒนา เขาได้อุ้มหล่อนฝ่าแสงเพลิงอันร้อนแรงประดุจไฟนรก ซึ่งจากการช่วยเหลือ ทำให้ตาของเขาอยู่ในลักษณะมีดมัว เขาได้มาพักรักษาตัวอยู่ที่นี้ ตลอดเวลาได้ประสพการเอาใจใส่ และเมตตาปราณีอย่างดีที่สุดจากนิภาและสุดท้ายหล่อนบอกเขาว่า หล่อนรักเขา หล่อนจะเป็นคนรักและคู่ทุกข์คู่สุขของเขาแทนจวี ซึ่งได้แต่งงานด้วยความสุขไปแล้วกับเพื่อนของเขา...

พงษ์ตระหนักดีอยู่ว่า ความรักของนิภา มีจุดประสงค์อันสำคัญอยู่ที่แสดงความกตัญญูมากกว่าอย่างอื่น

(อาษา. 2513: 473-474)

ความดีของนิภาที่ช่วยดูแลเอาใจใส่พงษ์อย่างใกล้ชิด เป็นเพื่อนรับทุกข์ให้กำลังใจเมื่อพงษ์รู้สึกท้อแท้สิ้นหวัง ทำให้พงษ์นับถือและยกย่องนิภาว่าเป็นเทพธิดา

หญิงสาวผู้พร้อมไปด้วยคุณงามความดี – หญิงสาวซึ่งควรที่เขา จะนับถือเสมอเหมือนเทพธิดาองค์หนึ่ง

(อาษา. 2513ค: 503)

ความสำนึกในความดีของนิภา ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในถ้อยคำที่พงษ์กล่าวแก่นิภา ในตอนท้ายของเรื่อง

...ถ้าในโลกนี้จะมีผู้หญิงอีกสักคนหนึ่ง นอกจากแม่ของผม ที่ดีกับผมทุกอย่างทุกประการ จนแทบจะไม่มีขอบเขต เมตตาปราณีผมในทุกโอกาสทุกเวลา ดูแลเอาใจใส่ในความเป็นอยู่ของผมอย่างใกล้ชิดที่สุดจนกระทั่งป้อนอาหารให้รับประทาน คอยปลอบโยนให้ผมมีกำลังใจนั้น ทำทุกอย่างที่จะทำให้ผมมีความสุข ในขณะผมทุกข์ ควรที่ผมจะยกผู้หญิงคนนั้นไว้ในที่สูง และควรที่ผมจะต้องระลึกอยู่เสมอ ด้วยความนอบน้อม จนกว่าชีวิตของผมจะออกจากร่าง ผู้หญิงคนนั้น คือ คุณ, คุณนิภา

(อาษา. 2513ค: 513-514)

ความดีของนิภา คือ ความเป็นผู้กตัญญูรู้คุณคนและพยายามกระทำการต่าง ๆ เพื่อตอบแทน ผู้ที่มีคุณแก่ตน

วนิดาในเรื่องวนิดา เป็นคนที่ไม่เอาขาดพยายามใคร และเป็นคนมีน้ำใจ วนิดาได้ช่วยดูแล นางทองในยามป่วยเป็นอย่างดีโดยปราศจากความรังเกียจเมื่อนางทองป่วย ทั้ง ๆ ที่นางทองเคยทำไม่ดีกับตน ทำให้นางทองกลับใจมานับถือบูชาในน้ำใจของวนิดา วนิดาถูกกลั่นแกล้งต่าง ๆ นานา จากนางหอมแม่สามีและพิสมัยคู่รักของสามี วนิดาได้แต่อดทนไม่ได้ตอบโต้anything จนประจักษ์ ผู้เป็นสามีที่ถูกบิดาของวนิดาบังคับให้แต่งงานกับวนิดา สงสารและเห็นใจเกิดความรักและเอ็นดูในตัววนิดา นางหอมทนไม่ไหวที่เห็นประจักษ์แสดงความใส่ใจวนิดาจึงไล่ให้ประจักษ์และวนิดาไปอยู่ที่อื่น แต่เมื่อวนิดามีลูก นางหอมหลงรักหลานเป็นอย่างดีจนยอมไปเยี่ยมหลานที่บ้านวนิดา วนิดาได้ต้อนรับแม่สามีด้วยอัธยาศัยอ่อนโยนเต็มไปด้วยความนับถือ

หญิงสาวรู้สึกสมเพชตรีสูงอายุผู้นี้มาก หล่อนไม่มีความขุ่นข้องแค้นเคืองเหลืออยู่ในหัวใจเลย ถึงแม้ว่าหอมจะเคยอาฆาตชิงชังหล่อนมาแต่ก่อนก็ตาม วนิดาคิดอยู่เสมอว่า หอมคือมารดาของสามี และเป็นย่าของลูกน้อย การที่อุตสาห์ฝืนแบกหน้ามาก็เพราะข่าวไข่ของหลาน เพราะความเอ็นดูรักใคร่ หล่อนรู้สึกสงสารจับใจ

โดยเร็วหล่อนก้าวลงไปข้างล่าง ทรวดตัวลงไห้ได้อย่างอ่อนน้อม พูตว่า “เชิญคุณแม่ข้างบนชคะ”

(วรรณสิริ. 2534: 670-671)

วนิดาดูแลและปฏิบัติต่อคุณนายหอมเป็นอย่างดีด้วยความสุภาพ อ่อนน้อม และยกย่องปราศจากความโกรธเคืองในสิ่งที่คุณนายหอมเคยกระทำต่อตน ในที่สุดคุณนายหอมก็กลับใจเห็นความดีของวนิดา

“เขาก็ดีออก” คุณนายคิด “ไม่นึกว่าจะเป็นแม่เรือนที่น่าเอ็นดูอย่างนี้ พ่อใหญ่คงจะมีความสุข”
 คุณนายสำราญใจมาก ยิ่งนั่งนานชั่วโมง ความเกลียดชังลูกสะใภ้ก็หมดไป กลายเป็นบังเกิด
 ความเอ็นดู วนิดาอ่อนหวาน ฉลาดรอบคอบเก่งงานการ สมแล้วที่ลูกชายท่านจะรักใคร่ นางทอง
 ยิ่งเสนอความดีของวนิดาท่านก็ยิ่งลืมนความหลังที่เคยโกรธแค้นอาฆาตหมด

(วรรณสิริ. 2534: 679, 681)

ความสุภาพอ่อนน้อม ความมีน้ำใจ การให้อภัยไม่ถือโทษ เป็นคุณสมบัติสำคัญของวนิดา
 และเป็นคุณความดีที่ทำให้วนิดาได้รับการยกย่องนับถือ ได้รับความรักจากทุกคนโดยเฉพาะจาก
 สามีที่ไม่เคยคิดว่าจะรักวนิดามาก่อน

“นิตดีต่อฉันมาก ฉันเป็นหนี้บุญคุณนิตอยู่ไม่น้อยเลย ชีวิตจิตใจของฉันทั้งหมด ขอมอบไว้
 เป็นทาสนิตผู้เดียวจนกว่าจะตาย”

หล่อนมองดูเขาด้วยแววตาที่ตรง จงรัก ยิ้มพลาบตอบว่า

“เป็นหน้าที่ของฉันโดยตรงที่จะเคารพนับถือคุณแม่ของคุณ เพราะดิฉันเป็นภรรยาของคุณ”

“นิตที่รัก เธอคือ สิ่งสูงค่าของฉัน จำได้ไหมนิต เธอเคยบอกฉันว่า เธอเกรงว่าคุณสมบัติ
 ของเธอจะไม่พอกับฉัน แต่สิ่งที่เธอปฏิบัติในวันนี้นั้นเอง คือสิ่งที่เธอบอกว่าเธอไม่มี ฉันมองเธอ
 ฉันมองเห็นก่อนแล้วว่า เธอคือ นางแก้ว

(วรรณสิริ. 2534: 684-685)

ปัทมาในเรื่อง *ปัทมา วรารักษ์* ความดีของปัทมาคือความตั้งใจที่จะ “เอาชนะความชั่ว
 ด้วยความดี เอาชนะการเหนียวแน่นด้วยการให้ การชนะการจองเวรด้วยการไม่ถือเวร”

(ก.สุรางคนางค์. 2536ก: 59)

ปัทมาเอาชนะใจป่าประภาญาติข้างพ่อ และคุณหญิงเพี้ยนแม่ของระพีพันธ์ ซึ่งเป็นคู่หมั้น
 ของปัทมา ด้วยการเป็นเพื่อนคอยดูแลยามป่วยไข้

“พูดถึงคุณปัทม้อิฉันยังขอบใจแกไม่หาย นายเจ็บคราวนั้น อีฉันไม่ได้แก อีฉันก็แยะ แกทำงาน
 ได้สารพัด ไม่มีรังเกียจ กะโถนของนาย อีฉันจะทำเอง แกว่าไม่เป็นไรแกเทได้ สาว ๆ เดียวนี้แหละ
 เขาทำอะไรไม่ใคร่เป็น เป็นแต่แต่งตัว ไปเที่ยวเฮไหนไปนั้น นี่ทำได้ทุกอย่างเรียบร้อยด้วย”

(ก.สุรางคนางค์. 2536: 265-266)

ความดีของปัทมาที่ช่วยดูแลยามป่วยไข้ ทำให้ป่าประภากบ้านสวนให้แก่ปัทมา
 ส่วนคุณหญิงเพี้ยนได้ตระหนักถึงความดีของปัทมา ก็เมื่อใกล้จะสิ้นใจแต่ก็ทำให้ปัทมามี
 ความสุขที่คุณหญิงเข้าใจในตัวเธอ

เวลาสามทุ่ม ทุกคนไม่ว่าจะเป็นลูกหรือผัว คงจะกลับบ้านไปนอนกันอย่างสบาย แต่หญิงสาวที่นั่งเฝ้าใช้ท่านอยู่นี้ แทนที่จะเป็นลมุล สาวใช้ต้นห้องใกล้ชิด ...กลับเป็นปัทมา ปัทมาที่ท่านแสนจะไม่ชอบ เทพยดาฟ้าดินบันดาลให้ท่านรู้สึกนึกถึงบุญคุณความดีของเด็กคนนี้ เมื่อใกล้วาระสุดท้าย...

คุณหญิงลืมนึกขึ้นยืมเป็นครั้งแรก แม้ยากเย็นด้วยฤทธิ์เจ็บไข้ แต่ก็จากใจจริงที่ต้องการจะยืม “แม่ – ออยาก – จะชอบใจหนู” ท่านว่า แผลว ๆ

(ก.สุรางคนางค์. 2536ก: 254)

คติชีวิตที่ปัทมาบันทึกไว้ในตอนท้ายเรื่อง เป็นการสรุปจบเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงบทเรียนชีวิตต่างๆที่ปัทมาได้รับการดำเนินชีวิตของเธอ

พึงพอใจในสิ่งที่เป็นของตน พึงยินดีในสิ่งที่เป็นของตน ไม่โลภโมโทสันในสิ่งที่ื่นอกเหนือไปจากตนควรจะได้ มนุษย์พึงปฏิบัติเช่นนี้ จะพบความสุขอันน่ายินดีและพึงพอใจ และจักรวาลที่เราอาศัยอยู่นี้ก็จะเป็นจักรวาลที่น่าพิสมัยอย่างยิ่ง

(ก.สุรางคนางค์. 2536ก: 369)

ดวงดาวในเรื่องคำอธิษฐานของดวงดาว บิดาของดวงดาวล้มละลายและเสียชีวิต ดวงดาวต้องแยกกับมารดาไปอาศัยอยู่กับปู่ที่หัวหิน จากฐานะที่เคยร่ำรวยกลายมาเป็นผู้อาศัย ทำให้ดวงดาวถูกเหยียดหยามจากป้า และบรรดาหลานสาวของป้าที่อิจฉาในความเก่ง และความสวยสง่าของดวงดาว ดวงดาวหายไปจากวงสังคมนและเก็บตัวอยู่ที่หัวหินเพราะไม่ต้องการให้ใครเยาะเย้ยสมเพช แม้ว่าจะอยู่ในฐานะที่ลำบากแต่ดวงดาวก็ยังคงเป็นดวงดาวที่มีความเมตตาต่อคนทุกชนชั้น

ไอ้หนูลูกชายแกนั้น...เมื่ออยู่ ดวงดาวเคยเวทนาเอามาเล่นด้วยเสมอ ทั้งยายปองเล่า เมื่อหน้าหนาว ดวงดาวเคยให้เสื้อผ้านกันหนาวแก่ตามแต่จะมี ลุงเดชกับภรรยาหาได้ลืมิไม่

(ดวงดาว. 2523: 155)

“ผมเป็นคนจน ไม่มีสิ่งใดติดตัวเลย เพราะฉะนั้นการไปจากที่นี่ คงอาศัยเรือเขาหรือออกเดินไป แต่ด้วยวาจาสัตย์ได้สัญญาไว้กับคุณ จะทำให้ผมพยายามกลับใจใหม่จนได้”

ดวงดาวนั่งคิด ด้วยสมเพชชายผู้นี้ มีความตั้งใจดี แต่มันจะตั้งต้นด้วยความจน ออกเดินไปเฉย ๆ หนักเข้าความอดอยากจะบังคับให้มันทุจริตอีก ก็เมื่อหล่อนได้ช่วยมัน ให้ความคิดจนมันคิดเห็นทางถูกแล้ว ก็จะช่วยให้ตลอด

ดวงดาวอยากจะสละสิ่งหนึ่งของหล่อน เพื่อนำวิถีชีวิตให้คนจนจะเป็นไร...

หล่อนมองคู่มือ แหวนรูปงูพัน เป็นทองสลักกลายเป็นเงาอยู่บนนิ้วมืออันกลมกลิ้ง...

มันเป็นของชิ้นเดียวและชิ้นสุดท้ายที่ดวงดาวถอดจากมือบิดาเมื่อสิ้นชีวิตแล้ว แต่หล่อนจะแลกเปลี่ยนกับความประทั่งชีวิตของมนุษย์ยากจนสักคนหนึ่ง จะไม่เพียงพอกันดอกหรือ หล่อนนึกถึงใจ

แต่ความเด็ดขาดเป็นนิสัยของหล่อน ดวงดาวถอดวัตถุนั้นส่งให้
“เอานี้...ไปเถิด มันอาจเป็นทุนอันแรกที่จะช่วยการเปลี่ยนแปลงชีวิตของนายโจรได้บ้าง”

(ดวงดาว. 2523: 137-138)

ความดีของดวงดาวเป็นที่จับใจแก่นายโจรหรือท่านชายจิริพันธ์ ราชินิกุลหนุ่มผู้มั่งคั่งที่
สถานการณ์บางอย่างทำให้ดวงดาวเข้าใจผิดคิดว่าเป็นโจร

“ยอดหญิงที่มีแต่คุณสมบัติเลิศนี้ ควรที่จะถนอมไว้ให้สูงเหนือคนทั้งหลาย วันหนึ่ง
...หล่อนจะรู้ว่า ความดีที่ประพุดินนั้นย่อมไม่ตกต่ำเสมอไป”

(ดวงดาว. 2523: 139)

ในที่สุดท่านชายจิริพันธ์ก็เปิดเผยตัว และได้แต่งงานกับดวงดาว
คุณความดีของดวงดาวที่ทำให้ดวงดาวได้รับการยกย่อง ชื่นชม คือ การกระทำที่แสดงให้เห็นถึง
เห็นถึงความมีใจเมตตา กรุณาต่อผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน
นอกจากตัวละครทั้ง 4 ตัวนี้แล้ว ยังมีตัวละครอื่น ๆ อีกจำนวนหนึ่งที่ได้รับการยกย่องว่า
เป็นคนดี อาทิเช่น

มลิลาในเรื่องคนรักโลก เป็นผู้ที่รู้จักการให้อภัย ไม่ถือโทษในสิ่งที่มีผู้อื่นเคยกระทำไม่ดีต่อ
ตนและให้ความช่วยเหลือบุคคลเหล่านั้นเมื่อมีโอกาส มลิลาได้ให้อภัยป้ากับลูกของป้าที่เคยแสดง
กิริยาไม่ดีต่อมลิลาเมื่อมลิลาเคยไปขออาศัยอยู่ด้วย มลิลาได้ช่วยเหลือด้วยการให้งานและที่อยู่ใหม่
แก่ป้าและลูกสาว นอกจากนี้มลิลา ยังได้ให้อภัยมวงคลอดีตคนรักที่เคยบอกเลิกมลิลาเพื่อไปแต่งงาน
กับหญิงอื่นที่มีเงิน โดยพูดปลอบใจเตือนสติมวงคลไม่ให้วุ่นวาย เมื่อหญิงที่มวงคลจะแต่งงานด้วยหนี
ตามชายอื่นไป นอกจากนี้มลิลา ยังช่วยเหลือในเรื่องการทำงานให้แก่มวงคล ความดีของมลิลาทำให้
มวงคลกล่าวออกมาว่า

“เธอช่างดีอะไรอะไรอย่างนี้, ดีอย่างไม่น่าเชื่อ ฉันขอบใจอย่างที่สุด ต่อความเอื้ออารี
ของเธอ – ทุก ๆ อย่าง”

(อาษา. 2513ก.)

หนังสือเรื่องคืนสวรรค์วันสวาท ความดีของนางลักษณเห็นได้จากคำกล่าวของธวัชวงศ์
ที่กล่าวแก่นางลักษณก่อนที่นางลักษณจะเสียชีวิต

“...ผมมองเห็นแง่ดีแง่งามในชีวิตของคุณทุกอย่าง”...

“และคุณก็มีแง่ดีให้ผมเห็นจริง ๆ คุณเสียสละให้แก่ผู้ชายคนหนึ่งที่คุณรัก เขาตายไปไม่ใช่
ความผิดของคุณ คุณแต่งงานใหม่ คุณได้ทำด้วยความสุจริต คุณบอกความจริงแก่เขาว่าคุณเคย

มีลูกมาแล้ว ทั้ง ๆ ที่คุณมีทางปิดบังได้ ภายหลังการแต่งงานคุณได้ทำหน้าที่ของภริยาที่ดีที่สุดและเมื่อเขาแยกทางไปจากคุณ คุณก็ทำความพยายามทุกสถานที่จะได้เขาคืนมา แต่มันเป็นกรรมของเขา เขาเทลิตเปิดเปิงไป แล้วคุณก็ยังใจดีให้เงินเขา คุณได้ทำหน้าที่ลูกสาวที่ดี รักษาพยาบาลบิดาที่เจ็บป่วยจนกระทั่งโรคร้ายอันนั้นมาถึงตัวเอง แล้วคุณก็ทำหน้าที่ของมารดา เจ็บไข้ได้ป่วยไม่ยอมรักษา กลัวจะเสียเวลาหาเงินให้ลูก ต้องการเก็บเงินไว้ให้ลูก เราจะต้องการอะไรอีกสำหรับผู้หญิง ยังมีอะไรอีกที่คุณจะต้องทำ ความดีทุกทางที่คุณสามารถจะทำได้ คุณได้ทำแล้ว คุณควรพอใจในชีวิตของคุณ”

(พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. 2545ก: 202)

พงษ์สุดาในเรื่องค่าแห่งความรัก คุณความดีของพงษ์สุดาที่สามีตระหนักคือการให้คุณค่าแก่ความรักและบุคคลเหนือทรัพย์สินเงินทอง พงษ์สุดาเลือกหนีตามนายสุหนุ่มพเนจรที่มีแต่ตัวพร้อมจะผจญความยากลำบากทั้งหลายร่วมกัน ปฏิเสธการแต่งงานกับเศรษฐีที่มีเงินทองมาบันดาลความสุขความสะดวกสบายให้ได้ พงษ์สุดาจึงเป็น “นางแก้ว” ของลุงสุดและเป็นคนที่ลุงสุดหรือที่จริงแล้ว คือ ภราดาเศรษฐีหนุ่มใหญ่ต้องรักษาเกียรติยศไว้ไม่ให้คนดูหมิ่นได้

“นี่เป็นเรื่องเกียรติยศของคุณ ไม่ได้ ต้องดิ้นรน ผมไม่ยอม ผมยอมตายต้องแก้ไขให้ได้”

(สุกัญญา. 2523: 376)

นอกจากคุณความดีแล้ว คุณสมบัติของตัวละครที่ได้รับการยกย่องตามถ้อยคำที่ปรากฏในเนื้อหาบางตอน มีดังนี้

กานดาในเรื่องจุดหมายปลายทางของกานดา :- สวย อ่อนหวาน มีไมตรี มีความเมตตา ปราณี

ปัทมาในเรื่องปัทมา วรารักษ์ :- ทำงานได้เรียบร้อยคล่องแคล่วไม่แก้งก้าง อหยาศัยใจคอดี รู้งานซึ่งในสมัยปัจจุบันนี้ ยากที่จะหาได้ในหญิงสาววัยเดียวกัน

คณิงใจในเรื่องนางไพร :- นิสัยดีเลิศสำหรับเพื่อน วางตัวเหมาะสม ได้รับการยอมรับ ถือตัว อันเป็นลักษณะของกุลสตรีที่มีความเชื่อมั่นในตัวเอง
สวย สวยจากรูปโฉม สวยจากสมอง
เป็นคนดีมีเหตุผล มีความระมัดระวังตัว

- ไพลินในเรื่องสะใภ้ทาส** : - สวย อ่อนหวาน กิริยามารยาททุกกระเปียดนี้
อ่อนช้อย แซ่มชื่น และหวาน จริตกิริยาเป็นผู้ดี
เจรจาหวานไพเราะ มีความคิดไว้ตัวอย่างงดงาม
- ฉวีในเรื่องเทพธิดาในฝัน** : - กิริยาเรียบร้อยสมเป็นผู้หญิง เก่งการบ้าน การเรียน
สวย อ่อนหวานละมุนละไม ไม่มีนิสัยห่อเหิม
ชอบเที่ยวหรือเล่นสนุก
- อุษาในเรื่องหนามยอกอก** : - สวย อ่อนหวานน่ารัก แซ่มช้อยน่าเอ็นดู เข้าสังคม
ได้ไม่เก้อเขิน เก่งงานบ้านการเรือน
- ทิพาในเรื่องเบญจวรรณ** : - พุดน้อย เยือกเย็น เป็นแม่บ้านแม่เรือน
ผู้ชายคนไหนต้องการความสุขในบ้าน ทิพาก็จะเป็น
คนที่เหมาะที่สุด
- นทีในเรื่องเบญจวรรณ** : - สวยสง่า เยือกเย็น เข้าใจในศิลปะการแต่งกาย
ตามแบบสตรีในเมืองหลวง
- พจมานในเรื่องบ้านทรายทอง** : - น่าเอ็นดู และก็เป็นผู้หญิงอีกแบบหนึ่ง กล้าพูด
ฉลาด ฉลาด ทันสมัย รู้จักแต่งตัวไม่ฉูดฉาดเกินไป
- มลิลาในเรื่องคนรักโลก** : - มีระเบียบเรียบร้อย เป็นแม่บ้านที่ดี ดูแลเอาใจใส่
ความเป็นอยู่ของญาติผู้ใหญ่ อ่อนหวานงามละมุน
สุภาพ รู้จักที่ต่ำที่สูง รู้จักปรนนิบัติสามี
- ปรีศนาในเรื่องปรีศนา** : - ไม่ทาบปากแดง ไม่ทาแก้มแดง ไม่มีท่าทางเปรี้ยว
และเจนจัดสมาคม น่าเอ็นดูสมอายุ
ทำทางคล่องแคล่ว ว่องไว คุยเก่ง และร่าเริง
ความรู้ดี ฉลาด น่าเอ็นดู
ทั้งสวย ทั้งฉลาด ทั้งน่าเอ็นดู
น่ารัก และเก่งสารพัด

หนังสือในเรื่องปริศนา : - หน้าตาสวย แต่งตัวเป็น พุดจาตีไม่มีเก้อเขิน หรือเป็น

หนังสือในเรื่องปริศนา : - หน้าเอ็นดู ซื่อ เป็นแม่บ้านแม่เรือนที่วิเศษ

จากทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่าคุณความดีของหญิงที่ได้รับการยกย่องนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นคุณความดีที่เกิดจากการปฏิบัติที่เป็นไปตามหลักธรรมคำสั่งสอนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิต และการอยู่ร่วมกันในสังคม ไม่ว่าจะเป็น เมตตา กรุณา ซึ่งเป็นหลักธรรมส่วนหนึ่งของพรหมวิหาร 4 ที่สอนให้มนุษย์มีจิตใจเกื้อกูล ปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข และช่วยให้พ้นทุกข์ ขันติ หรือ ความอดทน อดกลั้นต่อสิ่งต่าง ๆ เช่น ความทุกข์ ความยากลำบาก การกระทำที่ไม่ดี การกล่าวร้าย เสียชื่อเสียง การให้อภัย ไม่ถือโทษพยาบาท โกรธเคืองผู้ที่เคยกระทำความผิดต่อตน ความกตัญญูกตเวทียุติ รู้จักคุณคน และพยายามตอบแทนบุญคุณนั้น การปฏิบัติตามข้อธรรมะเหล่านี้ทำให้ตัวละครได้รับการยกย่องชมเชยจากตัวละครอื่น ๆ

ในเรื่องคุณสมบัติของหญิงนั้น คุณลักษณะที่ได้รับการชื่นชมยกย่องเป็นจำนวนมากที่สุดคือ ความงาม ความอ่อนหวาน ความน่าเอ็นดู และการมีกิริยามารยาทที่งดงาม ร่องลงมาได้แก่ความสามารถในการเป็นแม่เรือน การรู้จักวางตัวในสังคม ส่วนคุณสมบัติที่เป็นความรู้ ความฉลาด ความเก่งในเรื่องอื่น ๆ ที่มีในงานเรือน มีปรากฏให้เห็นบ้างแต่มีจำนวนไม่มากนัก

4.1.14 ความเป็นหญิงกับการตระหนักถึงสถานะอ่อนด้อยหรือเสียเปรียบของตน

ความเป็นหญิงที่เกี่ยวข้องกับประเด็นต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอำนาจ การพึ่งพิง อิศระในการกำหนดชีวิต ล้วนแล้วแต่ทำให้เห็นว่าหญิงอยู่ในสถานะที่เป็นรอง ในสังคมที่ชายเป็นใหญ่โอกาสของหญิงที่จะเจริญก้าวหน้ามีน้อย ทำให้หญิงต้องพึ่งพิงผู้อื่นและเป็นที่พึ่งพิงแก่ผู้อื่นได้น้อยกว่าชาย ทักษะเหล่านี้ปรากฏอยู่ในนวนิยายเรื่องทางสายเปลี่ยว และชีวิตสำเคี้ยว

ในเรื่องทางสายเปลี่ยว มาลินตระหนักถึงสถานะของหญิงที่โอกาสในการเจริญก้าวหน้ามีน้อยกว่าชาย หนทางของผู้หญิงมีให้เลือกไม่มากนัก

ยังเป็นผู้หญิง ทางที่จะก้าวหน้ารุ่งโรจน์ ยิ่งน้อยกว่าเขาอยู่แล้ว ถ้าไม่เป็นครูไปจนแก่ ก็แต่งงานไปหวังพึ่งสามีเมื่อแต่งงาน (ก.สุรางคนางค์. 2531ก: 117)

ในเรื่องชีวิตสำเคี้ยว คำพูดของนางสอั้งแสดงให้เห็นทักษะต่อสถานะของผู้หญิงที่ไม่มีโอกาสเท่าชาย โอกาสในการที่พ่อแม่จะได้พึ่งพาลูกสาวนั้นมีน้อยกว่าลูกชาย

“ผู้หญิงถึงแก่งม่นกัเท่า่นั้นแหละ, แม่สร้อย” นางสอ้งพูดแล้วถอนหายใจเอือก “เรียนมากไปโซว่า จะได้ทำงานวิเศษวิโสอะไร อย่างดีก็เป็นครู เป็นางพยาบาล หรือไม่ก็เป็พวกต่อโทรศัพท์ พอได้ผัว ก็มักจะมีพอลิมแม่ ถึงฟังพาวาศัยก็ไม่ได้เต็มที – ต้องปรึกษาผัว ขออนุญาตผัว ลูกผู้ชายเรียนมาก ใต้งานดี ๆ ทำ ได้เป็ขนุน้ำขนนาง ได้เป็นายร้อยนายเรือ พอแม่ก็ฟังพาวาศัยได้เต็มที”

(อาษา. 2513ข: 114-115)

ผู้หญิงมีอิสระในตนเองน้อย ไม่มีอำนาจในตนเอง ต้องอยู่ใต้อำนาจของผู้อื่นตลอดเวลา ดังทัศนะของดรุณีในเรื่องปีศาจที่มีต่อชีวิตตนเอง

“เกิดมาเป็ลูกผู้หญิง เราเป็คนอภัพ” ดรุณีพูดต่อไปด้วยเสียงเศร้า ๆ “อยู่กับพ่อแม่ก็ต้อง เชื่อฟังพ่อแม่ ญาติพี่น้อง ผู้ใหญ่ เมื่อแต่งงานก็อยู่ในอำนาจของผัว น้องเล็กก็รู้ว่าพี่แต่งงานไม่ใช่ เพราะความรักอะไร ผู้ใหญ่จัดการอย่างไรเราก็ยอมรับ ตามแบบอย่างเด็กที่อยู่ในโอวาท ตอนนั้น พี่คิดเพียงว่า แต่งงานเสียทีก็ดีเหมือนกัน เพราะเบือชีวิตในบ้านเต็มที อย่งไรก็คงเป็ผู้หลักผู้ใหญ่ เป็อิสระได้บ้าง แต่มันก็เหมือนปลดห่วงหนึ่งออกไป แล้วเอาห่วงใหม่ที่หนักกว่าเข้ามาคล้องไว้แทน”

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ข: 44-45)

เมื่อหญิงตกอยู่ในสถานะที่ไม่มีอิสระในตนเอง ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ วิธีในการ ดำเนินชีวิตขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของผู้อื่นมิใช่ตนเอง สภาวะที่กตัตันจากการเป็ผู้ไร้อำนาจในตนเอง สะท้อนให้เห็นจากคำพูดของตัวละครที่กล่าวถึงตนเอง กล่าวถึงผู้หญิงในสถานะของเมีย ของลูกที่ เป็ผู้ด้อยอำนาจ ไร้สิทธิในการเลือกและเป็ผู้รองรับการกระทำ

เดือนตาเพียรพยายามด้วยความอดทนและหวังว่าไฟจิตรคงจะเข้าใจ และเห็นความดีของเธอ ในวันหนึ่ง เธอเคยนึกสำรวจตัวเองอยู่เสมอว่า ตัวเองมีข้อบกพร่องอะไรบ้างในหน้าที่ของเมียและ แม่บ้าน ซึ่งความหมายของมันเท่ากับเป็คำแปลว่า “ทาส” นั้น ประการใดบ้าง

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ก: 101)

น้อยใจและสงสารสลดใจตัวเองยิ่งนัก ผู้หญิงเป็วัตถุสิ่งหนึ่ง สำหรับหยิบยื่นให้กับคนที่ ปรารถนาหรือ

(วรรณสิริ. 2523: 200)

ในทัศนะของตัวละครชาย ผู้หญิงก็เป็เหมือนสิ่งๆหนึ่งที่ไม่มืสิทธิ ไม่มีเสียงอะไร แล้วแต่ ใครจะจับวางไว้ตรงไหน อย่งไรก็ได้

ลินจงเหมือนดอกไม้งามในกระถาง เมื่อใครได้อนุญาตจากผู้ทำนุ ย่อมมีโอกาศเก็บได้

(วรรณสิริ. 2523: 215)

ในเรื่องกว่าชีวิตนี้จะสิ้น เยียรบับตระหนักถึงสถานะของตนเอง ว่า

“...มีสภาพไม่ผิดอะไรกับวัตถุสิ่งของ หรือสัตว์ ซึ่งตกเป็นสมบัติโดยสิทธิขาดของผู้เป็นเจ้าของ
หมดแสงแห่งอิสรภาพเสรีใด ๆ ทั้งสิ้น ซึ่งไม่น่าจะมีขึ้นในโลกศิวิไลซ์ปัจจุบัน”

“...ฉันเปรียบเหมือนสมบัติที่ไร้วิญญาณที่จะตกลงซื้อขายกันได้ ตามแต่ผู้เป็นเจ้าของและผู้รับ
ซื้อ จะตกลงกัน เธอรู้ไหม ตลอดทั้งชีวิตของฉัน ไม่เคยได้พบกับแสงสว่างของเสรีเลย...”

(พนมเทียน. 2546ก: 92, 184-185)

การตระหนักของตัวละครต่อสถานะของผู้หญิงในฐานะ “ทาส” “ดอกไม้ในกระถาง”
“วัตถุสิ่งของ” “สัตว์” “สมบัติที่ไร้วิญญาณ” แสดงให้เห็นถึงความไร้อำนาจในตน ผู้หญิงไม่ได้
เป็น “เจ้าของ”ชีวิตของตนเอง

แม้ว่าการศึกษาจะเป็น “ความหวัง”ของผู้หญิงในการเป็นอิสระมีชีวิตของตนเอง แต่ก็มี
ผู้หญิงจำนวนไม่น้อยถูกปิดกั้นโอกาสในการศึกษาด้วยค่านิยมที่ว่า “เรียนไปก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์
ถูกผู้หญิงมีหน้าที่ในการดูแลครอบครัว” และแม้ผู้หญิงบางคนจะได้รับการศึกษาอย่างดีแต่ก็ไม่ได้นำ
ความรู้นั้นไปใช้ในการทำงานเพราะเห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องไปทำงาน

“ฉันไม่เห็นด้วยเลยที่ผู้หญิง จะต้องไปทำงานนอกบ้าน ...อยู่กับบ้านก็มีกิน
...ใคร ๆ เขาจะได้ว่ามีสินท่าแล้วหรือ ถึงต้องให้ลูกสาวไปทำงาน”

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ข: 53)

เติบโต – สมัครเข้าสอบคัดเลือก เป็นข้าราชการพลเรือน และนับเป็นสตรีคนแรกที่เข้ารับ
ราชการ ฉันตื่นเต้น ฉันดีใจ ...ในเวลาต่อมาอีกหลายปี – พบกันในงานนักเรียนเก่า – พวกเพื่อน
ก็วิจารณ์อีกว่า ผู้หญิงนะจะเป็นอะไรถึงเพียงไหน – ชีวิตก็ต้องมาลงเอยอยู่ที่ การบ้านการเรือน
ดูแต่ “หม่อมเติบโต” ซิ

(ก. สุรางคนางค์. 2512ค: 281-282)

เดือนตาเป็นผู้หญิงที่จะเรียกว่า สวยมากไม่ได้เต็มทีนัก แต่ถึงอย่างไร ก็ไม่ใช่คนขี้เหร่
เธอสำเร็จปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้วออกมาอยู่เฉย ๆ อยู่ปีหนึ่ง
โดยไม่แน่ใจว่าจะทำอะไรดี ประกอบกับฐานะความเป็นอยู่ทางบ้านไม่มีความจำเป็นที่จะทำให้เธอ
ต้องรีบทำงาน เดือนตาจึงอยู่กับบ้านเฉย ๆ ...

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ก: 24)

ผู้หญิงถึงแม้มีการศึกษา แต่หากไม่ได้นำความรู้นั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองหรือ
ผู้อื่น ผู้หญิงก็ไม่ผิดอะไรกับเครื่องประดับบ้าน หรือของใช้ในครัว ดังที่กึ่งเทียนในเรื่องปีศาจ
กล่าวแก่รัชนี

“ขึ้นอยู่กับบ้านเฉย ๆ อีกไม่กี่ปี ความรู้ที่เรียนมาก็เป็นสนิมหมด” กิ่งเทียนพูดต่อไป

“แต่ที่เรียนมานะจะเป็นประโยชน์อะไรแก่ใครบ้าง แม้แต่ตัวเองในเมื่อรัชจะต้องกลายเป็นอะไรบ้าง บางอย่างเช่นเดียวกับรูปในกรอบงาช้าง หรืออาวุธโบราณที่สำหรับประดับบ้าน แล้วต่อไปจะเป็นอะไร บางอย่างที่ดีกว่ากระซอนและกระจ่าในครัวชนิดหนึ่งเพราะรู้จักพูดและเดินได้”

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ข: 20)

ในเรื่องความรักของวัลยา ทศนะของวัลยาหญิงสาวชนชั้นกลางที่ได้รับการศึกษาในต่างประเทศ มองว่าในสังคมไทยนี้ยังไม่รับรู้สิทธิของผู้หญิง แม้แต่ผู้หญิงที่ได้รับผลจากการเป็นผู้ถูกกระทำก็ยังไม่ตระหนักถึงสถานะของตน สิทธิของผู้หญิงเป็นสิ่งที่ผู้หญิงยังไม่เข้าใจ ดังที่วัลยาในเรื่องความรักของวัลยา สนทนากับแจ่มจันทร์ ถึงชีวิตของเดือนตาที่ถูกสามีข่มเหง แต่จำต้องทนเพราะไม่อยากจะอยู่ในสถานะแม่ม่าย วัลยาพูดถึงสิทธิของผู้หญิงแต่แจ่มจันทร์ไม่เข้าใจ

“ชีวิตในสังคมของเราไม่รับรู้ในสิทธิของผู้หญิง” วัลยาพูด “ผู้หญิงเราจึงต้องลำบากอย่างนี้” แจ่มจันทร์หันมามองดูวัลยาอย่างไม่เข้าใจ วัลยารู้สึกตัวว่าเป็นการยากที่จะพูดให้แจ่มจันทร์เข้าใจก็เลยนิ่งเสีย

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ก: 106)

ผู้หญิงบางคนในฐานะยากจนโอกาสในการศึกษามีน้อยและจำเป็นต้องหาเลี้ยงชีพด้วยตนเอง เมื่อการศึกษาน้อยงานที่ทำได้จึงเป็นงานในระดับล่างซึ่งมีรายได้น้อย เช่น พนักงานพิมพ์ดีด พนักงานต่อโทรศัพท์ หนทางที่ผู้หญิงเหล่านี้คิดว่าจะทำให้หลุดพ้นจากสถานะที่ยากลำบากได้ คือ การแต่งงานกับผู้ชายที่ฐานะดี ดังความคิดของเจตจิวิในเรื่องปีศาจ

...เป็นบางครั้งบางคราว ที่หล่อนคิดหวังว่า ชีวิตของหล่อนจะพ้นจากความยากลำบาก ความขาดแคลน และเกียรติยศที่ด้อยกว่าคนอื่น ๆ ไปสู่ฐานะใหม่ที่สะดวกสบายและทัดเทียมคนอื่นได้ ถ้าเรื่องรักระหว่างเขากับหล่อนเป็นจริงจิ่งขึ้น

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ข: 186)

ในขณะที่เดียวกันหญิงอีกจำนวนหนึ่งที่ขาดการศึกษาได้หันไปหาที่พึ่งด้วยการยอมเป็นภรรยาหรือเป็น “ผีเสื้อสังคม” ทั้งนี้ไม่ใช่ความผิดของหญิงแต่ฝ่ายเดียวหากแต่ต้องโทษสังคมที่สั่งสอนให้ผู้หญิงเป็นคนอ่อนแอ ต้องพึ่งผู้ชาย ทศนะนี้ปรากฏอยู่ในเรื่องชีวิตมิใช่ดอกกุหลาบ

“ชีวิตคนเราไม่เหมือนกันน้องแดง”...

“เรามีทุกข์... อีกหลายร้อยล้านคน ก็คิดว่าตัวทุกข์ที่สุดในโลกเหมือนกัน... ทำให้หญิงสาวอีกหลายร้อยหลายพันคน ในกรุงเทพฯ ในนครสวรรค์ ในเชียงใหม่ ก้าวไปสู่นรกโดยไม่รู้ตัว บางคนก็ต้องเป็นเมียร้อยรัฐมนตรี เสียใหญ่ ๆ และร้ายยิ่งกว่านั้นกลายเป็นผีเสื้อสังคม พี่ไม่อยากจะโทษเพื่อนหญิงของเรา ความผิดหวังต่างหากที่ชักจูงไป และสังคมมีส่วนต้องรับผิดชอบด้วย

ที่สั่งสอนเรามาแต่อ่อน แต่ออกให้เป็นคนอ่อนแอ ต้องพึ่งผู้ชาย ไม่รู้จักยืนด้วยขาทั้งสองข้างของตัวเอง สังคมชักชวนหญิงที่เขลาต่อการศึกษาเหล่านั้น ให้หันไปหาสิ่งที่ชั่ว ใครบ้างจะไม่มึนงงถึงการสมรสที่มีผิวเดียวเมียเดียว แต่การมีผิวเดียวเมียเดียวของพวกผีเสื้อสำรวเหล่านี้ หมายถึงว่าจะได้คู่ที่ยากจนกตัญญู เกือบจะชะง่อนหาทางอื่นที่สบายกว่า ยิ่งเห็นความสุขสบายที่ได้มาโดยการเป็นเมียน้อยลอยอยู่โดยใกล้ เขาก็เผลอเข้าเกาะทันที โดยหารู้ไม่ว่านั้นเป็นประตูเปิดไปสู่การลดค่าของตัวเอง ...จากสภาพมนุษย์ผู้หญิงไปเป็นสัตว์ตัวเมีย

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2525: 123-124)

แม้ผู้หญิงจะอยู่ในสถานะที่ต่ำต้อยกว่าชายแต่ก็มีแนวโน้มที่ผู้หญิงจะสามารถก้าวพ้นแนวคิดที่เป็นอุดมคติเก่าไปสู่อุดมคติใหม่ได้ ซึ่งจะเปิดหนทางในชีวิตให้แก่หญิงมากขึ้น แนวคิดนี้ปรากฏอยู่ในเรื่อง*ความรักของวิลยา*

“เราอยู่ในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 แล้ว แต่ยังมีผู้ชายเป็นอันมาก มีความคิดเหมือนในสมัยกลาง ถือว่าผู้หญิงเป็นอะไรบางอย่างที่ต่ำต้อยกว่า และถือว่าเมียของเขาคนเดียว หรือหลายคนก็แล้วแต่เป็นสมบัติส่วนตัวอย่างหนึ่ง และไม่มีสิทธิอิสระที่จะคิดจะทำอะไรได้ ...แต่ทุกวันนี้เป็นชั่วโมงอันสำคัญของการตั้งต้นอันยิ่งใหญ่” เธอเน้นเสียงชัดถ้อยชัดคำด้วยความตระหนัก และเชื่อมั่นในสิ่งที่เธอพูด “การก่อเกิดและจำเริญขึ้นของอุดมคติใหม่ ซึ่งจะทลายบานประตูที่ปิดสนิทมาตั้งแต่เดิมนั้น ให้เปิดกว้างออกสำหรับมวลมนุษยชาติ...”

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ก: 19)

นอกจากมีแนวโน้มที่จะเกิดอุดมคติใหม่ ที่จะทำให้ผู้หญิงมีอิสระและมีอำนาจในตัวเองมากขึ้นแล้ว สังคมไทยก็ได้เปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีการศึกษา มีสิทธิเสรีภาพในตนเองมากขึ้น

ในสมัยนั้นการศึกษาเล่าเรียนของสตรีกำลังก้าวหน้า สิทธิเสรีภาพของหญิงได้ถูกยกย่องขึ้นเท่าเทียมกับชายแล้ว พวกเราผู้หญิงทุกคนกำลังดิ้นรนชวนชาย ที่จะให้มีชีวิตในอนาคตตรู่โรจน์สำหรับตัวของฉันเองทุกครั้งทุกคราวที่ได้ทราบข่าวว่า คุณผู้หญิงของเราสอบวิชากฎหมายได้หรือสอบคัดเลือกข้าราชการพลเรือนได้ หัวใจก็เต้นแรงด้วยความที่พลอยปลาบปลัมปีติไปด้วย

(ก. สุรางคนางค์. 2512ค: 281)

ผู้หญิงมีสิทธิในการเลือกชีวิตของตนเองมากขึ้น รวมทั้งเลือกที่จะแต่งงานหรือไม่แต่งงาน แต่สังคมก็ยังไม่เห็นด้วยกับการที่ผู้หญิงจะเป็นโสด

“...ผู้หญิงที่โสดตลอดชีวิต แสดงว่าสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความตั้งใจของตน โดยการชนะใจของตน ไม่ปล่อยใจให้ตกเป็นเบี้ยล่างของใคร แต่โลกเขามักตัดสินในแง่ร้าย นั่นเป็นเรื่องโลก ซึ่งถ้าเราจะทำอย่างนั้น ต้องตัดหูตัดตาทิ้งเสีย...”

(สุวัฒน์ วรดิลก. 2518: 313)

ทัศนะของผู้หญิงที่เห็นคุณค่าของตัวเองมีปรากฏให้เห็นบ้างแต่มีจำนวนไม่มากนัก เช่น เรื่องนางไพรที่กล่าวไว้ว่า “ความเป็นผู้หญิงย่อมมีเกียรติในเพศของตัวอยู่ทุกคน” (สุวัฒน์ วรดิลก. 2518: 178) หรือในเรื่องสะใภ้ทาส ที่ผู้หญิงไม่ยอมแต่งงานแบบถูกคลุมถุงชน

พระสมบุรณ์มองเธออย่างผิวเผินเกินไป สิ่งสำคัญที่สุดที่พระสมบุรณ์ไม่ได้คำนึงก็คือ สุทธิมาลย์ เป็นผู้ที่ได้ผ่านการศึกษามาสูง อยู่ในวัยสาว แม้ว่าจะเป็นผู้เยือกเย็นละม้าย ก็ได้ทำให้สมองและความคิดอ่านของเธออ่อนจนไร้เหตุผลไม่ ...พระสมบุรณ์เข้ามาอย่างเชื่อมั่นว่า จะได้เธอไปจากการยินยอมของท่านเจ้าคุณพ่อ พระสมบุรณ์หมั่นเธอเกินไป เธอมีโช้วตฤที่หยาบยื่นให้กันง่าย ๆ เธอชิงชังลัทธิกดหัว

(สุกัญญา. 2547: 482)

ในเรื่องทางสายเปลี่ยว ผู้เขียนได้เสนอทัศนะผ่านความคิดของมาลินี ว่าผู้หญิงจะต้องพึ่งตนเอง ทำตัวของตัวเองให้เป็นคนที่มีราคา อย่าหวังพึ่งการแต่งงาน

“...เกิดเป็นคนแล้วไม่ควรดูถูกกัน บุญวาสนาอาจจะช่วยให้เราลูกผู้หญิงแต่งงานกับคนมีเงินเท่านั้นหรือ ทำไมเราไม่ทำตัวของเราให้เป็นคนที่มีราคาขึ้นก่อน...”

(ก. สุรางคนางค์. 2531ก: 39)

ในขณะที่เดียวกันหญิงจำนวนหนึ่งก็เห็นว่า หากหญิงต้องแต่งงานและชีวิตแต่งงานเป็นชีวิตที่ไม่มีความสุข หญิงก็ไม่จำเป็นต้องทนอยู่ในสภาวะนั้น แนวคิดนี้ปรากฏในเรื่องความรักของวัลยา และ ชีวิตมิใช่ดอกกุหลาบ

“หย่ายังดีกว่าที่จะทนทรมาณต่อไปโดยไม่มีความสุข”

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ก: 105)

“อันที่จริงถึงพี่จะไม่นิยมให้ผู้หญิงเราแต่งงานมากกว่าครั้งเดียว แต่พี่ก็เกลียดที่จะให้ผู้หญิงเราทนทุกข์ทรมาณ อยู่กับคนไม่รักจนตลอดชีวิต เสียใจเพียง ห้าปี สิบปี ดีกว่าที่จะเสียใจทั้งชีวิต !”

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2525: 156)

หากพิจารณาโดยรวมแล้ว พบว่า หญิงตระหนักถึงสถานะของตนที่ด้อยกว่าชาย ตระหนักในฐานะของผู้ที่ไม่มีสิทธิในชีวิตของตนเอง เป็นประหนึ่งสิ่งที่ไร้ชีวิตจิตใจที่จะถูกกระทำอย่างไรก็ได้ แต่ในขณะที่เดียวกัน นวนิยายบางเรื่องก็ได้แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มที่จะมีการปรับเปลี่ยนสถานะของหญิงให้ดีขึ้น หญิงส่วนหนึ่งมีความภาคภูมิใจในตนเองและไม่ยอมเป็นผู้ด้อยอำนาจที่ถูกกระทำอีกต่อไป

4.1.15 ความเป็นหญิงกับสำนักต่อสังคม

สำนักต่อสังคมในที่นี้ หมายถึง การที่ตัวละครตระหนักถึงบทบาท ภาระหน้าที่ของตนที่จะต้องกระทำเพื่อประโยชน์แก่สังคมประเทศชาติ

นวนิยายที่สร้างให้ตัวละครหญิงมีจิตสำนักต่อสังคมอย่างชัดเจน ปรากฏในนวนิยาย 3 เรื่องต่อไปนี้

วัลยาในเรื่อง*ความรักของวัลยา* เป็นหญิงชนชั้นกลางค่อนข้างยากจนได้รับทุนให้ไปศึกษาด้านดนตรีที่ประเทศฝรั่งเศส วัลยาปฏิเสธการแต่งงานกับชายหนุ่มที่มีฐานะและชาติตระกูลสูง เพราะเป้าหมายในชีวิตแตกต่างกัน วัลยาต้องการงานที่ทำเพื่อการสร้างสรรค์

“ความหมายของ ‘ความสุข’ ของเรและของวัลย์ต่างกัน ...ความสุขของวัลย์อยู่ที่ความคาดหวัง การต่อสู้และการเสี่ยง ...เป็นการเสี่ยงและต่อสู้ของคนทำงานเพื่อการสร้างสรรค์ มันอาจจะเป็นการแบกพรว้าเข้าป่าดิบที่ไม่เคยมีใครกล้ากราย แล้วต่อมาทางที่ไม่เคยมีใครรู้มาก่อนนั้นได้กลายเป็นทางที่สัญจรไปสู่ความเจริญของคนภายหลัง...”

ความสุขของวัลย์อยู่ที่การตะกายหญ้าไปบนเนิน ฟังเสียงน้ำไหลในลำธาร กินข้าวจากใบตอง หรือใบบัวกลางพงอ้อกอหญ้า และบันทึกเพลงพื้นเมืองของชาวบ้านที่ง่าย ๆ และไพเราะ ซึ่งร้องเล่นกันมาหลายชั่วอายุคน แล้วมาจัดสรรแบ่งแยก และจัดลำดับมันขึ้นด้วยวิชาการแบบใหม่ก่อนที่มันจะสาบสูญ”

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ก: 17-18)

งานสร้างสรรค์ของวัลยา คือการอนุรักษ์เพลงพื้นเมืองแล้วนำมาจัดสรรด้วยวิชาการแบบใหม่ก่อนที่เพลงเหล่านั้นจะสูญไปซึ่งเป็นการใช้วิชาความรู้ให้เกิดประโยชน์

นอกจากนี้วัลยายังได้ตั้งปณิธานไว้ว่าจะรักและแต่งงานกับผู้ชายที่ทำงานอย่างแท้จริง เป็นงานที่ทำเพื่องานและทำเพื่อโลก

“วัลย์จะรักและแต่งงานกับผู้ชายที่ทำงานอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพื่อตัวเองของเขาเองหรือเพื่อฐานะของตัวเอง เพื่อความเด่น หรือเพื่อจะเป็นที่นับถือของคนอื่น แต่เป็นคนทำงานเพื่องานและเพื่อโลกที่เขาเกิดมา”

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ก: 18)

นอกจากนี้ความรักของวัลยา ยังเป็นความรักที่ขยายวงกว้างสู่ประชาชน

ความรักที่เป็นเพียงความสุข หรือไม่ก็ความใคร่ของคน ๆ หนึ่ง หรืออย่างมากที่สุดสองคนเท่านั้นเป็นความรักอย่างแคบ ความรักของคนเราควรจะขยายวงกว้างออกไปถึงชีวิตอื่น ถึงประชาชนทั้งหลายด้วย ชีวิตของคนเรา จึงจะมีคุณค่า และมีความหมาย ไม่เสียที่ที่เกิดมา

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ก: 145)

วัลยาจึงเป็นตัวละครที่มีจิตสำนึกต่อสังคมมุ่งหวังที่จะกระทำประโยชน์ให้แก่สังคม ประเทศชาติมากกว่าตนเอง ความรักของวัลยาเป็นความรักที่เต็มไปด้วยอุดมการณ์ เป็นไปเพื่อคนอื่น ซึ่งได้แก่ ประชาชน สังคม ประเทศชาติ ความรักเช่นนี้วัลยาคิดว่าเป็นความรักที่มีคุณค่ามากกว่าความรักของคนแค่นี้เพียงสองคน

นิตยาในเรื่อง*ชีวิตมิใช่ดอกกุหลาบ* นิตยาเป็นหญิงสาวชนชั้นกลางที่สำเร็จการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เริ่มต้นชีวิตการทำงานด้วยการเป็นครูในโรงเรียนแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ เมื่อเกิดสงครามและสงครามทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น เด็กในกรุงเทพฯ ต้องย้ายสถานที่เรียนไปตามต่างจังหวัด นิตยาสมัครใจที่จะไปเป็นครูในต่างจังหวัด

...ผู้หญิงจะต้องทำได้เสมอกับที่ผู้ชายกระทำ สมัยก่อนมีแต่ครูชายสอนโรงเรียนหญิง เดี่ยวนี้ครูชายขาดแคลน เขาให้เราไปสอนที่โรงเรียนชายแทนเราก็สอนได้ ฉะนั้นเมื่อจะย้ายออกไปต่างจังหวัดเราก็ต้องไปได้ 'ไม่มีอะไรที่ลูกจุกทำไม่ได้' เราได้รับคำสอนมาเช่นนี้

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2525: 58-59)

ในที่สุดนิตยาก็ได้ไปเป็นครูใหญ่ประจำโรงเรียนสตรีประจำจังหวัดหนึ่งในภาคอีสาน เมื่อปิยนาทซึ่งนิตยารักเสมือนน้องสาวประสบความสำเร็จจากชีวิตการแต่งงาน นิตยาได้พาปิยนาทมาที่อีสานและชี้ให้เห็นว่า แทนที่ปิยนาทจะทำในสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายเพื่อแก้แค้นสามี การกระทำเช่นนั้นจะเป็นการทำร้ายตนเอง ปิยนาทควรใช้ศักยภาพของตนที่มีเพื่อประโยชน์ต่อผู้อื่น

“พี่นิตจะให้แดงทำอย่าง” เธอเอ่ยขึ้นมาลอย ๆ

“ไปช่วยพี่ปั้นเด็กเล็ก ๆ เหล่านั้นขึ้นมาเป็นชาวไทย ที่เป็นไทแก้ตัว เป็นอิสระจากการโกหกปกคลุม และทุจริตต่อหน้าที่ซึ่งน้องแดง เพื่อเด็กgeneration นี้ แกงจะได้เติบโตขึ้นเป็นพลเมืองชาวไทยผู้สามารถปฏิวัติสังคมที่กำลังเน่าเฟะให้กลับคืนดีขึ้นมาได้...”

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2525: 126-127)

นิตยาเห็นว่าสิ่งสำคัญสำหรับผู้หญิงคือการทำงาน ซึ่งเป็นการทำประโยชน์ให้แก่ครอบครัวและสังคม มิใช่คำนึงถึงแต่ความสวยงาม การทำงานจะทำให้ผู้หญิงมีคุณค่าในฐานะมนุษย์

...มือของผู้หญิงเราไม่ควรจะนุ่มนวล อวบอวบเรียวยาวดูเป็นผู้ดี เพราะไม่เคยทำอะไรนอกจากยืนไปให้ช่างแต่งเล็บตะไบให้ หากมือของเรานั้นจะมีเส้นเอ็นขึ้นไปน้าง เพราะทำกับข้าวตำน้ำพริกหรือกดแป้นพิมพ์ดีดลงไปตลอดวัน เราควรจะมีใจ นิ้วมือของหุ่นเสื้อม้วนอวบสวย ไม่มีเส้นเอ็นเพราะมันเป็นหุ่น มันไม่ใช่มนุษย์มีเลือดมีเนื้ออย่างเรา ชั่วหน้าตาปีมันไม่ต้องทำอะไร นอกจากยืนอยู่ในตู้กระจก ถ้าหากมนุษย์เราจะไม่ทำอะไร ก็ควรจะอยู่ในตู้กระจก อย่าเดินไปเดินมาให้รกเนื้อที่ในโลก

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2525: 125-126)

การวิพากษ์สังคมของนิยตา แสดงให้เห็นถึงความต้องการของนิยตาที่อยากจะให้สังคมไทย โดยเฉพาะผู้หญิงไทยให้ความสำคัญแก่การทำงานเพื่อสังคมโดยไม่หวังประโยชน์ตอบแทน

“...น้องแดงไม่รู้สักทีจะขีตตะขวงใจบ้างหรือ ที่เมืองไทยเรายังไม่มีหญิงอย่าง มิสซิสโรสเวลต์ ผู้ต่อสู้เพื่อประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ไม่มีผู้หญิงอย่างมาตามวิชัยลักษณ์มีบัณฑิต ไม่มีผู้หญิงอย่างฟลอเรนซ์ ไนติงเกิล เราไม่มีการเอื้อมือเข้าไปช่วยเหลือเด็กกำพร้าและคนยากจนอย่างจริงจัง นอกจากกระทำเพื่อฉาบฉวยเอาหน้า อ่า...เรามีแต่สมาคมเล่นไพ่ ชุบชิบนิทานและแย่งผ้าเขา !...”

(นิตยา นาฏยะสุนทร. 2525: 126)

สำนึกต่อสังคมของนิยตา เป็นการตระหนักถึงหน้าที่และบทบาทของมนุษย์ที่ควรกระทำต่อสังคม สิ่งที่นิยตากระทำคือการเป็นครูที่ดี ทั้งนี้เพราะนิยตาเห็นว่าครูมีหน้าที่สำคัญในการวางรากฐานให้เด็กรู้จักสิทธิและหน้าที่เพื่อเด็กจะได้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ เป็นกำลังที่เข้มแข็งของประเทศชาติในอนาคต ในฐานะผู้หญิงนิยตามองว่าผู้หญิงควรจะมีบทบาทในการทำประโยชน์ต่อสังคมประเทศชาติให้มากกว่านี้

มาลิน ในเรื่อง *ทางสายเปลี่ยว* เป็นลูกสาวของพระยาที่เกิดจากภรรยาช้อย บิดามารดาเสียชีวิตตั้งแต่มาลินยังเด็ก มาลินได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากผู้อื่นจนเติบโต เมื่อเรียนจบชั้นมัธยม 8 มาลินได้ไปทำงานเป็นครูที่โรงเรียนแห่งหนึ่ง

มาลินเป็นครูที่ตั้งใจทำงาน และปรารถนาให้เด็กได้รับวิชาความรู้ใหม่ ๆ จึงพยายามชวนชวยเพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ตนเองอยู่เสมอ

“เราต้องช่วยตัวเองให้มีความรู้ความสามารถที่อยู่เสมอซิ ครูที่ดีต้องชวนชวยหาสิ่งที่ใหม่มาใส่ตัว ต้องหาตำรับตำรามาศึกษาเล่าเรียน เพื่อแนะนำลูกศิษย์ลูกหาให้กว้างขวางขึ้น ถ้าเราแม้แต่คอยแบมือรับเงินเดือนรับแล้วก็หมดไป ไม่ทันได้ใช้ให้เกิดประโยชน์ เราจะเอาอะไรใหม่มาให้เด็ก...”

(ก. สุรางคนางค์. 2531ก: 40)

นอกจากเป็นครูที่หมั่นศึกษาหาวิชาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองแล้ว มาลินยังเป็นผู้รักความยุติธรรม เห็นสิ่งใดไม่ถูกต้องก็พยายามแก้ไข

“...เมื่อเช้าฉันเขียนลงในสมุดรายงานอาหาร...”

“เขียนว่ายังไง?”

“เขียนว่ากับข้าวของนักเรียนเลวลงทุกที และในอาทิตย์หนึ่งซ้ำกันถึงสามครั้ง บางอย่างมีแต่ผัก เนื้อหมูเนื้อปลาหาไม่พบ”

“มาลินหาเรื่องร้อนใจอีกแล้ว” ดาระกาบอย่างไม่พอใจ “ทำไมนะ พอถึงเวรเธอเป็นต้องมีเรื่องทุกที ‘ไม่รู้เป็นยังไง’”

“ถ้าฉันไม่ทำยั้งนั้น อาหารนักเรียนก็เลวลงทุกที นักเรียนประจำเขาเสียเงินให้ค่าอาหาร ไม่ใช่ นักโทษที่ให้ทานเปล่า ๆ เราเสียอีกกินอยู่หลับนอนที่โรงเรียน โดยกินรวมกับเด็ก ๆ ไม่ต้องเสียเงิน ฉันเห็นบ่นกันเกือบทุกคนว่า อาหารกลิ่นไม่ลง แต่ไม่มีใครกล้ารายงาน ถ้ายังงั้นท่านจะให้สมุดเรา ไว้จดทำไม่ว่าเด็กมีอะไรกินบ้าง มีซองหมายเหตุไว้ให้จดรายงานเสียด้วย ถ้าเราไม่กล้าทำ ซองนั้นก็ไม่มี ความหมายอะไรเลย”

(ก. สุรางคนางค์. 2531ก: 42)

สิ่งที่มาลินีทำ เป็นการคำนึงถึงประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว เมื่อ มาลินีลาออกจากโรงเรียนไปเป็นครูสอนเด็กประจำบ้านที่ศรีราชา และได้รับมอบหมายจาก เจ้าของบ้านให้มีสิทธิจัดการเรื่องในบ้านได้ทุกอย่าง มาลินีได้พัฒนาปรับปรุงบ้านให้น่าอยู่ สร้าง อาชีพให้แก่คนในบ้าน และมาลินีคิดว่าเป็นหน้าที่ของเธอที่จะทำให้คนในบ้านมีชีวิตที่ดีขึ้น

“...คนที่นั่นไม่มีรายได้อะไรเลย แต่ก่อนเขาหากินในทางที่ไม่สุ่มหมาะ ต้มเหล้า เล่นการพนัน ดินนั้นก็ไปชวนให้เขาทิ้งอาชีพเก่ามาทำไร่ให้คุณทพยาแล้ว เดียวนี้เราจะทิ้งเขาได้อย่างไร”

(ก. สุรางคนางค์. 2531ก: 409)

นอกจากนี้มาลินียังมีความคิดที่จะยกระดับสตรีไทย ให้มีคุณสมบัติและมีความสามารถ พร้อมเผชิญกับสถานการณ์ของโลกด้วยการตั้งโรงเรียนอบรมสตรีให้เป็นคนทันสมัย

“...มาลินีของคุณไม่เคยคิดถึงเรื่องแต่งงานเลยละ เคยคิดแต่ว่าอยากจะทำมาก่อนอื่น ประรณนา จะได้เป็นเจ้าของโรงเรียนสตรีที่มีชื่อเสียงในการอบรมลูกผู้หญิงให้เป็นคนทันสมัย ประรณนาจะได้เป็น ครูใหญ่คนแรกที่ดำเนินการสอนแบบ School of Character อันเป็นแนวการสอนที่แปลก ยังไม่เคย มีในเมืองไทย คืออบรมให้เด็กผู้หญิงของเราเป็นคนกล้าหาญ อดทน ทำงานทุกอย่างได้ เพื่อเผชิญ กับสถานการณ์ของโลก...”

(ก. สุรางคนางค์. 2531ก: 535)

มาลินีเป็นผู้หญิงที่มีจิตสำนึกในการเรียกร้องความถูกต้อง ความยุติธรรม ให้แก่ผู้ถูก เอาเปรียบในสังคม และในขณะที่เดียวกันมาลินีก็ปรารถนาให้คนที่เกี่ยวข้องมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ขึ้น มาลินีจึงสร้างอาชีพที่เหมาะสมให้แก่คนเหล่านั้น นอกจากนี้มาลินียังปรารถนาที่จะยกระดับ ผู้หญิงให้เป็นผู้ที่ทันสมัย ทันสังคม และพร้อมเผชิญโลกอีกด้วย

นอกจากวัลยา นิยดา และ มาลินี ที่มีบทบาทแสดงให้เห็นการมีจิตสำนึกต่อสังคมอย่าง ชัดเจนแล้ว ตัวละครหญิงอื่น ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงสำนึกที่มีต่อสังคม เช่น

กึ่งเทียนในเรื่อง **ปีศาจ** กึ่งเทียนเป็นครูที่ทุ่มเทเอาใจใส่ต่อนักเรียน และคิดว่าโอกาสในชีวิต ซึ่งหมายถึงสิ่งแวดล้อมต่างๆในชีวิต มีผลต่อการศึกษาศึกษาของเด็ก

“อันที่จริงเด็กทุกคนที่เกิดมา ความสามารถของมันสมองก็ไม่ค่อยจะยิ่งหย่อนกว่ากันเท่าไรนัก แต่มันขึ้นอยู่กับความเพียรพยายามส่วนตัว และโอกาสในชีวิตด้วย ที่ทำให้คนเราเป็นต่อเป็นรองกันมากในชีวิต และในระยะเวลาจากเด็กจนถึงผู้ใหญ่ มันนานพอที่ทำให้ความเป็นต่อเป็นรองห่างไกลกันมากจนไล่กันไม่ทัน”

(เสนีย์ เสาวพงศ์. 2548ข: 160)

ในที่สุดกึ่งเทียนก็ได้เป็นครูสอนเด็กในภาคอีสาน

ขนิษฐาในเรื่อง *เทพราช* ขนิษฐาตัดสินใจขายที่ดินให้แก่กัมพลด้วยราคาที่ถูกลงมาก ทั้งนี้เพราะต้องการส่งเสริมให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในเทพราช และต้องการสนับสนุนกัมพลที่มีความตั้งใจจริงในการทำงานเพื่อก่อร่างสร้างตัว เจตนาที่ต้องการจะให้ท้องถิ่นมีความเจริญและต้องการช่วยเหลือผู้มีความสุจริตในการทำงาน เห็นได้จากคำพูดของขนิษฐา

“...ดิฉันรู้สึกเหมือนกันแหละค่ะ ว่ามาคราวนี้ ที่นี้ออกจะเหงาและกร่อยไปบ้าง ไม่ใคร่มีอะไรแปลกตาขึ้น มีแต่เสื้อมโอมลง ควรจะมีการส่งเสริมสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ดูเจริญก้าวหน้าขึ้น ดิฉันเห็นพ้องกับคุณในการที่ว่า หากคุณมาอยู่ที่นี่ บางทีจะนำความเจริญบางอย่างมาเผื่อแผ่พวกที่เขายู่เก่า ๆ ได้บ้าง...”

“...สำหรับน้อยดูเหมือนจะมีพี่ภาคเดียวแหละค่ะ ที่จะทราบได้ว่า ทำไมน้อยจึงขายเขาด้วยราคาถูก ๆ ...เป็นคนหนุ่มที่มีความคิดมั่นในการจะทำฟาร์มเลี้ยงไก่ เดี่ยวนี้รับราชการอยู่กรมเกษตร เมื่อพบน้อยแกลบอกว่า แกลสนใจในวิชาสิกรรมและการทำฟาร์มมานานแล้ว กลับจากการศึกษาวิชานี้จากต่างประเทศ ก็ตั้งใจจะมาทำฟาร์ม แต่ไม่มีโอกาสเหมาะเพราะรับราชการอยู่ ถ้าหาที่ดินได้แกลจะลาออกจากราชการไปอยู่ที่โน่นเพื่อทำฟาร์ม ทุกคนที่มีความตั้งใจจะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยสุจริตเป็นการก่อร่างสร้างตัว เราควรจะให้การสนับสนุน หนุนโหมคะ น้อยคิดเช่นนั้น...”

(ก. สุรางคนางค์. 2512ข: 181, 240-241)

ราตรีในเรื่อง *เบญจวรรณ* ราตรีเป็นครูที่มีความคิดก้าวหน้า มีการนำวิธีการสอนและวิธีการทดสอบแบบใหม่มาใช้กับนักเรียน อุดมคติของราตรี คือ

“จะทำงานเพื่อความก้าวหน้าของเด็ก ๆ ในท้องถิ่นที่กันดารไม่มีใครเหลียวแลสงสาร จะสั่งสอนอบรม จะชี้แจงให้ความสว่างไสวทุกอย่าง เพื่อกุลธิดาเหล่านี้จะได้ประพฤติชอบ รัชขอบ”

(กาญจนา นาคันทน์. 2513ข: 465)

ผกาในเรื่อง *คู่ครอง* ผกาตระหนักว่า ขณะนี้เป็นเวลาที่ชาติกำลังต้องการความร่วมมือร่วมใจจากประชาชนที่จะช่วยเหลือประเทศชาติตามแต่กำลังความสามารถของแต่ละคน ขณะนี้จึง

ไม่ควรจะคิดถึงเรื่องอื่นนอกจากการช่วยชาติ และผกาก็ได้ตกลงใจว่าจะช่วยชาติด้วยการสมัครไปเป็นอาสาสมัคร

“ ควรหรือที่เราจะมานึกถึงการแต่งงาน การมีคู่ครองในยามนี้คะ...ขอให้เราสนใจอันบริสุทธิ์ สะอาดของเราไป มุ่งอยู่เฉพาะสิ่งที่ประเทศชาติต้องการ...”

...

“ หลานมีความรู้สึกเพิ่มขึ้นในเวลาีนี้ว่า เราควรรีบกระทำเร็วๆ เพื่อกระทำถึงหน้าที่ของเราให้เต็มความสามารถ หลานจะสมัครเป็นอาสาสมัคร ดีกว่าเป็นคู่ครองของใครนะ น้าอาบ”

(ก.สุรางคนางค์. 2512: 583-584)

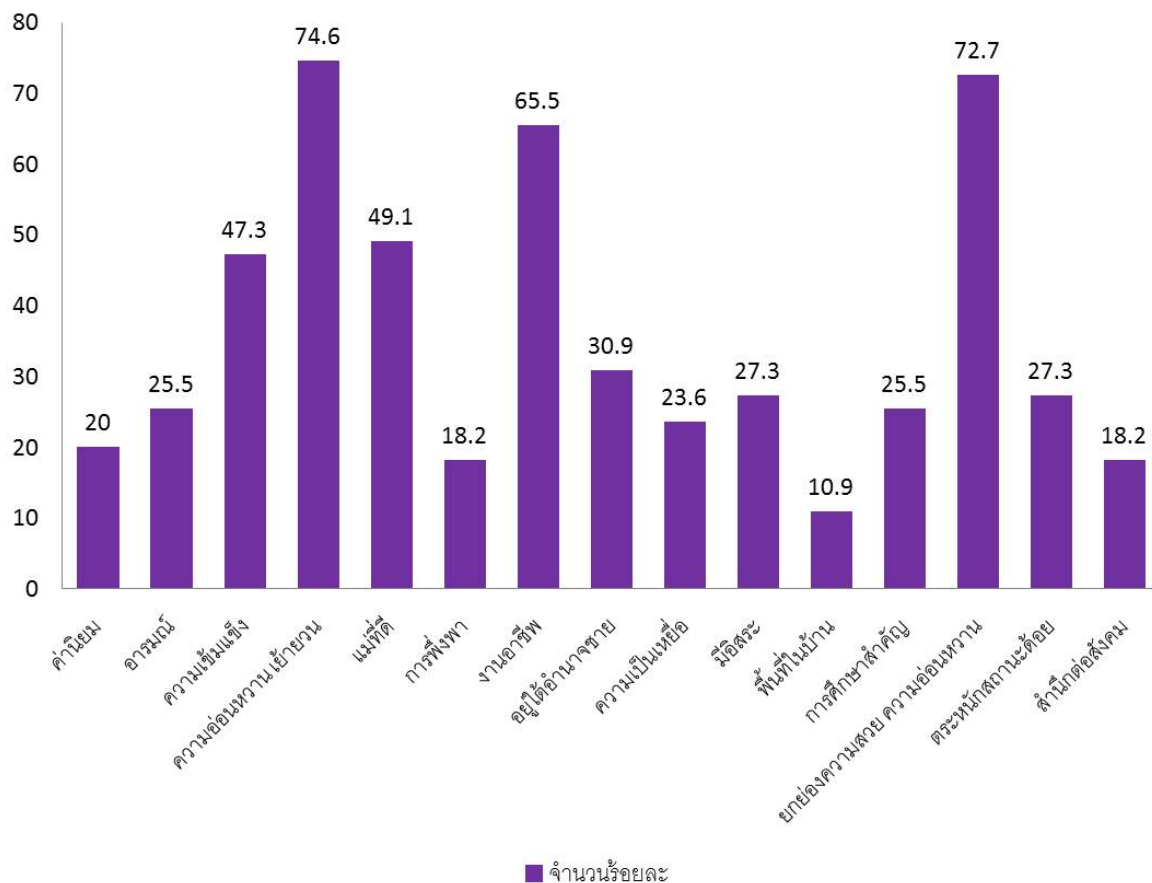
จากทั้งหมดที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าตัวละครเหล่านี้ เป็นผู้ที่มีจิตสำนึกต่อสังคมและแสดงออกด้วยการทำงานอย่างทุ่มเทและเสียสละโดยมุ่งหวังที่จะสร้างสรรค์งานนั้นให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคมประเทศชาติ มากกว่าจะคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตน นอกจากนี้ยังมีความคิดที่จะช่วยเหลือผู้คนให้มีอาชีพ สามารถก่อสร้างสร้างตัวได้โดยสุจริต และต้องการให้ท้องถิ่นมีความเจริญก้าวหน้า รวมทั้งมีความคิดที่จะพัฒนาสตรีให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ทนโลกทนสังคม และเห็นว่าสตรีควรจะมีบทบาทในการทำประโยชน์ให้แก่สังคมประเทศชาติมากกว่านี้

ประเด็นต่าง ๆ ทั้ง 15 ประเด็นที่นำมาเชื่อมโยงกับความเป็นหญิงนี้ เป็นประเด็นที่เกิดขึ้นจากการเห็นภาพร่วมกันของการนำเสนอในนวนิยายแต่ละเรื่อง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะตลอดจนสถานะของหญิง บางประเด็นเป็นประเด็นที่พบในนวนิยายเกือบทุกเรื่อง ซึ่งได้แก่ “ผู้หญิงต้องมีความอ่อนหวาน” ประเด็นนี้ถูกนำเสนอผ่านการบรรยายภาพตัวละคร อากัปกริยา นอกจากนี้ยังพบว่าคุณลักษณะของตัวละครหญิงที่ได้รับการยกย่องจากตัวละครด้วยกันเป็นจำนวนมากที่สุด คือ ความสวยงาม ความอ่อนหวาน ดังนั้นความอ่อนหวานจึงเป็นคุณลักษณะที่ถูกให้ความสำคัญและนำมาเชื่อมโยงไว้กับความเป็นหญิงอย่างแนบแน่น นอกจากนี้ประเด็นที่ถูกนำเสนอเป็นจำนวนมากอีกประเด็นหนึ่งคือ ความเป็นหญิงกับสถานะของความเป็นแม่ นวนิยายส่วนใหญ่ได้นำเสนอภาพของแม่ที่ดี มีความรักและปรารถนาดีต่อลูก เป็นการตอกย้ำให้ตระหนักถึงสถานะและบทบาทของแม่ที่สังคมคาดหวัง

ในส่วนของการงานอาชีพ นวนิยายจำนวนมากได้มีการนำเสนอว่า หญิงมีการงานมีการประกอบอาชีพ แม้อาชีพส่วนใหญ่จะเป็นอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการ แต่ก็แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการพึ่งตนเองของหญิง นอกจากนี้แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจและความไม่เท่าเทียมกันระหว่าง หญิง ชาย ระหว่างสามี ภรรยา เป็นสิ่งที่พบเป็นจำนวนมากซึ่งปรากฏให้เห็นในประเด็นต่าง ๆ อันได้แก่ การพึ่งพา การอยู่ใต้อำนาจของชาย ความเป็นเหยื่อ การตระหนักถึงสถานะที่อ่อนด้อย ซึ่งประเด็นเหล่านี้หากนำจำนวนเรื่องที่พบมารวมกันแล้วจะเป็นจำนวนที่สูงมาก อันแสดงให้เห็นถึงอำนาจของชายที่มีเหนือหญิง สถานะของหญิงที่ต่ำต้อยกว่าชายซึ่งได้ถูกประกอบสร้างและนำเสนอในนวนิยายหลายๆเรื่อง

รายละเอียดแสดงคุณลักษณะและประเด็นต่าง ๆ ทั้ง 15 ประเด็นนี้ หากจำแนกตามจำนวนเรื่องที่พบและคิดเป็นร้อยละ จะปรากฏภาพตามแผนภูมิดังต่อไปนี้

แผนภูมิจำแนกคุณลักษณะและประเด็นต่าง ๆ แสดงจำนวนเรื่องที่พบโดยคิดเป็นร้อยละ

จำนวนเรื่องทั้งหมด 58 เรื่อง เขียนโดยนักเขียนหญิง 31 เรื่อง นักเขียนชาย 27 เรื่อง

ความเป็นหญิงที่นำมาเชื่อมโยงกับประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้เห็นถึงสถานะบทบาท และการดำรงอยู่ของหญิงในสังคมที่มีความแตกต่างกันออกไป

ภาพของผู้หญิงที่ปรากฏมีหลากหลายรูปแบบตามแต่มุมมองของผู้มองที่จะมุ่งเน้นในประเด็นใดเป็นหลัก ดังนั้นผู้หญิงจึงมีทั้งแบบกุลสตรี แบบที่มีอิสระในการดำรงชีวิต แบบผู้พึ่งพิงแบบผู้นำ แบบผู้ตาม แบบอ่อนหวาน แบบเย้ายวน ฯลฯ

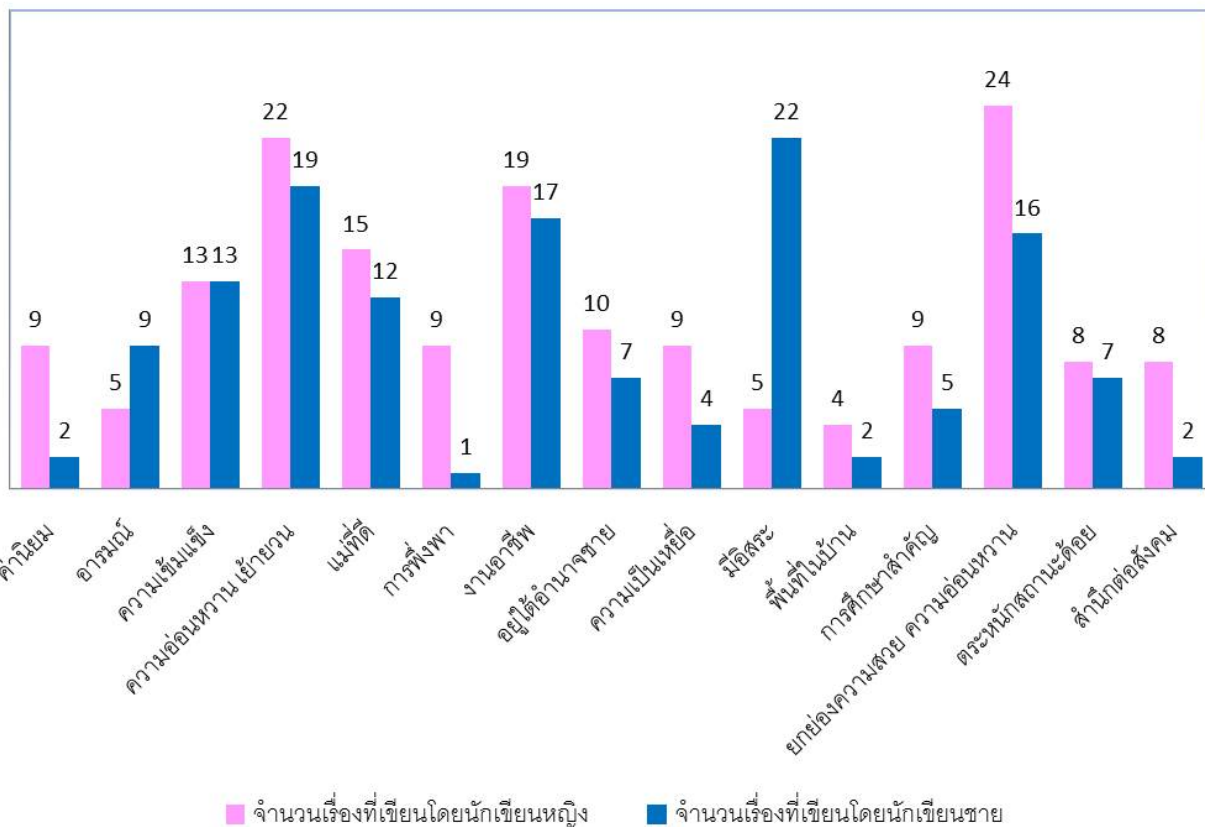
แต่หากจะเรียงร้อยนำเอาลักษณะความเป็นหญิงที่สังคม(ในนวนิยาย) คาดหวังและยกย่อง มาสร้างเป็น“แบบของผู้หญิง”ที่สังคมต้องการ ภาพที่ได้คือผู้หญิงที่มีความอ่อนหวาน นุ่มนวล เข้มแข็งแต่ไม่ก้าวร้าว รู้จักงานบ้านงานเรือน มีการศึกษา ทันทสมัย (แต่ไม่ล้ำเกิน) รู้จักโลก รู้จักการเข้าสังคม นั่นคือภาพของผู้หญิงที่มีการผสมกันระหว่างผู้หญิงแบบชนบทของกุลสตรี กับผู้หญิงแบบยุคใหม่ซึ่งนำแบบมาจากโลกตะวันตก เกิดเป็นภาพของผู้หญิงแบบที่สังคม “ยุคอารยะ” ต้องการ

4.2 ความเป็นหญิงในนวนิยายของนักเขียนหญิง นักเขียนชาย

ในนวนิยายความเป็นหญิงได้ถูกนำไปเชื่อมโยงกับประเด็นต่างๆดังที่กล่าวมาแล้ว สิ่งที่น่าสนใจคือ ความเป็นเพศที่แตกต่างกัน ซึ่งเชื่อว่านอกจากความแตกต่างระหว่างเพศหญิงเพศชาย ทางสรีระแล้ว “ผู้หญิงผู้ชายมีความแตกต่างกันในทางอื่น ๆ อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็น สติปัญญา ความสามารถ ความถนัด จิตใจและอารมณ์” (วารุณี ภูริสินสิทธิ์. 2550: ออนไลน์) ในฐานะนักเขียนความเป็นเพศที่แตกต่างกันได้ส่งผลต่อการสร้างภาพความเป็นหญิงที่แตกต่างกันหรือไม่ ซึ่งในประเด็นนี้ผู้ศึกษาพบว่า มีความแตกต่างในการสร้างภาพของนักเขียนหญิง นักเขียนชาย หลายประเด็นด้วยกัน และประเด็นที่เด่นชัดมากที่สุด ก็คือ ความเป็นหญิงกับความเย้ายวน นอกจากนี้ยังมีความแตกต่างในงานของนักเขียนหญิงและนักเขียนชายอีกหลายประเด็น ทั้งในเรื่องความเป็นหญิงที่ถูกกรอบโดยค่านิยม ชนบทประเพณี ซึ่งนักเขียนหญิงได้นำเสนอประเด็นนี้มากกว่านักเขียนชาย การพึงพา การเป็นผู้ตามที่นักเขียนหญิงสร้างให้ตัวละครสตรีมีลักษณะเหล่านี้มากกว่านักเขียนชาย เช่นเดียวกับอิสระในการกำหนดชีวิตของตนเองที่พบว่าตัวละครหญิงในนวนิยายของนักเขียนหญิงมีอิสระในการกำหนดชีวิตของตนน้อยกว่าตัวละครหญิงในนวนิยายของนักเขียนชาย

คุณลักษณะและประเด็นต่างๆทั้ง 15 ประเด็นที่สัมพันธ์กับความเป็นหญิง หากนำมาจำแนกตามจำนวนเรื่องที่เขียนโดยนักเขียนหญิง นักเขียนชาย พบว่ามีลักษณะตามแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิจำนวนเรื่องที่เขียนโดยนักเขียนหญิงและนักเขียนชาย

จำนวนเรื่องทั้งหมด 58 เรื่อง เขียนโดยนักเขียนหญิง 31 เรื่อง นักเขียนชาย 27 เรื่อง

นักเขียนหญิง 12 นามปากกา 12 คน

นักเขียนชาย 12 นามปากกา 9 คน

ในประเด็นความเป็นหญิงกับความอ่อนหวาน จริตกิริยาเย้ายวนนั้น เป็นลักษณะที่ผู้ศึกษาได้นำมารวมไว้ในประเด็นเดียวกัน ดังนั้นหากพิจารณาจากจำนวนเรื่องที่เขียนโดยนักเขียนหญิงและนักเขียนชายจะพบว่าจำนวนเรื่องที่น่าเสนอแทบจะไม่มี ความแตกต่างกัน แต่หากพิจารณาลงไปในรายละเอียดของแต่ละเรื่อง จะพบว่ามีความแตกต่างกันระหว่างงานเขียนของนักเขียนหญิงและนักเขียนชายในเรื่องความเป็นหญิงกับความเย้ายวน ดังจะเห็นได้จากการบรรยายตัวละครของนักเขียนชายและนักเขียนหญิงที่มีความแตกต่างกัน ดังตัวอย่างเช่นการบรรยายของนักเขียนชาย

โฉมผิวของหล่อนช่างผุดผาดนัก บุคลิกภาพของคณิงจก็ยังคงเด่นสะดุดตาอยู่ดี ผมของหล่อนไม่ได้ตัดด้วยวิทยาศาสตร์ แต่สลวยเหมือนกลุ่มควัน เหมือนกลุ่มเมฆฝนที่ย้อยตามเวหา สิ้นคำสนทนาก็อย่างเงาที่แสงแดดแถมติดลงแล้วเหมือนเอาตาตองไปแช่ในน้ำอุ่น ร่างหล่อนเล่าก็อรรชร แบบที่ผู้ชายมองและเฝ้ารำพึงอยากอุ้มเขาได้สายตาขึ้นไปตามลำแขนอันขาวกลมกลิ้ง แล้วเรื่อยจากลำคอระหง ซึ่งเขาเกรงนึกว่าอะไรมาต้องแรงๆคงหักพับ ที่สุดสายตาของเขามาหยุดที่ดวงหน้าซึ่งกำลังก้ม – ใบหน้าของผู้บริสุทธิ์ชัดแจ่มที่เดียว สายเลือดสาวอันสมบูรณ์ชานอยู่ทั่วแก้ม เพราะผิวบางจนทำให้เห็นชัด ริมฝีปากเล่า ถ้ากลีบดอกส้มมีสีชมพูแล้ว จักรก็ยังไม่แน่ใจว่า ความอ่อนนุ่มของมันจะเทียบกับริมฝีปากของหล่อนได้หรือไม่

(สุวัฒน์ วรดิลก . 2518: 45)

เขามาหยุดยืนอยู่ที่ข้างเตียงนอนของยูเพียว เธอหลับสนิท ทำให้เห็นสภาพที่น่ารักน่าสงสาร เด็กหญิงคนหนึ่งซึ่งจัดจ้านเมื่อเขาได้พบในขณะที่มีอายุเพียง 14 ปี บัดนี้มีความงามที่นับว่าเป็นชั้นเอก งามทั้งผิวพรรณ ดวงหน้าและส่วนสัดของร่างกาย งามอย่างหาที่ติมิได้... ยูเพียวงามอย่างบริสุทธิ์เป็นความงามที่บอกให้รู้ว่ามีความดีของดวงใจอยู่ในนั้น เป็นความงามที่แต่งแต้มทั่วสรรพางค์กาย

(พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. 2543ข: 136)

แพรบางตัดเป็นเส้นรูปหลวมๆ ไหวพลิ้วพร้อมกับกลิ่นหอมระรวยอ่อนๆ รัญจวนใจ เอื้อมพรผู้ซึ่งเป็นเอื้อมพรที่อ่อนหวาน ช่างคุยช่างเล่นหยอกล้อ... หล่อนเลือกถามซักแต่ปัญหาปัจจุบัน เลี่ยงอนาคต และไม่เข้าไปถึงปัญหาที่เขาไม่อยากจะพูดหรือแม้แต่คิดเมื่ออยู่ต่อหน้าเด็กสาวร่างสะคราญผู้ทรงเสน่ห์อย่างประหลาดผู้นี้

(อิงอร. 2546: 71)

สายัณห์พิศดูดวงหน้าที่ไปรยเสน่ห์ระรื่น ดวงตาที่พริ้มและริมฝีปากยิ้มหวานทั้งหลับ ผมดำกองกระจาย กรุ่นกลิ่นหอมเต็มหอมอน ท่านอนที่สุดจะเสน่ห์หายใจ และกลิ่นไอที่โชยระรวยตรึงความรู้สึกเขาแน่น

(อิงอร. 2546: 111)

ภาพร่างอันระหงสมทรงของหล่อน ก้าวเดินไปด้วยท่วงที่นิ่มนวลแต่สง่างามท่ามกลางแสงแดดอ่อนแห่งต้นเดือนกุมภาพันธ์ คุ้มกันข้างเต็มไปด้วยเสน่ห์....เป็นมลิลาอีกคนหนึ่งผู้สะพรั่งพร้อมไปด้วยความหวานหยาดเยิ้ม มีท่วงทีลีลาอันละมุนละไมและงามสง่า... ความงามอันอาบอยู่ด้วยเสน่ห์อย่างน่าพิศวง

(อาษา. 2513ก: 134-135)

การบรรยายของนักเขียนหญิง

ผิวเนื้ออุษามะ ผุดผาด จมูกกับปากรับใบหน้าที่เกลี้ยงเกลาปราศจากสิ่วฝ้า แก้มเป็นสีชมพูเรื่อด้วยสายโลหิต นัยน์ตามีประกายแจ่มใส ฟันซี่เล็กขาวสะอาด มารยาทนุ่มนวล

(วรรณสิริ. 2525: 14-15)

นนทลีไม่หวานเหมือนพรสิริ และไม่น่าเอ็นดูเหมือนนิภาธร แต่นนนทลีนี่เป็นคนสวยในแบบหนึ่ง ไม่สดใส ไม่เศร้าเซียว เรียบร้อยเย็นตา ท่าเฉื่อยๆปนประหม่านิดๆนุ่มนวลน่าดูดี คำห้านนนทลีไม่เป็นฝรั่งเหมือนน้อง รูปหน้าไม่เรียวยาวหวานเหมือนพี่ ตาไม่หวาน แต่นนนทลีมีสิ่งหนึ่งที่สะดุดตาและติดตาเขาตั้งแต่แรกพบ คือริมฝีปากอันบางแดงเต็มตึง ชั้นล่างหนานูน ประดุจกลีบกุหลาบแดง ร่องระหว่างปากกับจมูกเป็นรอยขีด รักับรอยหยักริมฝีปากบนอย่างเหมาะเจาะ ริมฝีปากคู่นี้หุบสนิทอยู่เป็นนิจ

(จินตะหรา. 2512: 88-89)

ยังมีมนุษย์คนหนึ่งยื่นหลังให้เขา ท่าที่พึงระเบียงนั้นดูระทระทวย ศีรษะอันมีรูปร่างมาบอยู่กับท้องฟ้าสีคราม ภาพเจดีย์กลางน้ำไหลย้อยดลิบๆเบื้องขวา ผมแต่คอถูกแสงตะวันฉายอ่อนๆดำเป็นเงา.... ดอกไม้สีม่วงเล็กๆ 2-3 ดอกเสียบหย่อนอยู่ตรงท้ายทอย หล่อนมิใช่คนงามจนน่าตะลึง แต่ก็ตรึงเขาไว้แน่น

(ดวงดาว. 2537: 49)

แสงแดดอ่อนๆส่องลอดใบไม้ต้องเรือนผมอันดำขลับและดวงหน้าอันงามแลลัมของมาลินีทำให้แลดูน่ารักยิ่งขึ้น ธวัชแลเห็นขนตาอันยาวสลวยและสายเลือดที่พวงแก้มทั้งสองของเธอได้ถนัดตามปกติมาลินีก็เป็นคนสวยคมคายพิศไม่จืดอยู่แล้ว แต่ที่สวยมากที่สุด สวยกว่าจมูกอันโด่งงาม สวยกว่าปากอันเต็มและโค้งเหมือนธนู และสวยกว่าหน้าผากอันกว้างสูงและคางเรียวหรือพวงแก้มรูปมะปรางนั่นก็คือ ดวงตาที่เป็นเจ้าของคิ้วอันโก่งและขนตาอันยาวสลวยนี้แหละ !ธวัชชอบพิศดูดวงตาอันใหญ่มีแววหวานแกมเศร้านี้

(น. ประภาสทิธ. 2510: 9)

จากทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้จะเห็นได้ว่า นักเขียนชายสร้างให้ตัวละครเป็นผู้จับจ้อง มีการแจกแจงรายละเอียดส่วนต่างๆของร่างกาย ความเป็นหญิงในสายตาของนักเขียนชายจะสัมพันธ์กับความเฝ้าหวงและจะมีนัยยะทางเพศแฝงอยู่ ไม่ว่าจะเป็น “ความงามที่เต่งตม” “กลิ่นหอมระรวยอ่อนๆ รัญจวนใจ” “เต็กสาวร่างสะคราญผู้ทรงเสน่ห์อย่างประหลาดผู้นี้” “โปรยเสน่ห์ระรื่น ดวงตาที่พริ้มและริมฝีปากยิ้มหวานทั้งหลับ” “ท่านอนที่สุดจะเสน่หาย่าใจ” “สะพรั่งพร้อมไปด้วยความหวานหยาดเยิ้ม...ความงามอันอาบอยู่ด้วยเสน่ห์อย่างน่าพิศวง”

ในขณะที่การบรรยายตัวละครของนักเขียนหญิงแม้จะมีการมองและบรรยายไปที่ละส่วน เช่นเดียวกับนักเขียนชาย แต่การบรรยายนั้นไม่มีนัยยะทางเพศปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดเหมือนนักเขียนชาย

นอกจากนี้ความแตกต่างระหว่างงานเขียนของนักเขียนหญิงและนักเขียนชายที่เห็นได้ชัดอีกประเด็นหนึ่ง ก็คือ **ความเป็นหญิงกับอิสระในการดำเนินชีวิต** พบว่างานเขียนของนักเขียนชายเกือบทุกเรื่อง (22 เรื่องจากทั้งหมด 27 เรื่อง) จะสร้างให้ตัวละครหญิงมีอิสระในการกำหนดชีวิต ีความเป็นตัวของตัวเอง ส่วนนักเขียนหญิงจำนวนหนึ่ง ได้แก่ นิตยา ก.สุรางคนางค์ กาญจนา ว.ณ ประมวลมารค ได้สร้างตัวละครให้มีอิสระในการกำหนดชีวิต ีความเป็นตัวของตัวเอง เช่นเดียวกับตัวละครของนักเขียนชาย แต่ในงานเขียนของวรรณสิริ น.ประภาสถิต ดวงดาว จินตะหระ พบว่าผู้หญิงไม่มีอิสระในตัวเอง เป็นผู้ไม่แสดงออกทางอารมณ์ เป็นผู้มีความอดทนอดกลั้น สยบยอม และท้ายที่สุดตัวละครเหล่านี้ก็มักจะได้รับสิ่งตอบแทนคือความสุขในชีวิต

สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงพลังอำนาจของวาทกรรมที่ได้ครอบงำความคิดและการกระทำของผู้คนในสังคมอย่างแนบเนียนจนผู้ถูกกระทำไม่ตระหนักรู้ และคิดว่าสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น สิ่งที่กำลังครอบงำนั้นเป็นธรรมชาติ เป็นเรื่องปกติธรรมดาจนเกิดเป็นความเคยชิน ความรู้สึกที่จะต่อต้านขัดขืน หดย่น หรือต้องการให้พ้นไปจากสภาวะแห่งความเป็นไปที่วาทกรรมสร้างขึ้นนั้น จึงไม่บังเกิดขึ้น นักเขียนเป็นผู้สร้างวาทกรรมและในขณะเดียวกันวาทกรรมก็เป็นผู้สร้างนักเขียนด้วยเช่นกัน

แม้ในงานเขียนของนักเขียนชาย ผู้หญิงจะมีอิสระเป็นตัวของตัวเองแต่ในขณะเดียวกันสิ่งที่ปรากฏให้เห็นเหมือนกัน ในงานของนักเขียนหญิงนักเขียนชาย ก็คือ อำนาจของชายที่มีเหนือกว่าหญิงทั้งในการนำเสนอโดยผ่านโครงเรื่อง ทักษะของตัวละคร และถ้อยคำภาษาที่ใช้ ตัวอย่างเช่น

ในเรื่อง *คนบริสุทธิ์* วรรณสิริได้สร้างให้นางเป็นผูไม่มีอิสระในการกำหนดชีวิตของตนเอง เป็นผู้ตามและผู้พึ่งพา คำที่ผู้เขียนใช้แสดงอากัปกิริยาของนาง แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้อ่อนต่อโลก ในขณะที่อากัปกิริยาของรัชตัวละครชายก็แสดงให้เห็นถึงอำนาจที่เหนือกว่า

“รัชชอนันต์ กิริยาเอียงอายของนางทำให้เขาเอ็นดู”

“รัชชอลบช้าเลื่องดูกิริยาที่ก้าวอย่างสะทกสะเทือนด้วยความพอใจ”

“เมื่อนั่งอยู่ด้วยกันตามลำพัง หญิงสาวยิ่งรู้สึกประหม่อมมากขึ้น นัยน์ตาดำสนิททั้งคู่คอยหลบเมินไปแลในที่ซึ่งไม่ใช่หน้ารัชช... ชายหนุ่มถือโอกาสนี้เฟิงพิศเจ้าสาวของเขาเสียเต็มตา เขายอมรับกับตัวเองว่านางถูกใจ ยิ่งหล่อนมีท่าทีเอียงอายก็ยิ่งน่ารัก”

“นางดูคั่นกับรัชชเท่าไร เขาก็เพิ่มความเอ็นดูหล่อนมากเท่านั้น”

คำว่าเอ็นดูปกติจะเป็นคำที่ผู้ใหญ่ใช้กับผู้น้อย เมื่อนำมาใช้ในที่นี้จึงแสดงให้เห็นถึงสถานะที่ต่ำกว่าของผู้ถูกเอ็นดู และแม้แต่อกัปปิรียาของตัวละครในชีวิตประจำวันตามปกติ หากพิจารณาแล้วจะเห็นว่าผู้หญิงจะเป็นฝ่ายตาม ในขณะที่ผู้ชายเป็นฝ่ายนำ และผู้เขียนก็สร้างให้ผู้หญิงพึ่งพอยู่ในสถานะนี้

“ชายหนุ่มจับแขนภรรยาให้ลุกขึ้นยืนพาเดินออกมา ...เขาชวนนางรับประทานอาหาร พลังชวนสนทนาอย่างสนิทสนมร่าเริง ทำให้หล่อนเปล็ดเปล็นและเป็นสุข ริมฝีปากเผยยิ้มด้วยท่าที่เอียงอาย”

“ด้วยความอ่อนโยนเรียบร้อยของนาง ทำให้รัชชเพิ่มความรักใคร่ภรรยายิ่งขึ้น เขากลับบ้านทันทีที่เลิกงาน... นางเป็นสุขมากหล่อนรักและเคารพสามีเป็นที่สุด”

ภาพเหล่านี้เป็นการตอกย้ำความเป็นหญิงที่เป็นรองต้องพึ่งพิงชายและอยู่ใต้อำนาจของสามี

ในเรื่องนางแมวป่า ซอลิลลี พรึมเพรา หรือ เลี้ยว ศรีเสวก ซึ่งเป็นนักเขียนชายก็ได้สร้างให้ตัวละครหญิงอยู่ใต้อำนาจของตัวละครชาย แม้ตัวละครหญิงจะเก่งกล้าเพียงใดแต่เมื่อมาพบรักกับตัวละครชาย “ ความเก่งกล้า ปราดเปรี้ยว ใจแข็ง เด็ดเดี่ยว หัวใจร้ายแค้น ” ของนิตหรือนางแมวป่าก็เปลี่ยนไป อกัปปิรียาของนางแมวป่าหลังจากที่ไปอาศัยอยู่กับพระเอก คือ “ น่ารัก หน้าเอ็นดู อ่อนหวาน เรียบร้อย อายม้วน มีนซึม เศร้าหมอง ประหวั้นพรั่นพรั้ง หล่อนไม่ได้เป็นตัวของตัวเอง ”

นอกจากนี้ถ้อยคำของตัวละครชายก็ได้แสดงให้เห็นถึงการตระหนักถึงอำนาจของชายที่มีเหนือกว่าอย่างชัดเจน ตัวอย่างถ้อยคำเช่น

“ฉันต้องปราบแมวตัวนี้ให้เชื่องให้ได้”

“เขาต้องดัดหล่อนให้หายพยศให้จงได้”

“นิตต้องไปกรุงเทพฯ พี่ต้องการเช่นนั้น”

ทั้งนักเขียนหญิงและนักเขียนชาย ต่างสร้างให้ตัวละครหญิงสยบยอมอยู่ใต้อำนาจของตัวละครชายเช่นเดียวกัน การสยบยอมนี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเพศ (Gender Relation) ที่ถูกกำหนดโดยบรรทัดฐานและค่านิยมของสังคมให้หญิงมีฐานะด้อยกว่าชาย (ซึ่งมักเป็นเช่นนี้เกือบทุกสังคม) ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเพศมีความเสมอภาคกันได้ยาก

4.3 ความเป็นหญิงในวาทกรรมและความเป็นหญิงในนวนิยาย

ความเป็นหญิงในวาทกรรมที่จอมพล ป.พิบูลสงครามได้สร้างขึ้นนั้น แบ่งออกเป็น 4 ประเด็นหลัก ซึ่งในที่นี้จะได้นำแต่ละประเด็นมาพิจารณา เปรียบเทียบกับความเป็นหญิงที่ปรากฏในนวนิยาย

4.3.1 ความเป็นหญิงกับเพศสภาพ

ในวาทกรรมของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้กล่าวถึงเพศสภาพไว้ 3 ส่วน คือ ทางร่างกาย ทางจิตใจ และทางคุณลักษณะ

ในทางร่างกาย จะเน้นถึงความแตกต่างระหว่างหญิง ชาย ในทางสรีระซึ่งส่งผลต่อความแข็งแรงของร่างกาย และนำมาซึ่งการแบ่งงานให้เหมาะสมกับเพศ

ทางสภาวชนชั้นหญิงกำลังพิจารณาจะจัดการออกกตหมายแบ่งงาน ระหว่างหญิงกับชาย ให้เหมาะสม เวลานั้นยังมีงานหลายอย่างที่หญิงไม่ควนทำ เช่น งานทุบหิน ขุดดิน หาบน้ำ เป็นต้น ซึ่งงานหนักเหล่านี้ ควนชายจะทำไม่ใช่หญิง หรือเวลาหญิงมีครรภ์จวนคลอด ก็ไม่ควรให้หญิงทำงานหนัก ซึ่งจะเป็นการบั่นทอนอนามัยของแม่และของลูก

(สามัคคีไทย. 2486: 243)

นอกจากสร้างวาทกรรมเกี่ยวกับการแบ่งงานแล้ว สภาวชนชั้นหญิงยังได้ดำเนินการจัดอาชีพที่เหมาะสมให้กับหญิง ทั้งนี้เพราะ “ยังมีหญิงไทยบางพวกไม่มีงานทำที่ดี มักไปรับจ้างในสถานที่ไม่ควน อาดทำให้เสื่อมเสียเกียรติหญิงไทยได้ ซึ่งไม่เป็นการสมควรที่หญิงไทยจะกระทำในสมัยไทยเจริญดีเช่นบัดนี้ จึงขานว่าจะจัดให้มีอาชีพแก่หญิงขึ้น” (สามัคคีไทย. 2486: 243)

อาชีพที่จัดขึ้นให้หญิง ได้แก่ งานในโรงงานอุตสาหกรรมเบา งานด้านบริการ การรับราชการ งานสังคมสงเคราะห์ สำหรับงานในโรงงานอุตสาหกรรมเบาได้แก่ การแคะเมล็ดฝ้าย การปั่นเส้นปอกระเจา การทำกระเป๋าไม้ไผ่ การทำอาหารสำเร็จรูป เป็นต้น ในส่วนของงานด้านบริการ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ได้จัดตั้งโรงแรมขึ้น 2 แห่ง คือโรงแรมรัตนโกสินทร์ และ โรงแรมสุริยานนท์เพื่อเป็นโรงแรมตัวอย่าง และเป็นโรงแรมแห่งแรกที่จะใช้สตรีมาเป็นพนักงานรับใช้ โดยสำนักวัฒนธรรมหญิงไทยได้ประกาศรับสมัครบุคลากรสตรี เข้าทำงาน 11 ตำแหน่ง (สุขสรรค์ แดงภักดี. 2538: 147)

ภาพการแบ่งงานระหว่างหญิง ชาย ที่ปรากฏในวาทกรรม และนำมาเป็นแนวในการปฏิบัติจริงนั้น จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับลักษณะงานอาชีพของหญิงที่ปรากฏในนวนิยายซึ่งมีเป็นจำนวนมาก และส่วนใหญ่เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการเช่นเดียวกัน เช่น เป็นเลขานุการ พนักงานพิมพ์ดีด เสมียน คนรับใช้ พนักงานธนาคาร อาชีพครูเป็นอาชีพของผู้หญิงที่พบในนวนิยายมากที่สุด ซึ่งในสังคมสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม อาชีพของสตรีที่ได้รับการส่งเสริม

มากคือ ครู และนางพยาบาล แต่มีส่วนที่เป็นความต่างของวาทกรรมกับนวนิยายคือในวาทกรรม เห็นว่างานบางอย่างเป็นงานที่หญิงไม่ควรทำ เป็นงานของชาย แต่ในนวนิยาย บางเรื่องได้เสนอ แนวคิดว่า “ผู้หญิงทำได้ทุกอย่างที่ผู้ชายทำ” ประเด็นนี้จึงเป็นสิ่งที่แตกต่างระหว่างวาทกรรม กับ นวนิยาย

ในทางจิตใจ ในวาทกรรมเน้นให้เห็นว่า ผู้หญิงเป็นผู้ที่มีจิตใจเข้มแข็งไม่ต่างจากชาย และบางกรณีอาจมีเหนือชายด้วยซ้ำไป ดังปรากฏข้อความว่า “ยามคับขันสุดขีดนั้น หญิงมีวัน ดึกกว่าชาย” เช่นเดียวกับในนวนิยายที่มีภาพของผู้หญิงที่เข้มแข็งปรากฏให้เห็นเป็นจำนวนมาก มีทั้งความเข้มแข็งในการสู้ชีวิต เข้มแข็งในการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดและเรียกร้องความยุติธรรม เข้มแข็งในการที่จะเรียกร้องในสิ่งที่ถูกต้องเป็นธรรมให้ผู้อื่น ความเป็นหญิงจึงมีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งทั้งในวาทกรรมและในนวนิยาย

ในทางคุณลักษณะในวาทกรรมของจอมพล ป. พิบูลสงครามให้ความสำคัญกับความ อ่อนหวาน ความสวยงามของผู้หญิงที่นอกจากจะนำมาซึ่งความชื่นตาชื่นใจแล้ว ผู้หญิงยังสามารถ ใช้ความงามและความอ่อนหวานนี้ ชักจูงและโน้มน้าวใจชายให้กระทำในสิ่งที่หญิงต้องการได้

หญิง ดอกไม้งามของปวงมนุสมิตรีหรืออิทธิพลมากกว่าองค์การของรัฐบาล ถ้าเทียบกับองค์การ ยุงโคสนาชวนทำแล้ว แพริหรืออิทธิพลหญิง..... หญิงมีคุณสมบัติพิเศษอันก่อให้เกิดอิทธิพลเหนือชาย ยิ่งกว่าใคร ๆ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ปลัดกะชวง อธิบดี เหล่านี้บังคับบัญชาให้ท่านข้าราชการ ทำงานดีไม่เท่าเมียรักของแต่ละท่านเลย

(สามัคคีชัย. 2485: 1586-1587)

ในนวนิยายความเป็นหญิงกับความอ่อนหวานเป็นสิ่งที่ถูกเชื่อมโยงเข้าไว้ด้วยกัน ดังจะ เห็นได้ว่านวนิยายส่วนใหญ่นำเสนอประเด็นนี้ ในนวนิยายบางเรื่องแม้หญิงจะเข้มแข็งเก่งกล้า เพียงใดหญิงก็ยังคงต้องมีความอ่อนหวาน และในขณะเดียวกันความเป็นหญิงก็ถูกนำไปเชื่อมโยงไว้ กับจิตกริยาเข้ายวน ซึ่งทำให้หญิงเป็นผู้มีเสน่ห์ สามารถครอบงำและชักจูงใจชายให้กระทำ หรือไม่กระทำสิ่งใดก็ได้ ความเป็นหญิงในนวนิยายกับความเป็นหญิงในวาทกรรม ในประเด็นเรื่อง ความอ่อนหวานและอำนาจในการชักจูงชายจึงไม่ต่างกัน

4.3.2 ความเป็นหญิงกับความเป็นอารยะ

ในวาทกรรมสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ความเป็นหญิงถูกนำไปเชื่อมโยงกับความ เป็นอารยะ หญิงที่แต่งกายถูกต้องตามวัฒนธรรมถือว่าเป็นผู้สร้างเกียรติให้แก่ชาติ เป็นผู้สร้างอารยะ “หมวกหรือถ้าจะพูดให้หมด ก็คือการแต่งกายให้ถูกต้องตามวัฒนธรรมนั้น เปนการช่วยชาติให้สูงเด่น ยิ่ง” (สามัคคีชัย. 2485: 1362) ในเพลงสวมหมวกก็ได้กล่าวถึงการสวมหมวกว่าเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอารยะ

...สมศักดิ์ศรีมีสง่าเป็นอารยะ หมวกนี้จะชวนให้ชมสมประสงค์...

นอกจากการแต่งกายที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นอารยะแล้ว ในวาทกรรมยังชี้ให้เห็นว่าหญิงที่จะเป็นเครื่องหมายแห่งอารยะได้นั้น ควรเป็นผู้มีการศึกษา มีความรู้ตามหลักวิชาการ สมัยใหม่ในการอบรมดูแลเลี้ยงดูบุตร และควรจะมีงานอาชีพของตนเองสามารถพึ่งตนเองได้

“เวลานี้หญิงจะทำอะไรมักพึ่งชายมากเกินไป สมัยนี้หญิงมีความรู้มากมาย สำหริ่ดการศึกษารับปริญญาก็มากแล้ว ควนจะทำงานของตนเองให้มาก ซึ่งจะเปนการยกฐานะหญิงไทยไปในตัวเองด้วย” (สามัคคีไทย. 2548: 243)

ในนวนิยายการแต่งกายของหญิงเป็นเพียงสิ่งที่ทำให้หญิง “งามหรือไม่งาม” “เหมาะแก่กาละหรือไม่เหมาะ” ความหมายของการแต่งกายยังไม่ได้ก้าวผ่านไปถึงความเป็นผู้สร้างอารยะเหมือนในวาทกรรม

ในนวนิยายบางเรื่อง เช่น *หนามยอกอก เบญจวรรณ* แสดงให้เห็นการแต่งกายของหญิงที่ถูกต้องตามระเบียบ คือ สวมกระโปรง และสวมหมวกโดยไม่ได้กล่าวถึงการแต่งกายในแง่ของความเป็นอารยะแต่อย่างใด

ในสมัยที่บ้านเมืองเต็มไปด้วยการฟื้นฟูส่งเสริม เป็นสมัยของการประกวด สมัยวัฒนธรรม สมัยวีรกรรม และรัฐนิยม คุณแม่กับทิวาช่วยกันทำหมวกด้วยรังบวบแก่ ๆ ตัดและต่อกันเข้าเป็นรูปหมวกสวยเก๋ ให้นทีและสุชาติคนละใบ สำหรับสวมไปในงานตลาดนัด

(กาญจนา นาคนนท์. 2513ข: 104-105)

ในส่วนของการศึกษานั้น ในนวนิยายชี้ให้เห็นว่าการศึกษาคือช่วยให้สตรีทันโลก ทันสมัย สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งในประเด็นนี้ก็ไม่ต่างจากวาทกรรมแต่อย่างใด

4.3.3 ความเป็นหญิงกับครอบครัว

ในวาทกรรม สถานะของผู้หญิงในครอบครัว คือ เมีย และ แม่ ล้วนมีความสำคัญในการสร้างชาติ **ในฐานะเมีย** คุณลักษณะสำคัญ คือ การเป็นแม่ศรีเรือน ดูแลรับผิดชอบภาระต่างๆ ในบ้าน เพื่อให้สามีทำงานได้อย่างเต็มที่ และมีวาทกรรมหลายชุดที่กล่าวว่า หญิงเป็นผู้สร้างขวัญกำลังใจให้แก่สามี รวมทั้งสามารถชักจูงสามีให้ทำงานช่วยชาติ อย่างเต็มกำลังได้อีกด้วย ตัวอย่างถ้อยคำที่สร้างวาทกรรม เช่น

ฉันเคยแนะให้หญิงสอดดอกไม้ให้สามีเวลาไปทำงาน ถ้าเปนผลสำหริ่ด คิดว่างานของชาติ จะก้าวหน้าไปเร็ว เพราะอิทธิพลของท่านที่เปนดอกไม้ของชาตินั่นเอง เวลาสอดดอกไม้โปรดถามปลอบใจว่า “คุณพี่ไปถึงที่ทำงานแล้ว ทำงานให้ชาติมาก ๆ นะ ชาติไทยจะได้เปนมหาอำนาจเร็วและพ้นภัย” ดังนั้นในสถานที่ทำงาน บริหารงานของชาติ จะเต็มไปด้วยความก้าวหน้าเจริญดีเปนแน่

(สามัคคีชัย. 2485: 1587)

ในเพลงแม่ศรีเรือน เนื้อหาได้แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะ และหน้าที่ของผู้เป็นเมียและแม่
ตั้งเนื้อเพลงที่ว่า

...ถึงคราวหญิงไทยเขาครองเรือน
ไม่ยอมแซ่เขื่อน ละเลยหรือเลื่อนงานนารี
เฝ้าอบรมบุตรตนทุกคนทำความดี
สร้างความโสภี สมเป็นแม่พิมพ์ชาติไทย...

ในนวนิยาย ภาพของภรรยาที่ปรากฏในนวนิยาย ส่วนใหญ่จะเป็นภาพของภรรยาที่ดีเป็น
แม่บ้านแม่เรือน ประณิบัติดูแลสามี ในวาทกรรมสร้างภาพภรรยาให้เป็นผู้มีอำนาจในการโน้มน้าว
ชักจูงใจสามี แต่ในนวนิยาย ภรรยาส่วนใหญ่เป็นผู้ไร้อำนาจ เป็นเสมือน “ทาสในครัวเรือน”
มากกว่าจะเป็นผู้สร้างขวัญและกำลังใจให้สามีดังที่ปรากฏในวาทกรรม

ในฐานะแม่ ในวาทกรรมหญิงมีฐานะเป็นแม่พิมพ์ มีหน้าที่หล่อหลอม อบรมเลี้ยงดูลูกให้
เป็นคนดี มีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจ แม่ต้องมีความรู้ในการอบรมเลี้ยงดู
เด็กตามหลักวิชาการ แม่เป็นผู้ที่ช่วยสร้างชาติ ที่นอกจากจะเป็นผู้วางรากฐานในการอบรมเลี้ยงดู
แล้ว แม่ยังช่วยสร้างชาติได้ด้วยการเพิ่มจำนวนประชากรที่มีคุณภาพ

สมัยนี้เป็นสมัยสร้างชาติและส่วนสำคัญที่สุดของชาตินั้น ก็คือ คน ในการสร้างชาติเราจะต้องสร้างคน
ก่อนอย่างอื่น และคนที่เราต้องสร้างขึ้นมานั้น จะต้องเป็นคนที่สามารถทำประโยชน์ได้ในพายุหน้า
ผู้ที่สามารถทำได้ดังว่านี้ ก็คือ แม่... ฉันเชื่อว่าหญิงทุกท่านในเวลานี้ย่อมต้องการที่จะเห็นคนในชาติ
ของเราเป็นคนดี มีกำลังกาย กำลังใจ และกำลังปัญญาอันกล้าแข็ง เมื่อเราต้องการเห็นผลอย่างนี้
เราก็มีหนทางเดียว คือ เราต้องเป็นแม่ และ ต้องเป็นแม่ที่ดีด้วย

ฉันไม่จำเป็นจะต้องกล่าวในที่นี้ว่า การเป็นแม่ที่ดีนั้น จะต้องทำอย่างไร เพราะมีคำแนะนำของ
แพทย์และผู้รู้ผู้รู้มากหลาย ...ความสำคัญข้อเดียวที่ฉันจำต้องขอเขินชวนเพื่อนหญิงทุกท่าน ก็คือว่า
เราต้องเชื่อผู้รู้ผู้ชำนาน เชื่อในหลักวิชาการ และปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่...

(สุนทรพจน์ของพระท่านพันโทหญิงละเอียด พิบูลสงคราม
กล่าวในการประกอบพิธีเปิดงาน “วันของแม่”. 2484: 224)

นอกจากนี้ยังมีวาทกรรมจำนวนหนึ่ง ที่กล่าวว่า จำนวนประชากรจะนำชาติสู่มหาอำนาจ
“ชาติจะดำรงอยู่ด้วยความมั่นคง และเจริญก้าวหน้าได้ก็ด้วยอาศัยพลเมือง กล่าวคือ จะต้องม
พลเมืองมาก และพลเมืองแต่ละคนมีพละกำลังดีประกอบด้วยความเฉลียวฉลาด” (โอวาทของ
พระท่านนายกรัถมนตรีในพิธีสมรสของชาติ ครั้งที่ 2. 2486: 451) และด้วยวาทกรรมชุดนี้ได้
ก่อให้เกิดปฏิบัติการต่าง ๆ มากมาย เช่น การส่งเสริมการสมรส การส่งเสริมสตรีให้มีบุตรมาก
การประกวดแม่และเด็ก การตรวจโรคก่อนสมรส เป็นต้น ซึ่งมีผลก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีการ

ดำเนินชีวิตของสตรี โดยเฉพาะสตรีที่เป็นแม่ที่มีบทบาทในการสร้างลูกให้มีคุณภาพ ดังนั้นแม่จึงต้องใส่ใจในหลักวิชาการ

ส่วนแม่ในนวนิยาย ภาพของแม่ที่ปรากฏส่วนใหญ่จะเป็นแม่ที่รักและเสียสละความสุขส่วนตัวให้แก่ลูก แม่มีหน้าที่อบรมสั่งสอน และดูแลทุกข์สุขของลูกด้วย “ใจ” ของผู้เป็นแม่ แม่ในนวนิยายจึงเป็นแม่ที่มีความเป็นมนุษย์ที่มีชีวิตชีวามากกว่าแม่ในวาทกรรม ซึ่งต้องแบกรับภาระหน้าที่ในการสร้างชาติ ด้วยการสร้างจำนวนพลเมืองที่มีคุณภาพ คล้ายกับเป็น “โรงงานผลิตสินค้า” ที่ต้องผ่านการควบคุมให้ได้สินค้าตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

4.3.4 ความเป็นหญิงกับความเป็นพลเมืองของชาติ

วาทกรรมที่เกี่ยวกับหญิงในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม คือ “หญิงเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยสร้างชาติ” การสร้างชาติของหญิงในฐานะพลเมืองของชาติ ทำได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับสถานะบทบาท ได้แก่ การแต่งกายให้ต้องตามวัฒนธรรม การเป็นภรรยาที่ช่วยปลูกปลูกและจงใจสามีให้ทำงานเพื่อประเทศชาติอย่างเต็มกำลัง การเป็นแม่ที่ช่วยชาติด้วยการเพิ่มจำนวนประชากรที่มีคุณภาพ นอกจากนี้หญิงยังสามารถช่วยชาติได้โดยตรงด้วยการเป็นทหาร หรือช่วยชาติด้วยการเสียสละทรัพย์ เสียสละกำลังแรงงานตามกำลังและความสามารถของแต่ละบุคคล

ในนวนิยาย ตัวละครหญิงส่วนหนึ่งแสดงให้เห็นถึงจิตสำนึกที่มีต่อสังคมด้วยการทำงานอย่างทุ่มเทและเสียสละ โดยมุ่งหวังที่จะสร้างสรรค์งานนั้นให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น และสังคม ส่วนการสร้างชาติของหญิงตามแนวทางต่างๆที่ปรากฏในวาทกรรมนั้น มีพบอยู่ในเรื่อง *คู่ครอง* ของ ก.สุรางคนางค์ ที่ในตอนท้ายของเรื่อง ผกา ตั้งใจจะช่วยชาติด้วยการสมัครเป็นอาสาสมัคร

ส่วนประเด็นอื่นๆ เช่น การแต่งกายเพื่อสร้างอารยะ ภรรยาที่ปลูกปลูกโหม่งหน้าใจสามีให้ทำงานช่วยชาติ การเป็นแม่ที่ช่วยชาติโดยเพิ่มประชากร ไม่พบในนวนิยาย มีเพียงบางเรื่องที่ตัวละครแต่งกายต้องตามวัฒนธรรม แต่เป็นการแต่งกายเพื่อไม่ให้ขัดกับนโยบายของรัฐมากกว่าจะตระหนักว่าตนเป็นผู้สร้างอารยะ

ภาพความเป็นหญิงในวาทกรรม และภาพความเป็นหญิงในนวนิยาย ในประเด็นที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองของชาติ จึงมีทั้งส่วนที่เหมือนกัน สัมพันธ์สอดคล้องกัน ในเรื่องการสร้างจิตสำนึกที่จะทำคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติ แต่มีความต่างกันในเรื่องละเอียดว่าจะช่วยชาติอย่างไร

ในประเด็นที่เกี่ยวกับการมีจิตสำนึกต่อสังคมและการช่วยเหลือประเทศชาติในฐานะพลเมืองนี้ นักเขียนที่มีบทบาทสำคัญในการนำเสนอประเด็นเหล่านี้ คือ ก. สุรางคนางค์ งานเขียนของ ก. สุรางคนางค์หลายๆเรื่อง เช่น *คู่ครอง* *ปัทมา วรารักษ์* *ทางสายเปลี่ยว* *เทพราช* *พันทิพาล้วน* แสดงให้เห็นถึงความต้องการของตัวละครที่จะช่วยเหลือประเทศชาติ สังคม ด้วยวิธีการต่างๆ เช่นเดียวกับในชีวิตจริงของ ก.สุรางคนางค์ ที่ได้ช่วยเหลือประเทศชาติในฐานะพลเมืองของชาติ

หลายประการรวมทั้งการช่วยชาติด้วยการ “สละแหวนแต่งงานเป็นชาติพลี” เมื่อครั้งที่ไทยเรียกร้องดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง คือ พระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ ดินจากฝรั่งเศส

รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามใช้นโยบายปลุกใจให้รักชาติพร้อมกันไปด้วย โดยประกาศเชิญชวนให้ประชาชนบริจาคทรัพย์สินของเพื่อนำมาประมูลในงานฉลองรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2483 แล้วเก็บเงินสบทบทุนในการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส ในครั้งนั้นคุณ ก.สุรางคนางค์เขียนจดหมายแสดงความจำนงสละแหวนแต่งงานเป็นชาติพลี เนื้อความในจดหมายแสดงให้เห็นว่าคุณ ก.สุรางคนางค์มีจิตใจสูงส่งเทอดทูนชาติเหนือสิ่งใด และเป็นจดหมายที่สร้างอารมณ์สะเทือนใจและปลุกเร้ากระตุ้นเตือนให้ประชาชนคนไทยทั้งหลายเสียสละเพื่อประเทศชาติ

(рінฤทัย สัจจพันธ์. 2542: 136)

เนื้อความจดหมายของ ก. สุรางคนางค์ มีดังนี้

ดิฉันได้ทราบคำชักชวนให้สละสิ่งของเพื่อประมูลช่วยชาติของท่านนั้นแล้ว รู้สึกเต็มตื่นไปด้วยความยินดี ดิฉันเป็นหญิง มีของที่รักอย่างสุดชีวิตจิตใจอยู่เพียงชิ้นเดียวคือแหวนแต่งงาน จึงขอมอบแก่ท่านเป็นพลีชาติ ในการสบทบทุนเรียกร้องดินแดนครั้งนี้ด้วย

แหวนทองเกลี้ยงนี้มีราคาน้อยเหลือเกิน แต่มีค่าสูงยิ่งสำหรับสตรี เพราะเป็นแหวนแต่งงาน ดิฉันเห็นว่าความรักอื่นใดจะเสมอด้วยความรักชาตินั้นไม่มีแล้ว เราอาจสละได้แม้กระทั่งลูกแก้วพ่อแม่ในเมื่อถึงคราวจำเป็น แต่ชาติเราสละไม่ได้ และเราจะต้องไม่สละ แม้จะต้องเสียทุกสิ่งทุกอย่างแม้แต่ชีวิตก็ตาม

ดิฉันขอร้องต่อท่าน ได้โปรดรับแหวนแต่งงานซึ่งเป็นชาติพลีของดิฉันไว้ และถ้าการกระทำของดิฉันจะเป็นตัวอย่างแก่หญิงไทย ที่จะเสียสละได้ยิ่งกว่านี้ด้วยแล้ว ก็จะเป็นที่น่ายินดีหาหน่อยไม่

(рінฤทัย สัจจพันธ์. 2542: 138)

ในจดหมายข่าวโฆษณาการ ลงวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2483 ได้ลงข่าว สตรีสละแหวนวิวาห์เป็นชาติพลี และได้ตีพิมพ์คำชมเชยของข้าหลวงประจำจังหวัดพระนครและธนบุรีผู้รับมอบแหวนไว้ด้วยว่า

ข้าพเจ้าขอรับแหวนทองคำวงนี้ไว้ด้วยความปลาบปลื้มปีติ และด้วยความภาคภูมิใจในการเสียสละครั้งนี้ของคุณ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า อันหญิงไทยนั้นแม้แต่เมื่อชาติบังเกิดความจำเป็นก็เสียสละได้ทุกอย่าง ตั้งแต่สิ่งอันเป็นที่รักยิ่งตลอดจนถึงบิดามารดา สามี และบุตร ขอให้การบำเพ็ญคุณเ็นย์ต่อชาติอันนำสรรเสริญของคุณ ซึ่งเป็นแบบอย่างอันดีแก่สตรีผู้รักชาติทั้งหลายครั้งนี้ จงนำมาซึ่งความสุขความเจริญรุ่งเรืองสถาพรในทุกๆวิถีทางอันดีที่คุณปรารถนาจงทุกประการ

(рінฤทัย สัจจพันธ์. 2542: 140)

นอกจากนี้ ก. สุรางคนางค์ ยังได้อุทิศเวลาช่วยเหลือราชการในตำแหน่งกรรมการสาขา ความประพฤติกและจรรยาบรรณ และสาขาเนติธรรม ประจำสำนักวัฒนธรรมทางระเบียบประเพณี จนได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย และเบญจมาภรณ์ช้างเผือก เป็นบำเหน็จความชอบในการทำงาน (รีเนททัย สัจจพันธุ์. 2542: 141)

ก. สุรางคนางค์ จึงเป็นนักเขียนที่ใช้ทั้งงานเขียนและใช้ชีวิตจริงของตนเป็นตัวอย่างแก่สตรี ไทยในการทำประโยชน์ต่อประเทศชาติ บ้านเมือง ตามกำลังและความสามารถของตน

จากทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่า ภาพความเป็นหญิงในวาทกรรมกับภาพความเป็นหญิงในนวนิยาย มีความสัมพันธ์กันเป็นส่วนใหญ่ ทั้งในเรื่องของการแบ่งงาน ความเข้มแข็ง ความอ่อนหวานของผู้หญิง การศึกษาที่ทำให้หญิงมีอารยะ ทันโลก ทันสังคม และพึ่งพาตนเองได้ บทบาทของภรรยาและมารดาที่เป็นอุดมคติ ตลอดจนการสร้างจิตสำนึกในฐานะพลเมืองที่ควรมีต่อ ประเทศชาติสังคม ทั้งนี้ มีข้อยกเว้นในบางประเด็น เช่น มุมมองเกี่ยวกับสถานะของหญิงที่ใน วาทกรรม ยกย่องให้หญิงเป็นเสมือน “เพื่อนคู่คิด” ของสามี เป็นผู้ชักจูงใจโน้มน้าวสามี ในขณะที่ นวนิยาย ภาพเช่นนี้มีปรากฏน้อยมาก ส่วนใหญ่จะเป็นภาพของภรรยาที่มีสถานะด้อยกว่าสามี เป็นผู้อยู่ใต้อำนาจและเป็นผู้กระทำตาม

นอกจากนี้ยังมีความต่างในบางเรื่องที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อย เช่น หญิงเป็นเครื่องหมาย แห่งอารยะได้ด้วยการแต่งกาย หรือ การช่วยชาติด้วยการเพิ่มจำนวนประชากร สิ่งเหล่านี้ปรากฏใน วาทกรรม แต่ไม่พบโดยตรงในนวนิยาย

เหล่านี้เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า นวนิยาย หรือ วรรณกรรม มีบทบาทในการนำเสนอภาพ สะท้อนของสังคม ซึ่งเป็นเพียงภาพสะท้อนบางแง่ บางด้าน มิใช่เป็นการฉายภาพ ทั้งหมดโดยตรง หากแต่สะท้อนมาจากประสบการณ์ของนักเขียน และสังคมที่อยู่รายล้อมตามแต่นักเขียนจะต้องการ “วรรณกรรมอาจสะท้อนสังคมทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม ด้านรูปธรรม หมายถึง เหตุการณ์ ทั่วไปที่เกิดขึ้นในสังคม ส่วนด้านนามธรรม หมายถึง ค่านิยมในชีวิตจิตใจของคนในสังคม ตลอดจนความรู้สึกริณีคิดของผู้เขียน ” (ตรีศิลป์ บุญขจร. 2547: 5)

ดังนั้นนวนิยายในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยนำเสนอภาพของ สังคม และชีวิตจิตใจของผู้คนในยุคสมัยที่สังคมไทยกำลังมีการปรับเปลี่ยนตนอย่างสูงเพื่อให้ชาติ ดำรงอยู่ได้ในท่ามกลางสภาวะของโลกที่กำลังบีบคั้น และภาพเหล่านี้ก็ชี้ให้เห็นว่าสถานะของหญิง ในสังคมนั้นเป็นเช่นไร

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

Gender หรือ ความเป็นเพศ เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นจากสังคมหรือวัฒนธรรม Sex หรือ เพศหญิงเพศชาย เป็นเรื่องทางสรีระ เป็นคำที่ใช้ในความหมายของการแสดงคุณสมบัติระหว่าง หญิงชายที่มีความแตกต่างกันในมิติทางชีววิทยา เมื่อความเป็นเพศ หรือ ความเป็นหญิงเป็นชาย เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นจากสังคมวัฒนธรรม ไม่ได้เกิดจากข้อเท็จจริงทางชีววิทยา ดังนั้นความเป็น หญิงความเป็นชายจึงเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะการณ์หรือเงื่อนไขทางสังคมได้ ใน แต่ละสังคมวัฒนธรรมนั้นจะเป็นผู้สร้าง หรือผู้กำหนดความเป็นหญิงความเป็นชายว่าจะมี คุณลักษณะอย่างไร และส่งผ่านความคิดไปสร้างตัวตนของคนในสังคมโดยผ่านกระบวนการขัดเกลา ทางสังคมที่มีความซับซ้อน

ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีการใช้ลัทธิชาตินิยมและระบอบเผด็จการเป็นเครื่องมือ สำคัญในการสร้างชาติ อำนาจของรัฐได้แทรกซึมเข้าไปสู่วิถีคิดและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของ ประชาชนในทุกๆด้าน นโยบายตลอดจนความมุ่งหวังต่างๆของรัฐได้ถูกสร้างให้เป็นวาทกรรมที่มี การตอกย้ำ สร้างความรู้ ความจริงและความหมายให้กับสิ่งต่างๆตามความมุ่งหวังของรัฐที่เป็น ผู้สร้างวาทกรรม ความเป็นหญิงได้ถูกนำไปเชื่อมโยงไว้กับการสร้างชาติ โดยได้นำเสนอวาทกรรม เกี่ยวกับความเป็นหญิงใน 4 ประเด็น คือ ความเป็นหญิง กับ เพศสภาพ ที่กล่าวถึงหญิงชายว่ามี ความแตกต่างกันในทางสรีระซึ่งส่งผลต่อความแข็งแรงของร่างกาย หญิงมีความอ่อนแอกว่าชาย และในบางสภาวะมีความจำเป็นที่จะต้องดูแล ทะนุถนอมตน เช่น ในช่วงตั้งครรภ์ ดังนั้นจึงต้องมีการแบ่งงานให้เหมาะสมกับสภาพของหญิง แต่ในส่วนของจิตใจนั้นหญิงมีความเข้มแข็งไม่แพ้ชาย และยังเป็นผู้ที่มีความงามความอ่อนหวานซึ่งคุณสมบัตินี้หญิงสามารถนำไปใช้การโน้มน้าวใจชายให้ ทำประโยชน์ต่อประเทศชาติได้ ความเป็นหญิงกับความเป็นอารยะ ในส่วนนี้หญิงถูกนำไป เชื่อมโยงกับความเป็นอารยะ หญิงที่มีความเป็นอารยะเป็นผู้สร้างเกียรติให้แก่ชาติคือหญิงที่ แต่งกายถูกต้องตามวัฒนธรรม เป็นผู้มีการศึกษา มีความรู้ตามหลักวิชาการสมัยใหม่ และมีอาชีพ สามารถพึ่งพาตนเองได้ ความเป็นหญิงกับครอบครัว ในฐานะภรรยาหญิงเป็นผู้สร้างขวัญ กำลังใจให้สามี คุณลักษณะสำคัญของการเป็นภรยาคือการเป็นแม่เรือน ดูแลรับผิดชอบภาระใน บ้านเพื่อให้สามีสามารถทำงานให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติได้อย่างเต็มที่ ในฐานะมารดา หญิงมีฐานะเป็นแม่พิมพ์ มีหน้าที่หล่อหลอมขัดเกลาอบรมเลี้ยงดูบุตรธิดาให้เป็นประชากรที่มี คุณภาพ มีความสมบูรณ์แข็งแรงทางร่างกายและจิตใจ หญิงในฐานะมารดาต้องมีความรู้ในการ อบรมเลี้ยงดูเด็กตามหลักวิชาการ ความเป็นหญิง กับ ความเป็นพลเมืองของชาติ วาทกรรม หลักเกี่ยวกับผู้หญิงในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม คือ “ผู้หญิงเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างชาติ” ซึ่ง หญิงไทยจะช่วยสร้างชาติได้โดยการแต่งกายที่ถูกต้องตามวัฒนธรรม อันเป็นเครื่องหมายแสดงให้ เห็นถึงความมีอารยะและวัฒนธรรมอันดีของชาติ เป็นภรรยาที่ช่วยชักจูงและปลุกปลอบใจสามีให้

มีส่วนในการทำงานเพื่อประเทศชาติ เป็นมารดาที่ช่วยสร้างชาติได้ด้วยการเพิ่มจำนวนประชากรที่มีคุณภาพ เป็นพลเมืองที่ดีด้วยการทำหน้าที่เป็นทหารปกป้องประเทศ หรือช่วยชาติด้วยการเสียสละทรัพย์ เสียสละกำลังแรงงานเพื่อสนับสนุนแนวหน้าที่กำลังปกป้องประเทศชาติ

จอมพล ป. พิบูลสงครามได้สร้างและตอกย้ำว่าททกรรมเกี่ยวกับความเป็นหญิงดังที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย มีทั้งการใช้คำขวัญที่ให้ภาพของสตรีที่มีความอ่อนหวาน อ่อนแอกว่าเพศชายแต่เป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนให้กำลังใจแก่ชายในการสร้างชาติ เป็นผู้มีความสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมใหม่ อันได้แก่การแต่งกายที่ทำให้ประเทศชาติก้าวสู่ความเป็นอารยะ มีการใช้การตั้งชื่อหญิง ชาย ซึ่งหลักในการตั้งชื่อนั้นให้ภาพความเป็นหญิงที่มีความสวยงาม อ่อนหวาน อ่อนโยน ในส่วนของการใช้บทเพลง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใช้บทเพลงเป็นเครื่องชักจูง ปลุกปลอบ เร่งเร้า และกล่อมใจประชาชนตามสภาวะการณ์ของบ้านเมือง เพลงที่กล่าวถึงสตรี ส่วนใหญ่จะเป็นการยกย่องให้เกียรติสตรีในฐานะที่สตรีเป็นผู้ช่วยสร้างชาติ สตรีมีความสวยงาม อ่อนหวาน แต่ขณะเดียวกันก็มีความกล้าหาญ เข้มแข็ง นอกจากนี้ยังมีเพลงที่กล่าวถึงการเป็นแม่เรือน การเป็นแม่พิมพ์ในการอบรมสั่งสอนบุตรให้เป็นคนดี นอกจากนี้ยังมีเพลงจำนวนหนึ่งที่ส่งเสริมให้สตรีแต่งกายตามวัฒนธรรม ในบทเพลง สตรีได้รับการยกย่องให้เป็น “นางแก้ว” “ขวัญใจ” “แม่พิมพ์ชาติไทย” “แม่ศรีเรือน” “ดอกไม้ของชาติ” “ศรีคู่ขวัญ” “ศรีชาติ” “ศรีคู่ไทย” ฯลฯ ส่วนภาพของผู้หญิงที่ปรากฏในบทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ นั้น เป็นภาพของผู้หญิงที่มีความเข้มแข็ง เด็ดเดี่ยว มีความกล้าหาญ มีความรักชาติและพร้อมที่จะเสียสละเพื่อชาติ บ้านเมือง ภาพของผู้หญิงที่ปรากฏในบทความนั้น เป็นภาพของผู้หญิงที่มีส่วนในการช่วยชาติทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรง คือ หญิงมีหน้าที่สร้างพลเมืองของชาติ สร้างประชากรที่มีคุณภาพ และมีหน้าที่ช่วยเหลือบ้านเมืองเมื่อมีภัยสงคราม ทางอ้อม คือ หญิงเป็นผู้ที่สามารถส่งเสริมชายให้มีขวัญกำลังใจในการสู้รบ ในการทำงาน ในการทำหน้าที่ต่าง ๆ รวมทั้งหน้าที่ในการสร้างชาติ สร้างวัฒนธรรม ภาพหญิงที่ปรากฏในบทความ เป็นหญิงที่มีความนุ่มนวลอ่อนหวาน แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นผู้ที่สามารถใช้ความงาม ความอ่อนหวาน ในการโน้มน้าวชายให้ทำตามสิ่งที่ตนประสงค์ได้ ซึ่งในบทความได้กล่าวถึงสิ่งที่หญิงพึงกระทำ คือ การชักจูง โน้มน้าวชายให้ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ เพื่อการสร้างชาติให้เจริญรุ่งเรือง ภาพของผู้หญิงที่ปรากฏในคำกล่าว อันได้แก่ สุนทรพจน์ ปาฐกถา คำวิงวอน โอวาท รายงาน สารสั้น เป็นภาพของผู้หญิงที่ได้รับการยกย่องให้เป็นแม่ของชาติ เป็นแม่พิมพ์และ เป็นผู้สร้างชาติด้วยการสร้างพลเมืองทั้งในแง่ของปริมาณและคุณภาพ คุณภาพนั้น หมายถึง การที่พลเมืองมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีความเฉลียวฉลาดและได้รับการอบรมให้มีวัฒนธรรม ในขณะเดียวกันหญิงก็เป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นอารยะของชาติ การแต่งกายของหญิงแสดงให้เห็นถึงความมีระเบียบ ความสามัคคีอันเป็นเครื่องหมายแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติ นอกจากนี้ จอมพล ป. พิบูลสงครามยังได้ใช้รายการสนทนาทางวิทยุ ซึ่งได้แก่ รายการนายมัน - นายคง เป็นอีกเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่นโยบาย แนวคิด โดยเน้นเรื่องความเป็นหญิงกับความเป็น

อารยะของชาติ ชักชวนให้ผู้หญิงแต่งกายตามแบบที่ทางการกำหนด นอกจากนี้รายการ นายมัน-นายคงยังได้เน้นภาพของผู้หญิงในฐานะภรรยา และมารดา ผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสุขในบ้าน และเป็นผู้ที่ส่งเสริมให้กำลังใจแก่สามีในการทำงาน เป็นผู้อยู่เบื้องหลังการงานที่บังเกิดผลของสามี

ภาพความเป็นหญิงที่ถูกสร้างขึ้นจากวาทกรรมในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นภาพที่เน้นความเป็นหญิงที่มีความสวยงาม อ่อนหวาน ทนสมัย เป็นขวัญกำลังใจแก่สามี เป็นแม่เรือน และเป็นแม่พิมพ์

ในการศึกษาการสร้างภาพความเป็นหญิงในนวนิยายไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม จากนวนิยายจำนวน 58 เรื่องนั้น พบว่าผู้ประพันธ์ได้นำความเป็นหญิงไปสัมพันธ์กับคุณลักษณะและประเด็นต่างๆที่ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดรวม 15 ประเด็น อันได้แก่

ความเป็นหญิง กับ ค่านิยม ขนบ ประเพณี ความเป็นกุลสตรี ซึ่งพบว่า ความเป็นหญิงในนวนิยายยังคงยึดโยงอยู่กับค่านิยม ขนบประเพณี ความเป็นกุลสตรีแบบเดิม แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีการปรับเปลี่ยนทัศนคติบางประการที่เป็นการผสมผสานระหว่างค่านิยมเก่ากับค่านิยมใหม่เข้าด้วยกัน ค่านิยมเก่า คือหญิงต้องมีความเป็นกุลสตรี สุภาพ เรียบร้อย อ่อนน้อม มีความบริสุทธิ์ ผุดผ่อง เป็นแม่บ้านแม่เรือน แต่ในขณะที่เดียวกัน สิ่งที่เพิ่มขึ้นมาก็คือ หญิงจะต้องรู้จักโลก ทนโลก ทนสังคม รู้จักการสมาคม นอกจากนี้การปฏิบัติตามความคิดของผู้ใหญ่นั้น ไม่ได้เป็นสิ่งที่ “ต้อง” ทำตามอีกต่อไป หากแต่เป็นสิ่งที่หญิงต้องเป็นผู้พิจารณาในการเลือกปฏิบัติ และรับผลจากการปฏิบัตินั้นด้วยตนเอง

ในประเด็น**ความเป็นหญิง กับ อารมณ์และเหตุผล** จากการศึกษาพบว่า แม้จะมีภาพของตัวละครหญิงที่ใช้เหตุผลเหนืออารมณ์ปรากฏให้เห็นบ้าง แต่โดยภาพรวมของนวนิยายส่วนใหญ่จะแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงมักใช้อารมณ์ความรู้สึกในการตัดสินใจและกระทำสิ่งต่าง ๆ และหากอารมณ์ความรู้สึกนั้นได้ชักจูงหญิงให้กระทำในสิ่งที่ผิดไปจากมาตรฐานสังคม หญิงก็จะได้รับเคราะห์กรรมอย่างหนักจากผลของการกระทำนั้น ในขณะที่ชายหากเลือกกระทำสิ่งใดด้วยอารมณ์มากกว่าเหตุผล และสิ่งนั้นผิดขนบ ผิดศีลธรรม ชายจะได้รับผลแห่งการกระทำนั้นเช่นเดียวกับหญิง แต่ในนวนิยายหลายเรื่องพบว่าเคราะห์กรรมหรือผลแห่งการกระทำที่ชายได้รับนั้นจะเบาบางหรือรุนแรงน้อยกว่าที่หญิงได้รับ

ในประเด็น**ความเป็นหญิงกับความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยว** พบว่า แม้ความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวจะเป็นลักษณะที่ถูกเชื่อมโยงไว้กับความเป็นชาย แต่ในนวนิยายก็ได้แสดงให้เห็นว่าหญิงก็มีความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวไม่แพ้ชาย โดยเฉพาะความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวทางจิตใจ หญิงจำนวนมากเผชิญกับชะตากรรมต่างๆและสามารถผ่านพ้นไปได้ด้วยจิตใจที่เข้มแข็ง ภาพความเข้มแข็งของหญิงในนวนิยายปรากฏให้เห็นในหลายลักษณะด้วยกัน นอกจากความเข้มแข็งในการเผชิญชีวิตแล้วยังมีความเข้มแข็งในการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดและเรียกร้องความยุติธรรมให้แก่ตนเอง ความเข้มแข็ง

ในการที่จะต่อสู้เรียกร้องสิ่งที่ถูกต้องเป็นธรรมให้ผู้อื่น ความเข้มแข็งในการตัดสินใจที่จะละทิ้งความรัก นอกจากนี้ยังมีภาพของหญิงที่มีความเข้มแข็งทั้งทางกายและใจปรากฏให้เห็นด้วย

ในประเด็นความเป็นหญิงกับความอ่อนหวาน จริตกิริยาเย้ายวน ความเป็นหญิงกับความอ่อนหวานเป็นสิ่งที่ถูกเชื่อมโยงเข้าไว้ด้วยกัน คุณลักษณะสำคัญของนางเอกที่ขาดไม่ได้คือความอ่อนหวาน แม้จะเป็นผู้ที่มีความเข้มแข็งเก่งกล้าเพียงใดก็ยังคงต้องมีความอ่อนหวาน นอกจากนี้ความอ่อนหวานแล้วจริตกิริยาเย้ายวนก็เป็นลักษณะที่ถูกสร้างขึ้นให้เชื่อมโยงกับความเป็นหญิงและทำให้หญิงเป็นผู้มีเสน่ห์ ทำให้ชายตกอยู่ในอำนาจของหญิงได้ แต่หากจริตกิริยาเย้ายวนนี้มีมากเกินไปจะก่อให้เกิดผลเสียแก่หญิงนั้น หญิงนั้นจะถูกลดคุณค่าลง

ในการเปรียบเทียบลักษณะของตัวละครหญิงที่เป็นคู่ตรงข้าม พบว่า ตัวละครที่มีความสุภาพ อ่อนน้อม ซื่อ อ่อนหวาน เก๋งาม ไม่แสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึก เป็นลักษณะของตัวละครที่เป็นนางเอก ในขณะที่ความแข็งแรง ความรุนแรง การแสดงออกของอารมณ์อย่างตรงไปตรงมา ไม่เก๋งามอารมณ์ความรู้สึก เป็นลักษณะของนางร้ายหรือนางรอง ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงกรอบที่กำหนดความเป็นหญิงที่น่าชื่นชมและไม่น่าชื่นชมไว้ และกรอบนี้เองที่เป็นตัวสกัดกั้นอำนาจของหญิง การแสดงออกของอารมณ์ความรู้สึกโดยไม่ต้องกักเก็บ การใช้ความรุนแรง การกระทำที่แข็งกร้าวอันเป็นสิ่งที่แสดงถึงอำนาจ แสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้กระทำ ถูกนำไปเชื่อมโยงไว้กับความเป็นชาย หากหญิงก้าวข้ามมายังกรอบนี้หญิงนั้นจะเป็นหญิงที่ไม่พึงชม ส่วนกรอบแห่งความเป็นหญิงนั้นไม่ว่าจะเป็นความสุภาพ อ่อนน้อม นุ่มนวล อ่อนหวาน ล้วนแต่เป็นลักษณะของความด้อยอำนาจและความเป็นรอง เป็นผู้รับการกระทำมากกว่าจะเป็นผู้กระทำ และหญิงเช่นนี้ก็เป็นหญิงที่พึงชมในสังคมแบบปิตาธิปไตย

ในประเด็นความเป็นหญิงกับ สถานะบทบาทในครอบครัว สถานะที่สำคัญของหญิงในครอบครัว คือ แม่ ภรรยา และลูก แม่ที่ผู้เขียนนำเสนอในนวนิยายเป็นเหมือนภาพตัวแทนของคนในสังคมที่มีทั้งดีและไม่ดี เพียงแต่ภาพที่ในนวนิยายส่วนใหญ่นำเสนอจะเป็นภาพของแม่ที่เป็นแบบอุดมคติ เป็นแม่ที่เสียสละและรักลูก ในนวนิยายจำนวนหนึ่งแสดงให้เห็นถึงอำนาจของแม่ในการควบคุมชีวิตของลูก ส่วนภาพของแม่ที่ไม่ดีนั้นมิปรากฏให้เห็นบ้างแต่มีจำนวนไม่มากนัก เป็นแม่ที่เอาแต่ใจตนเอง ข้องเกี่ยวกับบอขายมุข ใช้ลูกในการหาประโยชน์ให้แก่ตน ภาพของภรรยาที่ปรากฏในนวนิยาย ส่วนใหญ่จะเป็นภาพของภรรยาที่สุภาพ อ่อนน้อม เคารพนบนอบต่อสามี ทำหน้าที่ดูแลครอบครัวบ้านเรือน อบรมเลี้ยงดูลูก คุณสมบัติที่สำคัญของภรรยาคือ มีความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อสามี ในขณะที่สามีและสังคมคาดหวังต่อการเป็นภรรยาที่ดี เป็นภรรยาที่ประพฤติตามขนบแบบเดิม สุภาพ อ่อนน้อม เคารพเชื่อฟังสามี ซื่อสัตย์สุจริต รู้จักการปรนนิบัติแก่การบ้านการเรือน ผู้หญิงจำนวนหนึ่งในนวนิยายก็ได้แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกต่ำต้อยต่อค่าความรู้สึกของผู้ที่ตกเป็นเบี้ยล่างของชาย ในขณะที่เดียวกันมีตัวละครหญิงบางตัวที่ถูกสร้างขึ้นให้เป็นขบถต่อขนบของภรรยา แต่ตัวละครหญิงเหล่านี้ก็ล้วนแล้วแต่ได้รับชะตากรรมร้ายแรงในตอนท้ายของเรื่อง ภาพของภรรยาที่ปรากฏในนวนิยาย ส่วนใหญ่จะเป็นภรรยาที่อยู่ในอำนาจของ

สามี แม้จะมีการนำเสนอให้ชายใส่ใจกับความต้องการของหญิงและมีการยกผู้หญิงขึ้นมาอยู่ในสถานะ “เพื่อน” ของสามีในนวนิยายบางเรื่อง แต่ในนวนิยายหลาย ๆ เรื่องยังคงนำเสนอภาพของภรรยาที่ไร้อำนาจ และตระหนักว่าตนมีสถานะเหมือนทาส หรือ สิ่งอะไรจิตใจ และสภาวะนี้เป็นสภาวะที่หญิง “จำต้องอดทน”

ในส่วนของผู้หญิง หน้าที่ของผู้หญิงสาวในครอบครัวที่ปรากฏในนวนิยายแทบจะไม่ต่างไปจากหน้าที่ของภรรยา เพียงแต่เปลี่ยนจากการดูแลปรนนิบัติสามีเป็นการดูแลปรนนิบัติบิดามารดา ภาพของผู้หญิงสาวในนวนิยาย เป็นผู้หญิงที่มีความรักความกตัญญูต่อบิดามารดาเคารพเชื่อฟังในคำสั่งสอนและการตัดสินใจของบิดามารดา หน้าที่ของผู้หญิงสาว คือ การดูแลบ้านเรือนและกิจการงานทั้งหลายของบิดามารดา ปรนนิบัติบิดามารดาให้ได้รับความสุขสบาย เป็นธุระเอาใจใส่เมื่อบิดามารดาป่วยไข้ ในขณะที่เดียวกันในนวนิยายหลายเรื่องได้ชี้ให้เห็นว่า ในยุคสมัยที่ผู้หญิงได้รับการศึกษามากขึ้นนี้ ผู้หญิงหรืออีกนัยหนึ่งคือลูกสาว จะมีความเป็นตัวของตัวเองในการเลือกและปฏิบัติสิ่งต่างๆ ได้มากขึ้น

ในประเด็นเรื่องความเป็นหญิงกับการพึ่งพา การเป็นผู้นำ การเป็นผู้ตาม ในสังคมไทยมีคำกล่าวที่ว่า “สามีเป็นช้างเท้าหน้า ภรรยาเป็นช้างเท้าหลัง” แนวคิดนี้เป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในนวนิยายหลายเรื่องโดยการใช้ถ้อยคำที่แตกต่างกันออกไป ภาพของความเป็นหญิงที่เกาะเกี่ยวอยู่กับการพึ่งพิงและการเป็นผู้ตาม การยอมจำนน ยอมอดทนอดกลั้นต่อการกระทำของสามีเนื่องจากไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเอง เป็นภาพที่พบเห็นในนวนิยายหลายเรื่อง ตอกย้ำถึงความเป็นหญิงที่ต้องพึ่งพา ไม่สามารถดำรงตนอยู่ได้ด้วยตนเอง หญิงต้องพึ่งพิงและตกอยู่ใต้อำนาจเสมอ อย่างไรก็ตามในนวนิยายหลาย ๆ เรื่องเช่นกันก็ได้แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกของผู้หญิงที่ไม่ต้องการตกเป็นเบี้ยล่างหรือต้องคอยพึ่งพิงผู้ชาย ผ่านคำพูดและทัศนคติของตัวละครให้แนวคิดที่ว่า ผู้หญิงต้องพึ่งพาตนเองและการที่จะพึ่งพาตนเองได้นั้นการศึกษาและการทำงานเป็นสิ่งสำคัญ โดยภาพรวมแม้ความเป็นหญิงจะถูกนำไปเชื่อมโยงไว้กับการเป็นผู้พึ่งพิง การเป็นผู้ตามที่ทำให้หญิงอยู่ในสถานะผู้จำยอม ผู้รองรับการกระทำ แต่ในนวนิยายหลาย ๆ เรื่องก็แสดงให้เห็นว่า ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในทัศนะของหญิง โดยเห็นว่าผู้หญิงควร “ลุกขึ้นมา” พึ่งพิงตนเองให้ได้ ซึ่งการที่จะกระทำเช่นนี้ได้การได้รับการศึกษาและการมีอาชีพเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ

ในประเด็นเรื่องความเป็นหญิงกับงานอาชีพงานที่ถูกนำไปเชื่อมโยงไว้กับความเป็นหญิงคือ งานบ้าน ทัศนคตินี้เป็นตัวปิดกั้นผู้หญิงในการทำงาน แต่เมื่อผู้หญิงได้รับการศึกษามากขึ้นโอกาสในการทำงานของผู้หญิงก็เพิ่มมากขึ้นไปด้วย ในนวนิยายได้แสดงให้เห็นถึงการประกอบอาชีพของหญิงที่มีหลากหลายอาชีพ ไม่ว่าจะเป็น ครู เสมียน นักบัญชี นักธุรกิจ นักหนังสือพิมพ์ นักเขียน แม่ค้า คนรับใช้ พนักงานธนาคาร นางแบบ ดาราภาพยนตร์ ช่างตัดเสื้อ อาชีพที่พบมากที่สุดคือ ครู งานของหญิงในนวนิยายส่วนใหญ่จะเป็นงานที่ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยไม่มีอำนาจเด็ดขาดในการตัดสินใจ อย่างไรก็ตามแม้ในนวนิยายบางเรื่องจะแสดงให้เห็นว่าสังคมเปิดกว้างให้กับผู้หญิงในการทำงานนอกบ้านมากขึ้น แต่ในขณะที่เดียวกันนั้นค่านิยมหรือความเป็น

หญิงที่ยังถูกยึดติดไว้กับงานบ้านก็ยังคงอยู่ ดังนั้นผู้หญิงแม้จะมีงานอาชีพนอกบ้าน แต่ผู้หญิงก็ไม่สามารถละทิ้งงานบ้านงานเรือนได้ โดยรวมแล้วจะเห็นได้ว่าผู้หญิงมีโอกาสนในการทำงานมากขึ้น ผู้หญิงมีความสามารถในการทำงาน มีโอกาสประสบความสำเร็จได้แต่ยังมีไม่มากนัก ตัวละครหญิงส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของการทำงานซึ่งนอกจากจะช่วยให้ผู้หญิงสามารถพึ่งตนเองได้แล้ว ยังช่วยเปิดโลกทัศน์ให้แก่หญิงอีกด้วย นอกจากนี้ความเป็นหญิงกับงานอาชีพที่ปรากฏในนวนิยายนี้ แสดงให้เห็นถึงการผลานระหว่างความคิดเก่ากับความเป็นไปของสังคมแบบใหม่ สังคมใหม่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีการศึกษา มีการงานมีอาชีพนอกบ้านซึ่งผู้หญิงสามารถทำได้หลากหลายอาชีพ และสามารถประสบความสำเร็จในอาชีพนั้นได้ แต่ในขณะที่เดียวกันสังคมก็ยังคงคาดหวังให้ผู้หญิงรับผิดชอบงานในบ้านดั้งเดิมอีกด้วย

ประเด็นเรื่องความเป็นหญิงกับอำนาจและการถูกรอบงำ ในสังคมที่ชายเป็นใหญ่ความเป็นชายถูกเชื่อมโยงไว้กับอำนาจ การเป็นผู้ครอบงำ ในขณะที่ความเป็นหญิงถูกเชื่อมโยงไว้กับความไร้อำนาจและการถูกรอบงำ การแบ่งงานทางเพศเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่งในการปลุกฝังบทบาทชายหญิงที่ชายมีอำนาจเหนือกว่า ในนวนิยายอำนาจของชายที่ทำให้สามารถครอบงำหญิงได้นั้นเป็นอำนาจที่ได้มาจากชนบประเพณีค่านิยม เป็นอำนาจที่ได้มาจากความเหนือกว่าทางเศรษฐกิจ และเป็นอำนาจที่ได้มาจากความสามารถในการปลุกเร้าอารมณ์

ชนบประเพณีค่านิยมทำให้หญิงผู้เป็นภรรยาต้องเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามความต้องการของสามี ส่วนความเหนือกว่าทางเศรษฐกิจของชายทำให้หญิงอยู่ในสภาวะจำยอม ต้องอดทนอดกลั้นเพราะอยู่ในฐานะที่ต้องพึ่งพิงชาย และความสามารถในการปลุกเร้าอารมณ์ของชายทำให้หญิงติดบ่วงเสน่ห์และเป็นฝ่ายสยบยอม สิ่งเหล่านี้เป็นภาพที่ปรากฏให้เห็นในนวนิยายจำนวนมาก แต่ในขณะที่เดียวกันก็พบว่านวนิยายบางเรื่องได้นำเสนอภาพที่ตรงกันข้าม กล่าวคือ แทนที่หญิงจะเป็นผู้ถูกรอบงำเป็นผู้ไร้อำนาจ หญิงกลับเป็นผู้มีอำนาจและเป็นผู้ครอบงำชาย ความสามารถในการครอบงำชายของหญิงนั้นมาจากความสามารถในการปลุกเร้าอารมณ์ที่ทำให้ชายติดอยู่ในวงเสน่ห์และเป็นผู้สยบยอม ซึ่งแม้ความสามารถนี้จะมีผลกำลังมากพอที่จะจุดรั้งให้คนตกอยู่ใต้อำนาจได้ แต่อำนาจนี้ก็ยังมีผลกำลังมากเพียงแค่วงระยะเวลาหนึ่ง ต่างจากอำนาจที่ชายเป็นผู้ถือครอง ซึ่งได้แก่อำนาจที่มาจากชนบประเพณี และอำนาจที่มาจากความเหนือกว่าทางเศรษฐกิจที่ส่งผลและครอบงำผู้คนได้ในระยะเวลาที่ยาวนานกว่า หรืออาจครอบงำไปตลอดทั้งชีวิตของผู้ที่ตกอยู่ใต้อำนาจนั้นก็ว่าได้

ในประเด็นเรื่องความเป็นหญิงกับความเป็นเหยื่อ การเป็นเหยื่อหมายถึงการเป็นผู้ถูกระทำเป็นผู้รับเคราะห์กรรมต่าง ๆ ในนวนิยายสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พบว่าหญิงเป็นเหยื่อมากกว่าชาย และมีชายจำนวนไม่น้อยที่ทำให้หญิงเป็นเหยื่อ หญิงถูกทำให้เป็นเหยื่อได้ง่ายในหลายลักษณะ ทั้งเหยื่อของความเป็นหญิง ซึ่งหมายถึงการที่ตัวละครต้องประสบชะตากรรมเพราะค่านิยม ชนบของความเป็นหญิงที่ดีที่ตัวละครและสังคมยึดถือไว้ เหยื่อของผู้แสวงหาผลประโยชน์ ซึ่งหญิงตกเป็นเหยื่อเพราะความซื่อ ความไม่รู้เท่าทันของหญิง ตลอดจนกฎหมายที่

ไม่เป็นธรรม เหยื่อของการอบรมเลี้ยงดูที่ไม่ถูกต้องทำให้หญิงมีความคิดและค่านิยมที่ผิดอันนำไปสู่ชะตากรรมที่เลวร้าย เหยื่อของค่านิยมเรื่องความบริสุทธิ์ที่ทำให้หญิงที่ติดต่อด้อยคุณค่าลง ความ เป็นเหยื่อของผู้หญิงนั้นส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความเชื่อใจ การไว้วางใจคน การอบรมเลี้ยงดู และ ในขณะเดียวกันชนบค่านิยมจารีตของสังคม ตลอดจนกฎหมายที่เหลื่อมล้ำก็ล้วนแต่เป็นสิ่งสำคัญที่ ทำให้หญิงอยู่ในสถานะที่ตกเป็นเหยื่อได้ง่ายกว่าชาย

ในประเด็นเรื่องความเป็นหญิงกับอิสระในการกำหนดชีวิต ในนวนิยายแสดงให้เห็นว่า อิสระในการกำหนดชีวิตของตนเป็นสิ่งที่ผู้หญิงบางคน “เลือกได้” และบางคนก็ “ไม่สามารถเลือกได้” ผู้หญิงที่มีอิสระในการกำหนดชีวิตของตนเองได้นั้นสัมพันธ์กับการพึ่งพาตนเอง ผู้หญิงที่พึ่งพา ตนเองได้จะสามารถเลือกใช้ชีวิต เลือกทำ เลือกเป็นได้ตามที่ตนต้องการในขณะที่ผู้หญิงที่ไม่มีอิสระ ในการเลือกจะเป็นผู้หญิงที่ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ เป็นผู้หญิงที่อยู่ในอำนาจของญาติผู้ใหญ่ บิดามารดาหรือสามี ชีวิตของหญิงเหล่านี้เป็นชีวิตที่ถูกกำหนดให้เป็นไปตามความประสงค์ของ ผู้อื่นโดยที่ตนไม่มีสิทธิในการกำหนดชีวิตของตนเองได้อย่างที่ต้องการ

ในประเด็นเรื่องความเป็นหญิง กับ ขอบเขตพื้นที่ ที่ของผู้หญิงคือที่บ้านหรือในบ้าน ส่วนที่ของผู้ชายคือที่สาธารณะหรือนอกบ้าน แนวคิดเช่นนี้ปรากฏให้เห็นในนวนิยายทั้งในวิถีการ ดำเนินชีวิตของตัวละคร ตลอดจนทัศนคติที่ตัวละครได้แสดงออกมาเป็นคำพูด แต่ในขณะเดียวกัน ในนวนิยายก็ได้แสดงให้เห็นว่า แม้ผู้หญิงจะถูกกำหนดขอบเขตพื้นที่เอาไว้ แต่ก็มีผู้หญิงจำนวนหนึ่ง ที่เห็นว่า พื้นที่ของหญิงไม่ควรอยู่เฉพาะในบ้านเท่านั้น และหญิงเหล่านี้ก็ได้ก้าวออกไปสู่พื้นที่ นอกบ้านโดยมีการศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญ อย่างไรก็ตามในนวนิยายส่วนหนึ่งแสดงให้เห็นว่า การก้าวออกนอกพื้นที่ของหญิงนี้ ทำให้หญิงมีการปรับเปลี่ยนลักษณะเป็น “ผู้กระทำ” มากขึ้น และมีการปรับเปลี่ยนสถานะจากที่เป็นรองก้าวขึ้นมาเสมอหรือเหนือกว่าชาย ซึ่งลักษณะนี้เป็นสิ่งที่ผู้ชาย ในสังคมปิตาธิปไตยไม่ต้องการ

ในประเด็นเรื่องความเป็นหญิงกับการศึกษา ในนวนิยายหลายเรื่องแสดงให้เห็นถึง ค่านิยมเก่าที่กีดกันและปิดกั้นไม่ให้ผู้หญิงได้รับการศึกษา แต่ในขณะเดียวกันก็มีนวนิยายอีกจำนวน หนึ่งที่เสนอทัศนะว่า การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ ยุคสมัยนี้ผู้หญิงเก่งเพียงการบ้านเรียนนั้นไม่เพียงพอ แล้ว ผู้หญิงจะต้องมีความรู้และรู้จักการเข้าสังคมด้วย คุณค่าของผู้หญิงอยู่ที่คุณสมบัติมิใช่รูปสมบัติ และคุณสมบัติที่มีความสำคัญสำหรับผู้หญิงที่ต้องการจะพึ่งพาตนเองก็คือวิชาความรู้ ในนวนิยาย แสดงให้เห็นว่าความเป็นหญิงสำหรับหญิงที่มีการศึกษานั้นจะสัมพันธ์กับอำนาจ การพึ่งพาตนเอง และอิสระในการกำหนดชีวิต ส่วนหญิงที่ไม่ได้รับการศึกษานั้นความเป็นหญิงจะสัมพันธ์กับความ ไร้อำนาจ การพึ่งพิงผู้อื่น และการขาดอิสระในการกำหนดชีวิต การศึกษาจึงมีความสำคัญใน ฐานะเป็นเครื่องช่วยยกสถานะของผู้หญิงให้มีความเป็นไท และพ้นจากอำนาจที่เหนือกว่าโดยสิ้นเชิง ของชาย

ในประเด็นเรื่องความเป็นหญิงกับคุณความดีและคุณสมบัติที่คนยกย่อง พบว่า คุณความดีของหญิงที่ได้รับการยกย่องนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นคุณความดีที่เกิดจากการปฏิบัติที่เป็นไป

ตามหลักธรรมคำสั่งสอนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม ไม่ว่าจะเป็น เมตตา กรุณา ขันติ การให้อภัย ความกตัญญูทเวที การปฏิบัติตามข้อธรรมะเหล่านี้ทำให้ตัวละครได้รับการยกย่อง ชมเชย จากตัวละครอื่น ๆ ส่วนเรื่องคุณสมบัติของหญิงนั้นคุณลักษณะที่ได้รับการชื่นชมยกย่องเป็นจำนวนมากที่สุด คือ ความงาม ความอ่อนหวาน ความน่าเอ็นดู และการมีกิจกรรมยามว่างที่งดงาม รองลงมาได้แก่ ความสามารถในการเป็นแม่เรือน การรู้จักวางตัวในสังคม ส่วนคุณสมบัติที่เป็นความรู้ ความฉลาด ความเก่งในเรื่องอื่น ๆ ที่มีใช้งานเรือน มีปรากฏให้เห็นบ้างแต่มีจำนวนไม่มากนัก

ในประเด็นเรื่องความเป็นหญิงกับการตระหนักถึงสถานะอ่อนด้อยของตน ในนวนิยายพบว่าหญิงตระหนักถึงสถานะของตนว่าเป็นรอง โอกาสของหญิงที่จะเจริญก้าวหน้ามีน้อยทำให้หญิงต้องพึ่งพิงผู้อื่นและเป็นที่พึ่งพิงแก่ผู้อื่นได้น้อยกว่าชาย เมื่อหญิงตกอยู่ในสถานะที่ไม่มีอิสระในตนเอง ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจ วิธีในการดำเนินชีวิตขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของผู้อื่นมิใช่ตนเอง เป็นผู้รองรับการกระทำมากกว่าเป็นผู้กระทำ จึงทำให้หญิงเกิดสภาวะกดดัน สภาวะที่กดดันจากการเป็นผู้ไร้อำนาจในตนเองสะท้อนให้เห็นจากคำพูดของตัวละครในหลายเรื่องที่กล่าวถึงตนเองว่าเป็นเหมือนกับวัตถุ เป็นสัตว์เลี้ยง เป็นทาสของครัวเรือน

ในนวนิยายหลายเรื่องแสดงทัศนะว่า แม้การศึกษาจะเป็น “ความหวัง” ของผู้หญิงในการเป็นอิสระมีชีวิตของตนเอง แต่ก็มีผู้หญิงจำนวนไม่น้อยถูกปิดกั้นโอกาสในการศึกษาด้วยค่านิยมแบบเดิมที่ไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา อย่างไรก็ตามมีนวนิยายจำนวนหนึ่งที่เสนอทัศนะว่า แม้ผู้หญิงจะอยู่ในสถานะที่ต่ำต้อยกว่าชาย แต่ก็มีแนวโน้มที่ผู้หญิงจะสามารถก้าวพ้นแนวคิดที่เป็นอคติอคติเก่าไปสู่อุดมคติใหม่ได้ ซึ่งจะเปิดหนทางในชีวิตให้แก่หญิงมากขึ้น ในนวนิยายเสนอทัศนะว่า สังคมไทยได้เปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีการศึกษา มีสิทธิเสรีภาพในตนมากขึ้น หญิงส่วนหนึ่งมีความภาคภูมิใจในตนเองและไม่ยอมที่จะเป็นผู้ด้อยอำนาจที่ถูกกระทำอีกต่อไป

ในประเด็นเรื่องความเป็นหญิงกับสำนึกต่อสังคม ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีนวนิยายจำนวนหนึ่งได้สร้างให้ตัวละครตระหนักถึงบทบาทภาระหน้าที่ของตนที่จะต้องกระทำเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติ ตัวละครเหล่านี้เป็นผู้มีจิตสำนึกต่อสังคมซึ่งได้แสดงออกด้วยการทำงานอย่างทุ่มเทและเสียสละโดยมุ่งหวังที่จะสร้างสร้งงานนั้นให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคมประเทศชาติ มากกว่าจะคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตน นอกจากนี้ยังมีความคิดที่จะช่วยเหลือผู้คนให้มีอาชีพสามารถก่อร่างสร้างตัวได้โดยสุจริต และต้องการให้ท้องถิ่นมีความเจริญก้าวหน้า รวมทั้งมีความคิดที่จะพัฒนาสตรีให้เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ทนโลก ทนสังคม รวมทั้งเห็นว่าสตรีควรจะมีบทบาทในการทำประโยชน์ให้แก่สังคมประเทศชาติมากกว่านี้

เมื่อเปรียบเทียบความเป็นหญิงในวาทกรรมที่จอมพล ป. พิบูลสงครามสร้างขึ้น กับความเป็นหญิงในนวนิยาย พบว่า ในประเด็นความเป็นหญิงกับเพศสภาพ ในทางร่างกาย วาทกรรมเห็นความต่างระหว่างหญิงและชายจึงได้มีการแบ่งงานตามเพศและนำมาเป็นแนวในการปฏิบัติจริง

ซึ่งในประเด็นนี้พบว่า มีความสอดคล้องกับลักษณะงานอาชีพของหญิงที่ปรากฏในนวนิยาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการเช่นเดียวกัน เช่น เป็นเลขานุการ พนักงานพิมพ์ดีด เสมียน คนรับใช้ พนักงานธนาคาร อาชีพครูเป็นอาชีพของผู้หญิงที่พบในนวนิยายมากที่สุด ซึ่งในสังคมสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามอาชีพของสตรีที่ได้รับการส่งเสริมมากคืออาชีพครูและนางพยาบาล แต่มีส่วนที่เป็นความต่างระหว่างวาทกรรมกับนวนิยาย คือ ในวาทกรรมเห็นว่าการบางอย่างเป็นงานที่หญิงไม่ควรทำ เป็นงานของชาย แต่ในนวนิยายบางเรื่องได้เสนอแนวคิดที่ “ผู้หญิงทำได้ทุกอย่างที่ผู้ชายทำ” ประเด็นนี้จึงเป็นสิ่งที่แตกต่างระหว่างวาทกรรมกับนวนิยาย ในทางจิตใจ ในวาทกรรมเน้นให้เห็นว่าผู้หญิงเป็นผู้ที่มีจิตใจเข้มแข็งไม่ต่างจากชายและในบางกรณีอาจมีเหนือกว่าชายด้วยซ้ำไป ดังข้อความที่ว่า “ยามคับขันสุดขีดนั้น หญิงมีวันดีกว่าชาย” เช่นเดียวกับในนวนิยายที่มีภาพของผู้หญิงที่เข้มแข็งปรากฏให้เห็นเป็นจำนวนมาก ความเป็นหญิงจึงมีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งทั้งในวาทกรรมและในนวนิยาย ในทางคุณลักษณะ ในวาทกรรมของจอมพล ป. พิบูลสงครามให้ความสำคัญกับความอ่อนหวาน ความสวยงามของผู้หญิงที่นอกจากจะนำมาซึ่งความชื่นตาชื่นใจแล้ว ผู้หญิงยังสามารถใช้ความงามและความอ่อนหวานนี้ชักจูงและโน้มน้าวใจชายให้กระทำในสิ่งที่หญิงต้องการได้ ในนวนิยายความเป็นหญิงกับความอ่อนหวานเป็นสิ่งที่ถูกเชื่อมโยงเข้าไว้ด้วยกัน แม้หญิงจะเข้มแข็ง เก่งกล้าเพียงใดก็ยังต้องมีความอ่อนหวานและในขณะเดียวกันความเป็นหญิงก็ถูกนำไปเชื่อมโยงไว้กับจริตกิริยาเย้ายวนซึ่งทำให้หญิงเป็นผู้มีเสน่ห์สามารถครอบงำและชักจูงใจชายให้กระทำหรือไม่กระทำการสิ่งใดก็ได้ ความเป็นหญิงในนวนิยายกับความอ่อนหวานในวาทกรรม ในประเด็นเรื่องความอ่อนหวาน และอำนาจในการชักจูงชายจึงไม่ต่างกัน

ในประเด็นความเป็นหญิงกับความเป็นอารยะ ในวาทกรรมสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ความเป็นหญิงถูกนำไปเชื่อมโยงกับความเป็นอารยะ หญิงที่แต่งกายถูกต้องตามวัฒนธรรมถือว่าเป็นผู้ที่สร้างเกียรติให้แก่ชาติเป็นผู้สร้างอารยะ ซึ่งนอกจากการแต่งกายที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นอารยะแล้ว ในวาทกรรมยังชี้ให้เห็นว่า หญิงที่จะเป็นเครื่องหมายแห่งอารยะได้นั้น ควรเป็นผู้มีการศึกษา มีความรู้ตามหลักวิชาการสมัยใหม่ในการอบรมดูแลเลี้ยงดูบุตร และควรจะมีงานอาชีพของตนเองสามารถพึ่งตนเองได้ ในนวนิยายการแต่งกายของหญิงเป็นเพียงสิ่งที่ทำให้หญิง “งามหรือไม่งาม” “เหมาะแก่กาลหรือไม่เหมาะ” ความหมายของการแต่งกายยังไม่ได้ก้าวผ่านไปถึงความเป็นผู้สร้างอารยะเหมือนในวาทกรรม ในนวนิยายบางเรื่องแสดงให้เห็นถึงการแต่งกายของหญิงที่ถูกต้องตามระเบียบ คือ สวมกระโปรง และสวมหมวก โดยไม่ได้กล่าวถึงการแต่งกายในแง่ของความเป็นอารยะแต่อย่างใด ในส่วนของการศึกษานั้นในนวนิยายชี้ให้เห็นว่า การศึกษาจะช่วยให้สตรีทันโลก ทันสมัยและสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งในประเด็นนี้ก็ไม่ต่างจากวาทกรรมแต่อย่างใด

ในประเด็นความเป็นหญิงกับครอบครัว ในวาทกรรมสถานะของผู้หญิงในครอบครัว คือ ภรรยา และ แม่ ซึ่งล้วนมีความสำคัญต่อการสร้างชาติ ในฐานะภรรยา คุณลักษณะสำคัญ คือ การ

เป็นแม่ศรีเรือน ดูแลรับผิดชอบภาระต่าง ๆ ในบ้านเพื่อให้สามีทำงานได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังมี วาทกรรมหลายชุดที่กล่าวว่าหญิงเป็นผู้สร้างขวัญ กำลังใจให้แก่สามี รวมทั้งสามารถชักจูงสามีให้ ทำงานช่วยชาติอย่างเต็มกำลังได้อีกด้วย ในนวนิยายภาพของภรรยาที่ปรากฏส่วนใหญ่จะเป็น ภาพของภรรยาที่ดี เป็นแม่บ้านแม่เรือนปรนนิบัติดูแลสามี ในวาทกรรมได้สร้างภาพภรรยาให้เป็น ผู้มีอำนาจในการโน้มน้าวชักจูงใจสามี แต่ในนวนิยายภรรยาส่วนใหญ่เป็นผู้ไร้อำนาจ เป็นเสมือน “ทาสในครัวเรือน” มากกว่าจะเป็นผู้สร้างขวัญและกำลังใจให้สามี ดังที่ปรากฏในวาทกรรม ในฐานะ แม่ ในวาทกรรมหญิงมีฐานะเป็นแม่พิมพ์ มีหน้าที่หล่อหลอม อบรมเลี้ยงดูลูกให้เป็นคนดี มีสุขภาพ สมบูรณ์แข็งแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจ แม่ต้องมีความรู้ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามหลักวิชาการ แม่เป็นผู้ที่ช่วยสร้างชาติซึ่งนอกจากจะเป็นผู้วางรากฐานในการอบรมเลี้ยงดูแล้ว แม่ยังช่วยสร้าง ชาติได้ด้วยการเพิ่มจำนวนประชากรที่มีคุณภาพ นอกจากนี้ยังมีวาทกรรมจำนวนหนึ่งที่กล่าวว่า จำนวนประชากรจะนำชาติก้าวสู่ความเป็นมหาอำนาจ วาทกรรมชุดนี้ได้ก่อให้เกิดภาคปฏิบัติการ ต่าง ๆ หลายประการ ซึ่งมีผลก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตต่อผู้คนโดยเฉพาะสตรีที่ เป็นแม่ ส่วนแม่ในนวนิยาย ภาพของแม่ที่ปรากฏส่วนใหญ่จะเป็นแม่ที่รักและเสียสละความสุข ส่วนตัวให้แก่ลูก แม่มีหน้าที่อบรมสั่งสอนและดูแลทุกข์สุขของลูกด้วย “ใจ” ของผู้เป็นแม่ แม่ในนวนิยายจึงเป็นแม่ที่มีความเป็นมนุษย์ที่มีชีวิตชีวา มากกว่าแม่ในวาทกรรมซึ่งแบกรับ ภาระหน้าที่ในการสร้างชาติด้วยการสร้างจำนวนพลเมืองที่มีคุณภาพ เป็นคล้ายกับ “โรงงานผลิต ประชากร” ที่ต้องผ่านการควบคุมเพื่อให้ได้สินค้าตามมาตรฐานที่ถูกกำหนดไว้

ในประเด็นความเป็นหญิงกับความเป็นพลเมืองของชาติ วาทกรรมที่เกี่ยวกับหญิงใน สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม คือ “หญิงเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยสร้างชาติ” การสร้างชาติของหญิงใน ฐานะพลเมืองของชาติทำได้หลากหลายวิธี ขึ้นอยู่กับสถานะบทบาทของหญิง ได้แก่ การแต่งกายให้ ต้องตามวัฒนธรรม การเป็นภรรยาที่ช่วยปลูกปลูก และจูงใจสามีให้ทำงานเพื่อประเทศชาติอย่าง เต็มกำลัง การเป็นแม่ที่ช่วยชาติด้วยการเพิ่มจำนวนประชากรที่มีคุณภาพ นอกจากนี้หญิงยัง สามารถช่วยชาติได้โดยตรงด้วยการเป็นทหาร หรือ ช่วยชาติด้วยการเสียสละทรัพย์ เสียสละกำลัง แรงงานตามกำลังและความสามารถของแต่ละบุคคล ในนวนิยาย ตัวละครหญิงส่วนหนึ่งแสดงให้เห็นถึงจิตสำนึกที่มีต่อสังคมด้วยการทำงานอย่างทุ่มเทและเสียสละ โดยมุ่งหวังที่จะสร้างสร้งงาน นั้นให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น และสังคม ส่วนการสร้างชาติของหญิงตามแนวทางต่าง ๆ ที่ปรากฏใน วาทกรรมนั้นมีพบอยู่ในนวนิยายบางเรื่อง ส่วนประเด็นอื่นๆ เช่น การแต่งกายเพื่อสร้างอารยะ การเป็นภรรยาที่คอยปลูกปลูกโน้มน้าวใจสามีให้ทำงานช่วยชาติ การเป็นแม่ที่ช่วยชาติโดยการ เพิ่มประชากร ไม่พบในนวนิยาย มีเพียงบางเรื่องที่ตัวละครแต่งกายต้องตามวัฒนธรรมแต่เป็นการ กระทำเพื่อไม่ให้ขัดกับนโยบายของรัฐมากกว่าจะตระหนักว่าตนเป็นผู้สร้างอารยะ

ภาพความเป็นหญิงในวาทกรรมและภาพความเป็นหญิงในนวนิยายในประเด็นที่เกี่ยวกับ ความเป็นพลเมืองของชาติ จึงมีทั้งส่วนที่เหมือนกันและสัมพันธ์สอดคล้องกันในเรื่องการสร้าง จิตสำนึกที่จะทำคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติ แต่มีความต่างกันที่รายละเอียดว่าจะช่วยชาติอย่างไร

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าภาพความเป็นหญิงในวาทกรรมกับภาพความเป็นหญิงในนวนิยายมีความสัมพันธ์กันเป็นส่วนใหญ่ ทั้งในเรื่องของการแบ่งงาน ความเข้มแข็ง ความอ่อนหวานของผู้หญิง การศึกษาที่ทำให้หญิงมีอารยะ ทันโลก ทันสังคม และพึ่งพาตนเองได้ บทบาทของภรรยาและมารดาที่เป็นอุดมคติ ตลอดจนการสร้างจิตสำนึกในฐานะพลเมืองที่ควรมีต่อประเทศชาติสังคม ทั้งนี้มีข้อยกเว้นในบางประเด็น เช่น มุมมองเกี่ยวกับสถานะของหญิงที่ในวาทกรรมยกย่องให้หญิงเป็นเสมือน “เพื่อนคู่คิด” ของสามี เป็นผู้ซุกงูใจโน้มหน้าสามี ในขณะที่ในนวนิยายภาพเช่นนี้มีปรากฏน้อยมาก ส่วนใหญ่จะเป็นภาพของภรรยาที่มีสถานะด้อยกว่าสามี เป็นผู้อยู่ใต้อำนาจและเป็นผู้กระทำตาม นอกจากนี้ยังมีความต่างในบางเรื่องที่เป็นรายละเอียดปลีกย่อย เช่น หญิงเป็นเครื่องหมายแห่งอารยะได้ด้วยการแต่งกาย หรือ การช่วยชาติด้วยการเพิ่มจำนวนประชากร สิ่งเหล่านี้ปรากฏในวาทกรรมแต่ไม่พบโดยตรงในนวนิยาย

5.1 กระบวนการสร้างสตรีในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

แม้ว่าในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามวาทกรรมที่สร้างขึ้นเกี่ยวกับความเป็นหญิงจะเน้นไปที่อุดมการณ์ของ “ความเป็นแม่และเมียที่ดี” ความเป็นหญิงถูกนำไปเชื่อมโยงไว้กับการสร้างชาติ ดังนั้นภาระของหญิงนอกจากงานในบ้านแล้ว หญิงยังมีภาระหน้าที่ในการสร้างประชากรให้ได้ทั้งจำนวนและคุณภาพ ซึ่งเป็นการลดคุณค่าทำให้หญิงเป็นเสมือนเครื่องจักรกลที่ใช้ในการผลิตคน แต่อย่างไรก็ตามในอีกด้านหนึ่ง วาทกรรมและภาคปฏิบัติการของวาทกรรมทั้งหลายที่ถูกสร้างขึ้นก็ได้แสดงให้เห็นว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้พยายามที่จะยกสถานะของผู้หญิงให้สูงขึ้นและเปิดโอกาสทางสังคมให้แก่หญิงมากขึ้นในหลายๆ ด้านซึ่งในประเด็นนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ นันทิรา ขำภิบาล (2530: บทคัดย่อ) ที่กล่าวสรุปไว้ว่า “ในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐบาลได้มีนโยบายเด่นชัดในอันที่จะยกฐานะของผู้หญิงไทยให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศ และสนับสนุนให้ผู้หญิงไทยออกมามีบทบาทในสังคม เศรษฐกิจ และการป้องกันประเทศ และให้สังคมยอมรับสถานภาพของผู้หญิง” ส่วนในประเด็นที่เกี่ยวกับการเรียกร่องสิทธิสตรีในสมัยสร้างชาตินี้ การเรียกร่องสิทธิสตรีซึ่งแต่เดิมปรากฏในนิตยสารสตรีจำนวนมากนั้นได้ซบเซาลงไป อันเป็นผลมาจากสภาวะบ้านเมืองและส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากนโยบายการยกย่องบทบาทสตรีของจอมพล ป. พิบูลสงคราม “การใช้นโยบายรัฐนิยมที่ประกาศเจตนารมณ์แจ้งชัดว่าต้องการพัฒนาสตรีในทุกด้านทั้งทางการศึกษา การประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งดูราวกับว่าสตรีได้รับสิทธิประโยชน์อย่างมากมาจากการดำเนินนโยบายพัฒนาสตรีของรัฐบาลดังกล่าว เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การเรียกร่องสิทธิสตรีต้องซบเซาลงไป” (จิตติมา พรอรุณ. 2538: 59-60.)

จอมพล ป. พิบูลสงครามได้พยายามสร้างสังคมอารยะ ด้วยการปรับและเปลี่ยนแปลงสังคมในหลาย ๆ ด้าน รวมทั้งได้ยกสถานะของหญิงให้เป็นผู้มีความทันสมัยมีความเป็นอารยะ มีการวางระเบียบควบคุมการแต่งกาย รวมทั้งมีการเปลี่ยนการแต่งกายของหญิงซึ่งแต่เดิมหญิงสามัญชนยังคงนุ่งผ้าโจงกระเบน สวมเสื้อคอกระเช้าหรือมีผ้าแถบคาดอก กินหมาก ไม่นิยมสวมรองเท้า

จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ยกเลิกการกินหมากและเปลี่ยนการแต่งกายเป็นสวมเสื้อ นุ่งกระโปรง หรือผ้าถุง และสวมรองเท้า สวมหมวกแทน เป็นการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ของสตรีให้มีอารยะ ซึ่งอารยะในที่นี้คือความเจริญก้าวหน้าแบบตะวันตก

นอกจากการเปลี่ยนแปลงเครื่องแต่งกายหลายประการ รวมทั้งให้ยกเลิกการกินหมากแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงครามยังได้สนับสนุนให้สตรีโดยเฉพาะสตรีชนชั้นสูงและชนชั้นกลางมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในเรื่องของการสังคมสงเคราะห์ งานด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติตามนโยบายของรัฐบาล การทำงานร่วมกับสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง กำหนดนโยบายในการพัฒนาสตรีไทย การร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการชุดต่างๆ เช่น กรรมการพิจารณาเรื่องราวร้องทุกข์ของสตรี การช่วยเหลือประเทศในยามสงคราม เช่น การเป็นอาสาสมัครหรือเสียสละทรัพย์สินเพื่อช่วยเหลือประเทศชาติ การช่วยเหลือและมีส่วนร่วมในการจัดงานต่างๆ ของรัฐบาล กิจกรรมเหล่านี้ล้วนทำให้ผู้หญิงมีพื้นที่อยู่ในที่สาธารณะ และทำให้ผู้หญิงมีโอกาสได้เห็นและตระหนักถึงปัญหาของสตรีตลอดจนความไม่เท่าเทียมต่างๆ ในสังคมที่สตรีได้รับ อันก่อให้เกิดการเรียกร้องและปรับปรุงแก้ไขในเวลาต่อมา นอกจากนี้ผู้หญิงยังได้รับโอกาสในการศึกษามากขึ้น ผู้หญิงมีความสามารถที่จะพึ่งพาตนเองและสามารถตัดสินใจทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองมากขึ้น

นันทิรา ขำภิบาล (2530: 253) ได้กล่าวถึงนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวกับผู้หญิงในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไว้ว่า “นโยบายสมัยนี้มีผลกระทบโดยตรงต่อกลุ่มสตรีชั้นสูงและชั้นกลาง... สตรีกลุ่มนี้มีอำนาจในการตัดสินใจและรับผิดชอบต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองทั้งในชีวิตครอบครัวและในสังคม ในขณะที่เดียวกันก็ยังมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนหน้าที่การงานของสามีอีกด้วย ซึ่งรูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตของสตรีกลุ่มดังกล่าว นับได้ว่าเป็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างเด่นชัดในหมู่สตรีทั่วไป” ดังนั้นจึงนับได้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้สร้างวัฒนธรรมและสังคมใหม่ให้แก่สตรีด้วยการใช้วาทกรรมและภาคปฏิบัติการต่าง ๆ ของวาทกรรม สร้างสังคมที่ผู้หญิงมีความเป็นอารยะและมีโอกาสก้าวขึ้นมายืนอยู่เคียงข้างผู้ชายได้ในระดับหนึ่ง

กระบวนการสร้างสตรีและสังคมใหม่ของจอมพล ป. พิบูลสงครามทำโดยการวางนโยบายเกี่ยวกับสตรี สร้างวาทกรรมและต่อยอดผ่านสื่อและเครื่องมือต่างๆ ที่มีความหลากหลาย หลังจากนั้นได้ทำให้วาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นนั้นเกิดเป็นรูปธรรม และรับรู้กันอย่างกว้างขวางมากขึ้น โดยการใช้กลไกต่างๆ ของรัฐ รวมทั้งการโฆษณาประชาสัมพันธ์และการใช้สื่อมวลชน

5.2 บทบาทของนวนิยาย

ในส่วนของวรรณกรรมประเภทนวนิยาย นับเป็นสื่อหนึ่งในสังคมที่ทำหน้าที่สร้างวาทกรรมเช่นเดียวกัน โดยทำหน้าที่สะท้อนและประกอบสร้างความจริงต่าง ๆ ขึ้นมา ดังที่ S.Hall ได้กล่าวไว้ว่า สื่อทำหน้าที่เป็นกลไกด้านอุดมการณ์ของสังคม แต่วิธีการสร้างอุดมการณ์นั้นมิได้กระทำด้วยการครอบงำ (manipulation) อย่างหยาบๆ และสื่อไม่ได้ทำหน้าที่เป็น “ตัวสะท้อน” (reflect) ความเป็นจริงของสังคม หากทว่าสื่อได้ทำหน้าที่เป็น “ตัวประกอบสร้างความเป็นจริงของสังคม” (social

construction of reality)... ในกระบวนการทำงานของสื่อมีทั้งสะท้อนและประกอบสร้างไปพร้อมๆกัน (กาญจนา แก้วเทพ. 2549: 308-309)

ภาพความเป็นจริงจากนวนิยาย จึงเป็นภาพที่มีบางส่วนสะท้อนจากสังคม และในขณะเดียวกันบางส่วนก็เป็นภาพที่ถูกประกอบสร้างขึ้นโดยนักเขียน แม่นวนิยายหรืองานประเภทรวบรวมจะถูกมองว่าเป็นสิ่งประกอบสร้างทางจินตนาการ เป็นเรื่องสมมุติ แต่วรรณกรรมก็เป็นสิ่งที่มีคุณค่า ดังที่นพพร ประชากุล ได้กล่าวไว้ว่า จินตนาการเป็นสิ่งที่เปิดเผยให้เห็นถึงค่านิยม อุดมการณ์ที่ไหลเวียนอยู่ในโลกของความเป็นจริง จินตนาการไม่ได้สะท้อนความจริง แต่สะท้อนความเชื่อที่เรามีต่อความจริงอีกทีหนึ่งออกมา โดยเฉพาะสิ่งที่เรียกว่าแบบฉบับ(stereotype) เช่น ภาพลักษณ์ของผู้หญิงในงานวรรณกรรมไม่จำเป็นที่จะต้องเหมือนผู้หญิงจริงหรือสะท้อนภาพผู้หญิงจริง แต่ทว่าได้สะท้อนสิ่งที่สำคัญกว่านั้นคือ สิ่งที่ผู้อ่านคาดหวังว่าผู้หญิงจะต้องเป็นเช่นไร งานประเภทจินตนาการ วรรณกรรม ภาพยนตร์ สามารถบอกเราได้ว่าสังคมมองผู้หญิงอย่างไร “โรลันด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) เคยพูดไว้ว่า วรรณกรรมเป็นทั้งคำถามที่หาคำตอบ และขณะเดียวกันมันก็เป็นคำตอบที่ตั้งคำถามไปพร้อมกันด้วย เพราะฉะนั้นโอกาสที่มันจะกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยอ้อมมันก็มีอยู่... ผลงานทางจินตนาการเป็นพื้นที่ทางยุทธศาสตร์ทางสังคมที่สำคัญ เพราะมีการเสนอ มีการสร้าง มีการสืบทอดคติ ค่านิยม อะไรต่างๆ...” นพพร ประชากุล (2552: 366 - 367)

สิ่งที่ปรากฏให้เห็นในนวนิยายในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็คือ ภาพของสังคมที่สตรีกำลังมีการปรับเปลี่ยนและตระหนักถึงสถานะของตน ขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นถึงอำนาจของชายที่มีเหนือหญิง ความไม่เท่าเทียมของหญิงชายที่ปรากฏให้เห็นทั้งในลักษณะเนื้อหา ถ้อยคำ การใช้ภาษาของผู้เขียนที่ส่งผ่านตัวละคร โครงเรื่อง ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงอำนาจของสังคมแบบปิตาธิปไตยที่ได้ครอบงำ แทรกซึมและฝังลึกอยู่ในจิตใจของผู้คนในสังคมไทยจนกลายเป็นวาทกรรมหลักของสังคมตราบนับปัจจุบันนี้

ในส่วนของอิทธิพลที่มีต่อสังคมนั้นตรีศิลป์ บุญขจร (2547: 7) ได้กล่าวไว้ว่า

วรรณกรรมหรือนักเขียนมีอิทธิพลต่อสังคม นักเขียนที่ยิ่งใหญ่นอกจากจะเป็นผู้มีพรสวรรค์ ในการสร้างสรรค์วรรณกรรมให้มีชีวิต โนม่น้าวจิตใจผู้อ่านแล้ว ยังเป็นผู้มีทัศนะกว้างไกล กว่าคนธรรมดา ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเขามีความเข้าใจและเข้าถึงสภาพของมนุษย์และสังคม Leo Lowenthal นักสังคมวิทยา กล่าวว่า "ศิลปินวาดภาพที่เป็นจริงเสียยิ่งกว่าตัวความจริงเอง ซึ่งหมายถึง นักเขียนสามารถเข้าใจโลก และมองสภาพความเป็นจริงได้ลึกกว่าคนทั่วไป มองเห็นด้วยทัศนะที่กว้างไกลและลุ่มลึก ภาพที่เขาให้จึงเป็นจริงยิ่งกว่าความเป็นจริง....."

อิทธิพลของวรรณกรรมต่อสังคมอาจเป็นไปได้ทั้งด้านอิทธิพลภายนอก เช่น การแต่งกาย หรือการกระทำตามอย่างในวรรณกรรม และอิทธิพลภายในคือ อิทธิพลทางความคิด การสร้างค่านิยม รวมทั้งความรู้สึกนึกคิด นักเขียนจึงมีบทบาทในฐานะผู้นำแนวความคิดของสังคม และผู้นำทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง

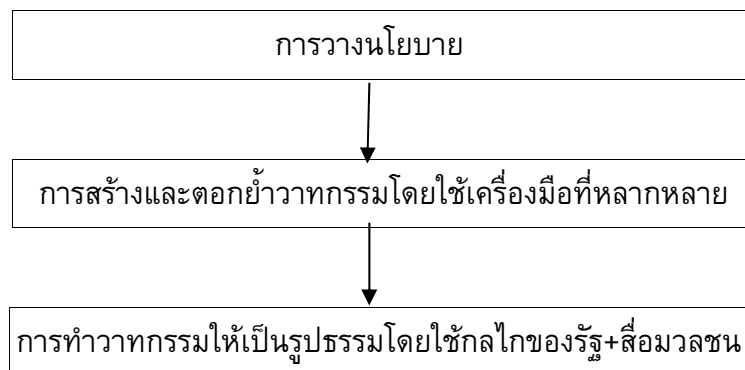
หลายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม แสดงให้เห็นถึงพลังอำนาจของวรรณกรรมที่มีผลต่อผู้คน ทั้งในลักษณะของวรรณกรรมโดยตรง หรือวรรณกรรมที่ถูกแปรรูปมาเป็นสื่ออื่นๆ เช่น ละคร ภาพยนตร์ ดังจะเห็นได้ว่าในยุคสมัยหนึ่ง หญิงสาวต่างพากันนุ่งกางเกงขาสั้น และไว้ผมยาวถักเปียเหมือนพอมาน ในเรื่อง *บ้านทรายทอง* หรือ ย้อมผมเป็นสีแดง เหมือน จอย ในเรื่อง *สลักจิต* หรือ การเกิดกระแสนิยมในการเล่นขิม เหมือน *อังศุมาลิน* ในเรื่อง *คู่กรรม*

หลายครั้งที่พบว่า ความสามารถของนักเขียนในการสร้างสรรค์วรรณกรรมให้มีชีวิต ทำให้ผู้อ่านมีความรู้สึกร่วมไปกับตัวละครและเหตุการณ์ต่างๆในเรื่อง บางครั้งทำให้ผู้อ่านรู้สึกประหนึ่งว่าตัวละครนั้นมีชีวิตจริง เช่น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชเคยเล่าไว้ว่า เมื่อเขียนเรื่อง *สี่แผ่นดิน* ถึงตอนที่แม่พลอยแพ้ท้องอยากรับประทานของเปรี้ยว ก็ได้มีผู้อ่านนำมะม่วงมาให้ที่สำนักพิมพ์เพื่อฝากไปให้แม่พลอย หรือ เมื่อครั้งที่นิตยา นาฎยะสุนทร ผู้เขียนเรื่อง *หัวใจให้เช้า* เมื่อดำเนินเรื่องมาถึงตอนที่ผู้เขียนวางแนวเรื่องไว้ว่า จะให้ *นาถฤดี* ตัวเอกของเรื่องไปเป็นภรรยาบ่อย ได้มีผู้อ่านที่เคยเป็นครูของผู้เขียนมาขอให้ผู้เขียนแก้ไข ด้วยเหตุผลที่ว่า “นาถฤดีกำลังเป็นขวัญใจของคนอ่าน ชีวิตของเธอจะมีผู้เลียนแบบ ศีลธรรมจรรยาจะไม่มี ความหมายสำหรับเด็กสาวยุคใหม่ ท่านขอให้ข้าพเจ้า “บิต” ปลายปากกา มิฉะนั้นจะมีผลเสียติดตามมาอย่างน่าหวั่นเกรง” (นิตยา นาฎยะสุนทร. 2513: (7)) นอกจากนี้ยังมีผู้อ่านหลายคนที่มาขออนุญาตผู้เขียน ขอนำชื่อ “นาถฤดี” ไปตั้งเป็นชื่อลูกสาว

จากทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงอำนาจของวรรณกรรมที่มีต่อผู้คนในสังคม ซึ่งในบางครั้งนอกจากจะมีพลังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณ์ พฤติกรรมของผู้คนแล้ว บางครั้งวรรณกรรมยังมีพลังที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความคิด ทศนคติ วิธีการมองโลก มองสังคมของคนได้อีกด้วย วรรณกรรมจึงถือเป็นสิ่งหนึ่งที่สามารถสร้างวาทกรรมให้กับผู้คนในสังคม

5.3 การใช้ประโยชน์จากวาทกรรม

วาทกรรมมีอำนาจในการสร้าง นิยาม ตีความหมาย ความรู้ความจริงชุดหนึ่ง ๆ ให้กลายเป็นแม่แบบหรือวาทกรรมหลัก อำนาจของวาทกรรมส่งผลต่อการกำหนดผู้อื่นให้คิด เชื่อ หรือทำตามวาทกรรมนั้นได้ วาทกรรมเป็นสิ่งที่ครอบงำมนุษย์ แต่ในขณะที่เดียวกันมนุษย์ก็สามารถใช้วาทกรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างความจริง สร้างความรู้ สร้างอำนาจในการต่อรองได้ ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใช้วาทกรรมในการสร้างภาพและสร้างความหมายของสตรี โดยมีกระบวนการ คือ

กระบวนการสร้างวาทกรรมนี้ อาจนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ต่อกลุ่มคนที่ด้อยโอกาส หรือ คนชายขอบของสังคม ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิง คนพิการ เด็ก คนชรา ชนกลุ่มน้อย แรงงานข้ามชาติ โสเภณี สตรีข้ามเพศ ฯลฯ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มักจะถูกกละเลย และถูกเบียดขับออกจากสังคม รวมทั้งขาดอำนาจในการต่อรอง ขาดเครื่องมือที่จะเข้าถึงอำนาจ การสร้างวาทกรรมใหม่ให้กับ กลุ่มคนที่ด้อยอำนาจ หรือเป็นคนชายขอบโดยใช้กระบวนการข้างต้นเป็นตัวขับเคลื่อน จำเป็น จะต้องได้รับความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชนที่ตระหนักถึงปัญหาและต้องการแก้ไข เพื่อกำหนด แผนนโยบาย รวมทั้งมีการใช้เครื่องมือในการสร้างวาทกรรมที่มีความหลากหลายและเหมาะสมกับ สังคมปัจจุบัน เช่น ใช้สื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ การ์ตูน แบบเรียน นิตยสาร วรรณกรรม และ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อที่มีบทบาทสำคัญในขณะนี้คือ สื่อออนไลน์ หรือ สื่ออินเทอร์เน็ต ที่คนสามารถ เข้าถึงได้ง่าย และเป็นสื่อที่เอื้อให้ผู้ใช้มีปฏิกริยาโต้ตอบกันได้ เพื่อสร้างและต่อยาวาทกรรมที่ สร้างความหมายใหม่ให้แก่กลุ่มคนที่ด้อยอำนาจ

เมื่อมีการสร้างวาทกรรมชุดใหม่ มีการส่งผ่านและต่อยาวาทกรรมโดยใช้เครื่องมือต่างๆ ขึ้นตอนต่อไปต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และสื่อมวลชน ดำเนินการต่างๆ เช่น ออกกฎหมาย ออกพระราชบัญญัติ ปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย สร้างงานสร้างอาชีพ และอื่นๆตาม ความจำเป็นของแต่ละกลุ่มคน เพื่อสร้างให้วาทกรรมนั้นเป็นรูปธรรม และก่อให้เกิด หรือเป็น จุดเริ่มต้นที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมต่อไป ถึงแม้ว่าโอกาสที่กลุ่มซึ่งด้อยกว่าจะแย่งชิง อำนาจจากกลุ่มที่มีอำนาจเหนือกว่าได้ยาก แต่ก็ก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ โดยสื่อมวลชนมีส่วนสำคัญที่ จะก่อให้เกิดพื้นที่ในการต่อรองซึ่งจะส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยน หรือสั่นสะเทือนความคิดและ อำนาจที่ครอบงำเป็นวาทกรรมกระแสหลักที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคมได้

5.4 ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ภาพโดยรวมของวาทกรรมและนวนิยายว่าได้นำเสนอภาพความเป็นหญิงอย่างไร โดยในการศึกษานวนิยายได้มุ่งเน้นไปที่นวนิยายแนวชีวิตรัก ซึ่งเป็นนวนิยายที่ได้รับความนิยมจากผู้หญิง และมุ่งศึกษาไปที่การนำเสนอภาพความเป็นหญิงในประเด็นต่างๆ แต่ยังไม่ได้ศึกษาครอบคลุมไปถึงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงในสองช่วงของสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481-2487 และ พ.ศ.2491-2500) อันเนื่องมาจากข้อจำกัดเรื่องตัวเล่มของนวนิยายที่หาได้ยาก ซึ่งในประเด็นนี้ผู้สนใจอาจใช้เรื่องสั้นมาเป็นข้อมูลในการศึกษาวิเคราะห์เพิ่มเติม หรือใช้นวนิยายแนวอื่นๆ มาศึกษา เพื่อให้เห็นภาพการนำเสนอความเป็นหญิงและพัฒนาการบทบาทสตรีในสองช่วงของสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม นอกจากนี้การศึกษาดังกล่าวไปพร้อมๆ กับการศึกษาตัวละครหญิงก็จะยิ่งทำให้เห็นสถานะของความเป็นหญิง ความเป็นชายในสังคมได้ชัดเจนขึ้นอีกด้วย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

หนังสือ

- ก. สุรางคนางค์. (2512ก). *คู่มือครอง. พระนคร: คลังวิทยา.*
- _____. (2512ข). *เทพราช. พระนคร: บำรุงสาส์น.*
- _____. (2512ค). *พันทิพา. พระนคร: บำรุงสาส์น.*
- _____. (2531ก). *ทางสายเปลี่ยว. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.*
- _____. (2531ข). *ปราสาททราย. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.*
- _____. (2536ก). *ปัทมา วรารักษ์. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.*
- _____. (2536ข). *รอยจารึก-รุ่งอรุณ. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.*
- _____. (2536ค). *แรงอธิษฐาน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.*
- _____. (2543ก). *บ้านทรายทอง. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.*
- _____. (2543ข). *พจมาน สว่างวงศ์. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.*
- _____. (2544). *ชั่วชีวิตหนึ่ง. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.*
- กฤษดาวรรณ หงส์ลัดดารมภ์. (2549). *มองสังคมผ่านวาทกรรม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- กาญจนา แก้วเทพ. (2535). *ภาพลักษณ์ของหญิงในสื่อมวลชน. กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- _____. (2544). *ผู้หญิงผู้ชาย: ที่บ้าน ที่สาธารณะ. ใน สตรีศึกษา 2. หน้า 59-129. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี.*
- _____. (2549). *ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา. กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสันเพรสโปรดักส์.*
- กาญจนา นาคพันธ์. (2513ก). *จุดหมายปลายทางของกานดา. พระนคร: แพร์พิทยา.*
- _____. (2513ข). *เบญจวรรณ. พระนคร: แพร์พิทยา.*
- จินตะหรา. (2512). *ปลายทางชีวิต. พระนคร: บำรุงสาส์น*
- จุลจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. (2516). *ดัดสันดานอิเหนา. พระนคร: คลังวิทยา.*
- ชอลิลลี พร้มเพรา. (2542). *อกกำพร้า. กรุงเทพฯ: ทรราช.*
- _____. (2547). *นางแมวป่า. กรุงเทพฯ: ทรราช.*
- ช่อม ปัญจพรรค. (2520). *สร้อยฟ้าชายตัว. กรุงเทพฯ: บรรณาการ.*
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ . (2540). *ลัทธิชาตินิยม-ลัทธิทหารรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม 2481-2487 ใน บันทึกการสัมมนาจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับ การเมืองไทยสมัยใหม่. หน้า 351-408. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์.*

- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2542). *วาทกรรมการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ดวงดาว. (2512). *ชาติรี*. พระนคร: บำรุงสาส์น.
- _____. (2523). *คำอธิบายของดวงดาว*. กรุงเทพฯ: บำรุงสาส์น.
- _____. (2537). *เคหาสน์สี่แดง*. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2547). *นวนิยายกับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แถมสุข นุ่มนนท์. (2521). การสร้างชาติของจอมพล ป.พิบูลสงคราม สมัยสงครามโลก ครั้งที่ 2. ใน *รวมปาฐกถาจากสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย พ.ศ.2520-2521*. หน้า 14-31. พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2522). *พี่น้องดีด*. กรุงเทพฯ: เรื่องศิลป์.
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. (2547). การเมืองการปกครองไทย พ.ศ. 2475-2490. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์ สังคมและการเมืองไทย*. หน้า 569-620. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2534). รายงานโครงการวิจัยเสริมหลักสูตร เรื่อง *วิธีการศึกษาแบบวงศ์วิทยา (Genealogy)*. กรุงเทพฯ: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- น. ประภาสกิต. (2510). *มาลินี*. พระนคร: แพร่พิทยา.
- นพพร ประชากุล. (2552). *ยกอักษร ย้อนความคิด เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: อ่าน.
- นิตยา นาฏยะสุนทร. (2513). *หัวใจให้เช้า*. พระนคร: บำรุงสาส์น.
- _____. (2525). *ชีวิตมิใช่ดอกกุหลาบ*. กรุงเทพฯ: บำรุงสาส์น.
- บรรจง บรรเจอดศิลป์. (2518). *ศิลปะวรรณคดีกับชีวิต*. กรุงเทพฯ: สายทิพย์.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. (2514). *ความสำเร็จและความล้มเหลว*. พระนคร: วัชรินทร์การพิมพ์.
- พนมเทียน. (2546ก). *กว่าชีวิตนี้จะสิ้น*. กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม.
- _____. (2546ข). *ชั่วฟ้าดินดับ*. กรุงเทพฯ: ณ บ้านวรรณกรรม.
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. (2525). *การมีส่วนร่วมในสังคมการเมืองการปกครองของสตรีไทย*. กรุงเทพฯ: กองพัฒนาสตรีและเด็ก กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- มาลี พฤษภ์พงศาวลี. (2551). *ย้อนรอยสิทธิความเป็นคนของผู้หญิง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และโครงการสตรีและเยาวชนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แม่อนงค์. (2504). *แผ่นดินของเรา*. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- _____. (2512). *พยอมไพร*. พระนคร: แพร่พิทยา.
- _____. (2514). *น้ำใต้ตอก*. พระนคร: เกษมบรรณกิจ.
- ร. จันทพิมพ์. (2547). *เรลขีต-บนหลุมศพวาสิฏฐี*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.

- รีนฤทัย สัจจพันธุ์. (2533) *วรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2475-2516*. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนาการวรรณคดีไทย*. หน้า 423-507. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมมาธิราช.
- เรียบเอง. (2504). *ข้าวฟ้าดินสลาย*. พระนคร: คุรุสภา.
- ว. ณ ประมวลมารค. (2548). *ปริศนา*. กรุงเทพฯ: นามมีบุ๊กส์พับลิเคชันส์.
- วรรณสิริ. (2515). *สิ่งผูกพัน*. นครหลวงฯ: ผดุงศึกษา.
- _____. (2522). *หอรักรอรั้ง*. กรุงเทพฯ: ผดุงศึกษา.
- _____. (2523). *นางครวญ*. กรุงเทพฯ: ผดุงศึกษา.
- _____. (2524). *คนบริสุทธิ์*. กรุงเทพฯ: ผดุงศึกษา.
- _____. (2525). *หนามยอกอก*. กรุงเทพฯ: ผดุงศึกษา.
- _____. (2534). *วนิดา*. กรุงเทพฯ: ผดุงศึกษา.
- วันทนีย์ วาสิกะสิน. (2543). *สังคมสงเคราะห์แนวสตรีนิยม ทฤษฎีและการปฏิบัติงาน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วารุณี ภูริสินสิทธิ์. (2545). *สตรีนิยม : ขบวนการและแนวคิดทางสังคมแห่งศตวรรษที่ 20*. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- วิจิตรวาทการ, หลวง. (2493). *จิตวิทยาการเมือง*. พระนคร: อักษรเจริญทัศน์.
- วิจิตรวาทการ, พลตรี หลวง. (2542). *ห้วงรัก-ห้วงลึก*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- _____. (2543ก). *ทุ่งร้างทางรัก*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- _____. (2543ข). *ผจญชีวิต*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- _____. (2543ค). *มรสุมแห่งชีวิต*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- _____. (2545ก). *คืนสวรรค์วันสวาท*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- _____. (2545ข). *สวรรค์ยังไม่ทอดทิ้งข้าพเจ้า*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. (2518). *วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์*. พระนคร : แพร่พิทยา.
- วิระดา สมสวัสดิ์. (2549). *นิติศาสตร์แนวสตรีนิยม*. เชียงใหม่: วนิดาเพรส.
- ส. พลายน้อย. (2537). *ประมวลหลักฐานการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม สมัยประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- สรณจิตต์. (2553). *วนาลี*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- สังข์ พัทโนทัย. (2499). *ความนึกในกรงขัง*. พระนคร: คลังวิทยา.
- สุกัญญา. (2523). *ค่าแห่งความรัก*. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.
- _____. (2547). *สะใภ้ทาส*. กรุงเทพฯ: ทรรรษา.
- สุวัฒน์ วรรดิโลก. (2518). *นางไพร*. กรุงเทพฯ: บำรุงสาส์น.
- _____. (2523). *ชีวิตใหม่*. กรุงเทพฯ: โคมทอง.

สุวิทย์ ไพทยวัฒน์; และปิยฉัตร สินธุสอาด. (2545). การเมืองไทยหลัง พ.ศ. 2475 – ปัจจุบัน.
ใน เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาประวัติศาสตร์ไทย. หน้า 175 – 222. นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

เสนีย์ เสาวพงศ์. (2548ก). ความรักของวิลยา. กรุงเทพฯ: มติชน.

_____. (2548ข). ปีศาจ. กรุงเทพฯ: มติชน.

ใหญ่ นภายน. (2536). จอมพล ป. ที่ข้าพเจ้ารู้จัก. ม.ป.ท.

อ. ไชยวรศิลป์. (2551). แม่สายสะอื้น. กรุงเทพฯ: ริช.

อมรา พงศาพิชญ์. (2548). เพศสถานะและเพศวิถีในสังคมไทย. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อาษา. (2513ก). คนรกโลก. พระนคร: แพร่วิทยา.

_____. (2513ข). ชีวิตล่าเคี้ยว. พระนคร: แพร่วิทยา.

_____. (2513ค). เทพธิดาในฝัน. พระนคร: แพร่วิทยา.

_____. (2513ง). ฟ้ายกบดิน. พระนคร: แพร่วิทยา.

_____. (2513จ). วิมานในอากาศ. พระนคร: แพร่วิทยา.

อิงอร. (2546). นิทรา-สายัณห์ ใน ตำนานวิทยุอันรักของอิงอร ภาคสอง. หน้า 1-157.
กรุงเทพฯ: The Knowledge Center.

วารสารและหนังสือพิมพ์

คำปราศรัยของพเนท่านจอมพลป. พิบูลสงคราม ประธานกัมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ
กล่าวในวันระลึกคล้ายวันสถาปนา สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ 29 กันยายน 2486.
(2486, กันยายน). ข่าวโคสนาการ. 6(9): 842 – 850.

คำวิงวอนของท่านนายกรัฐมนตรี แต่พี่น้องสตรีไทย เรื่องการสวมหมวก. (2484, มิถุนายน).
ข่าวโฆษณาการ. 4(16): 1407.

คำวิงวอนของท่านนายกรัฐมนตรีฝากไว้แก่พี่น้องสตรีไทย. (2484, มีนาคม).
ข่าวโฆษณาการ. 4(3) : 799.

ณรงค์ พ่วงพิศ. (2545). การประกาศใช้ “รัฐนิยม” ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม
พ.ศ. 2481-2487. วารสารประวัติศาสตร์. หน้า 20-24.

แถมสุข นุ่มนนท์. (2521, 2 พฤษภาคม-สิงหาคม). จอมพล ป.พิบูลสงครามกับการสร้างชาติไทย
พ.ศ.2481-2487. วารสารประวัติศาสตร์. 3 :14-31.

บทสนทนาระหว่างนายมั่น ชูชาติ กับ นายคง รักไทย สแดงทางวิทยุกระจายเสียง
6 มิถุนายน 2485 เรื่องการสวมกะโปรง . (2485, มิถุนายน).
ข่าวโคสนาการ. 5(6) : 844 – 847.

- บทสนทนาระหว่างนายมัน ชูชาติ กับ นายคง รักไทย สแดงทางวิทยุกระจายเสียง
7 มิถุนายน 2485 เรื่องการสวมกะโปรง (ต่อ). (2485, มิถุนายน).
ข่าวโคสนาการ. 5(6) : 848 – 850.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. (2510, 18 มิถุนายน). ข้อสังเกตเรื่องวรรณคดีไทย. *ประวัติศาสตร์*.
11 : 7.
- ปาฐกถาเรื่อง ระเบียบการแต่งกายของสตรี คุณหญิงอมร โอสถานนท์ บรรยายทางวิทยุ
กระจายเสียง 2 กันยายน 2484. (2484, กันยายน).
ข่าวโฆษณากการ. 4(9) : 2294 -2299.
- แม่สาย. (2486, พฤษภาคม). วัฒนธรรมผ้าไหม. *ข่าวโคสนาการ*. 5(6) : 468 – 471.
- รายงานในพิธีเปิดสโมสรสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง 7 เมษายน 2486 ซึ่งพระท่านพันโทหญิง
ละเอียด พิบูลสงคราม หัวหน้าสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิงเป็นผู้อ่าน และ คำกล่าวตอบ
ของพระท่านจอมพลป. พิบูลสงคราม ประธานกัมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ.
(2486, เมษายน). *ข่าวโคสนาการ*. 6(4) : 321 – 328).
- เรื่องเด็กหญิงสละตุ๊กตาขายเอาเงินช่วยชาติ. (2484, มกราคม). *ข่าวโฆษณากการ*. 4(1) : 110.
เรื่องรับทำการคลอดบุตรให้แก่ภรรยาทหารที่ประจำการ (2484, กุมภาพันธ์).
ข่าวโฆษณากการ. 4(2) : 544 – 545.
- เรื่องสละเงินเลี้ยงชีพเพื่อส่งบำรุงความสุขของทหาร. (2484, กุมภาพันธ์). *ข่าวโฆษณากการ*.
4(2) : 545.
- _____. (2485, กันยายน). มาลาน้ำไทยเปนมหาอำนาจ. *ข่าวโคสนาการ*.
5(9) : 1362 – 1362).
- สามัคคีชัย. (2485, พฤศจิกายน). ดอกไม้ของชาติไทย. *ข่าวโคสนาการ*. 5(11) : 1553 – 1555.
_____. (2485, พฤศจิกายน). เรามาพากันแบ่งงานกันทำ. *ข่าวโคสนาการ*.
5(11) : 1585 – 1590.
- สามัคคีไทย. (2486, มีนาคม). สิบสองก้าวของหญิงไทย. *ข่าวโคสนาการ*. 6(3) : 238 – 245.
- สามัคคีไทย. (2486, สิงหาคม). ขวัญไทยอยู่ที่หญิงไทย. *ข่าวโคสนาการ*. 6(8) : 747 – 753.
- สาส์นของพระท่านนายกรัถมนตรี สำหรับ งานวันของแม่ครั้งที่ 4 นะจังหวัดนครราชสีมา
23 มิถุนายน 2486 .(2486, มิถุนายน). *ข่าวโคสนาการ*. 6(6) : 525 – 529.
- สาส์นวิงวอนของพณฯ นายกรัฐมนตรี. (2485, กุมภาพันธ์). *ข่าวโฆษณากการ*. 5(2) : 190 – 192.
- สุนทรพจน์ของพระท่านพันโทหญิงละเอียด พิบูลสงคราม กล่าวในการประกอบพิธีเปิดงาน
“วันของแม่” นะ สวนอัมพร 10 มีนาคม 2486 : (2486, มีนาคม). *ข่าวโคสนาการ*.
6(3) : 223 – 225.
- โอวาทของพระท่านนายกรัถมนตรีในพิธีสมรสของชาติครั้งที่ 2 นะ จังหวัดลำปาง
22 พฤษภาคม 2486 . (2486, พฤษภาคม). *ข่าวโคสนาการ*. 6(5) : 451 – 453.

วิทยานิพนธ์

- ก้องสกุล กวินรวีกุล .(2545). การสร้างร่างกายพลเมืองไทยในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487. วิทยานิพนธ์ สม.ม.(มานุษยวิทยา).กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- จารุภา พานิชภักดิ์ .(2549). การสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์ : การต่อสู้เรื่องความหมาย. วิทยานิพนธ์ กศ.ด.(พัฒนศึกษาศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- จิตติมา พรอรุณ. (2538). การเรียกร้องสิทธิสตรีในสังคมไทย พ.ศ. 2489 – 2519. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ทัศนีย์ กุมทะรัตน์. (2534). วิเคราะห์ความคิดเรื่องบทบาทสตรีในนวนิยายของเสนีย์ เสาวพงศ์. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). พิษณุโลก: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นพรัตน์ ตฤณชาติวณิชย์. (2536). การวิเคราะห์คำขวัญในฐานะกลไกการสร้างอุดมการณ์ของรัฐในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม. วิทยานิพนธ์ น.ม.(การสื่อสารมวลชน) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- นันทิรา ชำภิบาล .(2530). นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป.พิบูลสงคราม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2517). สถานภาพของสตรีไทยในวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ช่วง พ.ศ. 2325 – 2394 (รัชกาลที่-รัชกาลที่ 3). สารนิพนธ์ กศ.ม.(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. อัดสำเนา.
- บุญเต็ม ไพเราะ. (2519). สถานภาพและบทบาทของสตรีไทยในสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อัดสำเนา.
- ประอรรัตน์ บุรณมาตร์ (2523). วิเคราะห์บทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ. วิทยานิพนธ์ อ.ม.(ภาษาไทย) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- เพ็ญแข งามดวงใจ. (2541). ผู้หญิงในนวนิยายของวิมล ศิริไพบูลย์ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์. สารนิพนธ์ กศ.ม.(ภาษาไทย).กรุงเทพฯ:บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ภัทรพร หงษ์ทอง. (2538). การศึกษาแนวคิดสตรีนิยมในนวนิยายของทมยันตีระหว่าง พ.ศ.2506 – 2534. วิทยานิพนธ์ อ.ม.(ภาษาไทย) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

- ลำพวรรณ น่วมบุญลือ. (2519). *สิทธิและหน้าที่ของสตรีตามกฎหมายในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์*.
วิทยานิพนธ์ อ.ม.(ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
อัดสำเนา.
- วราภรณ์ เผือกเล็ก. (2547). *การสร้างวีรสตรีสามัญชนในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามช่วงแรก*
(พ.ศ.2481-2487). วิทยานิพนธ์ ร.ม.(การปกครอง). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- วาสนา บุญสม. (2535). *บทบาทผู้หญิงในนวนิยายและเรื่องสั้นของหลวงวิจิตรวาทการ :*
การศึกษาเชิงวิเคราะห์. วิทยานิพนธ์ อ.ม.(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- วิจิศา ไชยสินธุ์ (2547). *อัตลักษณ์"ผู้หญิงเก่ง"ในนิตยสารสตรีช่วงปี พ.ศ.2540-2545*. วิทยานิพนธ์
น.ม.(วารสารสนเทศ) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- วีรวรรณ ศรีสำราญ. (2534). *สถานภาพสตรีไทยในนวนิยายของกฤษณา อโศกสิน พ.ศ.2497- 2530*.
วิทยานิพนธ์ อ.ม.. (วรรณคดีเปรียบเทียบ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- วีรวัฒน์ อินทรพร. (2541). *การศึกษาแนวคิดสตรีในนวนิยายของโศคนัน*. สารนิพนธ์ กศ.ม.
(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ศรีจันทร์ พันธุ์พานิช. (2534). *การวิเคราะห์ตัวละครผู้หญิงในนวนิยายของ ว.วินิจฉัยกุล*.
สารนิพนธ์ กศ.ม.(ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- สันติ ทองประเสริฐ. (2519) *วิวัฒนาการของเนื้อหานวนิยายไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2476 ถึง พ.ศ.*
2517. สารนิพนธ์ กศ. ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- สายสมร เจียรองการ. (2528). *สถานภาพทางสังคมของผู้หญิงไทยในช่วงปีพ.ศ.2475 ถึงพ.ศ.2493*
ในนวนิยายของดอกไม้สด และ ก. สุรางคนางค์. วิทยานิพนธ์ อ.ม.(วรรณคดีเปรียบเทียบ)
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สิระยา สัมมาวาจ. (2550). *ปฏิบัติการสร้างความจริงเรื่องสวยซ่อนอายุ*. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ด
(พัฒนศึกษาศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- สุขสรรค์ แดงภักดี. (2538). *ความคาดหวังของสังคมต่อสตรีไทยสมัยสร้างชาติ พ.ศ. 2481-2487*.
วิทยานิพนธ์ อ.ม.(ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ถ่ายเอกสาร.

- สุพัตรา ศิริมังคลา. (2534). *การศึกษามหาวิทยาลัยและสถานภาพของผู้หญิงในงานโฆษณา*.
 วิทยานิพนธ์นศ.ม (ประชาสัมพันธ์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
 ถ่ายเอกสาร.
- สุรีย์ สุวรรณภาค. (2529). *บทบาทของสตรีในด้านสิทธิทางเพศ : ศึกษาจากนวนิยายไทยในช่วง
 พ.ศ. 2501*. สารนิพนธ์ กศ.ม. (ภาษาไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุวิมล พลจันทร์ .(2531). *กรมโฆษณาการกับการโฆษณาอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐ*.
 วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
 ธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- เสนาะ เจริญพร .(2546). *ภาพเสนอผู้หญิงในวรรณกรรมไทยช่วงทศวรรษ 2530 : วิเคราะห์ความ
 โยงใยกับประเด็นทางสังคม*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(การพัฒนาสังคม). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.

ข้อมูลออนไลน์

- วารุณี ภูริสินสิทธิ์. (2550). *แนวคิดสตรีนิยมในสกุลความคิดต่าง ๆ* สืบค้นเมื่อ 2 สิงหาคม 2550,
 จาก <http://www.midnightuniv.org/datamid2001/newpage17.html>
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2555). *ถอดรหัสผลงานทางมนุษยศาสตร์และมานุษยวิทยา ของพระยา
 อุนฺมหาราชชน*. สืบค้นเมื่อ 13 กันยายน 2555, จาก <http://www.midnightuniv.org/>
- อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2555). *การเมืองของผู้หญิง*. สืบค้นเมื่อ 13 กันยายน 2555, จาก
<http://www.midnightuniv.org/>

Books

- Devine, philip E. ; & Wolf – Devine, Celia. (2003). *Sex & Gender : A Spectrum of Views*.
 Toronto : Wadsworth.
- Edgar, Andrew. ; & Sedgwick, Peter. (2003). *Cultural Theory the Key Concepts*. London :
 Routledge.
- Hesse – Biber, Sharlene. ; Gilmartin, Christina. ; & Lydenberg, Robin. (1999), *Feminist
 Approaches to Theory and Methodology*. New York : Oxford University Press.
- Miller, Alexander. (1998). *Philosophy of Language*. London: McGil – Queen’s University
 Press.
- Minas, Anne. (2000). *Gender Basics*. Toronto : Wadsworth.
- Moira, Gartens. (1991). *Feminist and Philosophy*. Great Britain: Indiana University Press.

Pearsall, Marilyn. (1999). *Woman and Values*. New York : Wadsworth.

Rabinow, Paul. (1984). *The Foucault Reader*. New York : Pantheon.

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี

เรื่อง ชื่อบุคคล

ด้วยคณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาว่า การตั้งชื่อชายและหญิงยังมีลักลั่นอยู่ เพราะชื่อ ๆ เดียวกันอาจตั้งได้ทั้งสองเพศ ไม่ทราบว่าเป็นชื่อชายหรือหญิง ต้องอาศัยคำนำชื่อประกอบอีกชั้นหนึ่งจึงจะทราบ ถ้าหากมีหลักตั้งชื่อเพื่อให้รู้ว่าเป็นชื่อชายหรือหญิงได้ ก็จะเป็นระเบียบที่ดีควรแก่อารยธรรมของชาติ

อันที่จริง พี่น้องชาวไทยเราทางภาคพายัพและภาคอีสาน ได้นิยมตั้งชื่อตามเพศมาจนทุกวันนี้ เช่น ชายชื่อ คำ หญิงชื่อ คำแวน ชายชื่อ จัน หญิงชื่อ จันดี เป็นต้น ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของเราเองมาช้านานแล้ว สมควรที่จะเชิดชูไว้เป็นขนบประเพณีประจำชาติ จึงได้ลงมติตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง มีนายนาวาเอกหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ร.น. เป็นประธาน หม่อมมอญแก้วอาภากร ณ อยุธยา นางโกวิทภักย์วงศ์ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี พระราชธรรมนิเทศ พระนางเชอลักษณ์มีลาวัณ พระสารประเสริฐ นายพันเอก หลวงสารานุกรมประพันธ์ พระยาสุนทรพิพิธ และพระยาอนุমানราชชน เป็นกรรมการ พระปฏิเวทย์วิเศษ เป็นเลขานุการ ให้พิจารณาวางหลักตั้งชื่อบุคคลให้เหมาะสมกับเพศ

บัดนี้ คณะกรรมการได้จัดวางหลักตั้งชื่อ และวิธีใช้อักษรย่อชื่อพร้อมด้วยทำบัญชีชื่อลำดับอักษรเป็นนามานุกรมตัวอย่าง เสนอขึ้นมา คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาแล้วลงมติเห็นชอบด้วยเป็นเอกฉันท์ จึงได้ประกาศเพื่อให้เป็นปฐมฤกษ์ในวันชาติ พุทธศักราช ๒๔๙๔ นี้

ขอชักชวนพี่น้องชาวไทยทั้งมวล ให้ร่วมใจกันตั้งชื่อแสดงเพศตามหลักทำประกาศนี้สำหรับในกาลต่อไป เพื่อดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมไทย ส่งเสริมให้เฟื่องฟูเป็นศรีสง่าแก่ประเทศชาติทั้งเป็นสวัสดิมงคลแก่เจ้าของชื่อตลอดไปชั่วกาลนาน

ประกาศมา ณ วันที่ ๒๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๙๔

พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

หลักตั้งชื่อบุคคล

ชื่อบุคคล ให้มีที่หมายรู้ว่าเป็นชื่อชายหรือชื่อหญิง ชื่อหนึ่งให้มีสามพยางค์เป็นอย่างมาก ความหมายรู้ว่าเป็นชื่อชายหรือชื่อหญิงนั้น มีหลักดังต่อไปนี้

(๑) หลักทั่วไป

(ก) ชื่อคำโดด (พยางค์เดียวหรือหลายพยางค์) เป็นชื่อชาย

(เว้นแต่คำใดมีความหมายไปในลักษณะอ่อนโยน สวยงาม ไพเราะ เช่น ละม่อม พริ้ง ไพเราะ หรืออื่น ๆ ในลักษณะคล้ายคลึงกัน เช่น ฉลวย บรรจง ละเอียด ตั้งแจ้ง อยู่ในข้อ ๓ เป็นชื่อหญิง)

(ข) ชื่อคำผสม เป็นชื่อหญิง

(เว้นแต่คำใดมีความหมายไปในลักษณะกล้าหาญ แข็งแรง เช่น ยงยุทธ์ องอาจ หรืออื่น ๆ ในลักษณะคล้ายคลึงกัน เช่น เกรียงศักดิ์ จักรทิพย์ บุญบรรลือ ตั้งแจ้งอยู่ในข้อ ๓ เป็นชื่อชาย)

ตัวอย่าง

คำโดดเป็นชื่อชาย

กลีบ

เจือ

ดวง

บุญ

คะนึ่ง คำนึ่ง

จรัส จำรัส

คำผสมเป็นชื่อหญิง

กลีบบัว กลีบผกา

เจือจันทร์ บุญเจือ

ดวงใจ ดวงมาลย์

บุญเรือน บุญศรี

คะนึ่งสุข ควรรคำนึ่ง

จำรัสโฉม จำรัสลักษณ์

ถนอม

ถนอมจิตต์ ถนอมศรี

ประเสริฐ

ประเสริฐทรง

(๒) หลักทางศัพท์บาลีหรือสันสกฤต

(ก) ถ้าศัพท์เดิมสามารถแปลงเสียงท้ายคำเป็น สระอา หรือ สระอี ได้ให้ถือว่าศัพท์เดิมเป็นชื่อชาย ศัพท์แปลงเป็นชื่อหญิง

ตัวอย่าง

ศัพท์เดิม เป็นชื่อชาย

ศัพท์แปลง เป็นชื่อหญิง

กมล

กมลลา

จิตร

จิตรา

ดรุณ

ดรุณี

สุนทร

สุนทรา สุนทรี

(ข) ถ้าศัพท์เดิมสามารถลงเสียงพยางค์ว่า “มา” ต่อท้ายได้ ให้ถือว่าศัพท์เดิมเป็นชื่อชาย ศัพท์ลงเสียงว่า “มา” เป็นชื่อหญิง ตัวอย่าง

ศัพท์เดิม เป็นชื่อชาย

ศัพท์ลงเสียงว่า “มา” เป็นชื่อหญิง

กิติ

กิติมา

โชติ

โชติมา

สิริ

สิริมา

(๓) หลักธรรมชาติ

คำโดดและคำผสม ซึ่งมีความหมายไปในลักษณะกล่าวหาญ แข็งแรงหรืออื่น ๆ ในลักษณะคล้ายคลึงกัน เป็นชื่อชาย

ถ้ามีความหมายไปในลักษณะอ่อนโยน สวยงาม ไพเราะ หรืออื่น ๆ ในลักษณะคล้ายคลึงกัน เป็นผู้หญิง

แบ่งประเภทชื่อตามลักษณะที่กล่าวมานี้ คือ

(ก) เทวดาและนางฟ้า กับมนุษย์มีชื่อในวรรณคดี เช่น

ชื่อชาย เทพ พรหม อมร อินทร์ ชาลี राम สุธน

ชื่อหญิง เทพี เมขลา ลักษมี ศรี สุชาดา อัจฉรา อัปสร อินทิดา กัณหา รจนา

สีดา

(ข) มนุษย์

คำที่แสดงอยู่ในตัวว่าเป็นชายหรือหญิง เช่น

ชื่อชาย ชนก ชาย มนุ มานพ มุณี สมชาย

ชื่อหญิง กัญญา กัญญา กัลยา นางุ สมร สุดา อนงค์ งามนุช งามเยาว์ นวลอนงค์

สายสมร

คำซึ่งบอกรูปพรรณสัณฐานและผิวพรรณไปในลักษณะกล่าวหาญ แข็งแรง หรืออื่น ๆ ในลักษณะคล้ายคลึงกัน เป็นชื่อชาย เช่น กำแหง เดิบ พล เข้มแข็ง

คำซึ่งบอกรูปพรรณสัณฐานและผิวพรรณไปในลักษณะอ่อนโยน สวยงาม หรืออื่น ๆ ในลักษณะคล้ายคลึงกัน เป็นชื่อหญิง เช่น ฉวี ฉลวย เจลา แฉล้ม ใจไล พริ้ง เรขา เลขา วรรณา วรรณิ วิไล ละออ อรชร คมขำ แ่งน้อย เอี่ยมละออ

(ค) สัตว์ (รวมทั้งสัตว์ในวรรณคดี)

คำซึ่งบอกลักษณะว่ามีกำลังอำนาจเป็นต้น เป็นชื่อชาย เช่น ครุฑ นาค มังกร หมี สิงโต สิงห์ สี่หื้อ อินทรี

คำซึ่งบอกลักษณะว่าสวยงามหรือเสียงไพเราะ เป็นชื่อหญิง เช่น การเวก โนรี สารีกา นกแก้ว เบญจวรรณ

(ง) พืช

ชื่อดอกไม้และผลไม้ จะเพาะที่ไม่มีความหมายเป็นอื่นได้ รวมทั้งชื่อที่เนื่องด้วยต้นไม้ เป็นชื่อหญิง เช่น

ดอกไม้ กรรณิการิ กระดังงา การะเกด กุหลาบ จำปา ชงโค ชมพู่ บุนนาค ปทุม ประยงค์ มณฑา ยี่เข่ง ยี่สุ่น ลำเจียก กล้วยไม้ ซ่อนกลิ่น ดาวเรือง บานเย็น พวงชมพู รสสุคนธ์ ลดาวัลย์

ผลไม้ แดง ทูเรียน ลำไย ลิ้นจี่ ฝรั่ง แดงอ่อน

เนื่องด้วยต้นไม้ดอกไม้ กฤษณา กะลำพัก พิมเสน อบเชย เกสร โกสุม บุษบา บุษบา มาลัย มาลี เรณู เรณูหวล

ชื่อดอกไม้และผลไม้เป็นคำพยางค์เดียว แต่มีความหมายเป็นอื่นได้ เช่น แก้ว เข็ม เทียน (เทียน) ปราง (ปรางค์) พุด (พุด พุด พุทธิ) และ ส้ม ถ้อยตามหลักทั่วไปในข้อ ๑ เป็นชื่อชาย

ถ้าผสมกับคำอื่นซึ่งมีความหมายไม่บ่งลักษณะไปในทางว่าเป็นเพศชาย ก็เป็นชื่อหญิง เช่น แก้วมณี เข็มทอง เทียนหอม ปรางทอง พุดซ้อน ส้มลิ้ม

(จ) เครื่องประดับกายหรือเครื่องใช้ของหญิง เป็นชื่อหญิงเสมอ เช่น เกยूर จัน ตาบ แหวน สร้อย สะอั้ง สั้งวาล อารณณ์ ไช้มุกด์ จันเพ็ชร ตาบทิพย์ สร้อยมาศ ตลับ ผะอบ

(ฉ) อาวุธ เป็นชื่อชายเสมอ เช่น ขวาน คทา จักร ตรี ทวน ธนู ศร

แม้ผสมกับคำอื่นก็เป็นชื่อชาย เช่น คทาธร จักทิพย์ ตรีเพ็ชร ทวนทอง ธนูกรด แววจักร ศรศรี

(ช) ลักษณะอาการ

คำซึ่งมีความหมายไปในลักษณะกล่าวหา แข็งแรง หรืออื่น ๆ ในลักษณะคล้ายคลึงกัน เป็นชื่อชาย เช่น กล้า เกรียง ไกร แก้ว ชัย ณรงค์ เตช เตชา บรรลือ ยุทธ ระเบิด ฤทธิ์ สนั่น หาญ หัว เข้ม อาจ อิทธิ

แม้จะสมกับคำอื่นก็เป็นชื่อชาย เช่น เกริกฤทธิ์ เกรียงศักดิ์ บุญบรรลือ ยงยุทธ
องอาจ อาจหาญ

คำซึ่งมีความหมายไปในลักษณะอ่อนโยน ไพเราะ หรืออื่น ๆ ในลักษณะคล้ายคลึง
กัน เป็นชื่อหญิง เช่น จำเรียง ชะม้อย ละม้าย ชะอ่อน บรรจง พาณี ไพเราะ ละม่อม ละมุน
ละไม ละเอียด สุภาพ คำหวาน ชดช้อย ชื่นใจ นวยนาด

คำซึ่งแจ้ดังกล่าวมาเป็นแนวทางให้ทราบความมุ่งหมาย เมื่อเข้าใจหลักแล้วจะคิดตั้ง
ชื่ออย่างไรก็ได้ สุดแต่ให้ทราบได้เด่นชัดว่า เป็นชื่อชายหรือชื่อหญิง ก็เป็นอันถูกต้อง และขอให้
คำนั้น ๆ มีสำเนียงสุภาพพร้อมทั้งมีความหมายเป็นสวัสดิมงคลแก่ผู้รับตั้ง จะได้สมเป็นชื่อแห่ง
อารยชน

(ข่าวโฆษณาการ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๖ ประจำเดือนมิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๔ หน้า ๑๔๔๙ -
๑๔๕๔)

ประวัตย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวอาทิตยา จารุจินดา
สถานที่เกิด	กรุงเทพฯ
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	137/2 หมู่ 9 ซอยภาณุ 3 ตำบลบางกรวย อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	อาจารย์ประจำ
สถานที่ทำงานในปัจจุบัน	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2530	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาไทย) จาก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ. 2535	อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย) จาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ. 2547	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (มานุษยวิทยา) จาก มหาวิทยาลัยศิลปากร
พ.ศ. 2555	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ศิลปวัฒนธรรมวิจัย) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ